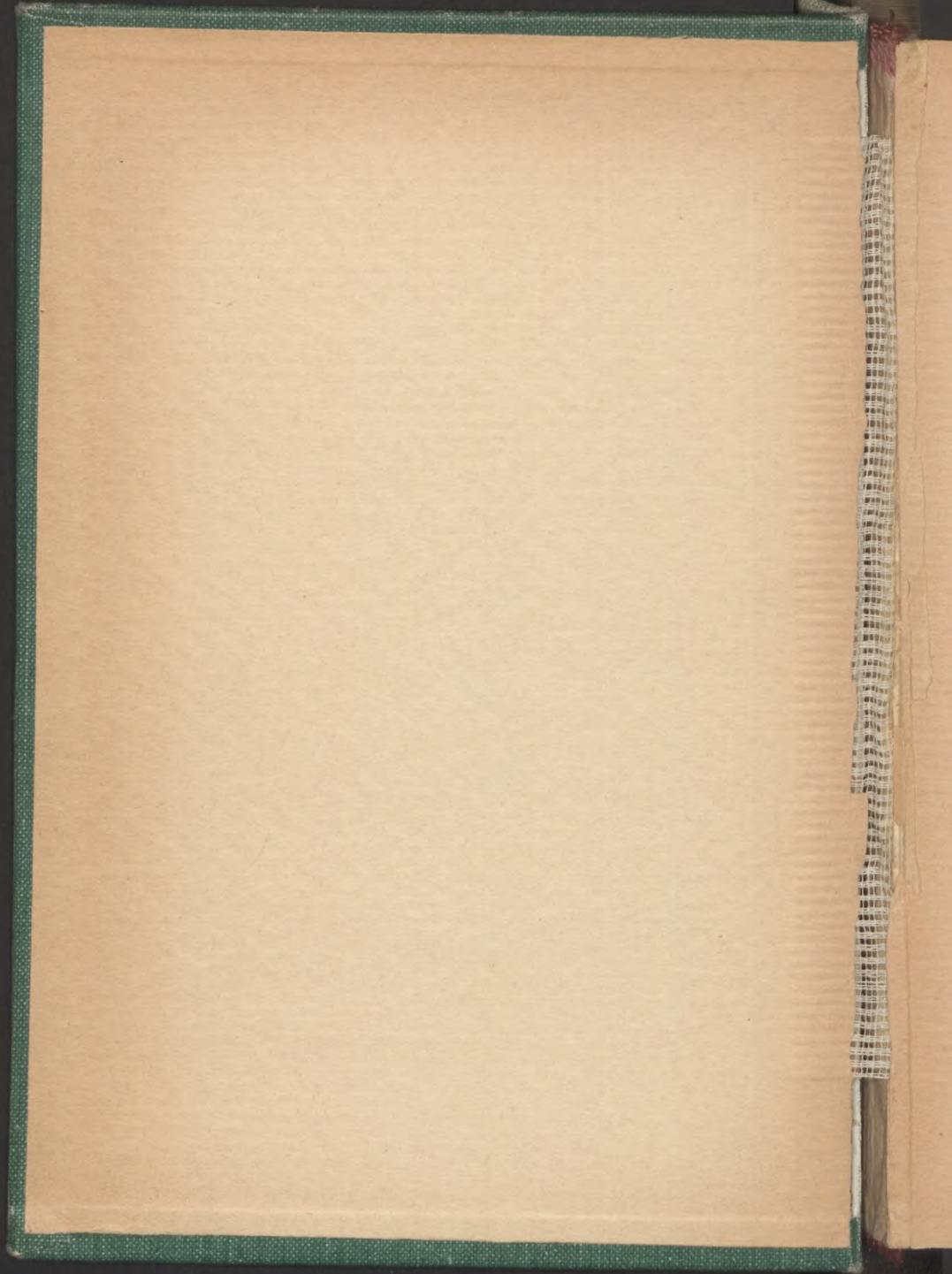
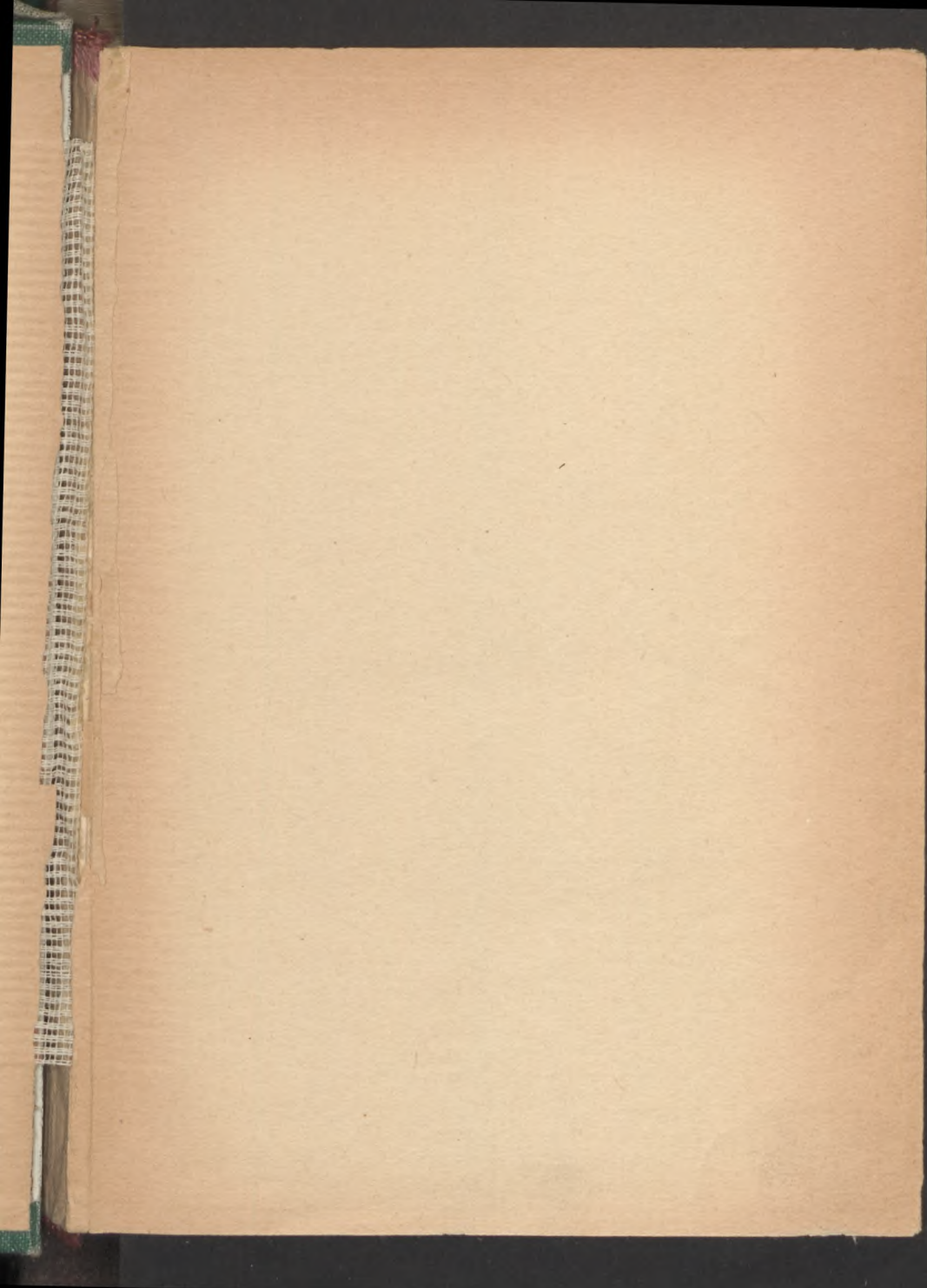
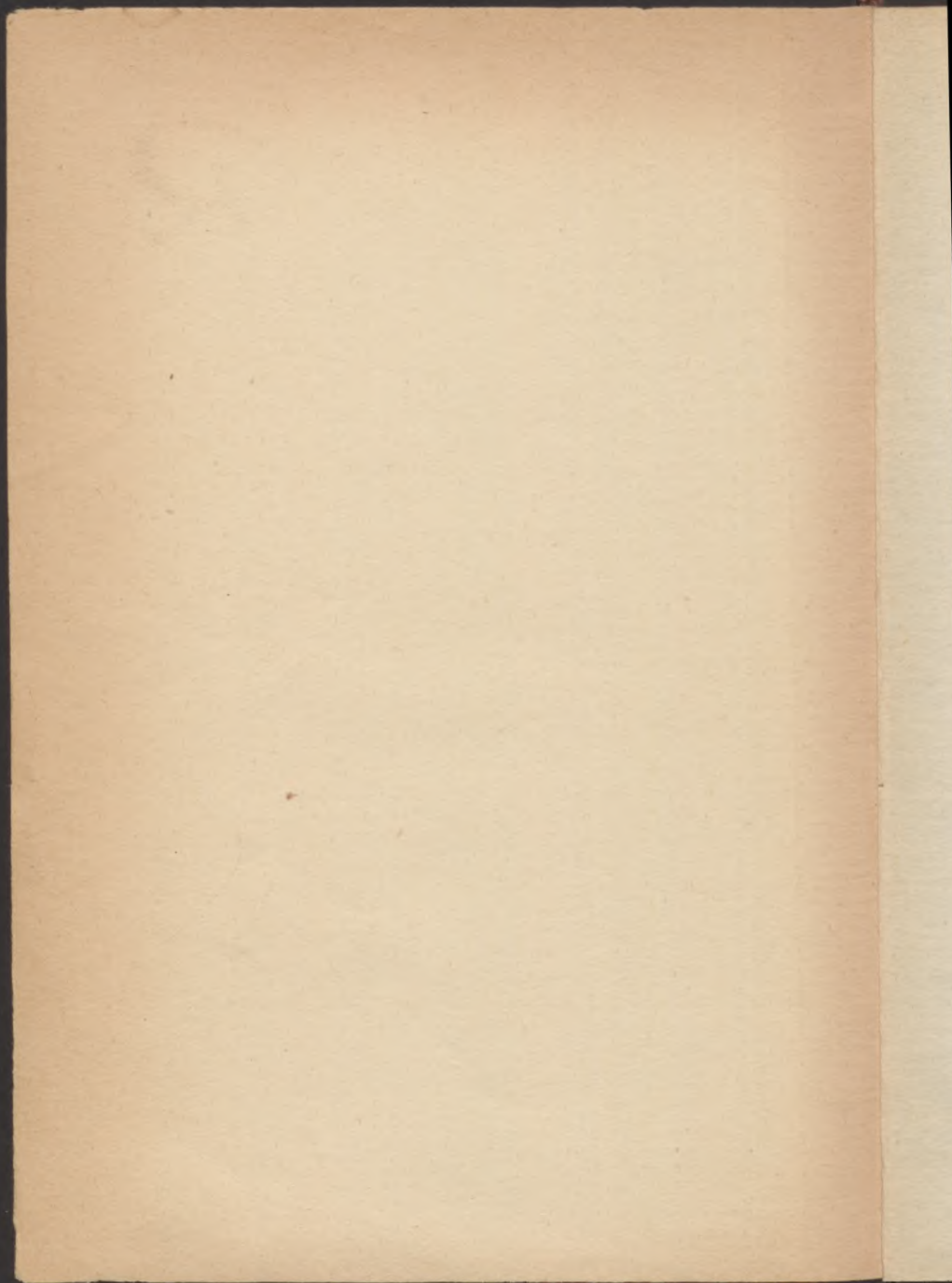

39 OSZK
Kállay Miklós

A murányi amazon

R

KÁLLAY MIKLÓS MUNKÁI

Versek.

Dobó kara. Szonettek.

Tűz a gyárban. Dráma.

Ének Rilke Kristóf kornétásról. Versfordítás.

Rilke: Imádságos könyv. Versfordítás.

Hofmannsthal: Akárky. Versfordítás.

Claudel: Angyali üdvözlét. Versfordítás.

Liliomos királyfi. Színjáték.

Trón a Vérhegyen. Regény.

A pápa és a Vatikán. Essay.

A Roninok kincse. Dráma.

Magóg fiai. Regény.

Báthory István. Regény.

Rontó Pál. Verses játék.

KÁLLAY MIKLÓS

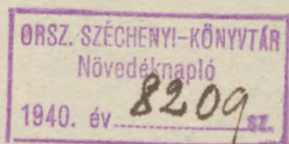
A MURÁNYI AMAZON

REGÉNY

0038
RÉVAI

95539

Copyright by Révai, Budapest, 1940

61074. — Révai nyomda, Budapest

ELSŐ FEJEZET

Égiháború

1

Mintha meghasadt volna az ég és tűzfolyam szakadt volna le belőle a bérc oldalába. Rá nyomban olyat csattant, hogy föld és menny belezendült.

Máriának szinte belévakult a szeme. Szívére láthatatlan ököl sujtott, hogy elállt a lélekzete. Füle zúgott. Megrendült vele az egész világ. A mokány kis hegyi ló ágaskodott, táncolt alatta. Agya belekábult a rázkódásba. Nem volt ura akaratának, tetteinek, csak az életbe kapaszkodó ösztönös öntudatlansággal szorította két térdével a lovat, fogta keményen kis öklével a kantárszárát.

Úgy rémlett neki, hogy a vastag tűzsugárból száz meg száz fényér ágazott szét az égboltozaton. Majd beleveszett minden a fülsiketítő, szívigszakadó, kegyetlen dördülésbe. Körül ólmos sötétbe borult minden és a szél csapkodó korbácsokká csavarta a zuhogó esőt.

A ló reszkető inakkal iramodott meg vele a lejtősen lefelé kanyargó hegyi úton. Mintha szívtá volna a mélység. Mi lesz, ha nem tudja megállítani? Visszatérő öntudata már átérezte a veszélyt.

Últ keményen a riadt paripán. Vasmarokkal fogta a kantárt.

— Muci, Muci — próbálta becézni a reszkető állatot az eső és szél zúgásán át. Már arra is volt bátorsága, hogy előrehajoljon és félkézzel megveregesse a ló izmos nyakát.

Lassankint sikerült megcsitítania. A ló engedel-

mesen fordult már a kislány kezének enyhén kormányzó mozdulatára s megindult felfelé a hegyi úton, amelyen jócskán lehozta nekibokrosodott riadalma.

Ahogy feljebb ért, rémséges látvány fogadta. Az egész fényes kíséret, amellyel Murány várából elindultak, csapzottan, szétziláltan vergődött az útkanyarulatban, ahol elkapta őket az égháború. Mária szeme nyugtalan keresett valamit. Vén vörösfenyő sudárlott fel itt a hegyoldalról viharvert, bozontos fejével. Most nem volt sehol. Később már kivette, hogy suta, üszkös csonk mered föl a helyén. A szép sudár fa lehasítva, fejjel lefelé függ a meredek fölött, vörnyeges húzában feketén pálladozó, pörkölt seb marjul végig.

— Márika! Márika! — kiáltozta most valaki a nevét.

Megismerte apja hangját.

Már jött is felé. De milyen siralmas látvány volt így a hatalmas Széchy György gróf, számlálhatatlan földek ura, megyényi uradalmak gazdája. Süvegét elragadta a szél, haja esőtől csapzottan hullt homlokába. És Mária soha még ilyen döbbenést szemében nem látott. Vonásait keserűség gyúrta meg. Szemhéjai a ki nem buggyant könnyektől duzzadoztak.

— Csakhogy téged megtarta Isten kegyelme, édes leánykám — mondta a nagyúr és már segítette is le a nyeregből. A kantárt odadobta Máténak, a palóc csatlósnak, aki mindig nyomában járt:

— Vezesd száron a többi lóhoz. A szekerek is iparkodnának már visszamenet — adta ki a parancsot.

— Jaó — rándított Máté egykedvűen a vállán.

— Ha nem indolónk, reég otteé vagyónk. De haát szének száórt pernye az enyim szaóm.

Mária most visszaemlékezett.

Mikor édes asszonyanyjának sűrű ellenkezése közben mégis indulóban voltak, hogy apja ügyes-bajos dolgait intézze, a lánykakat pedig vele együtt Balog várába költöztessék a murányi építkezések idejére, a Vepor felett csúnya hamuszürke felleg ólálkodott.

Mária egyszeribe meg is ijedt, hogy vége a szép kirándulásnak. Pedig hogy vágyott már rá tavasz nyíltá óta! Szerette a nagy szabadságot Balogban. Ott nekiereshette lovát. Bujhatta a berkeket. Micsoda szép, szilaj élet volt, nem olyan, mint itt a hegy búbján, ebben az istenverte várban, amely ha büszke és nagyúri volt is, az ő ifjúi zabolátlanságának mégis csak börtön maradt.

Jól ismerte szigorú anyját. Tudta azt is, hogy nagyon félti gyermekeit. Volt is rá oka. Széchy György és Homonnay Drugeth Mária házasságán nem volt áldás, már ami a gyermekeket illette. Két dúsjószágú nemzetség egyesült ugyan ebben a frigyben, de úgy látszott, nem lesz folytatása. Kinek kaparja, huncutkodja, harácsolja össze hát a tenger birtokot György gróf, ha nincs, ki nevét fenntartsa. Mintha valami sötét átok láthatatlan súlya lebegett volna a család fölött. Rendre érkeztek reményteli örvendezések közt a kis fiúcskák, de valamennyit elragadta még zsenge korában a halál, Jánoska után Pétert, majd a kis Sámuel, aki olyan erőteljesnek látszott. Csak a lányok maradtak meg, ami nyilván nem volt György úrnak kedvére. Szerette ő leányait is. Különösen Mária, aki-ben hamarost észrevette saját tulajdonságainak ütközését, igen is szívéhez nőtt. De annak mégis jobban örvendezett volna, ha csak egy szál fiút nevelhet föl.

Mária nagyasszony azonban annál féltőbb gonddal csüngött leánykáin. Máriát, a legidősebbet ugyan kissé kivonta befolyása alól apja kényeztetése, de a kis Magdót annál gyöngédebb szeretettel vette körül. Most is, hogy a baljós felleget szemrevette, menten feleremelte szavát az úti készülődések ellen. De férjét nehéz volt eltéríteni attól, amit az egyszer fejébe vett. Most is nagy terveket főzött s amire egyszer elszánta magát, szerette azon melegében végrehajtani. Sűrű sikerének titka éppen a villámgyors cselekvésben volt.

Ám a fellel riasztóan terpeszkedett a délnyugati égboltozaton. Violás magja körül galambszín pászták pálladoztak. Habos szélei sustorgó gomolygással nyar-

galtak fölfelé az éghorpadásban. De mintha a felkerekedő szél inkább elterelte volna a murányi bérctől.

György úr leginkább a palóc csatlós időjós tudományában bízott. Csontjaiban, zsigereiben is érezte ez a Máté az idő fordulását. Falomb zúgásából kiolvasta a készülő zegernyékét. Szelek járása, ég színe, vizek morajlása mind jeleket hányt neki, amelyekből úgy olvasott, mint prédikátor uramék az Írásból. Széchy gróf hát most is hozzá fordult:

— Lesz-e eső, Máté?

A savószemű, keshedt palóc végigkaparásztta pisla tekintetével a mennyboltozatot. Aztán kívágta a szentenciát:

— Ha ii màrod, nem lesz.

— Teremtésit a fűrt elmédnek, ennyit magam is tudok.

— Nono, aztot tesszen eeszbe kapnyi, ha az a fenő félleg memmàrod az iraánt, kibe hãlod, semmi hibã. Aãm hà nekitèrèõközneék a Kãkàs beércnek, visszãteérõl, osztteé itten erisztyi ki meérgit.

— Hol leszünk mink, mire az a Kakas-bércig ér — nyugtatta meg magát György úr.

Nyeregbe szálltak hát. A kis Magdát felrakták a sátoros szekérbe, amely a láncos híd alatt várakozott az első útkanyarodóban, mert onnét már nem tudott a meredeken felkapaszkodni. Aztán megindult a menet.

De akármilyen hirtelen tettű ember volt György úr, a viharral nem tudott lépést tartani. A palóc jóslata bevált. A zivatar minden mérgét a murányi bércezen öntötte ki. A zápor még mindig szakadt. Csak a villám-lások lobogtak már mélyebben a völgy felé. De a sűrű mennydörgéseket még mindig szívszorongató csattogással verték egymáshoz a hegyfalak.

Mária érezte, hogy remeg a derekán apja karja, ki még mindig magához szorítva tartotta, ahogy a gyeregből leemelte.

— Csakhogy tégedet megtarta nékem Isten! — hajtogatta egyre.

Máriában balsejtelem ébredezett:

— Magdó húgocskámnak tán nem esett baja?

Apja némán húzta magával a szekér felé.

Ott állt az útfélen. De milyen siralmas állapotban! Sátora szerteszaggatva, ronggyá ázva málladozott az oldalán. A szekér agya leszakadt, kereké kidőlt. Maga féltérdre bukott a meredek szélében. Jaj, tán jobb lett volna be sem pillantani a kasába. Micsoda pusztulás! Ott hevert a kis Magda élettelenül. De ráismerni inkább csak ruhájáról lehetett. Eléktelenül arcocskáját feketére pörkölte a mennyei tűznyíl, amely egyenest a szekérbe hasított a magasságból. Ugyancsak élettelenül feküdt ott mellette a két szolgálólány is, akik őrizésére szekereztek vele.

— Mi történt kis Magdóval? — sikoltott Mária.

— Rajta tellett ki a haragvó ég mérge, — mondta leverten György úr — mit is véthetett az ártatlanka.

A szekér mögött mozgolódás támadt. Egy-két darabont tápászkodott fel kába fővel. Alig is tudták magukat összeszedni.

— Peég csak a szeli hogy legyeéntetté eőköt, meégis ekeép eegyalózódtak — jegyezte meg Máté, aki szüntelen ura nyomában maradt.

Volt azonban, amelyik föl se kelt. Ott hevert merev tagokkal az útfélben. Máté rázni próbálta az egyiket. Hasztalan, nem éledt semmikép. Jó hat darabont elemésztett a rettenetes mennyei tűz.

— Hogyan kerülünk asszonyanyád szemének elébe? — hallotta most Mária apja hangját.

Ez felrebbentette kicsit magábaroskadtságából. Úgy állt eddig ott a rogyant szekér mellett, mintha késve még neki is jutott volna a rémséges mennykő-csapás szeléből. Megállt minden gondolata. Mintha valami vak és süket nyomás zárta volna el elméje lélekzését. Nem tudta igazában felmérni, mi is történt. Tüzes feszülést érzett pillái táján. Orrát-torkát facsarta valami. Most azután, hogy anyját juttatták eszébe, lassan oldódni kezdett benne a tompa szorongás s ahogy

nézte a szegény kis megszenesedett testet, felszakadtak szemében a zsílipek, eleredt a könnye és hangos, csukló zokogással roskadt apja karjába.

— Hát csak a jánymécses törék el benned is — mormogta György úr.

Hagyta, hogy leánya kisírja magát. Közben tán maga is törült egy-két könnyet busa szemöldöke alól. Aztán karjába vette a kis halottat és vert népével nekivágott a meredeknek, vissza Murányba.

2

Homonnay Mária már nem sírt, de szép, tiszta homlokára felhőt vont a bánat árnyéka.

— Emelje csak le kegyelmed a polcra! amaz öreg Bibliát, kibe magzatjainknak jövetét jegyzettük — mondta csendes szomorúsággal.

A kapcsos könyv hátulsó üres pergamentlapján sorra következett gyermekeik neve. Mindegyik mellett a születés esztendeje. Amelyik szegény már elköltözött, azé mellett kereszt és a halál évének száma is.

Mária asszony megnyitotta a Bibliát a vaskos tölgyfaasztalon. Kezében percegett a lúdtoll. Könnye megint majdnem eleredt, amikor Magdolna neve mellé odarajzolta a keresztet és nehézkes betűkkel odaírta az évet: 1621.

Ez megint a kis halottra terelte figyelmét.

— Legkedvesebb volt szívemnek, — sóhajtotta — Isten mikép is sujthat ilyen gyöngö palántácskát? Nem maga bűnéért.

— A fiakat is elvette. E csak jány vót — dörrent közbe György úr.

— Kőszikla van tán kelmednek szíve helyén? Tudom már, mért kívánta az Úr magához szólítani.

— Mert jányból amúgy is elégséges numerussal vagyon.

— Nem fél így szólani, istentelen. Maga lelkin

szárad emennek veszte is. Már születésekor halálba kívánta titkon, hogy nem fiú lett. Megfogani ám a néma átok is.

— Mégse hinnél felőlem illetén gonoszsgágot. Szerettem kis Magdolnát. Magzatom volt. Az én vérem. Hogy is áhítottam volna vesztét!

— Akkor más vétke mián intette meg általa az Úr. Ugyé, hogyan kérleltem, ne indulna kegyelmed! Rosszban sántikált. Frigytörésre készült a fejedelem ellen. Csúful cserben akarta hagyni.

— Mért hagyta cserben a szerencse? Katonái megfutottak a Fehérhegy alól. Rákóczi György uramnak Zsuzsa asszony fejszaggatása elégséges ok vala, hogy sebtén Patakra szaladjon vissza. Gábor királynak bővön gondja lészen most, hogy tulajdon jószágát óvja, nem hogy ő tegyen donációkat. Ferdinánd úr annál kegyosztóbb kedvében vagyon, hozzája kell dörgölözni. Azért is akartam magam felmutatni Besztercebányán.

— Kegyelmedet csak haszna fordíjja mindenfajta szeleknek szárnyára. Becsület, ország java kiednek semmi?

— Ország java? A mi javunk csöcsin szíjja meg magát. Ha mindőnk hatalommal tehetős, hatalom az ország. De emígyen csak sorvadoz. Török csigázza, rabolja, tatár nyargalja, német zsoldos éli ki. De bizony hajdú, darabont se kíméli.

— Kegyelmedék meg egymás kezéből szaggatják. Azzal se gyarapszik. Erejüket meg szüntelen pörösködéssel emésztik. Vagyon már jószágunk elégséggel.

— Abból bizony soha sincs elegendő — mondta keményen György úr. Döngő léptei alatt megcsikordult a pádimentum, amint bosszús türelmetlenséggel járt fel s alá. Olykor az ablakra tévedt a tekintete. A zápor szakadt rendületlenül. Ma már nem igen mehettek Besztercebányára.

Felesége is felkelt a székről. Letette a gyolcsot, amelybe akkor már szapora kézzel öltögetett. Még

mindíg sudár alakja felmagaslott. Szemében együtt lakott a szomorúság a szilárd hajlíthatatlansággal.

— Nyughasson már egyszer kegyelmed izgága virtusa — állította meg szava az ablak felé tartó férjét. — Most az okosság is azt javálná, üljön meg egyhelyt. A fejedelem nem marad soká vesztég. Ha megint Pozsony alatt terem, még megemlegetteti kieddel hirtelen fordulását.

— Nem rugtat oly sebtén Őnagysága, mint ahogy én megest fordulok.

— De egyszer nagyon rajta veszejt. A hirtelenség rossz koncillárus. Kegyelmednek meg nemcsak esze, lába hirtelen, keze még hirtelenebb. Gyakorta üdögélek itt sűrű szorongások között, nem esik-e valami baja. Rettegéssel várom haza mindétig. Féltém, hogy rossz vége leszen. Az én nyugságomért maradhatna már keveset békességgel.

György úr csak nézett maga elé. Szót se ejtett. Hagyta, beszéljen csak a felesége. Talán igaza is volt. Igen is hirtelen jönne még ez a pálfordulás. Javallatosabb meghúzódni ebben a sasfészekben és várni szép csöndesen, mire végzik az ellenséges hatalmak. Van jó takarója is. Murányban folyik az építkezés. Ékes várkastély lesz kápolnával, palotaházzal. De bástyafalakkal is jobban körülrakja, tornyokkal erősíti. Vívhatatlanná építi ki. Annak is csak hasznát láthatja ezekben a nyugtalan időkben.

Magában már döntött is, hogy letesz előző szándékáról. De nem akarta még elárulni, hogy ilyen egyben engedett :

— Miattam ugyan ne emésszed magad. Egyebekben meg nyugsággal lehetsz csupa szelídke leányháznépével.

— Márka mián ugyan aligha.

— Márka mián ? Ne mondd már.

— Az se akkurát olyan, minőnek szeretném.

György úr méltatlankodva mondta :

— Mi fogyatéka vagyon? Maholnap eladósorba lép. Szépsége kitelik. És okos, akár egy iskola.

— De szilaj! Csupa zabolátlanság. Kegyelmed természetjét jussolta.

— Kedvelem is. Ha még fiam is volna melléje.

— Hát lássa kegyelmed, éppen hogy ez az. Mindíg fiúra áhítozott, hát megkapta, csak leánytestbe. Mert ebbe a Máriba fiú veszett el. Ahogyan nevekszik, egyre vadabb mulatozásban leli kedvét.

— Az a kis lovaglás, vadászat...

— Ez vadkanra, medvére is menne, ha hagynám. Ha teheti, az udvaros úrfikkal méri össze a kardot. Puskával, pikával úgy bánik, mint egy zsoldos, de a konyhába kaláccsal se lehet csalogatni. Hogy találunk ilyen lánynak férjet?

— Ne féltsd, talál az magának. Legfeljebb majd ő hordja a süveget.

— Már igaz, jánynak igen kemény természet.

— Na, azért csak szánakozó, jó szíve vagyon.

— Márinak?

— Ki másnak? Láttad volna, hogy siratta húgocskáját. A zápornál szaporábban hullott könnye kis Magdolnáért.

Ahogy a szegény halottra fordult a szó, Mária asszony szívét egyszeribe megint elöntötte a keserűség.

— Könyörülő Isten, — sikoltotta — hogy ilyen nyomorultul kellett elveszítenem legkedvesebb magzatomat? Mért is engedtem útra?

Leroskadt az asztal mellé. Már omlott a könnye. Mintha kinn a megeredt ég is őt siratta volna meg-számlálhatatlan könnyével.

Kora délutánra megint feketére borult. A várra éjszaka szakadt. A bérc ormán úgy megült a sűrű felleg, hogy fojtogatta a lélekzetet.

A tarjagos, rozsdás ónszínű gomolygáson ezüstös foltok fakadoztak, mint leprás testén a baljós bélyegegk.

— Jeégvereést szimántok — szűrte bajsza közt a szót Máté és az ég padmalyát kémlelte.

— Csudá vaón ilyeteén duhasztaó hőseégben? — bizonygatta egy ráncosképű, vén jobbágy.

Néhány keshedt, rozoga paraszt kushadozott a Hóhérbástya alatt egy pincszerű üregben, ahová az ítéletidő elől húzódtak be. A zápor megint szakadt már, mintha dézsából öntötték volna. Leverte őket a falakról, ahol már az első zivatartól bőrig ázva roskadoztak a faltömeshez hordott kövek, sziklakoloncok súlya alatt.

Egyszerre éktelen zörömbölés kezdődött, mintha golyók kopogtak volna a bástyafalakon. A hamuszín felleg rásátorozott a várra és ontotta alá a jeget. Körül vastagon ült meg a fagyos manna, akár valami sápatag, nyálkás hó. A kemény sziklaköveken diónyi jég szemek pattogtak fel, mint mikor a rózsává hasadt törökbúza elkezd kifelé ugrálni a rosta dobjából nagy ropogással.

— Isten megverte — horkant fel egy mélyen ülő szemű fiatalabb jobbágy, de nyomban a szájára kapta kezét. Pillantása körülóvakodott, nem hallotta-e meg ártó szándékú ember a felében elnyelt káromkodást. Mert Murányban szigorúan megtoroltak minden mocskos beszédet, istenkisebbítő szót. Aki csak egyetlen káromlást elejtett, megcsapták érte irgalmatlanul. Most hát inkább fohászkodásra fordította a szót:

— Jaj, Uram, de keményen látogatsz. Jég csépe ki még azt a kevés élést is, kibe télire bizakodtam.

— Lehordja mindenestől a tetves kis fődeket a hegyoldalakból, — sopánkodott egy öregebb — emmi szegénységünkkel trágyázza meg a nagyúr birtokjait.

A víz csakugyan zuhatagokban ömlött már lefelé a bérccoldalakon. Megbágyadt fényű parasztszemek szorongó döbbenettel szemlélték.

— Idei télt esmeg a korhadt deszkát süthetjük kenyérbe — szólalt meg újra a fiatal.

— Ha vajjon kibírjuk odáig — vakkant bele

rekedten egy hang az odu homályos sarkából. Ez jobban ki merete nyitni száját a fedező sötétben. — Tán bétakarítunk hummi csekélységet szüretbe, elgárbóhatja az úr dézsmába, adóba. Nekem a munkám rég kitellett. Most tizenkét pézért dógozok. De hun fizet, hun nem. Őszkor meg maradék dénárkámát is kikópisztójják bőröm alú is. Körüljár a gonosz hispán. Tavalyiban is tanisztrával hordta bé a pézt az úrnak.

Mindenfelől csak a keserves panaszszo hallatszott :

— Java földönköt ehasijják majorságnak, aztat kell építenünk teméntelen munkával.

— Emmi boróonk, az úr szüreti el, de veélönk vedeétéyi meg, csak mán ecetaágy keépibé, vaásná belé az eő fogá — kesergett az egyik palóc jobbágy.

— A gyermeklovakot is vélünk neveveti, mi jószágunknak meg csontja zörög.

A homályból újra megreccsent a panaszos hang. Mint fűrés hasította a nagyúr tisztességét :

— Fúdoklik mán a teméntelen birtokokban, mégis azt a nyomorúságos kis lomot, kit apámtul jussoltam, feliben magának kévánta. Nálam hagyta, nem mondom. Mit is kezdett vóna azzal a penészes, egérbűzű ronggyal? Hogy is tetvezte vóna be véle úri portáját. De fizetséget vesz el érte. Tízszer nyúzza le dunnánkról a pállott, fótos haját.

— De emerre a kisasszonyjányára ráaggat selymet, bársont, kárbunkulust. Páva nem parádézik különben. Hegyen-vőgyön lakodalmat csaphattunk vóna csak abbul, kit most pocsékká vert rajta a zápor.

A palóc azonban visszavágott rá :

— Na maà emmi kisàsszonyaónkàt csak ne gucsmoljà kee. Jao lélèk az aaldott.

— Úgy igaz, — tódította egy másik — éléssel, ruhával segedelmez nagy szegénységünkben, hogy apja ura meg se is tudja.

A palóc is tovább bizonykodott :

— Haànszor kitiszaàztà à gyermekcseékèt a sok

csesznyeseégbeő. Kit peneég a kólyikà mellyeszt, jaófeéli herbâteékkal estaápogáttà.

— A nagyasszony is enkább húz az igazsághoz. Nem kívánja szegénység romlását — hallatszott valahonnan.

Csak a recsegős hang gazdája nem békült :

— Az én szememöt bé nem kötik illetén kegyes alamiznászkodással. A nagyúr mégis csak telhetetlen sintérünk. Magának kacsmarént mindeneket. Meg nem veti a paraszt penészes rézkongóját se. Hej, ha eccer amúgy Isten igazába ...

Nem fejezhette be. Kinn akkorát csattant, hogy belerendült a bérc. A jégpászta már elvonult. De a zápor annál éktelenebb erővel szakadt. A hegyoldalakon úgy ömlött alá a víz, mint egybetorlódtott, roppant zuhatag.

— Irgalmas Isten, mi lesz vélünk, ha azt a nyomorúságos sárviskónkat is elhordja a víz ? — jajdult fel szinte egy szóval az egész odu.

A palóc nem bánta a szakadó záport. Felkecmergett a bástya fokára, onnan nézte a félelmes szépségű látványt. Egyszerre elrikkantotta magát :

— Hinnye maá no, à Saó ud dagad kifelë aagyaabaó akar fazeckbaó à tüdő, a cifra nehesség vessë feő.

Izibe megzajdult most az odu. Mozgolódás közben félelem kérdezte egymást a szemekből. Tudták, a Sajó nem ismer tréfát. Nem maradhatnak itt tovább. Csekély késedelem vesztük lehet.

— A nagyúr elibé ! — adta ki valaki a jelszót.

Már kerekedtek is fel. Oda se néztek a zuhogó égi vizeknek. A menedékes utakon valósággal rohanó hegyi patakokon gázoltak fel. A piacon bokáig kajtatnak a vízben. Más épülő bástyák alól is magukhoz szólították a héj alá húzódókat. Nem egy szerszámát is magával hozta. Ásó, kapa, falbontó csákány hadonászott az izgatott tömegben. Egész kis haddá nőttek, mire a palotaház elé érkeztek.

Mária asszony vette őket elsőnek észre. Mindjárt

tisztában volt vele, hogy ezek elszánt emberek. Féltette tőlük ura hirtelen természetét.

— Márka, Márka, — kiáltotta a szomszédos kamarában szorgoskodó kisasszonylánynak — ugorj, szólídd udvarbíró uramot, ne bocsássák emez izgága hadat apádurad elejbe. Tudod, nagy indulatja vagyon, még kárt teszen magában, vagy bennök.

Márka lekapta lábát a rokka kerekéről. Ugrott az udvarbíróért. De közben György úr is meglátta a hadonászó, ázott parasztokat. Szeretett mindennek maga végére járni. Dobogott hát le sebtén a lépcsőn, hogy a palotaház kapugádjában útját állja a tola-kodóknak.

Bikahangja túldörögte az égzengést:

— Mi szél fú itten? Zendülés? Rebellio? Eltapol-dom. Bégázolom a sárba. Hogy merészelték ide or-cátlankodni?

A parasztokban megkushadozott az ősi szolgaság alázata. A hadonászó ásó, csákányok földre kókadtak kezükben. Fejüket is leszegték és a tekintetük sunnyo-gón kereste végletett bocskoruk hegyét.

Egy öregebb paraszt kilépett az úr elé.

— Alázatosságva keérencseelni járólaonk csak naccsaágos uraónk elíbe, bocsaajtà à egynehaány nàpocskaákrà hàzà à màgaónk portaajaarà. Retvenetes ereőve iszkaónàk lefelè a vizek. Oszttée, pendelybe kàpjà ez à híves aaradaas hitvaany kis cseleédjeinkèt. Gaatàt keék összveeszkaabaanyi à Sàó faraabà.

György úr szeme villámlott:

— Egy kis záporosó még nem az özönvíz. Nem ugranátok rögvest Noé apánkkal bárkát ácsolni.

— Akar a zuhatag, úgy zörömböl le a sok víz, hallhatja, Nagyságos urunk.

— Tapodtat se mentek. Fel a falakra, mert ha nem nőnek elég szaporán, véletek találom kitódatni.

A parasztok már hunyászan elpironkodtak volna onnan. De most előkecmergett kifelé húzóckodó soraik-kal szemben egy csontos, tagbaszakadt ember. Minden

évszak fogától megrágott, éles szögletekben futó arca olyan volt, mintha füstös fából faragták volna ki. Szeme úgy égett gödrében, mint rozsdás üst mélyén a parázs. Keményen megvetette lábát. Recsegő hangjáról ismerték meg, hogy ő volt, aki a homályban békétlenkedett.

— Nincsen az úrban szikrányi emberség, — dörrent Széchy György felé — várhat az a fal. De a víz elragadozza nyomorult fedelünket, megődösi tehetetlen családjainkat. Ki tartóztathat itten bennünket?

— Ki, koszosfejű paraszt? — üvöltötte már György úr. — Majd a nehéz vas, meg az árestom. Itt penészedsz meg a pince fenekén.

— Ha nem bocsájt az úr, megyünk engedelem nélkül!

— Hová mégy te? — toppant elébe szikrázó szemmel a nagyúr.

— Magam útjára. Nem leszek tovább lelketlen sintér igavonó barma.

— Mit mondtál, te mocok? — ordította képéből kikelve György úr. — Minden vér egyszeribe a fejébe tódult. Színe szederjesre vált. Ökle mint szöges buzogány lendült és még mielőtt a paraszt észbekaphatott volna, fergeteges csapással lezúgott egyenest az arca közepébe. Menten eleredt orrán-száján a vér.

De a vér láttára visszatorpant a hunyász had is. Ásók ágaskodtak fel, csákányok foka villant. Fenyegető morajlás zajdult.

Széchy György kardot vont és a falnak vetette hátát. Egész sereg gyakorlott vívóval elbírt volna, nem ezekkel a handázó parasztokkal.

A faragottképűt elsőbben egész megvakította a vér, de aztán kitörülte szennyes ingeujjával a langyos, rótt maszatot arcából s rettentő dühöt fujtatva ugrott volna neki megcsúfolója torkának. Majdnem a kard hegyébe kapott. Ő maga fegyvertelen volt. Most azonban hirtelen kiragadta szomszédja kezéből a csákányt, magasra emelte és úgy rontott neki a támadását váró

grófnak. Ez a csuklójára célzott, hogy a csákánnyal együtt kezét levágja. A paraszt észrevette szándékát. Gyorsan hátrált, hogy a kard el ne érhesse. Hátraejtette a falbontó szerszám fejét, hogy annál rettentőbb csapást mérhessen vele. Vagy dobni akarta? Félelmes perc volt, ahogy úr és jobbágya farkasszemet néztek egymással. A két tekintet egymást keresztező láthatatlan szálán a halál csüngött.

A csákány azonban a helyett, hogy nekirobbant volna végzetes röptének, egészen földig lankadt a megrebent jobbágy kezében. Mert a legkétségbeesettebb pillanatban, mint oltalmazó jelenés, fehér alak lebben a nagyúr elé. Mária kisasszony volt, aki a vita hevében észrevétlenül suhant le a lépcsőn és egyszerre ott állott a két végsőre elszánt ellenfél között.

Mária nem állt ott némán, hanem a támadók első meglepetését felhasználva, mindjárt ő kezdett támadásba:

— Kendtekbe az ördög bujt talán, hogy ilyen garázdasággal vannak? Hát nem szegyeintelenség, hogy árvává tennének engem, ki úgy gondját viseltem minden kis árvájoknak?

— Jaó vaót veélők mindeétig — bizonygatta az öreg palóc.

— Isten attól óvjon, hogy felhántorgassam kendteknek. Csak jószívből cselekedtem. De illendőséges-e, hogy ezt a fizetséget kívánnák nékem érte?

Már akkor odaérkezett Széchyné is. Arca fakó volt. Zihálva szedte a lélekzetet. Véle jött az udvarbíró is fegyveres hajdúk élén.

— Itt vagyon udvarbíró uram — lihegte a megtorpant jobbágyok felé. — Ha panasszal vagytok, mért nem szólotok véle? Mit bizgatjátok uram hirtelen indulatját.

— Kis cseleédjeinket feétjük itteé a megduzmadt vizekteő, aznák okaaeér könyörgötteőnk csekely szabadsaagot.

— Csákánnyal meg ásóval — förmedt rájuk a

nagyasszony. — Udvarbíró uram majd eligazítja bajotok.

Az udvarbíró meg a hajdúk már tuszkolták kifelé az izgágákat. A faragottképű kezéből kicsavarták a csákányt. Két hajdú kötötte gúzsba a kezét. Homonnay Mária már férje mellett állt, valamit sugdosott a fülébe. De György úr arca még egyre méregtől tűzelt.

— Nem, ezt el nem viszi szárazon — kiáltotta. Azután a megkötözött jobbágyra dörrent :

— Mi a neved ?

— Öreg Léti Miklós.

— Nagy vér buzog benned.

— Dédapám még nemesember volt.

— Ugyan ugye ? Azért volnál emilyen nagyhatú. Majd én kiveretem belőled a fickándoást. Csapjatok rá huszonötöt. Aztán vason a pincébe — utasította a hajdúkat.

— Apám, — akaszkodott most György úr karjába Mária — hová nem ragadná jómagadat is az indulat, ha engemet bajban tudnál ? Ezek is cselédjeikért szorongtak szegények. Engedd el nekik a büntetést. Az én kedvemért.

György úr szemmeláthatóan megenyhült. Lánya kérésének nem tudott ellenállni. Első indulata is erősen meglohadt már.

— Legyen hát, — mondta — takarodjatok haza. Sok hasznát munkátoknak úgyse látnám.

A parasztok könnyebbülten lélekzettek. Ezt a nagy bajt ugyan könnyen megúszták. Öreg Léti Miklós mélyre árkolt merev szája körül mintha szemernyi sanda gúny redője rándult volna.

György úr észrevette. Intett a hajdúnak.

— Ennek azonban elsőbbet a huszonötöt hiánytalan leszámoljátok !

Sarkonfordult. Ment a lépcső felé.

Azt már nem látta, milyen szilaj, kárhozott láng lobbant föl öreg Léti Miklós szemében.

MÁSODIK FEJEZET

A barkóváraljai pajta

1

Homonnay Mária, a dúsgazdag Homonnay Drugeth-had sarja, amely a maga tetemes vagyonát Báthory Anna révén némely Báthory jószágokkal is meggyarapította, mint árva lány, nemcsak pénzt és bőséges birtokokat hozott gróf Széchy György házához, hanem higgadt belátást és jó politikai érzéket is. Míg férje csupa nyugtalan izgatóság volt, mint a szélkakas fordult, hol az egyik, hol a másik párt felé, addig felesége maga volt a böles megfontolás. Igaz, György úr értette nagyon is a módját, hogy minden újabb pálfordulásának dús javak formájában szedje le hasznát, de hogy a szerzett javakat állhatatlanságával megint szerte nem kótyálta, hanem gyarapodón egybetartotta, abban nagy része volt Homonnay Mária körültekintő óvatosságának. A szaporán gyülekező javak pedig csak növelték György úr hatalmát és tekintélyét. Így még kapósabb volt valamennyi pártnak. Versengtek érte és egyre nagyobb árt kínáltak, hogy maguknak megnyerjék. Ez ugyancsak elkapatta György urat. Vakmerő játékkal igyekezett az országban dülő pártoskodás viharait a maga javára kiaknázni. Mária kisasszony gyakran látta anyját gondokba merülten, aggódó arccal járnikielni. Ilyenkor György úr távol volt s megint valami pártos mesterfogáson törte fejét. Homonnay Mária egészen más természet volt. Ő kitartó állhatatossággal ragaszkodott ahhoz, akinek ügyét egyszer felkarolta. Most Bethlen Gáborhoz.

Isten ujját látta benne, hogy a murányi ítélet, amely leánykája halálával olyan keserű gyászt zúditott rá, valósággal kezére járt. Ha akkor az az égiháború meg nem állítja urát, bizonyosan valami jóvátehetetlenre ragadta volna magát. Mert neki volt megint igaza. Korai lett volna még nyíltan Ferdinánd király pártjára állni. Lehet ugyan, hogy Erdélyben így is sejtettek valamit Széchy György szándékairól. Ez ugyan nem volt baj, míg a dolgot Murány ura kenyértörésre nem vitte. Így legalább alighanem szükségét érezték, hogy némi adományokkal támasszák meg ingatagságában.

Úgy is történt, ahogy Széchyné sejtette. Gábris úr nem maradt soká veszteg. Igen megharagudott Thurzó Szaniszló nádorra, aki protestáns volt ugyan, de a tőle zálogbavett birtokokat visszaadta tulajdonosainak. Különben is igen foghegyről szokott szólni a fejedelemről. Egynéhány ilyen sértő beszéde kézen-közön eljutott Fehérvárig és éppen jó volt végső olajnak a tűzre. A fejedelem lóra ültette hadait és török segítséggel berontott a felső megyékbe, ahol amúgyis kiáltó volt a sanyarúság.

1623 Demeter napja után zegernyés idő kezdődött. A murányi tetőn már fehéren állt meg a porhó s a bércoldalakon is zuzmarával rakódtak meg a fák. Mária asszony nehéz szívvel gondolt urára, aki ilyen csontig sivító szelekben járja a Fehérhegy vidékét Gábor király hadában. Hírt alig kapott róla. Murány kiesett a hadak járásának útjából. Annál nagyobb volt meglepetése egy erősen estébe hajló délután, amikor kürtszó harsant messziről a hegynek kanyargó út felől és a toronyból az istrázsa felelt neki.

— Márka, Márka — kiáltott a benyíló felé. De nem felelt senki. A fiatal grófnő mint rendesen, most sem ült a rokka mellett. A várban kódorgott valahol. Tán éppen a várnagyot erőszakolta rá, hogy álljon ki vele szálkardra és oktassa a viaskodásban.

Mária asszony homlokán felhő árnyalt át. Mi lesz

még ebből a lányból? Mihalyko János tiszteletes uram sehogyan se tudja fejébe plántálni a deákszó jeles tudományát. Az egyszerűbb szólások értelmét még csak kiókumlálja valahogyan, de hogy maga is szépen egymáshoz illesztgesse a deák szókat, arra alig van mód. Ámbátor mit is törné magát ékes episztolák írogatásával. Arra valók az íródeákok meg a szekretáriusok. Más korabeli várkisasszonyok is alig szólnak más-képen, mint magyarul. Mért volna éppen a Mária kiváltságos ebben. Lám, a gitárhúrokat már örömet és kellemes hangzatokkal pöccentik fürge ujjacskaí. Kőszegi István Gáspár uramnak nem volt nagy nehézsége megoktatni rá, miképpen bánjon ezzel a talján zeneszerszámmal. Hanem az bizony szintén nem illendő, hogy mihelyt szerét ejtheti, megszökik a vénasszony ügyelő szeme elől és mosdatlanszájú csatlósokkal csatangol a sáncok közt, azoknak esztelen és babonaságos szóbeszédjeit hallgatja. Máté, az az agyafúrt palóc, igen befészkelte magát bizodalmaiba.

A kürt megint harsant. Ez elrebbentette gondolatait Márikáról.

— Ki is jöhet ilyen szokatlan időben? Ura küldene követet? Mi sürgős üzenetje lehet? Tán csak nem esett baja?

Már hallotta a láncoshíd csikordulását. Kendőt kapott magára, hogy maga nézzen utána a váratlan látogatónak.

De az ajtót megnyitni nem volt ideje, magától tárult az és mint hancúzó fiatal szél, Mária rontott be rajta.

— Édes anyámasszony, — lihegte két kapkodott lélekzet közt — megjött apámuram.

— Kerge vagy, te lány. Apád Morvában hadakozik.

— Megérkezett tulajdon maga. Itt is leszen egyszerűben.

— Csak lett volna valami üzenettel előbb. Magad láttad? Tán baja esett?

— Nem. Máté rúgdatott hozzám a hírrel a strázsa-toronyból.

— Máté untalan bolondját járja. Tán csak meg akart örvendeztetni. Hazug kutya az.

— Nékem nem hazudna, ha kettébe metszenék se. Hallga csak! — neszelt fel Márka. És csakugyan nehéz lépések csikordultak a palotaház márványpadmalyán. Már a lépcsőn dobogtak. Teletalpas medvekoppanásuk egyre közeledett.

— Apámuram léptei, — hajnalodott ki Márka arca — édes anyámasszony meg ilyen langalló, kócos kendőben fogadná. Le csak azzal a vastag hapucával!

Kapta is le nyomban anyjáról a nehéz hárász-kendőt. A kis fehér selyem főrevalót eligazítgatta úgy, hogy Homonnay Mária két mélytűzű szeme minden beszédes szépségével ragyoghasson szép szabályos homloka alatt. Mire készen volt, már lépett is befelé György úr. De lovászegénye előbb kihámozta a farkasbőrös ködmönből. Ő maga a zuzmarát dörgölte le ökle visszájával a bajszaról. Csak azután ölelte magához feleségét és csókolta meg. Majd rendre Márikát is.

— Csak nem valami baj hozta volna meg ilyen váratlan kegyelmedet? — aggályoskodott az ölelésből kibontakozva Mária asszony.

— Szemeddel láthadd, egészségben vagyok, mint a makk — dörgött György úr szava.

— Akkoron miért toppan be ilyen hirtelenjében?

— Tán bizony terhetekre is vónék, jönnöm se kellették vón.

— Mán hogyan szólhat így, szerelmes uram. Minden óra nehéz volt nekünk, ki távol tartotta kegyelmedet. Jaj, most meg a hirtelen örvendezés egészen megzavar. Márka te! Tereld össze a vénasszonyokat. Langyítsanak vizet. Vessenek nyoszolyát, készítsenek jó meleg levest. Bizonyosan fáradt, kedves uram. Kívánczik, hogy hamarost nyugvóra térhessen.

Márka fürgőn szedte lábát. György úr pedig a széles kerevetre ereszkedett. Szétvetette, jól megnyuj-

tóztatta két lábát. Megnyomkodta kétoldalt a derekát. Friss volt már megint. Szava is szinte megfiatalodva csengett :

— Csak torkom szikkadt ki. Kevés bor könnyítene szomjúságomon. Gáspár, — szólt oda a legényének — küldess fel a kulcsárral egy kupával. Adass magadnak is. A te gégédnek se árt.

A legény összevágta sarkát. Gyors léptekkel indult, hogy eleget tegyen a parancsnak. A régen áhított ital is siettette.

György úr most feleségéhez fordult.

— Hát váratlanul jöttem meg? Hanem eriszkedj már emide ódalamra. Magam vagyok no, nem az árnyékom. Úgy tekintesz rám még egyre, mintha szemednek se hinnéd, hogy itthon vagyok.

Mária asszony szelíden símult hozzá.

— Hiszem, hogyne hinném. De most meg már azon felhőzőm, mikor fordul megint vissza a hadba.

— Egyhamar nem. Vége a hadnak.

Mária asszony csaknem felsikoltott :

— Vereséget szenvedett a fejedelem!

— Azt nem éppen, hanem a hada szerteszéledt. Ő maga is hazafelé tart már.

György úr elhallgatott, mert meghozták a bort. Teletöltött egy mélyöblű ónkupát. Egy hajtásra kiürítette. A második töltésből lassan kortyolt néhányat. Megköszörülte torkát, mielőtt szóba kezdett.

— Hát bizony csúnya megaláztatások kisebbítettek Bethlen urat. A had nagy fittyre felrobogott, amikor megjött a híre, hogy bizony elkéstünk, Tilly marsall Stadthlohnál szétverte a protestáns fejedelmek seregét. Nosza megtorpant a had. A fejedelem számot vetett magával, mitévő legyen most. Török sereg is volt vele, de hogy külső segítségre nem számíthatott, Kassára küldött követséget, hogy felkelésbe szólítsa a hét vármegyét.

— Azok nem segéltek?

— Hát ennek is sorja vagyon. Hogy hogy nem,

csak kiszivárgott, hogy Őnagysága két tűzben is melengeti a vasat.

— Bethlen Gábor?

— Ki más. Úgy hírlett, traktába kezdett a bécsi királlyal, hogy adná neki hitvesül nevendék leányát, Cecilia Renátát. Ő mostan özvegyült meg, hogy hitését, Károlyi Zsuzsannát elveszítette. Igaz, a császárlány még csak tizenkettedik esztendejében jár. De királyoknál másképen vagyon ez.

— Márikánk túl van már a tizenötödiken is. Bizony ideje volna, hogy férj után nézzünk neki. Nem hozzá való már itten ez a murányi élet.

— Majd erre is szó kerül, hanem most a császárlány dógát mondom. Bethlen úr igen esekedik érte. Úgy mondták, azt is megajánlotta, hogy kedvéért nem átallana pápistává lenni és szívest vóna őfelségének legkisebb szögája.

— Mindezekről Kassán is tudomást szerettek?

— Az egész megsanyargatott Felvidék csak ezen kesergett. Nem is ajánlották meg hát a felkelést. A fejedelem erdélyi hadával és török segítségével mégis elment a Morva folyóig, mert Ferdinandus császár még válaszra sem méltatta vőnek való kínálkozását. Így akarta rátenni császárra az ijesztet. Ám az nem igen ijedezett, de a békételenség annál inkább bolygatni kezdte a mi hadunkat. Ahogy a téli zegernyék elkezdődtek, fázni kezdettek a törökök. A szapora derekhoz meg éppen nem fült a foguk. Demeter napján már lázongtak is. A fejedelem tartotta őket szép szóval, fenyegetéssel. De a török csak annál izgágábbá vált. Az agák és csauszok körbe jártak és mozgolódtak, sírángoztak: „Jaj, nincsen már nekünk Szent Demeter napja, de lészen helyette Gábor napja.” Hanem azt már bé nem várták. Úgy gyérült a török had, akár a fán a lomb. Láttá a fejedelem, nincs itt már mit kezdenie. Elindította a béketraktát. Így hát most magam is itthon vagyok.

— De most aztán nem is mozdul hazul kelmed!

— Penég igenis idvességes volna a szelek járását szimatolni.

— Kelmed nem szimatol semmit. Megül itt fenn a tetőn és vár türelemmel. Most nem tágit a fejedelem hűségítől.

— Ilyesmit jómagam is észbe nem vettem. Nagy szándékaim vannak fejedelem önagyságával. Szót is kerítettünk már rája kézen-közön. Nem adott nékem fiat az Isten, de azért a mi vérünk még ülhet az erdélyi trónuson.

Homonnay Mária egész testében megrázkódott. Arca fehérre vált és két sötét szeme még feketébben parázslott.

— Miképpen véli kegyelmed?

— Hát a Márka... — bökte ki György úr. Többet nem mondott.

— Mit tervel kelmed Márikával?

— Mit? Férjhez adom. Hászen jány.

— Ezt csak így a hátam megett. Anyja vagyok tán? Szavam vagyon ehhez.

— Ehhez csak jó szavad lehet. Tudod-e, kit szemeltem ki?

— Vajjon kit? Illik Márikához?

— Ha a bécsi király fia meg nem kéri, ennél külön mátkát templomban sem imádkozhat magának.

— Mondaná már, kicsoda, hiszen láthatja, majd elemészt a nagy kíváncsiság.

— Kicsoda. Hát Bethlen Istók úrfi, a fejedelem öccse és szándékja szerint örökösse a fejedelmi trónuson.

Homonnay Mária sötét szemén könnyecsepp nehéz gyémántja csillant.

2

A tavasz virágokkal hímezte a murányi kertet. A levegő megselymesedett és jószagoktól volt balzsamos.

De a legszebb bimbó a palotaházban feslett ki.

Mária kisasszony csodálatos pompában bontotta lány-ságának gyöngédszínű szirmait. A szűzi bájak halavány fényét a szilajabban pezsgő vér festette alá s orcáinak tejfehérségén átrózsállott a forró, fiús életkedv. Karesú volt és törekeny, mégis csupa rugalmas erő. Kíváncsi és egyben tiszteletet parancsoló szépség.

Tavaszos zabolátlansága a nekizsendült tavaszban érezte magát legjobban. Hiábavaló volt anyjának minden szigorúsága. Az ifjú Mária, mihelyt tehette, hátat fordított az asszonyháznak. A kerekas rokkák zajánál sokkal inkább kedvelte a mély völgyek síkatorain suhogó szeleket. A fenyvek sípján úgy muzsikáltak a láthatatlan fuvalmak, mint óriási orgonán. A távolok ígézetes képek sejtelmét úsztatták a fellegvásznakon. Köröskörül a sziklazugok homályán izgató rejtelmek bujkáltak.

Mária mindig talált ürügyet, hogy szabaduljon, hallgassa csak Kata meg Éva húga anyjának szigorú oktatásait. Úgy érezte, ő már kinőtt az örökös figyelmeztetésekből, rendreutasításokból, erkölcsi szabályok emlegetéséből. Mert Homonnay Mária éppen olyan komoly elvek szerint nevelte lányait, amilyenek közt maga is nevelkedett. Pedig akkortájt már szabadabb szelek fújtak. Máriának egy kisasszonypajtása, nála valamicskével korosabb, azt is elmondotta, hogy a brandenburgi választó asztalánál fedetlen nyakkal és vállal ültek a nők, amiért itt örökös szégyen pellen-gérére vonták volna őket.

Legtöbbször bizony ürügyet se keresett Mária. Kibujt az első kínálkozó résen, ha anyja figyelme másfelé fordult vagy az ügyelő vénasszonyt hirtelen kiszólitották. Kereket oldott ilyenkor iziben s azután kereshették, nyomaveszett olykor félnapokra is. Olykor nyíltan is szembe mert már szállni anyja hatalmával, aki lányaival épp olyan keményen beszélt, mint szolgálóival. Apja egészen más volt. Vele megértették egymást. György úr szívesen engedett neki szabadságot, aminthogy tulajdon zabolátlansága se tűrt semmiféle

korlátozást. Még kedve is telt benne, hogy lánya örömet leli a férfias szórakozásokban. Legalább idősebb lánya természetében lelte fel halavány nyomát a fiúnak, akit az ég megtagadott tőle.

Mária hát ezen a fiatalbájú tavaszi napon is ott fürkészte az ismeretlen rejtelmekkel tele távult a vár legmagasabb bástyafokán. Hóhérbástyának hívták ezt a mázsás koloncokból rakott kiugrót. Alatta rettenetes mélységbe szakadt le a meredek sziklafal. Az emberkéz emelte kőrakás szinte egybeforradt vele, mintha valami óriás magát az ősbércet faragta volna itt szögletes, csipkés bástyává.

Mária lepillantott a mélységbe és örült a borzongásnak, mely egész testén végigbízsergett. Képzelete magát rémitő gyönyörűséggel csapongott. Ha valaki most hátulról megtaszítaná. Milyen csodálatos volna a röpülés a mérhetetlen mélység fölött, tele mámoros, öntudatlanba torkoló szédülettel. De azután szinte a valóság erejével látta magát a meredély fenekén összetört tagokkal, vérben heverni. Sikoltani szeretett volna iszonyatában. Úgy rémlett neki, hogy titokzatos hatalommal húzza magához a mélység. Rémülten fordult meg. Akkor látta, hogy nincs egyedül a bástyán. Első izgalmaiban az volt az érzése, hogy amit tulajdon borzongatására játékból idézett fel magában, tán nem is volt nagyon messze a megvalósulástól. Ha még soká mereng ott a szakadék szélén... Ki tudja, milyen szándék ólálkodott közben mögötte? Pillanatra jeges dermedés alvadt tagjaiba. De egyszerre mosolyba engedett az arca. Barát közeledett felé, Máté palóc, akinek furcsa szavajárása, elméjének ravaszdi játékosága mindig úgy meg tudta vidítani.

Máté már messziről kiáltozott:

— Csákhoó raajà lelek, kisasszonykaám, hogy is mauszkaáhàt ezèn az istenvertè helyèn.

Mária szava csicsergett, mint a tavaszi madár:

— Szép innet alátekinteni, Máté bá.

— Hát fenémaód feepoóckaoták, ammaá igaz, de itteé meég kaarhozott leekék is kujtorgának.

— Csak nem mondja tán igazában, Máté bá?

— De bion úgy igaz a. Miveehogy csesznyé hárà-mia-vàcok vaót itteé ez a kórakaás. A legbestyeébb rablók tanyaádzottak benné. Ebbeó a sziklaodubaó nehez vaót eókeemüköt kifüstölleenyi. A kisasszonyka sohase nem hallotta hirit Bàssaó Maatyaasnàk?

— Nem én. Mi szerzet voít?

— Fermeteg rusnya rablaó. Ugy eódöklött itteé környesköröő, mikent a dögnyavalyà. Kit a kezi ügyibé kàphátott, arru eléventén lesuvasztottà a bört. Szemit kitaótà, orraát-filit lemeteélletté sok szerencseétlennék. Kiró hallomaáshà vetté, hogy panaszlott raajà, nyelvire ràkátott paraázst. Addig mivelhetté itteé sok garozda-saogaát, hamég Salm főkapitaany úr mènem szorintotta. Akkor osztée tetősteó visszakapta, akit csak maasnàk veétkézeék. Szőnyület megcsigaáztaak emez fal alatt, oszttee inset taszigaaták le mind valamennyit a retvenetés meélyseégbe. Csontjaik mindeetig otteé feheerlött a jaamborok reémiszteésiré. Haát azeé hijják eztet hóheérbaástyaanak.

Mária kisasszony szinte itta fülével a történetet. De azért hitetlenül csóválta fejét.

— Régen volt az, Máté bá.

— Nem is olyan igent reégén. Eén meé attoó tunnaám, ki tulajdon keét szemivee laattà. Akkortaaajt minden jaó leelék messziré kerüllötté ezt az aátkozott kiseértet-tanyaát.

Mária még faggatni szerette volna a palócot arról a félelmetes Bassó Mátyásról, hanem Máté bá úgy-látszik eleget mondott. Hirtelen másfelé terelte a szót.

— Hinnye az aantijaát, — förmedt rá önmagára — csak jaorátom a szaam, osztengat à kisasszonykaának maá reég a pàlotàhaazbà keék lennyi.

— Kerestetnek?

— Kajtatjaák mindenfelé.

— Mondja csak, Máté bá, hogy nem lelt rám.

— Úgy mondottaák aám mostteé, hogy a feőd alaó is kerijjem elé, mintha bizonteén vakandok vaóneék.

— Dehogy az, Máté bá. Így hát nem is találhatt meg.

Máté ravaszkásan bólogatott.

— Laatom maá, nem nagy gyöhetneékjé van. De azeé most csak gyűjjeék. Nagyúri vendeég eerkezett Erdélyorszaagbaó.

— Mi dolgom nekem a vendéggel? Szolgálják ki a vénasszonyok meg az apród úrfiak.

— Semmi osztozás, csak gyűjjeék a nagyászszonnyhaó, mer hogy ez a nagymarha úr eeppeg csakis a kisasszonykaeé bandukaót idaáig.

Na, erre már mégis fúrní kezdte a kíváncsiság Mária oldalát. Ki lehet az a vendég? És mért jön ide éppen az ő kedvéért Erdélyországból? Mi dolga lehet vele? Kezdettt rosszat sejteni. Félfüllel hallott már egynéhány elejtett szót, hogy itt volna az idő a férjhezmenetelre. Ahol még három lány volt a háznál, nem lehetett az ilyesmit elég korán kezdeni. Bethlen Istók úr nevét is hallotta már emlegetni. Ha Erdélyből jött az az úr és őt kívánja látni, akkor csak errefelől fújhat a szél. Nem örült neki. Olyan szép, szabad, rakoncátlan élete volt itt a várban. Akármilyen szigorú kezű volt az anyja, mindig talált rá módot, hogy lazítson a gyeplőszáron, akármilyen szorosra próbálták fogni. De hogy lesz majd, ha férj parancsol neki. Aztán meg nem is ismerte ezt a Bethlen Istók úrfit. Hátha nem is kedvére való? Ha így van, nincs a földnek az a hatalma, mely hozzá erőltetheti. Egészen beleélte már magát a dologba, mintha az erdélyi vendég nem is járhatott volna másban.

Sejtelve jó úton járt. Kornis Zsigmond, Bethlen Gábor bizalmas embere volt a vendég. A fejedelem háztűznézőbe küldte a murányi kastélyba. Már a morvai táborozás alatt szóba került a házasság közte és György úr között. Most azonban egyszerre igen sürgetőssé vált neki a dolog. Újabb támadást forga-

tott megint elméjében és igen szívéhez nőtt, hogy mennél szorosabb köteléssel fűzze magához az állhatatlan Széchy Györgyöt, akinek elpártolási szándékairól már megorrontott egyetmást.

Mikor Mária a palotaházba megérkezett, már vidám poharazásban találta apjával Kornis urat. Termetes, nagy karikaszemű úr volt ez a Kornis Zsigmond. Ahogy Mária kisasszonyt megpillantotta, még tágabbra kerekedett a szeme.

— A nyüstyit, — rikkantotta el magát és ónpohara úgy odakoppant az asztalra, hogy a bor is kiloccsant belőle — az a keszeg Istók úrfi álmodni se merhette, hogy ilyen szépséges mátkája leszen.

3

Kornis Zsigmond úr és Murányvár ura nehezen jutottak dülőre a móring dolgában.

Nagyakarátú ember volt mind a kettő. Széchy György uram tudta, hogy a fejedelemnek szüksége van rá, a maga és családja előnyére próbálta hát a legjavát kicsavarni a kedvező alkalomnak. Kornis uram a vőlegény nagy jövőjét hántorgatta s azzal igyekezett mennél többet kicsikarni György úrtól.

— Vegye figyelembe Tekegyelmed, hogy a kis gróf a fejedelem után legelső személy Erdélyországban. Rája vár utódlásképpen a fejedelmi szék.

— Gábris még ifjú ember, házasodhatnékja támad, oszt a tulajdon vére csak kedvesebb leszen nékie.

— Istók úr fejedelemségét már elvégezték a három nemzettel. Még a fejedelem életében megválasztják.

— Élni is kelletik odáig. De akárhogy mint is, Murányt nem adom. Azt csak magam szabad szándékjára tartom.

— Hát az semmi, hogy a fejedelem már donációba tette Istók úrfinak Hunyad várát és véle a rengeteg jószágokat? Felér az Muránnyal.

— Meglehet, — mondta György úr — de egy szó, mint száz, Murányt nem adom. Inkább megszerzem az ígéretet még másik uradalommal.

Így folyt az alkudozás hosszú délutánokon estékbe, éjszakákba áthajolva, bő poharazások közt. Mária fülébe is eljutott belőle egy és más a felszolgáló cselédek szóbeszédéből. Szégyenpír égette arcát. Így folyik a vásár személyére. Összeboronálják olyannal, akit nem is ismer, akit talán sohasem tud majd megszeretni. Sőt gyűlölni fogja. Nem állt nála könnyen a sírás, de most sokszor elfutotta szemét a könny. Szép zabolátlan életét is feltette. Hogy rendelje alá magát egészen más akaratának.

Anyja nem győzött lelkére beszélni, hogy ilyen házasság egész Magyarországon és Erdélyben nem kínálkozik még egy. Bethlen Istók úr nemcsak igen gazdag, hanem szép elmével és bő tudománnyal bíró ifjú. Bátyja megjáratta véle a franciák földjét, az olaszok és spanyolok országait, ahol olyan sok okulást és tapasztalatokat gyűjtött, hogy dísze egész nemzetségének és nemzetének. Bízvást válogathatna uralkodó fejedelmek leányaiban, hiszen rája is uralkodás vár, nemcsak nagy szerencse hát, hanem még nagyobb megtiszteltetés is, hogy éppen Máriára fordult figyelme.

A bölcs anyai szó puhította lassacskán Máriát. Próbált már beletörődni a változhatatlanba. Apja és Kornis uram is kezdtek már dülőre jutni, hogy minden oldalról megforgatták, kipróbálták valamennyi érvük erejét. Kimondták mind a ketten az utolsó szót és a küldött felkerekedett, hogy megvigye a fejedelem jóváhagyása alá a kölcsönös megegyezés tervét.

Homonnay Mária anyai gondossága minden igyekezetével a kelengyét siettette volna. Grófkisasszonynak illendő ruházat járja mindenben, hát még ha fejedelmi sarj házához viszik. De nem volt percnyi nyugalma sem. Minden figyelmét lekötötte férje különös viselkedése. György úr megint törte valamiben a fejét. Biztosan nem jóban. Izgága türelmetlenséggel várta a

hírhordókat. Maga is minduntalan kurérokat szalasztott. Egyre-másra íratta a leveleket. Diákjainak nehéz esküszóval rakott lakatot nyelvére. Hozták neki, vitték tőle a postákat. Ha valamelyik kurérja megjött, órákra bezárkózott vele, faggatta, firtatta minden tudomásukat, tapasztalatjukat. Beléizzadt a szegény hírhozó. Olykor vörösen jött ki tőle, akár a főtt rák.

Ebbe telt az egész nyár. Augusztusi nap hévsége verte már a murányi tetőt, mikor egy hajnali posta dörömbözte fel álmaiból a várat. György úr csupa tűzláng lett egyszeribe, hogy a híradást elolvasta. Nagy dérdúrral csattogta be a palotaházat.

— Igazijjátok össze sebtén úti cókmókomat, — sürgette megrebbe asszonyát — indulok üstöllést terebesi jószágomra.

— Mi ügye-baja támadt ott ilyen hirtelenjében? Semmi kontrabontoknak híre nem hallatszott abból a gazdaságból. De ha mégis, küldené valamelyik számadóját — tartóztatta Mária asszony.

— Magam ügye. Főemberekkel vagyon találkozásom Erdélyből, a részek megyéiből, meg a felső végekből is.

— Miért nem hívja őket Murányba?

— Magos nagyon Murány, mindenfelé odalátszatik. Van, aki szívestebb megbúvik Terebesen.

— Sose vót kedvemre, ha kigyelmed bujkált. Nem járhat jó végre.

— Maradj csak nyugsággal, — mondta György úr — éppen hogy a török baj gátjáról szólunk egymással. No meg a Márikánk dögáról se feledkezek. Kornis uramot is Terebesre várom.

— Kornis uram éppenséggel jöhetne hozzánk.

— Nem tehet mindég ekkora utazást. Úgy illő, hogy most én járjak elébe. Hé, hozzátok má früstökömöt! Nyergeljék a lovakat, mer kifogyunk az időből!

Türelmetlenül topogott, miközben kardját szíjjazta derekára. Puskákat akasztott le, azokat nézegette.

Mária asszony tudta, hogy nincs az a hatalom, mely most visszatartsa.

Az egyik vénasszony hozta a párolgó rántottlevest. György úr mohón kanalazta be. Szalonnát harapott utána és szagos borókavízzel öntözte meg a falatokat.

Lenn a várudvar kövein már dobogtak a lovak.

— Kit viszen kíséretül? — kérdezte Mária asszony.

— Két csatlós jöjjön vélem — rendelkezett György úr. — Ezeket a puskákat meg fegyverhordozóm kezébe adjátok.

— Vajjontéén mellikeébe? — tudakolt a palóc, aki már ott forgolódott ura körül.

— Az a Léti gyerek győjjön. Jókötésű legény. Sokat bír, olyan kell nekem.

— Szemi se jáol aáll, — dörmögte Máté — keveskeét kinyótt az Isten markaaboó. A rozsfődekbé vaóna jaó madaariheszteőnek.

— Léti jön, punctum — vágta el az úr Máté szavát. A palóc hát indult a puskákkal.

De Mária asszonynak szöget ütött fejében a szava.

— Mi kivetni valója vagyon azon a Létin Máténak? Nem bizodalmas ember?

— Cselédirígység! — legyintett György úr.

— Máté sose szól oktalan, — kezdett aggályoskodni Mária asszony. — Félttem kegyelmedet.

— Ugyan mitől?

— Magam se tudom. Nem hagyná itthon ezt a Létit?

— Mert ennek a buta palócnak jár a szája? Legjobb fegyverhordozóm. Velem jön.

— De akkor vigye magával Mátét is. Az én kedvemért.

— Vihetem, — vonította vállát György úr — legalább elnevetünk a figuráin.

Megölelte, megcsókolta asszonyát. Már a folyosókockán csikordult a csizmája. Mária asszony karjába kapaszkodott.

— Lyánykáitól meg el sem is búcsúdzik kigyelmed?

— Hadd csak békén aludni ökök. Hamarost ide-haza vagyok én megint.

De mikor a lépcső boltjához ért, egyszerre csak hátulról nyakába csimpaszkodott Márka. Lebegő, fehér hálóköntösben, sudár karcsúságával olyan volt, mint valami egekből lebbent angyal. Forrón, szinte görcsösen szorította magához apja fejét. És csókolta hosszan, féltőn, mintha mindörökre búcsúzkodnék tőle.

4

A terebesi várban álló hétig tartott a sűrű jövőmenés. De úgy látszik, nem úgy forgott a kerék, ahogyan Széchy úr kívánta volna. A zárt ajtók mögül gyakorta hallatszott heves szóváltás. Ilyenkor György urat pulykavörös arccal látták kitörekedni. Fűtötte a retentő indulat. Kapkodva szedte a lélekzetet. Legtöbbször bevette magát az erdőbe és ott a vadak hajszolásában fűtta ki nekiduzzadt mérgét.

Kornis uramat meg hiába várta. Megszimatoltak volna valamit Gábris úr udvaránál szándékairól? Rossz nyomon járnak. Nem akarja ő Erdély ügyét cserbenhagyni, hiszen a magyarság ügye az. De a török ellen is kell ótalom, azt meg másutt kell keresni, nem a fejedelmi szék árnyékában. Mi rosszat cselekszik ő? Éppen csak egy vasat melenget két tűzben. Nemcsak maga érdekében cselekszi, na mert arról soha nem feledkezik meg, hanem tán ország javára is. De most ilyen nehéz utat kell járnia két zavaros, nehéz ár sodrása közt. Vagy talántán három között is? Keserves sor ez. Háta mögött gyanú ólálkodik, előtte ármány vermei leselkednek. Merre léphet csak egyet is biztonságosan?

Fortyogott benne az indulat. Jó hetet vesztegetett el itt és most dolgvégezetlenül tér meg. A német kapitányokkal is készen állt már az alku. Most egyszerre csak postát küldtek maguk helyett. Nagy örven-

dezéssel látják ilyen nagytekintetű főember fordulását a bécsi király igaz keresztény ügye felé, mindenképpen csak javallják, hogy némi javadalmakkal is megtámasz-
szak hatalmát a jó ügyekezet buzgó szolgálatában, de alusznak még egyet rá, minekelőtte szavukat lekötnék. Orrontanának ezek is valamit? Veséjéig, májáig kan-
dítana már mindenki, holott eleddig szavai sűrűjén át semmiféle tekintet nem hatolt. Ime két szék között pad alatt maradna hát?

— Hú, a bestye lelkei! — szakadt ki belőle a mérges indulat. Ökle megkoppant az asztal kemény tölgyfa lapján. Csizmája sarkával rúgta a padlót. Majd szétvetette a nagy bosszúság, hogy így ki tudtak fogni rajta.

Kívülről léptek csikordultak most, György úr kíváncsin emelkedett fel. Híradást kap. Tán mégis más-
képpen fordul minden. Maga sietett megtárni az ajtót.

Léti Miklós volt, a langaléta fegyverhordozó.

— Téged mi szél hozott? — kérdezte meglöhadt várakozással a nagyúr.

— Fáin préda kénálkoznék, nagyságos gróf úr. A mái éccakán megtérő szekereket hiúz riogatta meg.

— Hol te? — villant György úr szeme.

— A barkóváraljai sűrűségekben.

Széchy Györgyöt egyszeribe elöntötte a vadász-szenvedély. Feledte már minden bosszúságát. Csak a ritka zsákmány izgatta.

— Nyergeltess nyomban — rendelkezett.

A nyurga csatlós már indulóban volt. Hirtelen meg-
torpant mégis. Tán eszébe ötlött valami. Ellenvetéssel próbálkozott:

— Még elvederhetjük, ha nagy csattogással kö-
zelítünk.

A gróf megnyugtatta:

— Csak a terebesi malomházig megyünk lovon. Onnan csak loppal, macskaléptű óvatossággal. Szólítsd Mátét is vélünk.

— Mi szükség nagyon rája?

— A lovakra ügyel majd a malomháznál.

— Az más — mondta már csak magában Léti és ment nyergeltetni.

A malomháznál megebédezett Széchy György. Otthagyta Mátét a lovakkal. Aztán nekivágott csatlósával a sűrűségnek. Nagy óvakodással nyomult mind előbbre. Figyelt minden kis neszre, az erdő minden zajára, amely értelmes nyelven szólalt tapasztalt fülének. Szeme a lombok sűrűjét kutatta. Fürkészőn villant minden zugolyba. A hiúz nem volt semerre.

Egyre mélyebben hatoltak a járatlan vadonba. Irdatlan bozótok gátján törtek keresztül. Bűzös lápokon gázoltak át. Léti járt elől. Ő tudta az irányt a szekerések szóbeszédjéből.

Egészen rájuksötétedett már. A rengetegben éccakának tetszett a szürkület is. György úr abba nem hagyta a hajtást. Éppen hogy ez az igazi jó vadászi idő. A hiúz szeme messziről világít a sötétben. Most biztosan rájalelnék. Szeme nyugtalan feszültséggel fűrődött a homályba. A két zöldfényű pontot kereste. A káprázat szinte elébevarázsolt a már a várvavárt jelet. De amint közelebb ért, szétfoszlott az önámító káprázat. A lápokban lidérccláng tévesztette meg. Hiába, a hiúznak híre-hamva sem volt.

Az éccaka szurka kezdte már egyberagasztani a fákat. Széchy György igen megfáradott. Fújta szedte a lélekzetet. Inai reszketőn merevedtek.

— Bestye barom állattya ugyan megfuttatott — mondta nagyokat szusszantva. — Ideje vóna már a malomházba térülni.

— Jó futamodás ide — jegyezte meg a fegyverhordozó.

Széchy György fának vetette hátát. Lehellelte forrón párázott:

— Pedig alig is viszen lábom.

Léti Miklós körbe pillantgatott a sűrű feketeségben.

— Tanálkozik tán közelebb is holmi kalyiba, kibe nagyságod meghúzódhat e máj éccakára.

Tüzet csiholt. Száraz gallyat kapatott lánggra. Azt tette meg fáklyának.

Lassú léptekkel indult, György úr rogyadozó inakkal követte.

Ördöge lehetett ennek a fegyverhordozónak, mert hogy, hogy nem, egyszeribe kikeveredett az erdőből. Taposott utat talált és az út szélében dűledező pajtaház árnyéka vetődött elébük.

Belökték az ajtaját. Széna, szalma volt benne. György úr fáradt szeme nekiörömödött:

— Itt megéccakázunk — mondta és leereszkedett egy szénakupacra. Megnyújtóztatta tagjait. Csiklandós fájdalmakkal vegyest bizseredett végig benne a jótkony nyugalás. Szinte elfeledkezett magáról és a világról. Arra riadt, hogy csatlósa igen közel piszmog a szalmához a pislákoló, füstölő gallyal.

— Kividd innét azt a zsarátnokot, — rivallt rá — még fejemre gyútod ezt a pajtát.

Léti Miklós kiódalgott az éccakába. Az út szélében aszú füvet, pudvás fatorzsákat, ösztövérgalyhulladékot kotort össze és tüzet gyújtott. A pajta nyitott ajtaján besütött a lobogó láng világa. György úr szeredásába nyúlt. Nagy falásokban nyelte a sózott húst, rá még nagyobb kortyokban védte kulacsából a bort. Száraz gégeje telhetetlen szomjúsággal áhította az italt. Hirtelen ivott, hirtelen öntötte el a bor gőze. Egyszerre ólmos kábulat lepte meg. Majd leragadt a szempillája. Kiszólt a tűznél kuporgó Létinek:

— Ugorj csak hé, hány meg itt egy kis vackot a derekam alá.

Léti került-fordult. Kész volt a fekvőhely.

— Nyugovóra térülhetsz magad is — mondta két ásitás közt az úr.

— Odakévvül virrasztom majd nagyságod álmát, semmi meg ne háborítsa — felelt illemtudón a csatlós.

Fogta a puskákat és vitte kifelé. György úrban valami ellenkezés támadt, ahogy ezt homályosuló öntudatával még félig-meddig észrevette. De szólani már

nem volt ereje. Halálos ernyedtséggel nyúlt végig a szalmarakáson és a következő pillanatban már mélyen aludt.

Nemsokára a tűzig hallatszott hangos horkolása. Akkor Léti Miklós kilépett a tűz fényköréből, az erdő felé fordult és két kezét szája elé tölcéserezve, olyan hangot adott, mint az éjjel vadászó bagoly. Az erdőből is bagolyhuhogás felelt. Léti a sűrűség széléig lopódzott, ahonnan néhány alak óvakodott elő. Odáig már alig ért el a tűz fénye. Csak homályos imbolygásuk látszott. Egy darabig ott susterogtak az árnyban. Kisvártatva Léti megindult a pajta felé. Két alak követte.

Léti száraz galyat vetett a tűzre. A láng magasra vert. Fénye rőt világba fonta a szalmán alvót.

A csatlós felporozta a puskát. Két kísérője kurta-csővű mordályokat tartott lövésre készen. Óvatosan lépkedtek a pajta felé. Ott úgy állottak meg, hogy ők jól láthatták a fénykörben heverőt, de maguk árnyékban maradtak.

Léti ura mellének irányozta a puska csövét. A lövés nagyot pukkant. Az alvó feldobta magát. Két keze melléhez kapott és hasztalan próbált onnan kitépni valamit. Álomból szakadt szeme belekáprázott a szűrő világosságba.

— Mit akartok vélem? — hörögte a láthatatlan orgyilkosok felé.

Léti Miklós szavából a bosszúállás ítélete recsegett felé:

— Apámat vétlen megcsapattad. Beléholt a szégyenbe. Most dögölj meg te is, eblelkű parasztnyúzó!

A hosszúcsövű puska másodikat pukkant. Nyomban rá rekedten dördült a két mordály is.

Kinn hirtelen homályba lappadt a tűzrakás lángja. Az éccaka fekete csöndje ráborult az árva pajtára, csak a hamvadó parázs fénylett még egyre bágyadtan, mint földrehullott, véres világú csillag.

HARMADIK FEJEZET

Szerelem, csalja játék

1

A murányi ősz aranya keserű gyász feketéjébe borult, amikor Máté szeptember első napjaiban ura nélkül megérkezett. Ő hozta meg a kétségbeejtő hírt, hogy találta meg György grófot az elhagyott barkó-váraljai pajtában vérbefagyva. Mellén három fekete-szélű lyuk. Orcáján már a halál szörnyű oszlásának szederjes foltjai. Úgy hevert ott a hatalmas ember dísztelen a véres szalmán, mint szemétre rúgott dög. A jobbagyok útálkozva emelték be a szekérre, amelyet a nagyaszonny küldött érte fegyveres cselédek, muskétás hajdúk, bárdos darabontok méltó kíséretével.

Homonnay Mária döbbent szemébe könny se tört, mikor a váratlan csapás híre rázuhant. A fájdalom valami süket és vak bénulás fagyával dermedt el testében-lelkében. Összefutott előtte minden. Csak azt érezte, hogy im, kegyetlen következetességgel beteljesedett az, amitől szünet nélkül titkos sejtéssel rettegett. Álmatlan éjszakái váltak valósággá ura egyetlen örök éjszakájában. A tompa dermedtségből első rebbenésnek csak magyarázhatatlan önvád szakadt fel, hogy szakadatlan balsejtelmeivel maga idézte fel a rémséget.

Ki is fejthette meg a barkóváraljai véres éjszaka titkát? Léti Miklósnak nyoma veszett. Öreg Léti Miklós a tavaszon húnnya be szemét, a jobbagycsalád maga elhúzódott suttyomban más tájakra. Csak a fiatal szolgálta urát, mint fegyverhordozó. Nyilván régen készült már erre a gaztetre. Bosszúállás vitte

volna rá csupán, vagy összejátszott Széchy György gróf valamelyik titkos ellenségével és még vérdíjat is kapott bosszuló bűnéért? Ki tudhatta? Az erőszakos, keménykezű úrnak sok volt az irigye, haragosa. Vagy valamilyen merész tervének akarták útját vágni? György úr zárkózott, zordon szívét nem tárta meg senkinek, még Mária leányának sem, akit legjobban szeretett, mert érezte, hogy vér az ő véréből. Lelkében ugyanaz a kemény, büszke akarat feszült, mint az övében. Elméjében ugyanaz a hirtelen pattanó szikrázás, amely minden veszedelemben egyszerre rávillan a biztos menekésre.

Mert ilyen volt György úr is. Csupa dacos, nyughatatlan, szüntelen új tettekre serkenő akarat. De most itt hevert tehetetlenül, örök mozdulatlanságra merevülten, az elmúlás láthatatlan szúinak őrlő hatalmában. Hol barangolhatott békételen lelke, a vezeklésnek és tisztulásnak micsoda rémteli, gyötrelmes gyehehenkínjain?

Mikor Márikában ez a kétség először felbujtorgott, igen megpirongatta a kegyeskedőszavú prédikátor. Micsoda pápista töprenkedések ezek? Imádkozni kell György úrért, akinek ha voltak is hívságos földi gyarlandóságai, ám erős volt a hite is Istenben, kinél nincsen erősebb várunk és a beléje vetett hit üdvözt.

Mária hát imádkozott és imádság közben gyakorta beszélgetett hosszú magános órákon a halottal, míg anyja lankadatlanul tett-vett a nyakába szakadt tenger gond közepette. Tüzes erejű lelkében szinte megéledt a holt és szólt hozzá. Mária megértette belőle, hogy ezekben a katonás időkben nincsen foganatja asszonyi gyöngeség puha mézének. A szépség és ígézet is éles fegyver legyen és Vénusz varázsa Bellona szilaj tüzével vértelmezze fel magát. Az asszonyi csáb ravaszságához a férfibátorság és kitartás mindent merése is kell. Aki boldogulni akar, használja mind a kettőt. És a ravatal árnyékában régi fehér szarkofágok márvány látomása remegett fel előtte. Az amazon király-

nőket látta habos sörényű paripán délceg felmagaslásukban, diadalmas ragyogásuk sugárzó fönségében.

Volt ideje hosszan elbeszélgetni a halottal. Nagy uraknál nem siettek a temetéssel. Az volt a fontos, hogy a gyászszertartásnak mennél rangosabban megadják a módját. Kurérok hordták el messze földekre a gyászhiért. Idő kellett ahhoz is, míg a rokonok, barátok megérkeztek a végtisztességre.

Mikor az özvegy a várkáporna sírboltjának nehéz fedőköveit felszedette, nagy ijedelemmel látta, hogy a hegyi nedvesség alámosta a boltozatokat, meglázította a tartófalakat és a krypta egy része beomlott, más részét is csak az imádság tartotta.

— Mennyi időt kíván, míg ezeket a romladosásokat mind rendbe teszik? — kérdezte a hirtelen odaparan-csolt várbeli pallért.

— Novembris derekán innen aligha készülhetnek el az igazítások öregjével — bizonykodott a pallér s közben újra meg újra szemre vette a rongálásokat.

— Még ez mái napon hozzálasson kend. A munka meg éjjen a mivesek kezében.

A pallér után az asztalost rendelte magához. Ékes mívű koporsót rendelt. Nehéz vasfából csináltatta, hogy ki ne kezdje a korhadás. Meghányatta díszes rézveretekkel. Azt is meghagyta, hogy fedelére szép cifrákat esztergázzanak. Jól bent jártak már a lombhullató őszben, mikor a temetésbe hívogató leveleket szétküldözhetette. Jó hónapra rá fehérgyászt rengető havas fenyvek díszglédái közt tartották meg a végtisztességet. Összesereglettek Gömör megye és a szomszédos megyék nemes urai, a felsővidék városaiból is érkeztek küldöttek. Jöttek rokonok és atyafiságos barátok az országnak minden részéből, sok napi járófölkék nehéz, bátortalan útjain.

Az özvegy ott állott négy leánya, Mária, Borbála, Kata és Éva között a díszes koporsó fejénél. Mária arca rebbenéstelen volt, mint a márvány. A kisebb lányok szipogtak, egy-egy könnyet törültek le pillogó szem-

héjukról. Az özvegy komoran a földre nézett, miközben Kőszegi István Gáspár prédikátor cikornyás szavakkal méltatta az elhunyt jeles virtusait és érzelgős versekben búcsúztatta hozzátartozóitól meg kiterjedt atyafiságától.

Hanem mikor véget ért a szertartás és sirató bűgással zúgni kezdtek a vár harangjai, egyszerre megereedt az özvegy könnyhullatása is. Hangos, csukladozó zokogás rázta és keserves sírása meg nem csitult, míg a mívésesek a fülke nyílását be nem falazták a murányi sírbolt első lakójának koporsója mögött.

2

Nem hiába zokogott olyan sokáig és olyan keservesen Homonnay Mária férje koporsójánál. Talán akkor eszmélt rá először igazában, milyen pótolhatatlan veszteség érte. Maga a halál csak az egyik csapás volt. Igaz, a legérzékenyebb, de a bajoknak és zaklatásoknak egész dandárját vonta maga után.

Még jóformán meg sem száradt a vakolat Széchy György sírfülkéjén, már csóttól támadt mindenfelől a sok kívánság, követelés, pörös fenyegetődzés. Közeli rokonok, távolabbi atyafiak örökrészt sürgettek az elhunyt jószágaiból. Oldalági jussokat vitattak. Régi birtokosok kifizetetlen hátralékokat hánytorgattak fel. A fiskus is követelte a maga járandóságát. Széchy György teméntelen jószágai három egymástól elszakadt országrész területén feküdtek. A kőszegi jószágok meg éppen Ausztriához tartoztak. Egyszerre négy ország bíróságai, magisztrátusai előtt hadakoztak az özvegy ellen. Pörölték, vekszálták, egzekúciókat készítettek ellene.

Más összeroppant volna ennyi baj súlyos terhe alatt. De Homonnay Mária meg se torpant a mindenfelől rázúduló csapások alatt. Minden újabb pör csak még szívósabbá tette. Elszántan védelmezte a maga és gyermekei jussát, körömszakadtáig harcolt minden

támadás ellen. Legtöbb huzavonája volt ifjabb sógorával, Széchy Dénessel, a kőszegi jószágok miatt.

Széchy Dénes Murányba is ellátogatott, hogy ott próbáljon egyezkedni makacs sógornőjével. Napokon át folyt a szóváltás, alku, meggyőző érvelés, törvényeknek, rendelkezéseknek idézgetése. Sehogy se jutottak dülőre.

Dénes úr már türelmét is vesztette:

— Mit kapaszkodik nénémasszony ilyen kapzsi csökönyösséggel minden árva fűszálba. Hiszen jut is, marad is bőven.

Az özvegy kész volt a válasszal:

— Ha csak egy szalmaszálat kiengedek kezemből, szétszedik fejkünk felett a tetőt.

— Én csak jogos részemét kívánom. Osztályunk még nem volt meg bátyámmal.

— Az osztálynak is csak igazsággal kell járnia. Kinek mi joga, én nem akadályozom. De engem mindenfelől martalóhadak rohantak meg. Szétdúlnák, rabló-prédára vetnék, mim csak nagyon.

— Mivelhogy egymagán tudják nénémasszonyt. Támasz nélkül, segítő híján. Menjen csak férjhez, válasszon valami magának valót, hiszen szemrevaló menyecske még. Akkor lejjebb adják majd ezek a pereskedők is.

Homonnay Mária úgy nézett a sógorára, mint aki nem jól hallott. Hogy is merészel valaki ilyet csak feltelezni is róla.

— Soha, — mondta olyan határozottan, mintha csak valami jogtalan követelést utasított volna vissza — soha. Én boldogult jó uramnak fogadott hűségemet meg nem szegem a síron túl sem. Gyászolni fogom őtet, valamíg csak élek.

— Akkor ám lássa, kedves néném, hogy hamarost kiforgatják sok mindenéből.

Homonnay Mária merőn nézett maga elé. Homloka ráncba szaladt a mély gondolkodástól. Férjhez nem

megyen mégegyszer semmi áron. De csak kell találnia utat-módot, hogy jogos igazát megvédelmezhesse.

Egyszerre csak felkapta fejét, mint aki végre megtalálta, amit olyan nekifeszülten keresett. Szeme biztos győzelem fényével villant:

— Megleltem, kire szükségem vagyok, pártfogómat és igazságtevőmet.

— Vajjon már ki lenne az, nénémasszony?

— A kardinális úr, Pázmány Péter. Hozzája folyamodok.

— De hiszen nénémasszony tudomásom szerint protestáns hiten vagyok.

— Én igen, de mit téssen ez, a kardinális úr igazember, csak a részemen való igazságot tekénti.

Széchy Dénes fejét csóválta, de özvegy Széchy Györgyné még az napon hosszú instanciát íratott a kardinálishoz és gyorskurérral küldte el.

A válasz nem is késett soká. A nagy kardinális saját keze volt. Illendőséges jó kívánságok után oda fordította a szót, hogy ennek az országnak olyan király gondjába kell magát adnia, aki a magáibul oltalmazhassa országunkat és a keresztény fejedelmek atyafiságos segítségével is erős legyen. Ferdinandus császár és király ilyen, azért mindőnk kintelen fejét e szomszéd keresztényi fejedelem szárnya alá hajtani. Azt ajánlaná hát igaz tanáccsal az özvegynék is, forduljon hűséggel és teljes bizodalommal ehhez a jóságos és nagyhatalmú úrhoz, ki is hajlandóságos igazságos jussának mindenenkben érvényt szerezni.

Homonnay Mária sokáig gondolkozott a kardinális intelmén. Nem volt ő szélkelep, mint boldogult ura. Nem váltogatta a szelek fordulása szerint meggyőződéseit. Urát is mindig ő tartotta meg a fejedelem pártján, valahányszor eltántorodni készült. De most egyedül állott a Széchy-juss koncára lesők éhes farkascordájától körülvéve. Erdély és a fejedelem messze volt. Gábris úr körül is ott csellengtek a konclesők. Tudta, aki a tűznél van, az melegszik. Itt lett volna

még Mária tervezett házassága Istók gróffal, amely atyafiságos szálaival a fejedelemhez kötötte volna. De lesz-e valóság ebből a tervből? Mióta Széchy György meghalt, semmi hír nem jött Fehérvárból. A fejedelemnek más szándékai vannak már Istók öccsével. Ő maga Brandenburgi fejedelemlányt készül második hitvesévé tenni. Istók úri kilátásai a fejedelmi székre nagyon megcsökkennek ezzel. De ha mégis gondolna erre a házasságra, sokkal biztonságosabban teheti, ha nem engedi magát és gyermekeit a vagyonból kiforgatni. A pörös kótyavetyét kell megakadályozni minden áron. Ez első dolga. A többiről ráér azután gondoskodni.

Határozott. Ahogy a kardinális tanácsolta, II. Ferdinándhoz fordult pártfogásért. Pázmány Péter szívesen járt kezére mindenben. A király kegyes indulattal biztosította védelméről. Megerősítette férje minden birtokában és az alaptalanul perlekedő izgágákat elutasította.

Tavasszal pedig megérkezett Murányba a kardinális egyik kancellistája, hogy írásba foglalja Széchy Györgyné ünnepélyes hűségfogadalmát. Hosszas megbeszélések után elkészült a hitlevél és május 2-ik napját tűzték ki aláírására.

Tündöklő májusi nap szivárványa nevetett be a murányi palotaház ablakának ónkarikáin. Fényből font szőnyeget teregetett a padlóra. A sok gyász után most köszöntött először a bizakodás derűje az özvegyi hajlékra.

Homonnay Mária azonban most is komor fekete gyászba öltözött és az asztalon égő két gyertya ravatali hangulatot árasztott körülte. De ő tudta, hogy most kezdődik itt az új élet. Nem olyan hangos, fényes, mint a régi volt, de nyugodalmasabb, biztonságosabb.

A vénasszonyt Márikáért küldötte. Fehérben lebent elébe a szép sudár lány, csak dús fekete haját szorította körül fekete pántlika.

— Hivattalak, — szólította meg anyja komoly

méltósággal — legidősebb gyermekem vagy, már elmével értő. Akarom, tudjad te is, milyen holtig szóló kötelességeket vállalom nemcsak magam, hanem ti nevetekben is.

— Te tudod legjobban, anyám, mi leszén javunkra — rebegte Márka megilletődötten.

— Jussotok, minden jószágotok biztonságban legyen. Mi keveset lemorzsikáltak belőle, nem számos. De király kegyességéért, jussunk ótalmáért, nekünk is hálával kelletik adóznunk. Azért most örök hűséget fogadok király felséginek, kit a korona érintése amúgyis urunkká téssen.

— Akkor Erdélyt most ellenünk ké tesszük? — kérdezte Mária. Hangjában kis megszeppenés rezzent.

— Mink senkinek, ki a mi magyar vérünkből való, ellenségei nem leszünk. De magunkat és a mienket a király hűségére tartjuk.

Utolsó szavait már hallotta a kancellista, aki fekete egyházi ruhájában éppen akkor lépett be. A magával hozott hártyaírást kitergette az asztalon. Aztán az özvegyhez fordult:

— Jól hallám nagyasszonyomnak imént ejtett szavait. Elhatározása fölséges Urunk szándéka szerint való. Most emez írásnak legelső bötűiben Nagyságod ünnepélyes hűséget fogad a koronás királynak, de nemcsak tulajdon az ő személyének, hanem nevezet szerint az Ausztriai házból való fejedelmeknek is.

— Fogadom — mondta határozottan Mária asszony — és hótomig meg is tartom, azonképen rajta leszek, hogy ivadékjaim is megtartsák.

— A hűségnek azonban bizonyosságra és támasztó oszlopokra is szüksége van. Nagyságod jószágjain erős várak vagynak, kik nagy erősségek a király hűségén, de veszedelmek, ha ellene támadnak.

— Várain vélem együtt őrzik a király hűségét.

— A király bizakodik is ebben, azért nem kívánja saját őrségével megrakatni emez erősségeket, de fogadást kíván írásban és ünnepélyes esküszóval, hogy

várait, kiváltképpen pedig Murány várát idegen fejedelem kezébe nem ejti.

— Ezt is megfogadom — mondta habozás nélkül az özvegy.

A kancellista figyelmeztette :

— Idegen fejedelemnek számít Erdély ura is. Külön meg kell hát fogadni, hogy Murányt soha sem az erdélyi fejedelemnek, de még az erdélyi fejedelemhez tartozandó embernek kezére semmiképpen nem juttatja.

Mielőtt még az özvegy felelhetett volna, megszólalt Mária :

— És ha magam Istók úrfihoz mennék hitesül ?

— Ki tudná, mit hoz a jövő — mondta csendesen Mária asszony.

— A jövőt is lehet igazítani akarattal, — hangzott a szinte szokatlanul határozott válasz — de bármiként forduljon is, én Murányról lemondani sohasem fogok.

— Murányban mindig ótalmazó hajlékot lelsz, — nyugtatta meg anyja — de ha erdélyi embert választanál hitesedül, uradnak le kell tennie muránybéli jussoltatásodról. Vagyon még elég más jószágunk.

— De nékem azért nem kell Istók úrról letennem.

— Ha ugyan ő le nem tett már rólad — jegyezte meg némi keserűséggel Széchyné.

A kancellista kenetes jóssággal fordult a piruló arccal álló lánykához :

— A fölséges császár és király nem kíván a szívek dorgába avatkozni. Kövessed csak leányom szabadon hajlandóságodat. Ha igaz szív szerint való, úgyis erősebb az a legmagasabb kőváraknál.

A hűséglevelet azután aláírták. Megpecsételték. Mária pedig azon törte szép fejecskejét, vajjon mi kedvesebb neki, Murány-e, amelynek minden kövéhez a gyermekemlékek édes láncá fűzte, vagy messze Erdélyországban egy ismeretlen ifjú, akit még nem látott soha, akivel azonban tele voltak rózsás leányábrándjai.

— Na, nem soká színről-színre megláthadd a híres murányi Márikát. Ha vajjon olyan igen akkurátus leányszemély-e, mint a szó vert róla?

— Kornis bátyám szerint ugyan szemrevaló.

— Öreg embernek tüstén megakad a szeme, ha kis zsenjét lát maga körül.

— Engem nem is az furkál mostan, szép rendbe nevelte-é testét a természet. Lelkébe szeretnék tekinteni. Olyan levélke, kit nékem ő küldött, ki nem telenék sokat iskolázott külfországbéli dámáktól sem, minőkkel messze kalandozásaim hoztak össze.

— Levelet küldött neked? Hiszen nem is esmér?

— Nem.

— Vigyázz akkora, veszedelmes kacér ez, fortélyos hálóba kaparint.

— Szemernyi kacérság sincsen levelében. Szűzi tartózkodás minden szava, de az elme okos nyíltsága ejt meg benne.

— Mégsem szokásban való, hogy leány szólíngassa magához a férjfiút, ha azt maga igyekezete nem ösztökéli hozzá.

— Más sor ez a mienk. Tudod, félig-meddig elmátkáztak véle. Kornis uram két ízben is járt apjánál mátkanézőben. De mikoron Gábris bátyám engemet fejedelemszékbe szánt, jobbnak vélte volna, ha magam is fejedelmi háztól hozok asszonyt. Olyan hírek is vertek, hogy Széchy György ódozkodik már a fejedelem hűségítől. Akkor következett be nem soká gyalázatos veszte is a barkóváráljai pajtában. Az özvegy nyiltan a bécsi király mellé állt. Mindez szerte mállasztotta a házasság tervét. Lassan elmúlt magától. Erdélyben nem is gondoltunk rá.

— Most mégis itt vagy? Amoda már látszanak is a murányi tetők.

— Ki tudott volna nyugton maradni a levelke után, kit az a furfangos palóc kotort elő zsíros szeredá-

sából. Nagy titokban szalasztotta hozzám a kisasszonya árkon-bokron át. Ime a levél.

Az ifjú vitéz előhúzta dolmánya zsebéből az apróra összehajtogatott levélkét és odanyujtotta társának.

A jolsvai itatónál folyt ez a beszélgetés. Jó néhány napi járóföldet tett meg Váradtól idáig az ifjú Bethlen István gróf nem sokkal idősebb sógorával, Zólyomi Dáviddal, aki szívesen kíserte el erre a furcsa kalandra. Utolsó pihenőjüket tartották itt népes kíséretükkel, mielőtt a murányi látogatásra rendbe tették magukat. Az úti ládákból meg nem hervadt köntösök kerültek ki. Takaros lábbelik, amelyeknek ráncaiba be nem öregeedett az út pora. Megfiatalodva, kicsínosodva készültek nekivágni az utolsó kapaszkodónak. A kemény sziklába vágott kanyargós út már nem viseli meg külsejüket. Legalább az első benyomás legyen mindjárt kedvező.

Zólyomi Dávid most maga elé tartotta a levélkét. A júniusi nap tiszta fényében nem volt nehéz olvasni Széchy Mária szép, kerekded, de határozott vonású betűit, ha a sok ki-behajtogatás következtében megtöredeztek is.

— Akár férfiember vonásának is elmehetnének — jegyezte meg Zólyomi.

— De szava gyöngéd lánylélekre vall — erősködött Bethlen István. — De csak olvasd magad.

Zólyomi olvasta:

„Kelt levelem Murány várában anno Domini 1626 május havában.

Kívánok Kegyelmednek a Mindenható jóságából mindétig szógáló egészséget és valamennyi ügyes-bajos dögában hathatós segedelmet. Bizony hogy nem várta Kegyelmed ezt az én levélkémet, avagy tán engem is kivetett már elméjéből? Pedig nem is rég ideje múlt, hogy kettőnk nevét együvé foglalták abban a kelleme-tes reménykedésben, hogy minmagunkat is Hymen láncza fogódzna egybe. Ha így vagyon csakugyan, vesse el Kegyelmed magától eme haszontalan firkát és ne gondoljon csak egyet se a távol való esméretlenre,

kinek gondolatjai mind az időtől fogvást, hogy nevét elsőbbit hallomásba vette, gyakorta időznek Kegyelmednél esméretlenül is. Ám akármiképpen vélekedjék is felőlem, nem tudnám, megférőnek mondhatja-e Kegyelmed a józan bölcsesség törvényivel, hogy látatlanba elvessen magától olyan ajándokot, kit igaz szívvel kínálnak. Meglehet, nem kelletik ez az ajándok Kegyelmednek, talán neki értéket nem is tulajdonít, de legalább venné szemre, ha csak egyszer is. Hátha mégis kár volna tudatlanságban határozni. Mert Isten óalmazza attól Kegyelmedet, hogy magát valaha is szemrehányással ostorozni kénytessék, mivel enkezével dobta el azt, mi talán élte bódogságát szerzette volna meg.“

Volt még valami záradék is. De azt már nem olvasta tovább Zólyomi. Biztosan nem tartalmazott egyebet a szokásos floskulusoknál. Ennyiből is eleget értett. Meleg pillantással nézett sógorára.

— Helyén van az esze. Talán szíve is — mondta.

— Magam is a képen véltem — felelte rá Istók úrfi. — Hanem akkor indulhatnánk is. Fene magasba póckolták ezt a sasfészket.

Nyeregbe vetette magát. Vele együtt Zólyomi is. A kíséret is szedelőzködött. Már kinn kocogtak a lassan hegynek kapaszkodó úton, amikor Zólyomi megragadta Istók úrfi lovának kantárját.

— Megállj csak, öcsém, — szólt oda neki — jutott eszembe valami. Nem tanácslanám mégse ajtóstul rontani a házba.

— Ha már idáig jövék — erősködött Istók.

— Jó, jó. Ez még nem baj. Hanem hát gondolnál csak arra, hátha mégsem néked való a lány. Vagyon valamelyes fogyatkozása. Emilyen javakban dúskáló árván két kézzel kapnak. Mért köti hát éppen tehozzád magát, ki már rája ügyet sem vetettél. Mert okos és szíves az a levélke, de bárhogyan forgatom is, csak kínálgatás. Mi lészen, ha nem válik tetszésünkre. Akkor

szégyened lesz a futamodás. Restelkedve kell kibúvó ürügyekkel előhuzalkodnod.

— Megüzentem néki a palóccal, hogy jövök. Szavamat nem másítom.

— Nem is kell.

— Hát akkor?

— Úgy gondoltam, én mennék elsőbbet kis körültekintésre. Ürügy majd akad, te mért maradtál el. Ha majd oszt én mondom, jöhetsz bátorsággal, akkor gyere.

Bethlen István hosszan nézett sógora szemébe. Nem olvasott abban egyebet becsületes, tiszta szándéknál.

— Igazságod lehet — mondta csendesen. Azzal visszafordult az itató szállásháza felé.

Zólyomi maga ügetett fel a kísérettel Murányba.

4

A toronyőr kürtje harsányat rikoltott. Vendég közelgett.

Mária kisasszony szíve nagyot dobbant. Más nem lehetett a vendég, csak akit már jó két hete szívszorongva várt, az ifjú Bethlen gróf, Istók úrfi, ahogy közönségesen emlegették.

Megigazgatta magát. Önbizalmat hörpentett a tükrök tavából. Aztán sietett a palotaház egyik térre néző ablakához, hogy onnan vegye szemügyre az érkezőt.

Nem kellett sokáig várnia. A torony híves kapuboltja alól már fordult ki a délceg lovas, mögötte a kékbeli erdélyi hajdúk. Máriának torkáig dobbant a szíve. A vér futása elszorult benne, hogy megszedült és csaknem eltántorodott az ablaktól. De a következő pillanatban lüktetőn tódult fejébe. Bíborosra festette arcát és eszeveszetten kalapált a halántékában.

Félelem és boldogság viaskodott benne. Félt a saját szertelen boldogságától. Amit látott, minden

várakozását, minden színes álmát felülmúlta. Soha ilyen dali vitézt. Sudár dereka szinte a nemes paripából nőtt ki, mintha ködös regék csodalénye lett volna. Vagy maga a harcok istene ülheti csak így a lovat? Fekete szeme villámlott, mint két sötét kárbunkulus. Marconára égett arcáról mégis férfias gyöngédség szólt felé, ahogy felintett neki az ablakba.

Mária érezte, hogy képe belenyomódik szíve forró bíbor viaszába és örökre kitörülhetetlenül otthagyja vonásait.

A vendég már ugrott le a lóról. Mária még mindig ott állt látásának ígézetében mozdulatlanul az ablaknál. Csak akkor szakadt meg a varázs, mikor a vitéz már belépett a palota kapuján. Akkor megint más kényszer ellenállhatatlan parancsára kellett cselekednie. Rohant a lépcső felé, hogy elsőnek fogadhasa az érkezőt, aki csak érte jött, csak az ő vendége, egyedül és most először csak az övé, ebben a hatalmas várkastélyban.

Karja, mint két repeső szárny tárult a vendég felé. Ajkáról pihegőn rebkent a köszöntő szó.

— Csakhogy meghozta Isten kegyelmedet! Nagy szívbeli szorongással vártam ám, Istók.

Hogy muzsikált szájában ez a név. Mintha ezüst csengetyűk harangozták volna. A jövevény arca mégis furcsán megrebkent hallatára. De aztán elmosolyodott.

— Megcsalatkoztál, hugám. Nem én volnék, akit vártál. Istókot amoda hagytam lenn, a jolsvai itatónál. Magam sógora volnék, Zólyomi Dávid.

Mária mintha a hetedik mennyországból zuhant volna le. Azt hitte, eszméletét veszti. Pillanatra behúnyta szemét. De egyre látta így is azt, aki előtte állt. Szívéből süttött fel szemébe a képe. És ebben a vak látásban valami mondhatatlan édes fájdalom volt. Zólyomi mélyzengésű hangja eszméltette magára.

— Sógorkám lova — bestye makrancos dög — megbokrosodott. Istók haszontalan próbálta tartani, lecsúszott véle a Jolsva hínáros martján.

— Csak nem történt baja? — lehellte Mária nagy zavartan Zólyomi felé.

— Hát igenis, dísztelenül szedők ki alóla. Tán lába is megbicsaklott keveset bokában. De főképen azon felhődzött, kitisztálkodása telletik majd sok időbe. Előre ugratott hát engem, hogy ne várakoztatssa fölösen kedves húgomékat.

— Hintószekeket szalajtsanak érette a vár alól az ispánházból — rendelkezett özvegy Széchy Györgyné, ki közben szintén kijött a vendég elé.

— Mondanák meg nékie, inkább lovon ügyekezzék fel, ha tud, mivelhogy nem győzheti eleget szaporázni léptit, kire emilyen kivételes boldogság várakozik. Én üzenem, Zólyomi Dávid.

Szeme Máriára villant, aki úgy érezte, tiszta lánysorsának gondtalan édessége most fordult fájdalomakkal, ismeretlen félelmekkel vemhes bizonytalanságba.

5

Bethlen István más volt, mint sógora. Kellemetes külsejű maga is. De nem a férfias erőnek az a remekbe teremtett szoborképe, mint Zólyomi. Zólyomi szeméből a hódító, nyugtalan akarat leigázó tüze villant, az ifjú Bethlen gróféből melengető jóság, gyöngéd kedvesség sugárzott. Amabban volt valami nyers hetykeség. Ezt szinte asszonyosan finomra csiszolta a sok külföldi pallérozás. Viselkedésében, mozdulataiban, egész lényében az udvaroknál iskolázott ifjú síma biztonsága mutatkozott. Amúgyis eleven elméjét a sokféle tudomány köszörfükevei élesítették és okosították ki mégis csodálatos szerénységre. Szeméből az értelem világsága tündökölt, de szavára az igazi tudás tartózkodása vetett zabolát.

Mária szépsége és lényének szikrázó varázsa egyszeribe lenyűgözte. Egész súlyával átérezte a végzetet, amelyet sorsa ellen kihívott volna, ha látatlanba lemond

az életnek ilyen csodálatos ajándékáról. Áldotta Mária bátorságát és egyenességét, amely túltette magát mindenféle álszeméremnek kényszerén és felrázta őt közönyéből.

Eleinte a megszállottság részeg bódulatában élt. Lelke gyöngye pille volt, beleszédült a lány szépségének ragyogó naplángjába. De míg vergődő boldogsággal röpdöste körül lelke szárnyain, belső gazdagságának egész szivárványos színekáprázata megcsillogott.

Mária hullámozó, dúsrétű lelkétől sem volt idegen az értelmi nyíltság. Egy világotjárt, nagyműveltségű ifjú szellem, amelyet még lelkendezőbb lobogásra gyújtott a belőle áradó ígézet, új, ingerlő fűszer volt neki. Hamarosan megkedvelte Istókot. Úgy érezte, valami tisztább, balzsamosabb, könnyebb lebegésű levegő veszi körül a közelében, mintha szűzi csúcsok méntás, üdeízü fuvalmában járt volna. Ha őt látja meg először, biztosan mély, ellenállhatatlan sodró szerelmet érez iránta. De így az érzés, amely hozzá fűzte, nem ért szívéig. Kívül maradt. Csak lelke tapintó hártáin, úgyszólván bőrén érezte, mint langyos, bársonyos símogatást, elmerült, vidáman lebegett benne, mint fűszeres frissítő fürdőben. De szíve mélyén Zólyomi képe ringatózott az első benyomás megbabonázó, megtörhetetlen pesétjével.

A sors, amelynek kerekét vakmerőn maga akarta igazítani, kicsit megtréfálta őt. Hogy várta azt, akiről zsenge hajadonsága első szűzi sóvárgásával annyit álmodott, milyen boldog odaadással remegett eléje ezt a várakozást az ő nevében egy más arc, egy más lény váltotta valóra. Helyébe furakodott, meglopta, kijátszotta őt. De erősebb volt minden akaratnál és hősién vállalt elhatározásnál.

Erre az elhatározásra pedig szükség volt. Kibúvóra, visszafordulásra most már gondolni sem lehetett. Meg kellett ennie, amit maga főzött. Még ha tán az ifjú grófban lett volna gyöngébb a hajlandóság? Ha ő csalódott volna várakozásában és maga próbált volna

óvatos tapintattal takarodót fűjni? Akkor ő nem erőltette volna a dolgot. Segítette volna, hogy csöndesen elvonuljon és elmerüljön az emlékek egyre tetéződő garmadájaiban. De erről szó sem lehetett. Bethlen István szívét olyan rabság kínzó kényszerével béklyózta meg a szerelem, amelyből sírig nincs szabadulás. És Mária tudta ezt.

Egy este a júliusi telehold aranytányérjának mese-mámoros kelését csodálták a murányi bástyákról. A felmeredő bércefalak óriás orgonasípjai mint regebeli kastélyok gyémántporos ormai tündöklöttek feléjük. Az emelkedő hold kékes világában a ködsávok ezüstös tündérfátylakat bogoztak a magános fenyvek gyéren szállongó tűhajába. Lejjebb mint lándzsás vitézek végtelen glédái álltak komor zöld palástjukban a sűrű rendben emelkedő fenyősorok.

Mária mint a bércek tündércsábú villije suhogott ennek a szinte túlvilági tájnak ígézetében. Az ifjú gróf olyan alázatos imádatlalt nézett rá, mint célhoz ért zarándok a kegyosztó Istenanyja képre.

Szinte magának mondotta csak, de a templomi csöndben Mária is meghallotta:

— Hogyan is érdemlettem emilyen mindeneket tetéző boldogságot! Csak lelkeknek mennyei idvezülése lehet emehhez fogható drágalátos ajándok.

Mária nem állhatta meg, hogy kis oktató gúnyt ne keverjen szavába:

— Istent káromolja Kegyelmed, pedig hát könnyűszerivel porban hagyta vón kallódani. Még pillantásra is alig hogy méltatta volna.

— Dehogy is káromlom én Istent, alig is győzőm áldani, hogy tenéked amaz okos és bátor levelkét sugalmazta.

— Ha magam nem ösztökélem, bizony Kegyelmed ügyet se vet rám.

— Nem mondhatom, milyen oktalan voltam. Naptalan homályban botorkázott volna csak életem, ha te, hugám, szemem látóvá nem nyitod.

— Csak a szavakkal játszódik Kegyelmed. Itt-hagyja Murányt, oszt megint úgy kivet emlékéből, mintha sohasem is látott volna. Mi is vagyok én Kegyelmednek?

— Mindenem! — szakadt fel az elragadtatott kiáltás Bethlen gróf szívéből — életemnek megtartó levegője. Messze világokat bejártam, embernek, természetnek sok csodálatraméltó miveit szemléltem, de Istennek tehozzád fogható remekével utaim seholt össze nem vezettek. Ki tőlem elragadna, életemtől rablana meg.

Mária enyelgő kacérsággal mondta:

— És ha most büntetni kívánnám nemtörődöm-ségét? Akkor én nem kellettem, most pedig Kelmed nem kelletik. Így érdemlené.

— Mit! magad rablanád meg életemet?! Nem, ilyen kegyetlen nem lehetsz. Nem is gondoltad igazában. Csak játékból mondtad.

— És ha mégsem úgy mondtam volna?

A fiatalember, aki mindig biztos ura volt önmagának, egyszerre elvesztette bölcs mértékét. Szinte egyetlen mozdulattal lendült a bástyafok szélére. Szavában elszánt indulat lobogott:

— Ha igazán mondtad, nem is kívánok élni. A mélység irgalmasabb lesz hozzám, mint te, akit én mégis utolsó látomásomnak akarok.

Már mozdult volna, de Mária sikoltva ragadta meg kezét:

— Megálljon! Ki hitte volna, hogy ilyen hirtelen! Hogy rámijesztett!

— Ha rólad van szó, nem esmérek játékot.

— Lépjen emidébb a mélység szélétől!

— Ígéred hát, hogy szívesebb leszel vélem?

Mária lesütötte szemét. Zavarában nem tudta, mit mondjon.

Az ifjú Bethlen most közelebb lépett hozzá. Olyan közel, hogy arcán érezte a lány forró lehelletét. Karja gyöngéden csúszott dereka köré. Mária alig

ellenkezett. Szíve dobogott. De inkább, mert érezte rettentő tanácstalanságát.

Pillanatilag csönd volt köztük. Aztán megszólalt a férfi :

— Mária ! Életem fordulója nyitotta most meg örvényét lábamnál ! A te kezéd rántott vissza szélből. Én ezt a mentő kezet mindenkorra magaménak kérem, egész életre segítőknek, gyámolomnak, gyönyörűségemnek. Mit szólasz hozzá ?

Mária várta ezt a kérdést. Mégis töredezőn rebegte :

— Amúgy is kegyelmednek kötöttek le régtől fogvást.

— Csak ezért ?

Erre még nehezebb volt a felelet. Mária szívéen átvillant, milyen válaszúton áll. Zuhogó nagy áradása volt benne az indulatoknak. De tudta, hogy most eszének kell parancsolnia. Zólyomié ő sohasem lehet, hiszen annak ifjú hites felesége van. Ha mást választana, nem aki félig-meddig már úgyis eljegyzett mátkája volt, attól ugyancsak elválasztaná valamiképpen a szívében hordozott kép. Bethlent legalább kedveli. Gyöngéd, jó és nemeslelkű ember. Őt végtelen érzelmmel szereti. Még életénél is jobban. Imént tette csak tanúságát. Ez a nagy szerelem idővel tán benne is lángot fogan és kiégeti vagy legalább meghalványítja a lelkébe maródott bélyeget.

Rövid csönd alatt gondolta át mindezt. Válaszát is fontolva adta :

— Nehéz nékem nyílt szóval felelnem. De vegye csak észbe, ki írt hívó levelet, Kegyelmed nékem, vagy én Kegyelmednek. Ki ódozkodott a kötésből ? Én lám el nem feledtem, hát akartam is, hogy kössön.

— Akkor hát enyémnek mondhatom mától a kezéd ?

— Szóljon anyámmal Kegyelmed. Ő az én parancsolóm.

A hold álmatag fényében is látszott, hogy vér lük-tetése rózsázza arcát. Bethlen halavány orcája is neki-tüzesedett. Karja szorosabban vonta magához a karcsú

derekat. Feje óvatosan, szinte kíméletes kérdezőssel közeledett Máriaéhoz. Szeme az első szűzi csók pecsétjeért könyörgött. De a lány csöndesen kibontakozott öleléséből.

— Túrhessen még keveset Kegyelmed — súgta felé az éji fuvalomnál halaványabb hangon.

6

Zólyomi Dávid néhány nap mulva búcsúzott Muránytól.

Hiába marasztotta a vár asszonya. Hasztalan unszolta sógora, hogy tartson ki vele.

Hirtelen fölkerelkedésének különös előzménye volt. A várkisasszony kérte távozásra.

Az elhagyatott Hóhér-bástya alatt találkozott Máriával. Maguk voltak egészen. Lélek se mutatkozott a közelben.

Mária megfogta a férfi kezét. Zólyomi érezte, hogy egész testében remeg.

— Nem neheztel meg rám Kegyelmed, ha mostan valami nem illendőt kérek — mondta zavartan a lány.

— Lehetetlenség, hogy hugámtól akármi nem illendő telnék. De amit kér; az nékem parancsolat.

A lány szeme nélyen villant rá:

— Menjen el Murányból, amilyen sebtén csak teheti.

— Annýira terhökre volnék itten? — kérdezté kicsit meghökkenve Zólyomi. Ezt a kérést igazán nem várta.

— Ne kérdezzon semmit — rebegte Mária. — Megígérte, hogy teljesíti, amit kértem, állja is a szavát.

Zólyomi mélyen nézett a lány szemébe. Annak könnyein át szó nélkül is egyszerre megértett mindent. Megszorította mégegyszer a hálásan feléjenyújtott kezét. Úgy sütött, mint a parázs. Azzal sarkon fordult. Másnap reggelre kelve indult.

Bethlen István még ott maradt ősz elejéig. A bol-

dog mátkaság gyönyörű időszaka volt ez. A szív csendes örömeit megtetézték még hangos szórakozásokkal. Ellátogattak a trencsényi hévízhez. Az Anna-bálon reggelig folyt a dáridó. Az ifjú Bethlen gróf úgy ünnepelte aráját, mint csak fejedelmi sarjat szokás. Besztercebányán aranykösöntyűket, drágakövekkel rakott násfát vásárolt neki. Vadászatokra jártak a környező erdőségekbe.

Bizony nagyon ott feledte magát a szerelmes vőlegény. Mintha édes léppel ragasztották volna oda a murányi várba. Mikor egyszer ráeszmélt, mióta hetel már itt, maga is megsokalta s restelkedve mondta Széchynének :

— Nem ebrudal még ki innét anyámasszony ?

— Maradj csak, ha nincs mehetnéked — mondta jókedvűn Széchyné.

— Hát bizony, — vallotta be most még pirulóbb orcával Istók úrfi — ha mehetnékem visz, se igen mozdulhatnék tapodtat sem.

— Van itt ló elég, hintó is, ha kell.

— Az vagyon, de az útra való költségeket eldevernyáztam. Nem gondoltam, hogy ilyen hosszan maradok.

— Ami azt illeti, akad itt költség is — mondta mosolyogva Széchyné. — Mennyi kéne ?

— Bizony elkelne ezer magyar forint, de jó pénzben. Hanem kölcsönbe csak, azt kikötöm.

— Nem is másképpen. Még írást is adsz róla, annak módja-rendjén.

A diákkal mindjárt meg is csináltatta az adósságlevelet. Még három tanú kezének jegyét is rátétette. Erre aztán a vőlegény nagynehezen el is indult. Az esküvő pontos napját is kitűzték az ős végére.

Percnyi nyugalom nem volt ettől fogva Murányban. Széchyné minden igyekezetével csak azon volt, hogy lányának mennél gazdagabb kelengyét adjon. Nem kis munkába telt a sok finom vásznat, gyolcsot, patyolatot, selymet összeszedni és illendően megvarrogatni. Pozsonyig, Bécsig jártak érette a kurérok.

Gombért, paszomántért, csipkéért Kassára, Eperjesre kellett bezalasztani. Onnét hozatták a szabókat, fehérruhavarró frájokat is. Volt rettentő dér-dúr, futkosás. Ugráltak a vénasszonyok. Még a diák urfiak is pamutot gombolyítottak, cérnát fűzögettek a tű fokába.

A gazdag nász hírére bécsi meg pozsonyi ötvösök, aranyművesek is sűrűn látogattak a murányi kastélyba. Széchyné, aki jövődóbeli vejétől is adósságlevelet vett, most nem volt fukar. Sok drága ékszert, finom portékát vásárolt össze, hogy méltó kelengyével küldje a kincses Erdélybe legnagyobb lányát, akinél gazdagabb örökös nő aligha volt egész Magyarországon. Bámulják meg az ékes kelengyét ott is. Bocskay István mesés kincseiből szintén kapott hozományul jó egynéhány vagyont érő darabot Mária. Még apja válogatta ki neki a legszebbjét, közte egy ősrégi pajzsot. A hagyomány szerint még Attila királyé volt.

A kelengye el is készült. Széchyné keze alatt égett a munka. De vőlegénynek híre-hamva sem volt. Küszöbön állt az esküvő kitűzött napja. De csak levél jött helyette. Bethlen Gábor fejedelem csinált megint kontrabontot. Keveslette a mőringpénzt. Széchyné megadta azt is, amit kívánt.

Hanem hát Murány magános sziget volt, ahol egyeben se törték a fejüket, csak a nagyúri kelengyén és azt hitték, Mária kisasszony és Bethlen Istók házassága körül forog a világ. Pedig köröskörül mind jobban zavarodott az. Össze-vissza forgott az idő kereke. A nyugoti országokban évek óta dült már, hol neki-nekisustorodva, hol megcsendesedve a hitbeli háború. Magyarország felől a török állt résen, hogy mikor alkalmas időt orrontott, beleragaszkodjék falánk hordáival a császári birodalomba. A kicsiny Erdély fortélyosan sündörgött a két hatalmas versenytárs között s egymással pusztítva őket, igyekezett a magyarság sorsának kerekét lendíteni.

Most a dánus király vitt hadat Ferdinánd császár ellen és Bethlen Gábor Magyarország felől akarta támo-

gatni. Megindult hát Váradból s véle Istók is hadba szállt, a helyett, hogy Murányba ment volna lakzit lakni.

A háborúnak azonban hamarost vége szakadt. Tilly marsall közben pozdorjává verte a dánusokat és a fejedelem már csak a vert sereg szertehullongó roncsaival találkozott. Nem tehetett mást, békét ajánlott ő is.

Most, hogy békesség lett, végre-valahára mégis megtarthatták az esküvőt Pünkösöd után, Szentháromság vasárnapján. Az ország színe-java egybesereglett erre a nászra. Ferdinánd király személyét Bosnyák Tamás, Fülel várkapitánya képviselte. Eszterházy Miklós nádor Kéry Jánost küldte maga helyett. Magyarország és Erdély főurai, a szomszédos megyék és a felsővidéki szabad királyi városok követei nagy számmal gyülekeztek össze. Fényesebb násznépet nem látott még az ország.

Az esketés lenn a hegy lábánál, a Széchyek jolsvai kastélyában ment végbe. Barátok klostromháza volt valamikor ez a komor épület és kis házikápolnájában esküdött egymásnak örök hűséget Széchy Mária és ifjabb Bethlen István. Innen vonult fel a díszes nászkíséret Murány várába, ahol az akkori idők szokása szerint napokig folyt a lakodalmi mulatozás, egymásba nyúló torok zsíros, boros dőzsölésével, a szakácsművészet minden fortélyával kimódolt számlálhatatlan fogással, csípős tréfákkal, duhaj tivornyázással. Csak lassan szedelőzködött, szállingózott a vendégsereg. Egy része még akkor is ott maradt, amikor az ifjú pár egy hét elmúltával hazaindult Erdélybe.

Kétheti utazás után, baráti vendéglátások, hódoló tisztelgések után érkeztek meg Gyulafehérvárra. Itt éppen nagy udvari ünnepség kellős közepébe csöppentek be. A török követség akkor adta át a szultán nevében Bethlen Gábor második feleségének, Brandenburgi Katalinnak a fejedelemség jelvényeit, a zászlót és pálcát.

Káprázatos fényben tündöklött akkor a fejedelem udvara. Bethlen Gábor maga is kedvelte a pompát,

de felesége még fényűzőbb hajlamokat és szertelen tékozló kedvet hozott magával atyja udvarából. Mária szeme majd belevakult a nagy ragyogásba. A murányi vár hűvös magányából, a szigorú erkölcsű özvegy egyszerű háztartásából egyszerre Európa egyik legfényűzőbb udvarába csöppent. Férjének nem kellett szégyenkezni miatta. Széchy Mária feltűnő szépsége, előkelő ízlésű, gazdag ruháiban, mint drágakő ragyogott ki a mesemivű foglalatból. De az ő szívét szinte bódító tömegben rohanta meg a színeknek, fényeknek, illatoknak, az ütemre lendülő hajlékony mozdulatoknak, a finom elmeélen köszörült szavaknak, hízeltő és ravaszul surranó bókoknak, a szemek rejtelmes játékának káprázatos kavargása. Brandenburgi Katalin kezdte már meghonosítani udvarában a divatot, hogy a főrangú dámák szabadon mutassák ünnepi lakomákon válluk és keblük mezítelenségét. Mária szeme még pironkodva tévedt egy-egy habfehér vagy alabástrom váll szobor-tökéletességére. Felfokozta, szinte tulajdon valója fölé emelte ez a mindenfelől feléje remegő sok inger. De talán még jó is volt arra, hogy szíve zavarát az első idők kényes megpróbáltatásain bódulatával átsegitse.

A kincses Erdély csakugyan a keleti tündérregék káprázatával fogadta. Mintha láthatatlan szellem Aladdin csodalámpáját adta volna kezébe, mikor a Királyhágó szoros útján belépett.

NEGYEDIK FEJEZET

Halál, mindig csak halál . . .

1

Tündöklő napverő fényzáporában kezdődött Mária erdélyi élete, de hamarost megindult benne az árnyak járása. Egyik felleg a másik után lomposodott boldog napja elé és egyszerre csak feketére borult az ége teljesen.

A fehérvári udvart hamarost otthagyták. Elég volt nyugtalan zajából, zaklató mámorából. Az ifjú férj elvonult, meghitt boldogságot áhított, Mária nem ellenkezett.

Elsőbbet Váradra néztek be. De nem volt ott szükség a főkapitány jelenlétére. A pozsonyi békekötés megszerezte a nyugalmat. A török is megújította a békét Szőnynél huszonöt esztendőre. Erdély élvezte a béke áldásait. Gyarapodott, erősödött. Mióta Bethlen Gábor uralkodott, nem tapodta földjét ellenség.

Istók úr, hogy hivatalos gondjaitól szabadulhatott, sorra látogatta birtokait. Nagy öröme telt benne, hogy hatalmas várait, fényes kastélyait mutogassa ifjú feleségének.

Ecsed várában szálltak meg először. Komor, zömökfalú, szélesen elterpedt erősség volt ez, roppant lápságok közepén. Titokzatosan, sötét elszántsággal torpant meg a Kraszna szigetén. Valóságos tudomány volt megközelíteni.

Mária csaknem megborzongott láttára. Őszre járt már és a poshatag vizek nehéz, ködlő párákkal sóhajtoztak a vár felé. Mint mocskos, elrongyolott, idő-

szaggatta gyászlobogók lengedeztek a ködrongyok a vártornyok csúcsain. Csupa erő és marconaság volt az egész, zordonabb és biztonságosabbnak tetsző, mint Murány. Az erdélyiek bevehetetlennek tartották.

— Csak éppen egy temérdek bakacsin hiányzik a tetejéből, — jegyezte meg Mária, hogy az alacsony, dohos kapubolt alatt belovagoltak — halálnak bús vára ez.

— Bévül puha fészek — nyugtatta Istók úr.

Úgy is volt. Az öblös kandallóban hatalmas hasábfák tüze lobogott. Rőtbarba, bolyhos, jószagú meleg duruzsolta tele a téres szobát. Belehemperedett a borzos medve- és farkasbőrökbe. Megszínesítette a kereveteken a török takarók mintáit, megcsillant a ládák, szekrények ékesmívű veretein.

Istók úr az egyik kerevetre vonta Máriát. Gyöngéden, szinte félő vigyázattal karolta magához és a szája fölé hajolt. Mária néma megadással tűrte csókját. Szívében a jóság, gyöngédség iránt érzett hála csinálta már a szállást a megbecsülő szeretetnek.

— Jó lesz minékünk itten — súgta férje.

— Jó — hagyta rá elálmodozva Mária és gondolatai magukról feledkezett révedésbe süllyedtek.

Meg is szokta és gyorsan megszerette Ecsedet. Szinte fájlón vált meg tőle, mikor tovább mentek Hunyadra.

Ez a tornyos, csipkés ormokkal koronás, karcsúságában is kemény erejű kastély egészen megigézte Máriát. Az oldalpillérek kidudorodó kőizmai harsány felszökelléssel tartották a kecses kiugrótornyocskákat. A kaputorony körülfutó könyöklőjéről szabadon szállt a tekintet bércek-völgyek fölé. A magas tetőhéjak, a csúcsos toronysüvegek mintáin fázós didergéssel borzongott a késő őszi nap.

Fejedelmi bőkezűség emelte ezt a kastélyt. Belül is a nemes pompa, az előkelő kényelem bélelte hívogatóra minden zugát. Mária ámulva járta termeit, csarnokait, folyosóit. A színes ablakokon szívárványport szítált be

rá a napsugár. A „stukatúrás szoba“ kellemetes szépsége valósággal megigézte.

— Tekints csak feljebb is — szólt neki ravaszkas mosollyal az ura.

— A mennyezetre? — kérdezte Mária és szeme örömmel pihent meg a fűzerek, szeszélyes kacskaringók, szövevényes fonatok dombormívű ékességén. — Mi különös látnivaló vagyon rajt?

— Keresd csak — biztatta Istók úr.

Mária már meg is találta. A mennyezet közepén ott ékeskedett az iktári Bethlenek és a Széchy grófok mészből szép cifrásra formált, egymásba fonódott címere, a farkát harapó sárkánykígyó gyűrűjében nyilal átlőtt nyakú két daru s a grófi korona fölött bontott szárnyal lebegő kétfejű sas.

Hunyad után Dévát látogatták meg. Ez a vár emlékeztetett leginkább Murányra. Magános hegykúp tetején állt, bár nem olyan magasan, mint a murányi bérc. Itt a tél, amely korán érkezett, zimankós fűvásokkal, kicsit beszorította őket. Első karácsonyuk emléke tette meleggé a különben rideg, katonás egyszerűséggel épült várat.

Újesztendőre megjött Katalin fejedelemné meghívása. Vízkereszt napján álorcás báli vigalommal és görög regebéli alakos táncjátékkal kívánta megnyitni a farsangot. Részvételre kérte Mária asszonyt is.

— Megyünk, — mondta jókedvűen Istók úr — ezek után a sok magános egérlyukak után rádfér már kevés vigasság. Fiatalság, multság!

Mária húzódozott. Valami titkos érzés visszatartotta az udvartól, de különösen a fejedelemnétől.

— Tán ez járhatatlan utakban oda sem is mehetnénk.

— Mit, az én lovaimmal! — csattant fel Bethlen úr — elmék én azokkal pokloknak fenekére is. A fejedelem nagyságát meg sem is sérthetjük elmaradásunkkal.

Mentek hát. Négy tüzes ló röpítette a szánt az

elvarázsolt fehér tündérvilágon át a farsangváró Gyulafehérvárra.

Akkor már Erdély ifjúságának színe-virága ott szorongott a fejedelmi székhelyen. Csupa feszült vára-kozás volt mindenki. Az ígért spektakulúm öröme előre felcsigázta a lelkeket. Sohasem láttak még ilyet az apák szelíd erkölcsét őrző erdélyi udvarban. A mód nélkül való dőzsölés volt itt mindig a multság teteje. Csak a Párizsban járt követek hozták mesés hírét a fényes, léha csapongású udvar kacér játékainak.

Katalin asszony maga vezette az előkészületeket. Ő igazgatta a táncos játék próbáit. Külországból hívott hopmester igyekezett mély hajbókolásokba, lábaknak-karoknak kecses hajlintgatásába betörni a merev derekú kisasszonykákat és a tuskótermetű gavallérokat. A nagy szála végében téres dobogót ácsoltak, azon már ott állott kifeszítve a vászonfalra festett háttér. Méla szépségű arkádiai tájat ábrázolt. A légies berek mögött csipkés, áttört sziklák meredeztek s a sziklarészen átvillogott a holdsütésben ezüstösen fodrozódó tenger.

A játék alakos személyei között ott volt Venus, a szerelem istenasszonya, kit maga a fejedelemné készült ábrázolni, Vertumnus, az ősnek és gyümölcsöknek istene, kinek személyére a daliás Zólyomi Dávidot szánták. Adonist az udvarnál élő ifjú morva nemes úr kívánta formázni. A lenge, ifjú Psyche szerepét szánták Máriának. S a marcona Palaemon, a vizeknek nemtőura vezette a tritonok, sellők, nimphák, dryádok és silvanusok karát. Lenge ruhák kellettek ehhez a táncjátékhöz. A lengőn redőződő patyolatokból mindenütt kivillant a vállak, a karok és combok mezítelensége. Máriára meg éppen csak kis, térden felül remegő fátyoltunikát, derekára lágyan omló patyolatinget akartak adni. A két pillangószárny fölött válla, háta egészen meztelen lett volna.

Mária arra gondolt, mit szólna anyja, ha ebben a pucérságban megpillantaná.

— Csak nem kívánja talán Nagyságod, — fakadt

ki a fejedelemné előtt — hogy ilyen orcátlansággal mutogassam magam férfiaknak sokasága előtt! Men-ten le kellene pironkodnom erről a dobogóról.

— Ugyan nó, — vetette oda fitymálón Katalin — francia hercegekisasszonyok, olasz grófnék nem talál-nak kivetni valót rajta. Talán te különb vagy bizony?

— Én nem más szokása szerint tészek, hanem amint magam erkölce parancsolja — felelte csönde-sen Mária.

— Dumme Gans — szúrte foga közt a lenező meg-jegyzést Katalin asszony. Mária, aki nem tudott németül, nem értette. De megérezte a szavakban a lekicsinylést. Most már még kevésbbé engedett. El is érte, hogy tunikáját megtoldották s a szárnyak fölé is redőztek vékony patyolat vállruhát, amelyről hasított bő ujjak omlottak le.

A végső előkészületek folytak már. Az ifjúság nagynehezen beletört a szokatlan mesterségbe. A hop-mester szapora kiáltozásai közben ide-oda hullámzot-tak a lenge karok. Fűzérekbe fonódtak, kígyózón csa-varodó láncokat alkottak, azután pörögve szóródtak megint szerte. Körbe kapaszkodva állottak lábujj-hegyre, míg féllábuk és egymást fogó kezük magasba lendült a zene ütemére.

A dobogó közepén Mária lebegett. Körülte kavargott a karok hódoló tánca.

Mária egyszerre úgy érezte tánc közben, hogy meglazul derekán a tunika. Hirtelen odakapott kezével. A derékráncba fűzött zsinór végét kereste, hogy megerősítse rajta a hurkot. De nyugtalanságában nem találta. Érezte, hogy csúszik lefelé a lenge ruha. Arcát vér öntötte el. Rettentő zavarában mind a két kezével odaszorította csípőjéhez a tunikát és kiszaladt a tán-colók sorai közt a színfal mögé.

Itt fellélekzett kissé, homályos sarkot keresett, hogy öltözkét rendbehozza. De alig tett néhány lépést, még a vér is majd megfagyott benne. A sarokban, a termet világító csillárok fényétől távol, szorosan

összefonódott párt látott. Megismerte őket. A fejedelelné volt egészen kigyulladtan rátapadva a férfirra, akiben Mária a szép morva bujdosóra, Zierothin úrra, Adonis megszemélyesítőjére ismert. Meglepetésében csaknem gyökeret vert a lába. Pedig futni akart innen. Undorodva látta ezt a rút hitszegést. A fejedelem akkortájt már gyöngélkedett. Fulladások lepték meg. Lábát nehezen szedte. És ez a ledér asszony nem átallotta csúffátetni az első jöttmenttel. Hiszen akárki meglephette volna itt őket. Szemérmetlen vakmerőséggel, mohón esett neki a kínálkozó kalandnak és olyan magafeledten merült el benne, hogy csak akkor vette észre Máriát, mire ez futva igyekezett közelükből menekülni.

Mária a másik sarokban nagy sebtén igazított ruháján és a következő pillanatban már kinn volt megint a táncolók közt.

Mikor a kartánc véget ért, kezét érzett a vállán. Katalin asszony állt mögötte.

— Te jártál imént bévül a vászon mögött? — mondta és tekintete mint a tűr hegye szúrt belé. — Leskelődesz utánam?

— Ruhámat kellett rendbehoznom — felelte kurtán. A fejedelelné szeme fenyegetően villant:

— Szót se ejts arról, amit láttál!

Mária büszkén vágta rá:

— Elmondani is szégyelleném.

Katalin arca lángbaborult.

— Ezt még megemlegethadd! — vetette oda foghegyről Máriának. Keményen sarkonfordult s nagy pávásán továbblépett.

Mária ügyet sem vetett rá. De az este még egyszer szembekerült a fejedelelnével.

A tritonok és najádok tánca után megint pihenőt tartottak. Mária egy karosszék öbléből látta, hogy Zólyomi közeledik felé Vertumnus isten zöld szőlőlombokkal, piros fürtökkel ékes ruhájában.

— Ave, ave! — szólt kezét maga elé nyújtva

Zólyomi — hogy szolgál kedves egészséged, kis hugám, mi hegy-völgyes földünkön ?

— Mienk se éppenséggel igen lapályos — mosolyodott felé Mária. De szíve olyan vadul kezdett verni, hogy alig tudott neki parancsolni.

Zólyomi tovább folytatta a beszélgetést.

— Szemre vetted már valamennyi váradat ? Mellyiket kedvelted meg legkivált ?

— Hunyadnál álomban sem lehet szebb.

— Mert még nem láttad Fogarast vagy az én székellyhidi váramat.

— Meglátom, ha meginvitál Kegyelmed.

Kimondta, de már szerette volna visszaszívni. Megijedt az óvatlan elejtett szótól.

De Zólyomi évődve válaszolt :

— Bizony hogy nem hívlak én. Te is kinéztél engemet Murányból.

Mária szívéig remegett. Csaknem elsírta magát. Lehajtotta fejét, hogy arca lángolását ne mutassa. Úgy súgta Zólyomi felé :

— Jól tudhassa Kegyelmed, hogy én nem néztem ki. De kérem arra, soha ezt többet vélem szóba ne hozza.

— Ígérem, ha kedvedre van — mondta komolyan Zólyomi. — De azért hívséges barátok maradunk, nemde ?

— Barátok, igen — rebegte Mária, de nem mert a férfit nézni.

Zólyomi melegen pillantott a lehajtott fejű nő remekbefeformált nyakára. Aztán csendesen távolodott volna tőle. De jó lépést sem tehetett még, a fejedelemné állott előtte. Vállára tette kezét, de úgy, hogy a patyolatok alatt feszülő melle is súrolja a férfit. Mária felszökkelő könnyei fátyolán át látta a jelenetet.

— Szép Vertumnus isten, — lelkendezett Zólyomi elé Katalin asszony — kettőnk táncának vagynak még némely fogyatékei.

— Meglehet. Nékem nem kenyerem a tánc. Legfeljebb, ha németet vagy törököt kell táncoltatni.

— Magam is német vagyok — mondta nevetve Katalin. — De itten én táncoltatom Kegyelmedet. Hanem táncunkat még gyakorlani kelletik.

— Ha másképpen nincs.

— Míg a kartánc tart, próbálhatjuk, hol nem zavarnának.

Máriának az a jelenet ötlött eszébe, melyet imént a színfalak mögött látott. Vad féltékenység kínja mart szívébe. Nem tudott már magának parancsolni. Felállt a karszékből és Zólyomi nevét kiáltotta, mintha nem látná, kivel beszél.

A férfi feléjefordult :

— Mivel lehetek szolgálatodra, hűgocskám ?

Mária percre kínos zavart érzett. Mit mondjon most ? De villámló elméje hamar talált kibúvót.

— Keresné meg kegyelmed hites uramat, itten vagyon a palotában valamerre. Szólítsa elé, mert menni szeretnék. Imént megszedültem.

— Iziben előteremtem, Nagyságod engedelmeivel — bókolt a fejedelelné felé Zólyomi és már indult is kifelé a teremből.

Katalin asszony arcán gonosz káröröm rezdült át. Szerelmi játékokban járatos tapasztaltsága szempillantás alatt megérezte Máriában a titkolt féltékenységet. Tisztában volt vele, hogy csak el akarja tőle távolítani Zólyomit.

Egy lépést tett Mária felé :

— Úgy, hát Zólyomi ? — sziszegte. — Meglehet, ha tán én lépek óvatlanul a színfal mögé, te vagy a tettenkapott. De én nem pironkodtam volna elmondani.

— Nem igaz ! — sikoltotta Mária. — Nem igaz, még árnyéka is távol vagyon tőlem minden tisztátalan bűnnek, a mindenható Isten előtt ! — Szava fuldokló zokogásba hullt. A teremben kíváncsi fejek fordultak feléjük. Többen már indultak is, hogy lássák, mi tör-

tént. De a fejedelemné félútban megállította őket s kitárt karjával visszaterelte az emelvényhez.

Mária aztán már nem látta, mi történik. Leroskadt a karosszékbe és félig még alélt volt, mikor férje a teremből kitámogatta.

2

A tavaszon újra fejedelmi meghívás érkezett Dévára. De Mária asszony nem kísérte most el urát az udvarba.

— Menjen csak maga, — mondotta neki — nem vagyok mostanság legjobb bőrben, mit pironkodnék ott a sok kényeskedő dáma közt.

Istók gróf komolyan megijedt.

— Mi lelt, — kérdezte szorongó gyöngédséggel — hidegrázásod van, vagy szaggatás kínoz?

— Semelyik. Tán gyomromban tettem némi kárt. Az éték nem ízlik. Émelyedésem van.

— Elhozom magammal a tudós Schultetus orvosdoktor Fehérvárról.

— Hagyja csak kegyelmed. Múló baj ez. Kis koplalás rendbehoz.

Bethlen gróf hát egyedül ment. De Mária rosszulletei azután sem maradtak el. Még tetejébe megint alélások is jöttek rá. Felhívatott hát magához egy javas kenőasszonyt, kit igen áldott kezejárásának emlegettek. Az asszony mindenképpen megkérdezgette, kifaggatta. Össze-vissza tapogatta minden oldalról. Egyszer csak felragyogott az arca.

— Semmi baj, nagyságos grófné, csak éppen hogy a gólya kelepel a ház felett.

Mária majd hogy megint el nem alélt boldogságában. Örült az áldásnak. Tudta, hogy férjét kedvesebb újsággal meg nem örvendeztetheti. És élt benne az a sejtélem is, hogy ez a kis égi ajándék lesz a kapocs,

amely elválaszthatatlanul férjéhez fűzi és megvédi őt tulajdon szíve ellen.

Igyekezett erőt venni gyöngeségein. Az öröm jó volt gyógyító írnak. Mire férje kétheti mulatozás után megjött, már vége volt mindenféle rosszullétének.

Istók grófnak szüksége is volt az örömhírre, hogy egy kis lelket öntsön belé, mert testben-lélekben megtörve tért meg Fehérvárról. Eddig is igen kornyadozó embernek ismerték, de most szemlátomást sorvadozott le róla minden emberi forma. Orcája megnyúlt és földszínűvé vált, csak két pofacsontja alatt rózsállott rosszindulatú, vészes pirossággal. Fülecimpája elvékonyodott, átlátszó lett, mint a könyvek hártyalapja. Epéje csigázta szüntelen görcsös szaggatásokkal. Fejében, gyomrában szorongató kóválygást érzett. Voltak napok, amikor testi hője is felszökött és egészen leverte lábáról.

— Mi szörnyűség gyalázta így el kegyelmedet ?
— faggatta Mária.

Istók úr ki is vallotta nagynehezen :

— Hát biz amaz éktelen italozások, egyvégtében dőzsölő torok váltak ártalmamra. Természetemnek gyilkoló méreg a bor, nem egyszer tapasztaltam.

— Mért vedeli akkoron kantaszámra ?

— Ki tehetne másképpen ? Avagy lehet ellenállani az úntalan kénálásoknak, ösztökéléseknek ? Embervirtus kifogni az ital erején.

— De lám-e, mégis az fogott ki kegyelmeden. Tégyen nekem eljövendő kicsinkre szent fogadást, hogy még szájából is kiköpi ezt a cudar lötytyöt.

Istók úr fogadta, hogye fogadta volna nagy esettségében. Felesége meg gyöngye étkekkel, cukorba-főzött gyümölcsökkel, jótékony herbatékkal gyógyíttatta. Mikor osztán nyár jövede tájt kiadósabb falatokra kaphatott, szemlátomást pendült Istók úr. Nemsokára oda is hagyta Dévát. Tasnádra költöztek most. Ezt a szép tagot Mária hozományából vásárol-

ták. Kedves, mosolygó ámbitusos úri hajlékában igen kellemetesen érezték magukat.

Ősz elején főkapitányi tiszte Váraddá szólította Istók urat. Felesége nem akart olyan messze tőle Tasnádon maradni. Ecsed várába költözött át, ahol férje kényelmes, puha fészket készíttetett neki, minden jóval és szükségessel ellátva a küszöbön álló nehéz órák számára.

Október aranyló napjai hozták meg a várva-várt örömet, bár némi csalódással, Mária ugyan szerencsésen átesett az első szülésen. De a nagy örömbe kis öröm is vegyült. Fiút vártak s lány érkezett. Lányos család, mondogatták a komaasszonyok, odahaza is csupa lányöccsei vagyon a főkapitányné asszonyinak.

Hamar feledték a kis bosszúságot és fiú híján örvendeztek a lánynak is. Étkes, eleven kis jószág volt. Szeme akárcsak apjáé. Egész teste is inkább órá formázott, nem anyja büszke amazontermetére.

Am az öröm napját nemsoká felhő árnyékolta. Máriát gonosz rázóhidegek után emésztő hévségek rohanták meg. Teje megzavarodott. A kicsiny nyugós lett. Kínzó fájások gyötörték és szemlátomást fogyott. Mindenki a roppant lép alattomos páráira gyanakodott. Tasnádra kellett volna vinni a gyermeket, de a farkasordító nagy télben nem lehetett. Sűrű bivalytejet keverték javas herbatékkal s azzal pótolták a szűkös anyatejet. Mária egész éjszakákat forgolódott álmatlan vánkosain és egyre kicsinye életéért imádkozott.

Isten könyörületesen mutatta magát. Mária szívós testi ereje legyőzte a bujkáló kórságot. Forrósága meglohadt és ahogy egészsége visszatért, lassúdan pendült mellette a gyermekese is.

Tavaszi nyiltával szépen neki is eredt, akár az ifjú csemete. Húsvétkor mehettek Tasnádra, a jószagoktól vastag, éltető levegőbe.

Mária boldog hálával fohászkodott fel. Azt hitte, túl vannak minden bajon.

A nyár hévsége engedett már s alkonyattájt az első hívesek ereszkedtek alá a hegyekből, amikor váratlan Tasnádra érkezett öreg Bethlen István. Homlokán gondok barázdája. Mi áldatlan hírekkel jöhetett?

Alig engedte, hogy lovait kifogják. A cselédséggel rendelkező Máriának mindjárt megmondta:

— Nem hálok meg. Viszem uradot is.

Mária veszedelmet sejtett:

— Nincsen tán valami baj? — kérdezte szorongón.

— Baj éppen nagyon, — bólintott öreg Bethlen István — csak nem magónk baja, ha mind egész országé.

— Ne rémisztgessen kegyelmed, mondaná már ki egy szóval.

Bethlen megtörülte verejtékes homlokát:

— Beteg a fejedelem. Félek, nem soká viheti — mondta csendesen.

Hogy aztán az úti alkalmatosságokból elékászolódtott s a poros köntösökből kihámozva, ízes falatok és hűvös ital mellett kényelemben megnyújtóztatta tagjait az ámbituson, már nem volt olyan hirtelen mehetnékje. Arra is ráállott, hogy megéjszakázzon Tasnádban. Fia megértette vele, hogy időbe telik, míg ilyen útra összekészítik. Hisz úgy lehet, jócskán el is kell tán hetelni Fehérvárott. Megnyugodott hát, hogy másnap induljanak.

Most, hogy hármában ott üldögéltek, megeredt száján a szó és rendre elmondotta a fejedelem nagy baját:

— Jól tudhassad, fiam, hogy Gábris bátyádnak már ez év nyiltával jelentkezésnek fulladozásai.

— Úgy ám, hogy ott valék hitesömmel, gyakorta igenis kapkodék levegő után.

— A hangos dáridók, szakadatlan farsangolások se kedvezhettek állapotjának, kikkel Catharina asszony szüntelen zaklatta — kapott szavukba Mária is.

— Betegnek nyugság kell — tette hozzá.

— Ammá igaz, — tódította öreg Bethlen István —

nyugsága nem vala percenetnyi sem. Meg es mutatko-zék egykettőbe a rossz következés. Járása es elnehe-zedék. Lábai dagadozni kezdettek. Szemlátomást erőt veve rajta a rusnya vízinyavalya, vagy ahogyan a fúrtagyú orvosdoktorok mondanák, hydropisis.

— Honnan a sülyből vészi magát az efajta kórság, hiszen tudvalévő, hogy Gábris bátyám soha nem kedvelé a vizet — jegyezte meg Istók úr.

— Ammá szent, oszt mostan méges e sorsra juta. Öszve es futának ágyához mindennemű doktoremberék kiket magos helyekről kommandálának, vala közöttük egy, ki magának a császárnak es ordinarius medikusa, de csak fejőket csóválák, bölcs és kunkora szavakat sustorgának, ám segítő javallatokban éppen nem bővölködének. Utóbbad méges azt végezzék közös ta-nácsba, hogy menne a fejedelem valamely savanyúvíz-forráshoz kúrát tartani. Nosza felberzenkedék ez ellen a derék Schultetus orvosdoktor, mellette foga más Riberius nevezetű zsidó doktor es. Ám emez méges prevaleálá a savanyúvizet az fulladozások ellenében. A vízinyavalyát penég azután hajtanák ki, ha már a fulladozások elmaradozának. Gábris bátyád tehát, mihelyst az üdő engedett, üstöllést viteté magát az udvarhelyszéki Vargyas és Olaszteleke között az szál-dobosi határban levő savanyúvízhez, csak hogy ez nem hogy használt volna, ellenkezésképpen egészen reá hozá a fene vízinyavalyát. Nosza próbállának oszt mindenőket. A váradi hévizet. Sombornál is valamely hitvány, szennyes, salakos forrás viziben feresztették. Mind heában. Gábris odáig van má, hogy no. Maga es tudtával vagy, hogy nyavalyája gyógyulhatatlan.

— Szegény Gábris bá még egészben ifjonti ember, még az ötvenediket se tapodja — sajnálkozott Istók úr. — Erősen reméllé, hogy Catharina asszonnyal biz az fejedelmi szék szukcessziójáról is gondoskodhatik.

— Gondoskodék es, ha nem épp azonképpen, hogy első szándoka vala. De eszébe vévén nyavalyája gyógyulhatatlanságát, testámentomot tőn, hogy orszá-

gát, atyafiait, jámbor szógáit és híveit mennél jobb állapotban hagyhatná.

— Kinek kezébe tevő ország kormányát? — vágott közbe türelmetlenül Istók úr.

— Feleségét, Catharinát rendelé utódjának.

— Asszonykormány — legyintett kicsinylőn Istók úr.

— Melléje engemet teve gubernátornak.

— Nézzen is ám jól a körmére, kedves apám — ugrott közbe a szóval, mint prédát kapó macska, Mária asszony. — Ki is tudhatná még, mi vagyon a tárházakban, kiket fejedelmi urunk szintig rakott. Mert ez a tékozló személy könyökgig vájkált bennök. Szórta esze nélkül a drága pénzt mindenféle haszontalan devernýákra, hivalkodó pompákra, akárcsak ha a szelek barázdáiba vetette volna, soha nem aratásra.

— Ej no, kedves lyányom, de megszúrta orrodát a fejedelemasszony — csóválta fejét öreg Bethlen.

Mária tüzet fújt:

— Csak romlására leszen országnak, nemzeteknek. Bizony bölsebben teszi a fejedelem, ha első szándokánál marad, oszt Istókot hagyja utódjául.

— Úgy la, hát magad kíváncskoznál fejedelemné lenni — mosolyodott el Bethlen úr.

— Isten látja lelkemet, — mondta Mária nemes hévvel — ha kíváncskoznék is, nem magam javáért.

Istók úr aranyszínű gyorokit töltött apjának. Közben megkérdezte:

— Rákóczi György úrról megfeledezett Gábris bátyám? Őtet sokat emlegeté utódának. Igaz, még Catharina asszony bájövelele előtt.

— Bizony mostanság nem esék róla szó.

— Mert az a boszorkány egészen megrontotta bűbájos praktikáival, — berzenkedett neki újra Mária asszony — sok káros zavarodása lészen még miatta Erdélyországnak, ha itten idején észbe nem kapnak.

Csupa erő és férfias tettvágy volt az egész asszony. Öreg Bethlen István rajta-rajta feledte szemét.

— No, ha ezt hamarébb megesméri Gábris, talán mégis Istókot teszi meg fejedelemnek. De e mellett nem igen vónék gubernátor — gondolta magában. Csak nem mondta ki.

Estebéd után még jócskán elbeszélgettek ország dolgáról, világ sorának zavaros állapotjáról. Másnap reggel pedig öreg Bethlen István útrakelt fiával Fehérvárra. Nem volt kellemetes út, a halálnak elébekocsizni.

Búcsúzáskor öreg Bethlen még intón szólt oda menyének :

— Azért nyelvedre féket kössél, Catharina asszony mégis csak fejedelemné.

Mária asszony eleresztette füle mellett a szót. Csak ura körül szorgoskodott. Azt látta el jótanácsokkal.

— A boritallal meg csinján — kötötte főképpen lelkére. — Tudja, mit fogadott.

— Jó-jó — mondta apja előtt restelkedve Istók úr.

A kocsii azután elrobogott velük Fehérvár felé.

Fehérvárt jócskán elmaradt Istók úr. A fejedelem állapota ide-odahánykódott rosszullétek, könnyebbedések közt. Egyik napon már végét várták, másikon megint úgy mutatkozott, tán ki is lából a kórságból, ha áthúzza a telet. Nem mozdulhattak hát mellőle a bizonytalanságban.

Istók úr levelekben adogatta tudomására hitvesének a maga meg a fejedelem állapotát. Ezekből értesült Mária, hogy október derekán igen nehézre fordult a fejedelem sora. Mind a két lába erősen megdagadt, a vízinyavalya egészen elhatalmasodott rajta. Mária emlékezett rá most, hogy Murányban is akadtak efféle kórságosak és azoknak baján a híres lőcsei hóhér segített. Gyorskurérral küldött erről üzenetet urának s vitték is váltott lovakkal a hóhért Fehérvárra.

Ez a doktoros hóhér nagy hókuszpókuszokkal sebeket metszett a fejedelem lábán és azokon szivárogtatta ki a felgyülemlett nedvességet. Ez eleintén könnyebbedést hozott, de végülis csak hiába volt.

Akkor a fejedelem igen megáhitozott azokra a

bélesekre, amelyeket Törökországban jártakor evett. Odacsődítették hát mindenfelől a legjava bélessütő asszonyokat és a fejedelem még utoljára jól belakott a bélesekbe. De azokra igen szomjazott és szaporán kortyolgatott is. A borról lemondani nem tudott. Az ital csak rosszabbította állapotát. Jeges kortyok se hűsítették hősegeit, állandóan legyezni kellett.

November elején Kolozsvárra kívánczozott. A változás kicsit elszórakoztatta. De egyszerre erőt vett rajta a vágy, hogy hazasiessen. Végét érezte már. Vitette magát sebtén Tordára. Onnan már másnap Enyedre mentek vele, amint rendelte. De Enyeden meg sem állt, csak elvitette magát a város mellett és még aznap meg is érkezett Fehérvárra.

Másnapon sűrű alélások zaklatták. Tíz óra tájt magához szólította rokonait és kedves embereit. Szólt Istókkal is. Neki is, bátyjának is jóakarátába ajánlotta feleségét. Enni kért. Egynehány kalán korpaciberelet evett, utána pedig mandulatejet. Közben Kemény János legyezte, mert állandó hősege volt.

Kisvártatva papírt és írószerszámot kért. Kis asztalkát toltak ágyához. A fejedelem reszkető kezébe fogta a pennát és két sor írást jegyzett a papírlapra.

Keze fáradtan hanyatlott le. Kemény János átadta a legyezőt egyik inasnak. Maga az asztalkát húzta el az ágy mellől.

Azt hitték, a fejedelem még valami végső rendelkezést kívánt tenni. Elfeledett hagyományt vagy ajánlékot, megemlékezést valakire. De a papírlapra jegyzett két sor István első magyar király híres szólása volt deák nyelven :

Si deus pro nobis

Quis contra nos ?

A fejedelem szemhéjai pillogtak, feje álmosan bókolt. Azt hitték, szunnyadni kíván.

Mindenki csöndesen kiment a teremből.

Mire lábujjhegyen visszatértek, a fejedelemben már nem volt élet.

Kemény János még aznap lóra ült, hogy megvigye a lesújtó hírt a magyar nemzet másik legnagyobb fiának, Pázmány Péternek.

4

A fejedelmi temetés után Ecsedre vitte családját ifjabb Bethlen István. Nem volt bizodalma benne, hogy az asszonyuralom alatt bátorságos lesz Erdélyben az állapot. Zavarodásoktól tartott s ezekben Ecsed vára volt a legbiztonságosabb hely

Már akkor mindenféle hírek vertek Catharina asszony szemérmertlenségeiről. Mária hátán hideg borzongás futkosott végig, mikor elmondták elvetemedett mívelkedését a fejedelem testének felbontásánál. Ez szokás szerint még a halálozás napján megtörtént a fejedelem maga meghagyásából. Kivették beleit, szívét és egyéb belső részeit. Bizony az orvosdoktoroknak és az ott forgolódo borbélyoknak is borsódzott a hátuk. De Catherina asszony minden irtózás nélkül szemlélte végig a műveletet. Egyetlen könnyet sem ejtett közben. Még csak nem is tettette a szomorúságot, hanem tapogatta és megmarkolászta a felmetélt testnek szívét és más részeit is.

Mária elmondotta ezeket urának.

— Rossz szándékú lefetye beszéd, — legyintett Istók úr — kitől hallád?

— Én Kemény János úrtól, ki mint belső szóga, személy szerént jelen volt — felelte Mária.

— Kemény nem egyszer hajigálta már el a sulykot. De nem tudom, mi oka lehet a fejedelemasszonyt ilyen befeketíteni.

— Hát kegyelmed még hisz ennek a némberek? — kiáltotta indulattal Mária.

— Gábris bátyám hitese. Most fejedelmi székben ül. Tisztességgel szólj róla. Különben sem tudunk semmi gonoszat rovására.

— Én tudok — csattant fel Mária. — Még a fejedlem életében meggyalázta ura hírét-becsületét. Tulajdon két szememmel láttam.

— Te — meredt rá álmélkodva Bethlen.

— Én — mondta határozottan Mária. — Emlékezik? Mikor kegyelmedet beszólítottam a theátrumos szálába. Az undorodástól émelyedtem meg.

Azzal apróra elmondta férjének a jelenetet Zierothin úrral a színfal mögött.

Istók úrnak szája is tátva maradt. Azt még csak fejébe tudta venni valamiképpen, hogy a magára maradt özvegy olyan örömkben keres vigasztalást, amelyek nem igen férnek meg a szigorú erkölccsel. De az, hogy Catharina asszony már életében ilyen könnyen világ csúfjává tette fejedelmi férje becsületét, ez ellen minden érzésével tiltakozott. Éppen méltó szavakat keresett felháborodására, mikor a kapuőr kürtszava vendéget jelzett. A félig mondott szó torkán rekedt. Ki látogató jöhet ilyen váratlanul és éppen Ecsed várába, minden utaktól távol?

Megtudta hamarosan. Zólyomi Dávid volt.

Zólyomi nagy szélllel rontott be. Azt se várta, hogy sógora bort hozasson, hogy kiszáradt torkát megöblítse, már eleredt a szava:

— Te meg csak itten őrized asszonyod szoknyáját, mikoron is főbenjáró dógok esnek Erdélyországban.

Istók úrból most fakadt ki az előbbeni nagy háborodás:

— Megverte Isten Erdélyországot, hamikor Gábris bátyám ama vetemedett idegen asszonyt ide béhozá.

Zólyomi felugrott a karszékből, amelybe Mária asszony betuszkolta.

— Hogyan, — kiáltotta álmélkodva — te itten, Isten háta mögött, tudomással volnál mindezekről?

— A Zierothin úr dógát véled?

— Hol vagyon már Zierothin úr — legyintett Zólyomi. — Azótától más latrai vagynak már Catharina asszonynak. Újfent éppen Csáky István uram. Vele

fosztogatta ki a tárházakat. A fogarasi úgyszólván üres. A gubernátornak szava nincsen. Csáky uram igazít mindent a bécsi királlyal egy praktikában. Legfejjül még Munkács várába is bé akará ötet lopni emez ármányos bestye személy. De megorrontottuk a pecsényeszagot, még idejében híradással valánk Ballnig uramnak.

— Munkácsba így hát bé nem juta?

— Veszett fejszének nyele már csak az, amikor jajharasztján vagy on egész ország. De hallgassad csak, végezetül is, milyen fertelmes vétekbe süllyedt ez a megátalkodott.

— No csak, lehet még emezeknél gonoszabb is?

— Ítilj magad. Bethlen Gábor özvegye elrúgá magátul igaz evangyéliomi hitét és belépett a Katólika Eklézsiába.

— Hát semmit sem tettek ennek ellenében?

— Ármányos praktikával élt ebben is. Még néhány napoknak előtte nagy szemforgatásokkal panaszkolta lelke meghányattatásait. A papok hát kihajták belőle az ördögöt és hogy lelkét így tisztává szapulták, felvevé az úrvacsorát. Annakutána pedig titokban hitet váltott.

— Vérében lakozik a sátán, — szólt közbe Mária asszony — de úgy lehet, maga elől bujdosva kereste az új hitet, mert abban remél szabadulást.

Bethlen tágranyílt szemmel pillantott hitvesére, de nem szólt semmit.

A szót megint Zólyomi kezdte:

— Értheted, hogy ezzel bétellett a mérték. Atyánk-urunk is kifogya minden békességes tűréséből és elvégezte, hogy elég volt az asszonyparancsolásból, Erdélynek fejedelem kell.

— Magam is rég eképpen vélekedék. De ki volna fejedelemnek való — gondolkozott el Istók úr.

— Mit töröd fejedet, — horkant rá Zólyomi — hiszen magad is csak azt akarod, akit mi. A fejedelem személye már megvayon.

— Ki legyen hát !

— Akit utóbbad Gábris bátyánk is legsűrűbben emlegetett.

— Rákóczi György ?

— Az.

Ifjabb Bethlen István felugrott. Szeme kigyulladt :

— Szívemből szólasz. Erőskezű úr. Igazsághoz húzó. Nagy jószágjai Magyarországon is erővé teszik szavát.

— Tudtam, hogy egy nézetem leszünk — mondta Zólyomi. — Hanem most cselekedni kell, még hozzá sebtében. Magam már lóra ültetém a székelységet és most haddal megyek Rákóczi úr hívására. Néked meg lóhalálában kell rúgtatnod Budára.

— Oda minek ?

— A pasához, megszerzeni a török hozzájárulását Rákóczi úr fejedelemségéhez. Magam rúgtatok Patakra és hozom az új fejedelmet.

— Elvégeztétek apámurammal ?

— El. De magad vagy tudója, miképpen az öreg hirtelenjében fordint szándékain. Nem léssen rossz nála melegen tartani a dolgot.

— Örömet teszem. Magam híve vagyok Rákóczi úrnak. De a császár szándékát tudakoltátok ?

— Elvégzi Pázmány kardinál. Ő is mind azon vagyon, hogy Erdély erős kézben legyen, merthogy másképpen hamar gallérunk alá köpik a német.

Mária elgondolkozva hallgatta eddig a férfiak beszédét. Most felállt, hogy ebéd után nézzon. Vendégnek illendőbben kell szolgálni.

— Nálunk ebédezik kegyelmed ? — fordult Zólyomihoz.

— Nincsen már arra érkezésem, — mondta Zólyomi — falok egynéhány harapást, ha kapok. Jó volna némi úti elemőzsia magamnak, meg két lovas szolgámnak. Meg oszt uradot is egyben útra kell készítened. Jobb, ha mielőbb indul.

— Meglészen minden, csak a vénasszonyt szólí-

tom — serénykedett Mária. Ment az ajtó felé, hogy kinézzen a konyhák tájára. De az ajtó, még odáig sem ért, nyíltott magától s a vénasszony lépett be rajta. Arcán félelem. Szava fulladozva szipogott:

— Jaj, Urunknak ereje el ne hagyj!

Mária rosszat sejtett. Elhalaványuló arccal kérdezte:

— Mi baj, Susánna asszony?

— Jaj, lelkecském, — sipította tovább a vészbanya — a drága csöpp angyal Krisztinka sír, hogy a szívem majd belészakad. Kiveré szegénykét a forróság. Fejecskéje mint a láng...

Mária nem is hallgatta tovább. Megragadta kezét és vonszolta magával kifelé a folyosóra. A vénasszony közben egyre jajveszékelt, sápítozott, míg el nem nyelte őket a komor vár végtelen útvesztője.

5

Zavaros, nehéz napok virradtak akkor Erdélyre. Már-már úgy volt, hogy Bethlen Gábor dicsőséges napjai után véres polgárháború sanyarúsága szakad rá, melyben még hozzá fiú emeli kardját apjára és Dávid királynak s Absolonnak bibliabéli példája újul meg.

Mária szívét legsúlyosabban szorongatták ezek az események, hiszen csak kevésbe mult, hogy férje öldöklő hadban nem csapott össze apósával, mégis úgy szüremlettek hozzá mindezek, mint riogató, nyűgös lidérenyomások egy rossz álom tompa kábulatán keresztül. Érezte a láthatatlan karmok szorítását, de ólmos ernyedtségében nem tehetett semmit ellenük. Nyögött és a semmibe sikoltozott, mint béklyóztottan vergődő álmodó, de elméjét, akaratát lekötötte az anya szívéhez még közelebb ólálkodó gonosz veszedelem.

Szemefénye, mindene, kétesztendő leánykája, a kis Krisztina kegyetlen kórság hatalmában sinylődött puha vánkosain. Gonosz forróságok gyujtogatták meg-

gyötört orcácskáit, lobogtak ki csillogó és mégis fáradt szeméből és emésztették szinte szemlátomást a csenevész, gyöngye testet.

Olykor rázó, száraz köhögések csigázták meg. Rettenetes volt hallani toroknak, mellnek ezt a ziháló zörejét az ecsedi vár roppant csöndjében.

— Ugat a halál kutyája — mondta a babonás vénasszony, miközben fehér gyolcs tarsolykában hozta a forróra hevített zsályafüvet a kis beteg mellére. Mindenféle méntás palánták gőzével is párgolták szegénykét. De a zörgő, rázó köhögés csak nem maradt el. Mélyebben rejtőzhetett a fészke, mint ahova ezek a jótékony párák elérhettek.

Délutánonkint jött és emelkedett a forróság. Az éjszakák végtelenek és nyugtalanok voltak. A mécs halottas világában baljós szavak rebbentek a kisleány éber álmainak hagymázos látomásaiból. Máriát kegyetlenül meggyötörték ezek az éjszakák. Remegő kétségbeeséssel várta mindegyiket, mert mindegyikről azt hitte, utolsó lesz. Imádsága kényszerítő szüntelenségével, akarata görcsös belékapaszkodásával tartotta az életet a napról-napra hitványuló kis testben.

Nappal húnyta csak rövid, izgatott álmra szemét, míg a vénasszonyok és szolgáló lányok szorgoskodtak a kis beteg körül. De nem bízott, csak magában. Félt, hogy távollétében elszakad az a vékonyka szál, amely gyermekében az életet tartotta. Az agyonéjszakázott, egyre kimerültebb test, hiába, megkövetelte a magáét. De még ezeket a futó álmokat is megszagatták a kívülről érkező nyugtalanító hírek.

Pedig eleintén jól indult minden. Férje és Zólyomi szerencsével végezték, amit vállaltak. Ifjú Bethlen István gróf ígéretet kapott Budáról Csiaffer basától, hogy a Magas Porta megadja az új fejedelemnek a beleegyező fermánt. Rákóczi György úr személye nem leszen ellenére a fényes ábrázatú Padisahnak.

Zólyominak is sikerült rábírnia Rákóczi Györgyöt, hogy induljon a fejedelmi szék elfoglalására. Nem ment

könnyen, Istók úr rábeszélésére is szükség volt. Rákóczi György nehezen mozdult Patakból. Megfontolt, körültekintő ember létére nem kívánt hűbelebalázs módjára nekivágni a dolognak, hogy aztán esetleg szegényszemre kelljen takarodót fűjnia. Válasszák meg annak rendje-módján az erdélyi nemzetek, hívják meg illendőséggel a fejedelmi székbe, akkoron majd ő is megteszi a magáét. De nem szeretné, ha olyan színe volna, miképpen ő olyan szekér után fut, ki fel nem veszi. Zólyomi azonban meggyőzte, hogy szükség van az ő megmozdulására is, mert ez a nyomás súlyosabban esik majd latba az özvegy fejedelemasszony elhatározásának sürgetésére.

Rákóczi György hát nagy fontolgatások után mégis rászánta magát, hogy meginduljon Patakból. Lóra ültette katonáit. Hajdúk és zsoldosok kísérték. Zólyomi is kihozott Erdélyből számos székely katonát. Ott volt Várad őrsége is. Az ifjú Bethlen gróf meg a székelyek főkapitánya ugyan igyekeztek, hogy Zarándban, Szabolcsban, Szatmárban a hajdúságot Rákóczi hűségére feleskessék.

A fejedelmi szék várományosa feleségével, az elméről nagy hírű Lorántffy Zsuzsánnával érkezett meg Váradra. Istók úr úgy szerette volna, ha az ő hitestársa fogadja a jövődöbeli fejedelemtét.

Külön futárt menesztett érte sürgető hívással. De a kisleányka állapota éppen akkor fordult súlyosabbra. Keserves nyűgölődése szívzagató volt. Tüzelő forróságai szinte felperzseltek a nyomorult kis testet. Dehogy is tudott volna elmozdulni mellőle Mária. A nyugtalanság gyeheennája lett volna minden perce távol tőle. Terhére lett volna önmagának és másoknak is. És soha megbocsátani nem tudta volna, ha a gyermekce azokban az időkben halálozik meg, míg ő másra hagyta ápolását. Hajszálon csimmedt csak a reménysége, de titkos érzése azt súgta, hogy ezt a hajszálat ő tartja és menten elszakad, ha kezéből kiereszti. Meg is írta mindezt szépszávu levélben urának. Az pedig

kimentette őt a Rákóczi párnál. De szemmel látható volt, hogy Zsuzsánna asszony megnehezte.

A tavasz még nehezebb napokat hozott. A lép kezdte már küldözni nyirkos, sűrű páráit. A forróságok csak a reggeli órákban engedtek. Krisztinka tüdeje sípolva, fulladozón szedte a lélekzetet. A kis kéz riadt mozdulatokkal próbálta eltaszigálni magától a láthatatlan rémet, amely titokzatos súlyával mellére ült.

Mária is kezdett kimerülni. Fejét lüktető fájások szaggatták. Halántéka tüzelt. Olykor ólmos kábulatok merevítették tagjait. És lelkét még külső nyugtalanságok is gyötörték. Férje levelei tele voltak rossz hírekkel. A fejedelmi szék körül kavarodás támadt, amely váratlanul szembeállította egymással apát és fiút.

Catharina asszonnyal sikerült dülőre vinni a dolgot. Visszavonult Fogaras várába, a fejedelmválasztó országgyűlés pedig összeült. De most következett a háborító meglepetés. A gyűlésen nem a fejedelmi székre már türelmetlen várakozó Rákóczi Györgyöt választották meg, hanem magát az érdemes gubernátort, Bethlen István grófot. És Bethlen Istvánnak most egyszeribe kedve szottyant a fejedelmi süveghez. Megfeledkezett fiáról, vejéről, Rákóczi úrról, akit maga szólított Váraddá. Elfogadta a választást és mindjárt meg is írta fiainak az örömdetes eseményt, hogy „Isten vezérlette a státusokat a maga személyére való suffragiumok voxolásában“.

Lett erre nagy felfordulás Váradon. Rákóczi Györgyöt úgy érte a hír, mint derült égből zuhanó mennykőcsapás. Akármilyen temérdek vagyonú úr volt, ugyan megnézte a garast. És hadainak lóraültetése im haszontalan emésztette a sok pénzt. Hozzá rettentő csúfság is esett rajta. Olybá tetszett egész világ szeme előtt, mintha maga szakállára tülekedett volna a fejedelemségért, amelyet az erdélyi státusoknak eszök ágában sem volt neki juttatni. Zsuzsánna asszonynak kenetes vigasztalásai titkos szándékkal csak az olajat öntötték a tűzre.

Kettőjük békétlen méltatlankodása ugyancsak felpaprikázta az ifjú Bethlent, éppen úgy, mint sógorát. Maguk nevetséges megcsúfoltatását látták a váratlan fordulatban. Nem is hagyhatták annyiban a dolgot, hiszen nemcsak a maguk becsülete, hanem Erdélyország nyugalma is kockán forgott.

Nosza vágtattak hát a gyors kurírok Fehérvárra. Egymást követték, váltották a sürgető levelek. Ifjabb Bethlen István és Zólyomi Dávid nem hagyták kétségben apjokat, milyen felfordulást okozhat a meggondolatlan választás, ha hamarosan nem orvosolják.

A külső megyék már mind megzajdultak és egymásután esküdtek fel Rákóczi hűségére. A hajdúság mindenfelé tüzes hadi készülétekbe kezdett. Rákóczi György Ónodból, Megyaszóról, Hernád-Németiből, Szerencsből és más jószágaiból sorra kiharancsolta és hadba állította katonáit. Debrecenben, a Nyíren és a Tiszán túl is nagy szorgalmatossággal fogadtatta fel a zsoldosokat, mert keményen elszánta magát rá — és ezt Bethlen István is nyíltan megírta apjának — hogy „soha bizony hótig való gyalázatjával pataki házához vissza nem térne előbbi állapotjába, készebb lévén inkább azon órában koporsóba szállni“.

Úgy látszott azonban, az öreg Bethlen sem akar engedni. Lóra ültette az egész székelységet és a vármegyeék hadait, fizetett zsoldosokat is toborzott s az egész sereggel Szamosújvárt figyelte Rákóczi indulását. Nem sok hiányzott, hogy a testvérhadak egymásba kapjanak és vér pecsételje meg a fejedelemséget. Mária remegve olvasta férje híradásait. Végsőkéig feszített ereje fogytán volt már. Sírástól vérbeborult szeme előtt ott vergődött végső tusáján a belőle sarjadt kis élet. Talán a szörnyű kórságon kívül rászúlyosult az átok is, hogy a fiú fegyvert készül emelni apjára. De hát férjének igaza volt, ezt nem tagadhatta. Apját kell hát jobb belátásra bírnia. Ám ki tudja, nem béklyózta-e meg másíthatatlanul a hatalom igézete?

Mária összeszedte minden tehetségét, elméjének,

szívének minden rábeszélő varázsát. Könyörgő leveleket küldött férjének is, apósának is, a szenvedő kis gyermek életére esdeklett nekik, hogy dobják el az öldöklő fegyvereket és nyujtsanak egymásnak atyafiságos békejobbot.

De ez volt az utolsó, amit tehetett. Aztán minden figyelmét lefoglalta a szenvedő kis beteg. Az utolsó napok megsokszorozták kínjait. De már hangja sem volt, hogy sírással könnyítsen rajtuk, hogy sikoltásokba lobogja ki a belsejét emésztő tüzet. Fuldokolva hörögött, kezecskéit görcs gúzsolta össze. Kékülő körmein a halál fagya didergett már, de a test még élt, vonaglott és fájdalmainak szertelenségével viaskodott a múlás hatalma ellen. Mária együtt szenvedte vele minden gyötrelmét, míg egy csendes nyári délután tikkatag nyugalmaiban rá nem merevült az elsorvadt testre is a végső, örök nyugalom.

Mária Ecseden ravataloztatta fel, a vár alacsony-boltú, komor nagytermében. A füstölgő viaszgyertyák nehéz szaga egybeolvadt a lápok nyirkos lehelletével. A halál nem is választhatott volna magának méltóbb tróntermet. Ifjú Bethlen István sírva borult össze feleségével a ravatal fejénél. Tekintete hol a kis halott csontig sorvadt arcoeskájára, hol Máriára tévedezett. Hogy meghervadt ez a tündöklő szépségű asszony is. A gyertyák fakó fényénél olyan volt, mint koporsóból kelt kísértet. Istók úr szívét nagy keserűség szorongatta. Ott a halál pitvarában esküdött fogadást, hogy békeességet teremtsen.

Mihelyt Máriát kissé megenyhültebbnek látta, sietett apjához, Gyulafehérvárra. Magával vitte sógorát, Zólyomi Dávidot és Dajka János püspököt. A püspök szívreható ékesszólása összebékítette az apát fiával és azután megindult a trakta Rákóczi Györggyel is. Őszre kelve készen volt az egyesség. Öreg Bethlen István letette a fejedelmi süveget és Segesvárra választó gyűlést hirdetett. Itt elsőbbet ő maga búcsúzott el a fejedelemségtől, mire az erdélyi státusok az ő javasla-

tára szabad akaratból egyhangú felkiáltással fejedelemnek választották meg Rákóczi Györgyöt.

A gyászszertartás csak mindezek végeztével kezdődött Ecseden. Mária a fényes gyászpompa káprázatába akarta temetni fájdalmát. Váradról, Debrecenből, Tasnádról gyülekeztek minden rendű és rangú papi személyek, prédikátorok, énekes diákok. Zengett az ecsedi vár a sirató kántusoktól. Gyászbeszédek, ékesen csengő rigmusok búcsúztatták szülőitől, hozzátartozóitól a kis Krisztinát. Azután feketével bevont gyászhintóba tették a parányi koporsót és megindult vele a hat gyászleples, tollbokrétás fekete ló Báthorban, ahol Istók úr a Báthoryak ősi templomában külön sírboltot építtetett. Báthorban elsőbbet a község piacán tartottak búcsúzó gyászünnepeket. Másnap ment végbe a temetés. Szívzaggató gyászbeszédek, vigasztaló búcsúzó rigmusok közt bocsátották le a sírboltba a koporsót.

Mária fuldokló zokogással borult férje karjába. Talán ez a nagy fájdalom forrasztotta össze először igazán szívét ura szívével. Erdély már akkor örömmámorban úszott. Rákóczi György december harmadikán értesült megválasztásáról és „napestig lóttette az örömet Patakon“. Erdély nehéz napjai után tele volt boldog várakozással. Csak ennek a nagy örömnak igazi szerzőit környezte áthatolhatatlan fájdalom fekete sűrűsége. De ők megbujtak benne, mint szívüket egymáshoz melengető, oltalmazó, puha fészekben.

6

A halálnak csak egyszer kellett megjárni az utat a Bethlen házba, azután mintha csak bekapott volna oda.

De milyen fortélyos szemfényvesztéssel készítette elő gonosz látogatását.

A következő évben Mária újra gyermeket szült. Leányka volt ez is. Lelke tele volt örvendezéssel. Az

Úr megkönyörült rajta. Adott neki másik kincset annak helyébe, akit elvett. De az öröm hamarost még feneketlenebb keserűségere változott. A kislány alig élt egy-néhány hetet. Forróságok verték ki ezt is. Horpadt kis mellében mintha zsongó méhraj duruzsolt volna. Szeméből szemlátomást húnyt ki a fény. Kinyúlt érte a halál csontkeze s még alig fészlő rügyezésében letépte az élet fájáról.

A kis Krisztina nem maradt sokáig egyedül a báthori sírboltban.

Mária szívét névtelen rettegés szállotta meg. Micsoda titokzatos hatalom esküdött fel ellene? Mi bűne van, hogy Isten ilyen kegyetlen csapásokkal sújtja. Nem az ő hibája, hogy Zólyomit látta meg először a férje elé lelkendező várakozás révületében. Mindíg küzdött ez ellen az érzés ellen. Soha nem engedett neki hatalmat lelkén. Ami szüntelen, gyötrelmes, mártíriuma volt, azt csak bűnéül fel nem róhatják?

Úgy kóválygott az ecsedi vár roppant térségjében, mint élőhalott egy óriás sírboltban.

Férje nem nézhette tovább ezt a vergődést:

— Menjünk a siralomnak ebből a csigázó kalodájából, — szólította meg egy reggel feleségét — a szomorúság belépenészedik itt szívünkbe.

— Hová akar menni kegyelmed? — kérdezte egykedvűen Mária.

— Bábolnára. Kicsiny udvarház, de jó rendbe tetettem. Igen dús fakadással szokott zsendülni ottan a tavasz.

Mária ráhagyta. Nem sok reménységgel. Mit várhatott Bábolnától? A rügyfakasztó tavasz is csak az ő rügyhullására emlékeztette.

Mégis megenyhült kissé. A fehér menyasszonyi koszorúkkal ékes nászfák, a halványzöldbe zsendülő lomb, a mézesszagú, puhakezű fuvalmak símogatása elzsongította kicsit fájdalmát. A szépségnek szemére rakott írja meglohasztotta lelkének emésztő tüztét.

A fejedelem vendégségbe hívta őket Fehérvárra.

— Nem illendő még nékem ilyen vigasságban pávaskodnom — szabadkozott Mária.

— Nem leszen ottan semmi dorbézolás — nyugtatta férje. — Még muzsikát sem rendelt Fejedelem Önagysága.

Mária nem akart engedni. Kicsinye halálát még mindig szívéen viselte. A fejedelem azonban nem akarta meghallgatni a kifogást.

— Az ilyenén makacs gyász tusakodás Isten rendelése ellen. Az Úr adta, Ő vette el. Kegyelme majd küld helyébe másik áldást. — Maga ment ki hát elsőb-
bet Bábolnára. Este pedig magával vitte a grófot és feleségét.

Máriát meglepte, milyen sokan voltak hivatalosak a fejedelemhez. Még örült, hogy illendősegesen felöltözött. Magára rakott egyetmást a családi drágaságokból is. A gyász halaványsága érdekes színt adott arcának s a fájdalom nemességével emelte a báj varázsát. Ő tündökölt legékesebben a táblánál, amelynél a fejedelemné és a fejedelem között ült. Míg a sok vendég egy részét másik asztalhoz ültették.

A muzsikaszó csakugyan elmaradt és ezért jó darabig nyomott volt a hangulat. De csakhamar megvidámította az ifjú Bethlen gróf, aki tanulóéveinek sűrű peregrinálásaiból mondott el vidám történeteket a fejedelemnek. Az egész asztal őt hallgatta.

— Mondanád csak, ecsém, — fordult most György úr a beszélőhöz — a sok idegen város közül, amelyet meglaktál, melyik volt legkivált tetszésedre? Vagy melyiket vélted legcsodálatraméltóbbnak?

Istók úr elgondolkozott:

— Nem könnyű a választás, — mondta kisvártatva — mert a világ minden tájékán vagynak szépségek és furcsaságok. De legtöbb álmélkodásom talán mégis a taliánok Velence nevű városában vala.

— Híres és büszke Reszpublika, — bólintott a fejedelem — eleinknek sok hadakozások volt véle.

— Hát városnak is igen takaros, — folytatta

Bethlen gróf — mert közönséges házak nincsenek ottan, csak palota palota hátán. Meg ékes, kupolás márványtemplomok. Soknak a tornya is külön van építve. De mindenek között a legnagyobb csoda, hogy minden utcának közepén vízkanális vagyon.

— Hogyan járnak akkor ott a népek? — tudakolta valaki.

— Azért mindenhová száraz lábbal is elmehet az ember. A paloták tövén vagynak keskeny jároutak gyalogok részére. De lónak, hintónak, hordozószéknek híre sincs ottan. Könnyű fekete csónakok vagynak hintók helyébe szép fedeles ülőhelyekkel. Gondolának hívják őket.

— Úgyan hangozik e név, mintha magyar szólás volna — nevetett a fejedelem. — Hanem vigasságos vajjon ott a nép, ahol ennyi víz van?

— Vagyon ott bor is, — vágott rá Bethlen úr — mégpedig a javából. A mézes aleatico olyan, akár a mi tokajink, csak fekete, akár a vér. A népek vidámsága meg éppen a bolondság határán jár. Farsangban valék ottan. Ilyenkor utcák, terek, gondolák csak úgy hemzsegnék ezerféle álorcás maszkáktól, mindenféle alakosoktól, akik nótaszóval, muzsikával, rettentő hancuzással csak a bolondját járkák egyvégtibe. Ám azt is hallám, hogy emez álorcák alatt mindenféle titkos praktikák, országos cselvetések mennek végbe. És azonfejjül még házasságtörő és egyéb szörnyű paráznaságok is, mert minden szemérem nélkül való szabadság vagyon ezekben a napokban.

— Na, csak valamiképpen azokból ne példázzon itten kegyelmed! — sietett még idején felemelni szavát a fejedelemasszony.

A férfiak szemén meglohadt a nehéz italoktól is tüzelt kíváncsiság. De az ifjú gróf zavartalanul folytatta:

— Magam is óvakodék ilyes kalandozásokba keveredni. Hanem egy furcsamódi emberről kívánnék még szólni.

— Csak szóljon, ha nincsenek az illendőségnek

ellenére — adta meg az engedélyt felsőbbes pillantással a fejedelemasszony.

Bethlen István egy kis ménesivel loccsantotta meg a torkát. Aztán elkezdte :

— Az úgy esett, hogy olasz nyelvmestert fogadék és belékapék abba a nyelvbe. Hát ilyen figura embert még soha, mint ez az én nyelvmesterem ! A jobb kezén való kisujján olyan körme volt, akár holmi igen nagy sasmadárnak. Szántszándékkal maga hagyá megnyőni ez egyet. El nem metszette volna világnak minden kincseért sem. Más körme éppen olyan vót, akár egyéb emberséges embernek, de ez, miként a medve- vagy sasköröm, összekuporodék, hosszú, horgas és hegyes vala.

— Mire kellett az nékie ? — tudakolta a fejedelem — avagy csak módi kedvéért tartotta ?

— Fejét vakarni tartá, — mondta nevetve Istók úr — leckeadás közben szaporán béturkált horgas karmával sűrű üstökébe, oszt olyan nyihelődzést, vakaródzást vitt végbe, éktelen körme csak úgy pattogott, sercegett feje bőrén, hogy csudállottam, mikép a vére is ki nem serked.

— Nem serkedt a sok serkétül, ki benne lakozék — horkant fel valaki kacagva az asztal végén.

A fejedelmet is elfogta a nevetés. Kacagott, hogy majd a könnye hullott. Mária nem állhatta meg, hogy el ne nevesse magát. Csak a fejedelemasszony vonásai maradtak merevek. Tekintete parancsoló ridegséggel szántott végig a táblán ernyős fehér fejkendője alól és végül lesujtó idegenséggel állott meg a nevető Márián.

— Imé nagy gyászod, kinek miatta házunkat is kerülni kívántad — mondta fullánkosan.

Mária büszkén kapta fel fejét :

— A gyász szívem mélyében vagyon.

— De szemedén, szádon örömet hordozol.

Mária nem maradt adós a válasszal :

— Isten ez világot örömmre teremté, azért rakodta

teli annyi gyönyörűséges csodákkal, hogy az ember örvendezzen neki.

— Isten azért alkotá az embert, — harsogta most már az egész táblának ellentmondást nem tűrőn Zsuzsánna asszony — hogy mindétig való vezekléssel hálálja és érdemelje ki nagy jószágát.

Mária nem adta meg magát :

— Vezekeljen mindig, kinek vétke nagyon.

— És kinek nincsen ? — csattant fel a fejedelem-asszony. — Az igaz is hétszer botlik napjában. Csak a sziklát példázó hit, Istennek szüntelen való szolgálatja teszen méltókká idvességünkre.

Az asztalnál lassan elhalt a nevetés. Az arcok megint zordonra merevültek. Csak az ital pezsdítő hévsége tüzelt ki rajtuk.

A fejedelem koccintott Bethlennel.

— Regélj még nekünk valamelyest járásod-kelésidből. Rég ideje nem mulattam olyan igen, mint emezzen a saskarmú taliánon.

Bethlennek hízelgett a fejedelmi dícséret. Új történetbe kezdett és közben sűrűn hajtogatta a poharat is. Mária ijedten látta, mint válik egyre kornyadozóbbá. Nyelve is nehezen forgott. Nem bírta az italt. Máját csigázta, epéjét kavarta.

Mária tűkön ült. Hogy lépjen közbe ? Neki nem illik asztalt bontani ott, ahol a fejedelem és hitvese ül. Könnyű kis szédülés futotta el. Ez mentőgondolatot sugott neki. Egy kis alakossággal túlozta rosszullétét. Hátrahanyatlott a karosszékből, fejét lecsüggesztette. Nehezen kezdte szedni a levegőt. Aztán fulladozva kért engedelmet a fejedelemtől ónagyságától, hogy a szabad levegőre mehessen.

Lorántffy Zsuzsánna karján fogva támogatta a folyosó felé.

— Alkalmasint igen elfűzted derekadot, — mondta fejcsóválva — hívságainkért is mindig bűnhődnünk kell.

A könnyű nyári éjszaka tiszta levegőjében hamar eltűnt a tettetett gyöngesség. Hanem az asztal meg-

bomlott már és Máriának megvolt az ürügye arra is, hogy a hazamenetelt sűrgesse. Rákóczi tartóztatta volna még Bethlent, aki olyan vígan tartotta őt, mint senki más. De Mária adta a gyöngélkedőt. Fogatni kellett hát.

Lorántffy Zsuzsánna hidegen búcsúzott Máriától. Mikor a vendégség után György úrral nyugovóra tért, fullánkosan mondta:

— Ennél különbet találhatott volna magának a kis gróf Erdélyországban is. Hívságos, kacér személy. Istók úrnak még sok baja leszen véle, ha keveset megnyílik a szeme.

Istók úrnak azonban erre már nem jutott ideje földi sorában. Feleúton Bábolna felé egyszeribe csak savanyú szél ereszkedett lefelé a hegyekből. Mire Mária észbekapott, már át- meg átfújta férjét, aki az italtól nekihevülve a dolmányt ki-kigombolta magán. A szél hátán vihar nyargalt. Jeges zápor kezdte őket verni és vágta hazáig. A hintószekér födele nem sok védelmet adott.

Bőrig ázva érkeztek Bábolnára. Istók úr egész testében reszketett. A meleg dunnák és puha takarók alatt sem tudott felmelegedni. A forró herbaték se tudták átfűteni. Másnapra kelve azonban forróság verte ki. Mellére mintha mázsás követ hengerítettek volna. Oldalát nyilaló szúrások szaggatták. Majd el kezdte rázni a száraz, rekedt köhögés, eleinte fulladozó nehéz húzásokkal, majd egyre tompábban, egyre bágyadtabb aprózásokkal. A nagy forróság is meglohadt benne, de apró, csigázó hévségek emésztették. Teste egyre kornyadozóbban sorvadt. Szeme megtört tekintettel révedezett. Már jártányi ereje alig volt és mire a tél az ecsedi várat behavazta, szép csendesen elszállott belőle az élet.

Utolsónak Krisztinka lányát emlegette, akit éppen így csigázott halálra a sorvasztó köhögés itt Ecsed várában, a nyirkos falak homályos boltjai alatt, a láb nehéző párái közt.

Mária éppen olyan önfeláldozó odaadással ápolta, mint leányát. Éjjelt nappallá tett. De mikor férje pergamenszínű arcán a vészes rózsállást megpillantotta, mikor a száraz köhögés kopácsolását hallotta a tüdőben, mintha csak messze valahol koporsót szögeltek volna, már tudta, hogy nincs segítség.

És ekkor valami mondhatatlan kétségbeesés fogta el. Apja szörnyű elmúlására gondolt. Első leánykájának, Krisztinának gyötrelmes kínjai jelentek meg előtte. Aztán vesznie kellett a másik ártatlan lelkecskének is. Micsoda boszorkányos bűbájt tettek rá, hogy mindenkinek vesznie kell, akit ő szeret vagy akit hozzá a szeretet kapcsai fűztek? Vagy a rideg fejedelemsasszonynak volna igaza, hogy magunktól sem ismert, rejtelmes eredetű vétkek lakoznak bennünk, amelyekért mindétig vezekelnünk kell és a világot csakugyan nem öröme teremtette Isten? Lelke tépelődve révedezett titokzatos magasságokban és mélységekben. A lét értelmét próbálta megfejteni annyi nyomorúság és szenvedés közt. Egészen megfeledkezett a külső világról, szinte önmagán kívül volt. A kis Krisztinka nevének említése hozta eszméletre.

— Krisztinka! — hallatszott mellette újra bágyadtan, inkább sóhajtásszerűen.

Férje tört hangja szólította a halott leánykát.

— Krisztinka hívja! — sikoltotta szinte eszelősen Mária. — Kedves uram, ne menj! Ne hagyj itt!

Mire leborult hozzá, már csak hűlt kezét szorongatta.

És akkor görcsös zokogásra fakadt Mária. És sokáig, a végső pillanatban felbuzgó, visszahívó szerelemmel siratta azt, akit életében nem szeretett.

ÖTÖDIK FEJEZET

Füstbement asszonyrablás

1

A nagy gyűrűs köveket ráengedték a fehérvári öreg templom sírboltjának nyílására. Ott pihent már az egyik fülkébe befalazva az ifjabb Bethlen István gróf, dicsőséges nagybátyjának, Bethlen Gábor fejedelemnek holtteste mellett.

Rákóczi fejedelem kívánta ezt így. Ő rendelte meg Eperjesen a díszes érckoporsót is. Mária jobban szeretne volna, ha Báthorban helyezik örök nyugalomra férjét a leánykák mellé. Ott talán nem szakadt volna el tőle annyira, mint idehelyezve a fejedelmi halottak idegen, rideg méltóságában.

Most érezte csak, mennyire egyedül van, minden támasz és menedék nélkül. Fülébe csengett még a búcsúztató vers utolsó sora :

*Szomorú özvegység terhe a földre nyom,
Idegen földön vagy árva, nehéz, tudom.*

Igen, árva volt. Nem tudott teremtetett embert, egyetlen jótét lelket sem, akit a részvét, könyörület vagy segélés szándéka húzott volna közel hozzá. Csak állt ott kiégett, könnytelen szemmel, meggyötört, elfásult lélekkel a komor falak között a nehéz kriptakő előtt. Nézett maga elé, de nem látott. Alig vett róla tudomást, hogy a „solemnis temetési pompa“ oszladozik körülte. Csak arra eszmélt, hogy egymaga áll

már a komor boltok szürke ürességében. Indult hát ő is kifelé, félig magatudatlan, mint az alvajárók.

A templomtér előtt hintók, lovak igyekeztek tovább. A népség a betorkolló utcákból leskelt bámészkodón. De a templomban meggyérült már a gyászoló sokaság. Neki elmondták a kötelező vigasztalásokat. Most senki ügyet sem vetett rá. Csendesen lépegetett hintószekeréhez. Húzni akarta az időt, amely elszakítja az emberektől és betaszítja a kietlen magánosságba. Hiába tekintgetett jobbra-balra, hogy még egyetlen nyugtató szó, egyetlen résztvevő tekintet szálljon felé. Mindenki magával foglalatoskodott. A világi ajtó bezárult Bethlen István gróf mögött és ezzel neki is megszakadt minden kapcsolata Erdéllyel. Idegen volt itt, az ő szemükben jogtalan bitorlója erdélyi javaknak. Legjobban szeretnék volna messze tudni innen.

Már a hintó felhágóján állt. A fellajtár a takarót készítette lábára és kocsisa nekibegyesedve várt az indítás percére, mikor látta, hogy lovas rúgtat feléje.

Száz közül is megismerte volna. Zólyomi volt.

Megemelte süvegét és a hintó mellé léptetett. Mária közben elhelyezkedett az ülésen.

— Adj' Isten, húgomasszony, — kezdte Zólyomi — csak ilyenén egyedülvalón? Kíséret nélkül?

— Itt vannak fellajtárjaim, kocsisom. Ki is törőd-nék más szegény özvegygel?

— Mégsem illendőseges, hogy egymagadra hagy-nak ilyenkor. Majd én kísérlek hát, ha nincsen ellenedre.

— Hát a kegyelmed asszonya?

— Egész atyafiságos pereputtyával vagyon. Néked senkid. Több a szükséged férfira. Nagy út az Ecsedig. Nem való magános asszonynak. Még egynéhány székelty a hintó mögé állíttatok.

Elrúgtatott a tér távolabb szöglete felé. Kisvártatva öt fegyveres vitézzel tért vissza.

— Hát indulhassunk — szólta Mária oldalához léptetve.

A menet megindult. Zólyomi lovon a hintó bal-

oldalán. Két lovasszékely elől, kettő a hintó megett tisztos távolban, ahol már nem kellett nyelni az út porát.

Csendben haladtak egy jódarabot. Mária magábaroskadva ült. Zólyomi a tavaszi fák feslő rügyeit nézegette.

A csöndet Mária törte meg.

— Azt forgatom elmémben, — mondta csendesén — talán mégis jobb lett volna, ha nem jön vélem kegyelmed.

— Haramiák is rádtámadhatnak az útbán. Istentelen pogányság lett vón, ha egymagad bocsátalak el ilyen messzeségbe.

Mária csüggedten legyintett.

— Mit vehetnek még el tőlem? Kifosztottak már amúgyis, miből csak lehetett.

— Legtehetősebb birtokos főasszonya vagy Erdélynek. Kinek vagyon még olyan jószágja, mint Ecsed? Oszt ott van még Déva, Bábolna, Tasnád is, hogy magyarországbéli jussaidról szót se szóljak.

— Ecsed, — nevetett keserűen Mária — csak azért megyek oda is, hogy összerakodjam cókómókomat és szedjem sátorfámat. Ecsedet már elvették tőlem.

— Kicsoda? — horkantfelméltatlankodva Zólyomi.

— Hát apósom uram, meg jó sógorom. Alig hogy híre ment szegény jó Istókom halálának, egyszeribe ott termett nálam öreg Bethlen István meg Péter úr is. Nyájas szavakkal duruzsolták tele fületem, mézes vigasztalások maszlagjával szédítették. De tudom, csak azt forgatták elméjükben, hogy mindenemből kiforgassanak. Rá is tették kezöket szegény uram mindenféle hagyatékjára. Egyre azt mondták, öreg családi kincsek, csak Bethlen kézben maradhatnak, másra, hogy ez ezért, az meg amazért szív szerint kedves nekik. Fel is rakodtak egész szekerekre valót és hurcolták magukkal.

— Miért nem ellenkeztél? Tilalmaztad volna meg cselekedetjüket.

— Tehetetlen voltam. Mindenféleképpen rémisztettek. Ha nem vagyok engedelmes nekik, elszedik mindenemet. Gyermek nem maradt Istók után, nincsen hát semmihez jussom. Azt kapom, amit jószántukból adnak. Ki vagyok szógáltatva kegyükre-kényükre.

Zólyomi felcsattant. Keze idegesen rántotta meg a gyeplőt. A ló felágaskodott alatta.

— Nem addig vagyon, — kiáltotta indulatosan — hívass törvénytudó embereket, kik majd kifirtatják igazi jussodat.

— Mit tehetnek a hatalmas Bethlen István ellen? Gubernátor volt. Rengeteg javai vannak, barátja, jóembere mindenki.

— Fordulj fejedelem Nagyságához. Rákóczi úr uradnak meg nekem köszönheti a süveget.

— Ő talán jószándékú istápom lehetne. Igazat akaró férfiú. De vagyon oldalán is esküdt ellenségem.

— Ugyan ki volna már?

— Maga a fejedelemné.

— Na ne mondjad.

— Mondhatom, biztosra pedig. Nincsen szívvel hozzám. Kiéreztem minden szavából.

— Mivel szúrta meg Zsuzsánna asszony orrát?

— Nem tudom szemforgatón a kegyest komédiázni. Szeretek örvendezni a szépnek, kedvemet, ha vagyon, szabadjára engedni. Nékie vétekszám ez.

— Biza, úgy vónál kedve szerént, ha álló napon a rokkát pergetnéd.

— Elhordozák nékem bésúgásokban, hogyan sápi-tozott, mivel hogy lóra ültem és a férfiakkal mentem vadra, szilaj hajtásokra. Nékem ebben kedvem telik. Mért tiltsam el magamtól? Úgyis annyi verés és szomorúság szakadt rám.

— Baj, baj, — ingatta fejét Zólyomi — Rákóczi úr egyebekben nem is tudója tán, hogy te ütötted érette főképpen a vasat. Urad nem áll úgy mellé testtel-lélekkel, ha te nem ösztökélled? Majd tudomásába adom én Őnagyságának.

— Sokra nem vihet az sem — kétségeskedett Mária. — Uram már földbe van, hasznot nem tehet senkinek. Öreg Bethlen István nagy tehetőségű ember. Javára lehet még Őnagyságának. De árthat is. Meg oszt ezeknek ellenében törvényekerejével sem érek sokat.

— A törvény nékiek is parancsol.

— A törvény írott malaszt. De ezeknek megvagyon sok ravasz praktikájok. Mostan is minden embereimet, cselédjeimet elmarták már. Kit csalogatással, édesgetéssel, kit hogy rátették az ijesztet. Alig néhányadmagammal lézengnek már a temérdek várban. Nincsen ott maradásom.

Zsendülő erdő nyugtató, fiatal zöldje közt haladtak. Azután a Mezőség komorlott eléjük. Dombjai úgy csúcsosodtak fel, mint Földistenasszony nagy, kopasz barna mellei.

Kolozsvárra estére érkeztek. Ott megéjszakáztak. Másnap folytatták útjokat Ecsed felé.

Mikor a rengeteg lép az alkonyatban violás gőzeivel elébükpárázott, Mária összeborzongott. Lelkét valami nehéz szorongás ülte meg.

— Nem is bánom, — mondta elmélázva — hogy költöznöm kell innen. Sok keserves óra nehéz emlékét hagyom itt, ha tudom.

Zólyomi vigasztalni kezdte :

— Fel a fővel, hűgám. A gyász se tart mindétig. Fiatal vagy még. Sok ilyen korban még lányfővel jár. Előtted az élet. Kapsz még olyan kedved szerint való férjet, hogy csak nő !

— Ha kegyelmed tudná ! — sóhajtott Mária. De nem mondott többet. Zólyomi csak a pillantásából olvashatott volna, ha látását meg nem homályosítja a gyérülő világoosság.

Ecsed falai közt még a bennszorult téli nyirok bujkált. Mintha valami kriptaboltba léptek volna be.

A facsillár füstös faggyúgyertyái csak gyéren világították meg az asztalt, amelynél Mária hirtelen összeütött estebéddel kínálta meg vendégét. Ketten

ültek az asztalnál. Mária lopva Zólyomira nézett és első murányi találkozásukra gondolt. Most úgy ült itt mellette meghitt magánosságban, mint a férje. Milyen másképpen is fordult volna az élete, ha úgy esik, hogy Zólyomi áll oldalánál.

Egyszerre félelem fogta el. Nem maradhat így egyedül ezzel a férfival. Túlságos nagy lett volna a kísértés, talán mindkettőjüknek. De az éjszakába csak nem vetheti ki, hű kísérőjét? De valamiképpen fel kellene vértéznie a kísértés ellen őt és magát is. Mélyen elgondolkozott. Tusakodva latolt magában minden lehetőséget. Lassankint az a meggyőződés érlelődött meg benne, hogy a nyílt igazság lesz legjobb fegyver minden bujkáló, kerítő vágy ellen.

Zólyominak is feltűnt Mária komor mélázása. Tréfálkozva fordult hozzá:

— Ej, de elakadt a szavad, hűgám! Csak nem volnék tán terhedre.

Mária felnézett rá nagy nyílt szemével. Ez a tekintet nem tartogatott semmit. Kis kerülővel kezdte:

— Tudja, hogy én mindig igaz szívvvel voltam kegyelmedhez, véka alá se rejtettem soha, ami szíven volt. Ne vegye hát szavam most se bántásnak.

Zólyomi meghökkent kicsit:

— Megértem én a szót, ha nem is kacskaringózod úgy, hát csak mondjad.

Mária le nem vette róla a szemét. Tekintetével adott súlyt minden szavának.

— Hát bizony, ha ránk nem szakadt volna az éjszaka, arra kértem volna kegyelmedet, pihenjen itt meg keveset, aztán forduljon, merre útja hívja.

— Na, te ugyan szépen kilódítasz engem hajlékodból. De nem először. Murányból is kitetted szűrőm.

— Nem tehettem másképpen — rebegette Mária.

— Miért? — tört ki Zólyomiból a sértett férfiúság — hát olyan undokságos, fermeteg ember volnék én, hogy látásomat se bírod? Egy levegőt lélekzened nehéz vélem?

Mária most levette szemét Zólyomiról. Arcát égő pirosság öntötte el:

— Épp hogy fordítva vagyon, az a baj — lehelte alig hallhatóan.

Többet nem mondott. Zólyomiban csodálatos és édes sejtés borzongott végig. Hallgatott ő is. Tudta, most nem szabad erőltetni a dolgot.

Sokáig ültek így némán, a gyertyák sápadt fényében. Akkor végre megszólalt Mária.

— Ne gondolja ám kegyelmed, hogy egészen csakis magam vétke.

Aztán szép sorjában elmondta, ami Murányban történt. Hogy nézte őt vőlegényének és a hosszú várakozás hevében, hogy égett bele szívébe kitörülhetetlenül a képe, hogy küzdött ez ellen az érzés ellen és hogy hűséges, makulátlan hitestársa maradt férjének a sírig.

— Ne is merészeljen rólad senki mást mondani, — szólt dagadozó mellel Zólyomi — mert annak vélem gyűlik meg baja.

— Kegyelmed legkivált megvédelmez, ha semmi cselekedetjével világ szájára nem ad. De gondolna maga hírével is. Drága hitese vagyon, kinek szívét én egyetlen gonosz sugdolózással megszorítani nem szeretném. Ez kötelessége mind a kettőnknek.

Zólyomi úgy nézett Máriára, hogy majd felfalta két szemével. Most nyílt meg csak szeme ennek az asszonynak különös, fűszerszámos szépségeire. De meg testi szépségénél is fényesebb volt a ragyogás, amelyben lelke tündökölt előtte. Olyan csodálatos ígézet áradt belőle, mint az ezüstös udvarokban merengő tavaszi holdból.

Úgy kellett róla erőszakkal letépni a tekintetét. Mely csend hullott közéjük.

Akkor felállt Zólyomi. Szavának már kemény érze volt.

— Mária, Isten engem verjen meg mind a két kezével, ha csak szándokommal megszenyezni próbálnám ezt a te szent tisztaságodat. De ha baj környékez,

ha ártó gonoszság akar megrövidíteni, gyere hozzám emelt fővel, nem törődve sugdosással, világ szájával. Hamíg én karomat bírom, megvédelek. Most pediglen megyek tovább utamra.

— De ilyen éjszakában! Hova gondol kegyel-med? Nem azért mondtam.

— Nappal, éjszaka egyre megy nékem. Hadintéző ember megszokta mind a kettőt. Szatmár vagy Kálló nem messzi vagy ide. Megyek, amerre jobb utat találok.

Mária hiába is tartóztatta. Zólyomi megfogta a kezét. Lehajolt rá mélyen és hosszan megcsókolta.

Már nyergeltetett is. Mária a víztorony ablakából nézte, hogy kocog el a kis csapat Kálló felé. Az égen halaványan bágyadozott a keskeny holdsarló.

Különös, babonás borzongású tavasz-éjszaka volt. A víztorony körül nyugtalan denevérek röpte cikázott. Mária mégis úgy érezte, mintha nagy súly hengerült volna le lelkéről és új, szebb, szabadabb élet tárult volna meg előtte.

2

Mária úgy állt, mint magános fa a viharban, tehetetlenül kiszolgáltatva a sok kapzsi váagnak. Perek, követelések, jogos és jogtalan kívánságok egész áradata zúdult rá. Éppen úgy történt most is minden, mint apja halála alkalmával, de akkor anyja mégsem állt ilyen egyedül, mint ő, ilyen elhagyottan idegen és ellenséges világban. Talált hatalmas pártfogókat, akik jogos ügyét felkarolták.

Neki senkije sem volt. Végső szorongattatásában mégis arra szánta magát, hogy a fejedelemhez fordul. Déváról látogatott el Fehérvárra. Ekkor már Ecsedet el kellett hagynia.

A szorosan derekához simuló fekete ruha még karcsúbbá tette délceg termetét. Igazi amazon volt,

csupa feszülő rugalmasság. A fejedelemasszony szigorú szeme ebben az istenadta formasságban, Mária természetében ebben a párducos hajlékonyságában, a sok fájdalomtól csak megnemesült szépségében is kacér hivalkodást látott. Félt a fejedelemhez egyedül bebocsátani. Elsőbbet ő maga fogadta.

— A fejedelem jóságos kegyét jöttem könyörögni számos bajaimban — mondta mélyen meghajolva Mária.

Lorántffy Zsuzsánna tekintetéből dermesztő hüvösség áradt. Oktatón, száraz hangon mondta:

— A fejedelmi kegyet ki is kell érdemleni.

Máriában egyszeriben megtorlódott az indulat. De erőt vett magán:

— Ha nem volnának is számottevő érdemeim, tekintse Nagyságtok boldogult jó uram érdemes voltát — mondta szemlesütve.

A fejedelemné szeme sötéten villámlott.

— Mink tekéntsük, ha te magad nem tekénted?

— Mit vétettem én uram érdeme ellen? Szerető, hívséges asszonya voltam mindéig — felelte büszke magabizással Mária.

— Kinek olyan ura volt, mint néked, emlékezetjét is tisztességben kell megőrizni.

— Miket szólhatnak énreám? — döbönt fel Mária — imé, itten vagyon apósom írása.

Az asztalhoz lépett, kiteregette ott öreg Bethlen István levelét. A fejedelemasszony leereszkedett egy székre és úgy betűzte a nagy ákom-bákom írást.

„A megmondott Széchy Mária asszony, menyem, az én Istenben kimúlt szerelmes fiamhoz tökéletes szeretettel viseltetvén, halála órájáig ötet tisztelte, becsülte.

Mária is leült az asztal mellé és úgy várta a fejedelemné véleményét.

Zsuzsánna asszony végire ért az írásnak. Nézte még egy darabig, aztán megszólalt:

— A szállongó hírek egyebeket beszélnek.

Mária megragadta az írást :

— Ez a levél nekem hitesebb tanúságtételemin minden kósza szóbeszédeknel. Apósommal jó egyességben nem vagyunk, perekkel hadakozunk egymás ellen, amit ő rólam valónak esmér, az csakis a színtiszta igazság lehet.

A fejedelemné arcán kajánság villant el :

— Nem zörög a haraszt szélnek fúvása nélkül — mondta nyomatékkal.

— Mit zöröghet rólam ? — csattant fel Mária. — Még mutatni is alighogy mutattam magamat a világi forgolódásokban. Elsőbbit szegény nyavalyás gyermekcséimet ápoltam jó két esztendeig. Aztán uram betegsége mellett raboskodtam. Kedves rabság volt nekem, de odaláncolt szorosán és elrekesztett minden külső közösködéstől. Senki házunkhoz bejáratos nem vala.

— Hát Zólyomi ?

Mária érezte, hogy fagyos rémület borzong végig benne. Szíven találta a szó. De összeszedte magát :

— Zólyomi uramnak sógora és szívbéli jóbarátja volt, — mondta közömbösséget erőltetve — ám ő is csak akkoron jött, ha hivatalbéli dolga készítette.

— Mit térszen az, — mondta a fejedelemné — köz tudatban vagyon mindeneknél, hogy Zólyomi uram hitestársát nem szíveli, hozzája szerető gondoskodással nincsen.

— Nem én bűnöm.

— De azt talán tagadod, hogy még urad temetésének napján egybeállottál véle ? Feleségét egymagára hagyva, kíséretedbe szegődött. Együtt éjszakáztatok meg Kolozsvárott. Azután magadnál tartottad őt Ecseden várában.

— Elkísért, mert senki mellém nem állott a hosszú és bártortalan útban. Elkísért, de véle voltak vitézei is. Kolozsvárott is egyvégtében azokkal maradt. Ecseden pedig egy óra hosszat alig vala. Míg ottan

időzött, csak estebédjét költötte el minden cselédjeim szemeláttára.

A fejedelemasszony hideg maradt. Szava továbbra is fullánkös.

— Itten másképpen mondják mindezeket. Én csak tenéked nyitom ki szemedet, ha megmondom, itten egyébként sem hallani, minthogy Zólyomi latrod és latrod volt már urad életében.

— Rágalom! — sikoltott Mária. — Soha életemben Zólyomival semmi közösségem nem vala, úgy adjon uramnak és nékem is idvességet holtomban az Úr!

Zihált a felindulástól. De orcája a szégyentől lán-golt. Izgalmában patyolat keszkenőjét tépdeste. A fejedelemasszony rebbenéstelen szemlélte vergődését:

— Hinnem kell, amit ilyen nehéz esküszóval pecsételsz, — mondta kenetesen — de vedd eszedbe és bélátásodba, mégis vétkes vagy a gondosság hiányában, kivel jóhíredet, urad tiszta becsületjét könnyeden kockára vetetted.

— Mindíg a hitvesi becsületet tartottam szem előtt. De ki zárhat lakatot a világ gonosz szájára? — zokogta Mária.

A fejedelemasszony megint felvette az oktató hangot:

— Magános asszonyságod is csalétek a világ szájának. Fiatal vagy még, ha özvegy is. Úgy gondolják, buzog benned a vér. Elég ez parázna képzeletjöknek. Nincs, aki néked Isten színe előtt is törvényes örömet adjon, nincs, aki szóbeszéd fullánkja ellen megvédelmezzen. Tisztesebb volna, ha újra férjhezmennél.

— Nem gondoltam erre. Uram emlékének kívántam áldozni egész életemet.

— Senkinek szava nem lehet, ha új életet vállalsz Isten rendelése szerint való tisztességes házasságban. Sok bajaidban is jó támaszkod volna férfiember oldaladon. Uram tudna kommandálni neked való férjet.

Mária kíváncsian ütötte fel fejét:

— Kit gondolna Önagysága?

— Rozsályi Kun Estvánt, igen virtuosos, derék szándékú ifjú ember.

— Alig esmérem — rebegette Mária, de úgy érezte, hogy megtört szíve nem bírja soká a csatát ennyi kapzsisággal és rosszindulattal. Maga is úgy gondolta támaszra lesz szüksége.

3

Fehérvári szállásán újra egész terhével ránehezedt lelkére a keserűség. Itt, magános szobájában érezte csak át, milyen egyedül van. Anyjának két törvényismerő főembere, akiket kérésére Murányból küldött, szüntelen egymásba ütköztek csak a cikkelyek és záradékok zegzugos útvesztőin. Mária szinte elveszettnek érezte magát. Leborult az asztalra és sokáig sírt.

De a könnyek enyhítő fürdőjéből megerősödve szállt ki. A fájdalom vize mintha kimosta volna lelkéből a kétséget. Dacos szándék ébredezett benne, hogy csak azért is felveszi a küzdelmet minden erővel és minden eszközzel.

A szándékból megszületett az első tett is. Félóra sem telt belé, már ott volt a fehérvári káptalan előtt. Itt, mint hites helyen, ünnepélyesen írásba foglaltatta tiltakozását az ellen az egyesség ellen, amelyet apósa és sógora csikartak tőle.

Mint gyászharang csengett a szava:

— Isten előtt semmis és érvénytelen a kötés, kit apósom uram Ecsedben reám erőltetett. Lelkemet akkor gyász és keserűség csigázta, szegény uram kiszenvedett teste még temetetlen fekvék. Kétség és gyötrellem eképpen megülek szívemet, mikép eszemnek tudója alig is valék.

Szemében könny csillogott s az a kövér csöpp, amely a sápadt pergamentre hullott, hitelesebb pöcsét volt az írás igazságáról, mint a káptalan nagy, vörös viaszba nyomott címere.

Hanem a válasz is hamar megjött a nyilatkozásra. Zúdultak a pörök az özvegy nyakába. Valami titkos írtésre a fiskus is mozgolódni kezdett.

Egy-két napra rá a fejedelmi udvarból is üzenetet kapott Mária. Kun István úr szeretne tisztelkedni nála, ha nem volna kedve ellen való. Mária mázos szavakba foglalta oldozkodó válaszát. Igen kedvére van ugyan Kun István úr tisztességes szándoka, amúgyis nagy becsületben tartja őt, de szívét még mindig zaklatják a megnemcsitult fájdalmak. Várhasanak hát a gyászév leteltéig.

Fehérvárt azonban alighanem más választ vártak, mert egyszeribe furcsa szelek kezdtek fújdogni. Mária tudta, hogy a fejedelemasszony nem jó szemmel néz rá. De Rákóczi úr eddig, ha csak színre-szemre is, pártfogását ígérte. Most egyszeriben úgy hallatszott, hogy maga a fejedelem is követelő fél lesz. Mária egy ismeretlen jóembere, sose tudta meg, ki, titkos üzenetet juttatott hozzá, hogy a fejedelem a fiskus jogán készül tőle a hunyadi jószágot elperelni. Már egyezkedik is a Dengeleghyekkel, akik még Bethlen Gábor halála után igényt próbáltak támasztani a birtokra. Bábolnán Bethlen Péter kívánta mindenféle megszorításokkal gúzsba kötni kezét. Ha most még a fejedelem is ellene fordul, biztos menthetetlenül elnyeli az ár.

Nagy szorongattatásában Zólyomi ötlött eszébe. Ő maga kérte, ha bajban van, csak forduljon hozzá. Alighanem ő állt a titkos üzenetküldő mögött is. Zólyomi elszánt, fortélyos elméjű ember. Ha egyebet nem, jó tanácsot biztosan ad.

A szándékot menten tette is váltotta. Tudta, nincs vesztegetni való ideje. Fogatott és csekély kísérettel indult nyomban Székelyhídra.

Az út igen nyugtalan volt. Lépten-nyomon száguldozó lovasokkal találkoztak. Réteken utat se nézve, muskétás talpasok gázoltak keresztül-kasul. A vár környéke meg éppen olyan volt, mint hadra készülő táborhely.

De Székelyhíd láttára ámuld csak el igazán Mária. Nem ismert rá. Az egykor szerény erősséget megtoldották vaskos bástyákkal, köpcös tornyokkal, széles föld-sáncokkal, nagy, mély árkokkal, kemény sasfás borona kerítésekkel támasztották meg. A sáncok között, a várság gyepűiben csak úgy nyüzsgölődött a sok katona.

A kapuban feltartóztatták a hintót. Itt mindjárt meg is tudta, hogy Zólyomi nincs a várban. Vásárhely felé táborozik, ahol fizetett hadaknak és lőfőszékelyeknek egybeseregését várja, mert Dávid úr nagy fába készül vágni fejszójét, sereggel kíván menni a svéciai király segítségére, aki akkortájt már megindította hadait a római császár ellen. Máriának újság volt mindez. Dévai magánosságába elzárkózva, hírek alig érkeztek hozzá. Különben sem igen törődött volna velük, elég volt neki a maga baja.

Tétovázásra azonban nem volt idő. Most csak inkább sürgetett, hogy Zólyomit megkeresse, ha még beszélni akar vele. Mária egyszeribe határozott. Vissza-küldötte a hintót Dévára. Maga pedig lóra ült és csatlósaival Vásárhelynek fordult. Jó kétórai lovaglás után már feltűnt az erdőség szélében a zsibolygó tábor. Mária hamarost ott állott Zólyomi sátorában.

Zólyominak még szája is tátva maradt.

— Judith Holofernes sátorában, — kiáltotta — avagy maga Bellona istenasszony jöve, megtisztelni táborom. Mi szél fűtt ide, hűgom?

— Csak nem jó, — mondta még pihegve az erős lovaglástól Mária — a sok baj kénytet, hogy kegyel-mednek terhére legyen ilyen szorgos munkája idején.

— Mindétig várvavárt vendégem vagy nékem — bókolt Zólyomi és alkalmatosságot keresett, amire lefűtse.

Puha bőröket vetett egy nagy dúltságban boglyázódó kerevetre. És mikor Mária kényelembe helyezkedett:

— Na, most oszt mondjad sorjában, mi hol szorongatna, hűgám — biztatta.

Mária azon kezdte, amit talán utoljára akart hagyni.

— Tudja-é kegyelmed, hogy meg akarnak házasítani?

— Ejha, de sebtén és kicsoda, hűgám?

— Fejedelem Őnagysága.

— Na, egyébbe se fő a feje mostan? — tamáskodott bólogatva Zólyomi. — És kicsoda a boldog vőlegény?

— Rozsályi Kun István uram.

— Az a pipogya legény? Derekasabbat is lelhetek volna. Hát te mit szólasz hozzá?

— Nem kell se testemnek, se lelkemnek — sietett a válasszal Mária.

— Meghiszem — bólíntott Zólyomi. — Ki kényszeríthet, hogy hozzája menj?

— Úgy vélném, Őnagysága igen rajta vagyon. Csak épp, hogy nem adtam egyben beleegyezést, máris ellenem fordult. Úgy hallom, szándékja, hogy elperelje tőlem Hunyadra.

— Tudom. Magam küldém az intő üzenetet. De hát Rákóczi úrnak nem is magának fáj a foga Hunyadra.

— Hanem?

— Hanem csak a Bethlenektől félti. Nem szeretné, hogy azok igen meggyarapodjanak jószágokban. Inkább ő venné hát el tőled helyökbe.

— És ha Kun István uram hitese lennék?

— Az más. Akkoron kezdedre járna. Mert a Bethlenekkel szemben ezt a jámbor urat tömné hatalommal, aki engedelmes eszköz volna kezében. Nagy magaféltésével vagyon a Bethlenekkel szemben, de még vélem is. Pedig a mi szavunk és kardunk emelte.

Mária elkomorultan nézett maga elé. Ime, kis bepillantást nyert a politika kerekei közé. Milyen láthatatlan rúgók, titkos fogaknak egymásba csikordulásai igazgatják a tetteket. Hogy tudna az ő gyenge asszonyi

keze rendet teremteni ezeknek összemorzsoló szövevényeiben. Csüggedten kérdezte :

— Hát mostan mitévő legyek ?

Zólyomi dacosan feszítette ki a mellét.

— Ne engedj, hugám. Ha éppen meguntad az özvegyiséget, akadkozik neked illősebb férj annál a kótyonfitty Kun Estánnál. A fejedelemtől meg ne félj. Adja majd Őnagysága még lejjebb is.

Mária döbbenten pillantott Zólyomira. Mintha valami rejtelmes világ villanása egészen más színben láttatta volna most vele ezt a nagy hadikészülődést.

— Csak nem sántikál tán kegyelmed főbenjáró dolgokban ? — riadt a férfi felé. — Isten ótalmazza attól, hogy magát valamelyes bajba keverje.

— Én nem sántikálok, — felelte önérzetesen Zólyomi — kilépek emelt fővel, ha kell, vagy megvetem lábom keményen. Rákóczi úr nékem köszönheti, hogy olyan magasan hordhatja fejét. Majd rajta lesznek, hogy keveset lejjebb billentsem, lássa meg azokat is, kik az árnyékban homályoskodnak. Azért csak azt mondom néked, maradj türelemmel. Semmit se cselekedj hamarkodva. Röviddel másképpen fordul itt minden.

Mária csak most lett igazán nyugtalan. A maga bajában nem tudott úgy kérni, mint amelyen szívhez szóló esengéssel fordult Zólyomihoz :

— Isten szerelmére kérem kegyelmedet, ne rohanjon tulajdon vesztébe. Látom már, Ő szent kegyelme volt, ki ide vezérlett, de nem hogy magam baján taszintsak, hanem hogy kegyelmedet próbáljam másképpen fordítani. Jézusnak ereje, mi lészen itt, ha Őnagysága megsajdítsa, miképpen pártütés készül !

— Én pártütő nem vagyok, — dobbant fel Zólyomi — csak az igazságot akarom. Ha nem kapom szépszerével, kinyomakodom erővel.

— Erő ellenében nagyobb erőt állítanak. A fejedelemnek rengeteg hatalma, jószágja nagyon.

— De én éberebb valék. Elsőbbit ültettem fel a hadat. Most én diktálhatok.

— Vigyázzon kegyelmed, könyörögve kérem. Forduljon, ha még nem késő.

— Mitől féljek, — hetykélkedett Zólyomi — Fehérvárt szunyókálnak. Őnagysága Pázmány urammal levelez. Zsuzsánna asszony a rokkát berregteti, meg kegyesen a Bibliát olvassa.

Mária éppen valami igen megindító szón törte fejét, mikor kívülről zaj vert be. Valaki a sátor őrizőivel tusázott. Zólyomi a bejárat felé lépett. Akkor már toppant is be egyik hadnagya. Nekihevült arccal lihegte:

— Főkapitány uram, a Fejedelem Őnagysága. Zólyomi olyan lett, mint a kőbálvány:

— A fejedelem? — szorult ki torkán az egyetlen szó.

— Itt vagyon a táborban.

A következő percben Zólyomi már ura volt magának:

— Akkoron megfogatom — mondta keményen. — Körül kell fogni, illedelmesen, de minden oldalról jó erővel, hogy innen többé maga akaratjából ne mehessen.

— Bajos lészen — mondta a hadnagy. — Úgy mondták ugyan, kis vadászatra jöve, de igen erős banderiumokkal vagyon. Az erdőség is nyüzsgő hajdúktól, talpasoktól. Vásárhely felől darabont hadak is mutatkoztak.

Zólyomi megsápadt:

— Elvesztem — rebbent el szájáról a szó önkéntelen. Aztán, mint akinek mentő gondolata támad: — Legjobb paripámat, — kiáltotta a hadnagynak. — Talán még bévehetem magamat Székelyhídba. Te is vélem jössz, hugám.

— Késő — mondta csendesén a hadnagy. — A tábor körül vagyon fogva.

Akkor lebbent is már a sátornyílás kárpitja és a

fejedelem lépett be rajta. Udvari emberek és áilig felfegyverzett darabontok kísérték.

Rákóczi György arcán is nagy volt a meglepetés. A sátorban elég váratlan kép fogadta. Szavában egyszerre fönti gúny szólalt meg:

— Ejnye no, galambocskám, hát itten turbékolsz nagy gyászodban?

Zólyomi közbevágott:

— Sok bajos dógaiban jöve jótanácsért.

A fejedelem megmaradt tovább a csúfolkodó hangnál:

— No lám-é, attól kérnek tanácsot, kinek magának is elkelne kevés. De mi járatban vagy itt, kedvelt hívünk?

— Kis vadászatra ruccantam — mondta kurtán.

— Ugyan úgy-e? — incselkedett vele tovább a fejedelem — nagy hajtás készülhetett, mert ugyan sok berregető. Hanem hát magamnak is vadászkedvem szottyanék, nem mehetnénk-e együtt?

— Nagy tisztesség a kitüntetés Nagyságodtól — hajolt meg Zólyomi. — Székelyhíd alatt legszaporább a vad.

— Inkább Vásárhelynek fordulnánk, — mondta csendesen a fejedelem — onnan meg Kővárba. A kártékony dúvadakat illik legelsőbbet irtani. Faragó András uram, adjon ked illendő kíséretet főkapitány uramnak.

Faragó András odalépett és csendesen kivette a kardot Zólyomi Dávid kezéből.

Mária csak állt megkövülten. Elhomályosuló szeme alig látta, mi történik. A fejedelem szavát hallotta megint:

— Están ecsém, te meg adnál eszkortot a szép asszonynak.

A urak közül savószínű ifjú ember lépett ki. Ráismert. Rozsályi Kun István volt. Odafordult, ahol ő állt és meghajolt előtte.

Azután már egyébire alig emlékezett. Kábulatban tért meg Dévára.

Ott hallotta napok múltán, hogy a kővári mély börtön nehéz vasajtaja becsapódott Zólyomi Dávid mögött.

És ki sem nyílt többé soha.

4

A zuzmara gyöngynásfákkal, gyémántboglárokkal aggatta tele a Maros-völgy fáit. Széchy Mária dévai udvarházának széles, fehér homlokán olyan volt a lombjavesztett lugas, mint szikrázó csillagporos diadém.

Mária belemerengett a ködlő távolba. A Maros fölött ólomszínűn lomposodott a hóvemhes égbolt terhe. Az első nagy pihék már szállongtak is gyéren s a neki-
nekieredő szél pillangótáncot járt velök.

A padkán ült kis munkaasztala előtt a tágas ablakmélyedésben. Előtte levél kiteregetve. Rozsályi Kun István uram írta. Visszahívogatja benne. Hányadszor már! De Mária keményen elszánta magát, hogy nem megy, akármi történjék is: Rozsályt viszont nem látja soha. Inkább a halál, mint az a fojtogató levegő, kicsinyes perpatvarok, poshadt szegényszag és a férj vérforraló gyámoltalansága. Gyomra keveredett, ha csak rá gondolt is.

Szerencsére itt a dévai udvarház főúri kényelmében, a drága keleti szőnyegek közt, amelyek úgy simulnak lábához, mint tündérkéz-szötte mesterséges virágoskertek, olyan volt neki házassága, mint rossz álom, amelyet legjobb elfelejteni. Itt segítették is ebben barátságos bútorai, kedves csecsebecséi. A szekrényes és fiókos ládák kincsei közt, a dagadó habos patyolatok hűvös fürdőivel naphosszat locsolta ujjait. A köves láncok, ékesmívű kőöntőjük, arany-ezüst karkötők csörgése édes, feledtető muzsika volt fülének. Bársonyok, selymek puhasága ringatta álomba. Olykor fel pattant valamelyik tüzesvérű paripájára s szilaj vágta-
val rázta le az emlékek lelkére ülepedett porát. Máskor

olvasmányok itala hűsítette lelke szomjúságát. Öröme telt a szenvedések enyhítésében, mások örömének látásában is. Úgy szeretett volna élni, mint letűnt századok hatalmas urai a kincses Itáliában, akikről olvasott s akik költők és művészek valóvá testesült álmaival vették magukat körül s a túláradozó szellem lakomáinak csodálatos zamatú boraitól részegedtek. Mit törődött a pénzzel! Gazdag volt. Erdélyi dús jószágaiból futotta. Ha megszorult, anyjához fordulhatott. Igaz, anyja kissé fukar kézzel mérte a segítséget. A csekély adományt is rengeteg tanáccsal, tudákos intéssel tetézte meg. De nem jött azért kurúr Murányból üres kézzel soha és Mária boldogan sütkérezett az élet napjának melengető boldog verőjében.

Csak urának egy-egy levele vont néha árnyékot elébe. Ez felidézte a multat minden zегernyész fellegetével. Mária úgy bámult belé ebbe a multba, mint a Maroshát fölött komorló ónszínű hótömlőbe. Nem értette önmagát. Mai eszével meg nem foghatta, hogy is lehetett Kun István felesége. Láthatta milyen, tudhatta, kicsoda. De látott-e akkor? Tudott-e önmagáról is? Olyan magános volt, mint elhagyott út porában a mezítlén kő, Zólyomi elfogatása után ártatlanul szegyenbe taszítva, utolsó támaszától megfosztva. Pörök csahos kopói hajszolták. Rágalmak döghiénái süvöltöztek sarkában.

A fejedelmi udvarban is éreztették vele, hogy csak kivételes kegyből ereszkednek le hozzá. De különben is ez a fejedelmi udvar Bethlen Gábor úré után! De még Váradon, Ecseden férje életében, vagy apósánál Huszton milyen más világ volt. Fényes társaságok, hangos, dárídós vadászatok. S az asztal örömei közt a szellem sem maradt éhesen. Ifjú Bethlen István világjárt ember volt. A Bethlenek sokat adtak a tudományokra és a szépmíveltségekre. Az asztalnál megereedt beszélgetésekben mint spektakulumos képek varázslata bontakozott ki távoli városok sok tarka látomása. Szent Genovéva városáról, Párizsról esett szó,

Amszterdámról meg Londonról. A kegyes Lorántffy Zsuzsánnával legfeljebb tyúkról, lenről, gyolcsról lehetett beszélgetni vagy a textusról, amelyet előbb órákhosszat olvasott fel csendesen morajló víz álmosító egyhangú duruzsolásával a bibliás diák. Két börtön között válogathatott. Vagy valamelyik várának kietlen magánya, vagy a fejedelmi udvar kenetes merevsége közt, ahonnan legfeljebb a majorok ólszagú gondozatlanságába járhatott ki kenetlen, rázó, rúgózatlan szekéren. Fülíg szabott, minden női formát elrejtő egyetlen köntösökben éldegéltek itt a fejedelemasszony szigorú szeme alatt szinte nyársat nyelve, arcukon szemforgatón odamerevített kegyességgel. Ebből az útált, kibírhatatlan, élő sírboltból szabadulás volt még Kun István is.

Egyébként a fejedelem nem győzte dicsérni, komendálni. Mária tudta már, mi tervei vannak vele s ha Kun Istvánt elutasítja, alighanem lemondhat Hunyadról és Bábolnáról is. Nem akarta elveszíteni ezeket a jószágokat. Valami bizonytalanra várt. Az időben bízott. Reménykedett, hogy fordulás jön sorában s akkor a jószágok hatalmat adnak kezébe. Kun István maga szíves szolgálatkészséggel sürgölődött körülte. Serénynek, akarata engedelmes, soha egyetlen panaszszóval nem morgolódozó, alázatos cselédjének mutatta magát. Mária kemény lelke lassankint megporhanyósodott. Felörlődött benne minden ellenállás és maga se tudta, hogy igent mondott.

Az esküvőre úgy ment, mint akit temetőbe visznek. A násztrakomán már minden porcikájával lázadozott az önmagán tett erőszak ellen. Az elhanyagolt rozsályi udvarház lompos pusztaságával olyan volt neki, mintha útszéli csárdába tévedt volna be. A falakat beáporodott konyhabűz és borszag ülte meg. A behomályosodott kis ablakszemek alig bocsátottak be levegőt. A felszálkásodott padlóból szakadatlan súrolások se tudták felszedni a beléjük ülepedett szennyet. S hozzá az ifjú férj parlagi cimborái, akik mohón estek

neki ételnek-italnak. Faltak és vedeltek és teleszájú röhögésekkel kísérték mosdatlan tréfáikat. Férje nagy boldogságában ugyancsak mélyen nézett a kancsó fenekére. Arca kikelt önmagából. Savós szín szeme nekidüledt, fületöve lilaszínre szederjesedett és ugyan virágos kedvében volt már a lakoma derekán.

Mária nem ilyenhez volt szokva. Űtálkozás fojtogatta. A sűrű párában meghomályosodott a szeme. Forgott vele a terem asztalostól, vendégestől. A sápadó gyertyalángok, mint kárhozott csillagok fonnyadoztak körülte. Szabad levegőre kíváncsozott. Intett az egyik szolgálólánynak és karjára támaszkodva kivonszolta magát a tornácra. Orrát kellemetlen szagok ütötték meg. Gyomra keveredett. Csak kijebb, messzebb innen! Most már ő húzta a szolgálot. A kert felé tartott az udvaron. A fák gyógyító lehelletét áhítozta. Egyszerre riadtan állt meg. Fenn, a tornác végében egy párt pillantott meg a homályban. Nem akart hinni szemének. Az ifjú férj volt. Részeg öklendezéssel, magafeledkezett gerjedtséggel szorongatott ott valami begyes cselédlányt, aki elfojtott vihógó sikoltozások közt kacér tiltakozással védekezett. Mária egyet penderített a mellette álló szolgálólányon még mielőtt valamit megláthatott volna. Sietett az udvarház másik végébe. Bement az ágyasházba és ott magára zárta az ajtót. Aztán leborult tükrös asztalára és keservesen sírni kezdett megcsalódottságában és szégyenében.

Zokogás közben elnyomta a fáradság. Csak hajnal-tájt ébredt ura durva dörömbözésére. Visszaemlékezett arra a csúnya párbeszédre, amely akkor folyt kettőjük között. De nem nyitott ajtót. Kun István uram kénytelen volt nagy dördúrral másutt keresni fekvőhelyet. Talán, ha nem áll olyan gyöngén a lábán a sok italtól, rátöri akkor az ajtót. De Mária el volt rá szánva, hogy akár élete árán is, megvédelmezi magát.

Házasságuk azután se volt az. Kun Istvánnak még ügyes-bajos dolgaiban se vehette hasznát. Lassúléptű elméjén mindenki könnyedén túljárt. Nyámnyilasága

egyszeribe összerokkant minden keményebb akarat előtt. Az élet napról-napra elviselhetetlenebbé vált az oldalán. Mária sohasem szerette. Aztán megútálta, most már halálosan unta is. Minden alkalmat felhasznált, hogy távol lehessen tőle. Ürügyet könnyű volt találni. Sok birtokán mindig akadt valami dolga. Hol Hunyadra, hol Dévára vagy Tasnádra kellett mennie. Közben megérlelődött benne az elhatározás, hogy végképpen otthagyja urát. Tervszerűen készült rá. Lassankint elhordta minden kedves ingóságát Rozsályból. Minden útja alkalmával vitt magával valamit; ékszereket, ruhákat, szőnyegeket. Még paripáit is egyenkint lopta át Dévára. Kun Istvánt ugyan nem volt nehéz orránál fogva vezetni.

Mikor aztán minden féltett dolgát, írásait is biztos helyen tudta, leutazott tasnádi birokára. A gazdaság állapota sürgeti, mondta urának. De nem maradt itt. Rövid napok multán, félig-meddig lopakodva Dévára költözött és itt a vár alatt berendezkedett a magános életre. Ura jóideig Tasnádra postázott érte, míg rá nem eszmélt, hogy üres a hajlék. Kezdett már derengni benne, hogy felesége faképnél hagyta bizony. De akkor kapkodott csak a fejéhez, mikor jobban szétnézett házatáján és látta, hogy üresek a hasas szekrények, a pántos ládák konganak, a fiókok kifosztva ásítóznak.

Szőrnyű bosszúságot és megaláztatást érzett. Gyűlölte Máriát, hogy így túljárt az eszén, de szerette is, már ahogyan ő a szerelmet értelmezte. Magát is vádolta, hogy ilyen csúful melléfogott a dolognak. Azért kis remény is bizgatta, hogy sikerül tán feleségét jobb belátásra téríteni.

Szépszavú leveleket írogatott neki, tele dédelgető hízelkedéssel, könyörgő hívással, ígéretésekkel, fogadkozásokkal, hogy minden másképpen leszen. Máriát semmi meg nem indította. Megírta ő is válaszában újra meg újra, hogy a házasságot Isten kegyelmes kötésének véli, mit embernek széjjelszaggatnia nem szabad. De az Úr őket nem egymásnak teremtette.

Igazában sohasem is volt közöttük házasság. Legjobb hát, ha nem bolygatják tovább egymást, hanem szétválnak törvény szerint és megy kiki békén maga útján.

A legfrisebb levél is csak a régi nótát fújta. De mintha ennek sorai közt rejtett fenyegetést is olvasott volna ki Mária. Ez ingerelte. Ki se nézett volna ennyi férfiaságot ebből a savós szín emberből. Mérgében válasz nélkül hagyta. Napok multával mást gondolt. Újra kibontotta a levelet s azon törte a fejét, milyen válasszal szakíthatná végét ennek az unalmas huzavonának.

A téli alkony hamar leereszkedett. Mária nem talált kedvére való szavakat. Elunta a hiábavaló küszködést. Elhatározta, hogy korán nyugvóra tér. Könnyű estebédet adatott magának, azután visszavonult hálókamrájába.

Első álmából verte fel valami különös zaj. Mintha párnája alatt dobogott volna a föld. Tompán, bizonytalanul. Eleinte álomnak vélte csak. De egyre nyugtalanítóbbá, világosabbá vált. Kisuhant ágyából, kendőt kapott és szemét erőltetve kutatta az éjszaka sötétjét. Lassankint rájött a zaj okára. A Maros-parton nagy tömeg lovas ereszkedett alá sötét, lomha mozdulással. Mint megbágyadt csillagok vöröslöttek ki sötét föllegükből a gyér fáklyafények. Látszott, a legnagyobb óvatossággal közelednek, hogy mennél kevesebb jel árulja el őket.

Márián hideg borzongás futott végig. Szempillantás alatt végigvillant benne a sejtés, hogy Kun István készül meglepni őt. Hol szedett ennyi bátorságot? Talán téved, mégsem ő, tétovázott benne a kétség. Aztán a levélre gondolt. Mintha néhány homályosságába most értelem derült volna. Ha sejtése nem csal, nincs vesztegetni való ideje. Nem adja meg magát kényre-kegyre, ez volt az egy, amit biztosan érzett. Elméje, akarata villámgyorsan dolgozott. Szempillantás alatt áttekintette a helyzetet. Ekkora erővel szembe nem szállhat, szöknie kell hát. De hogyan? Ha kilép az udvarházból, szembetalálkozik az érkezőkkel. Más

titat kell választania. De merre, így magánosan, a hideg téli éjszakában? Jobbra-balra pillogott, mintha rést keresne, hogy elrejtőzzék benne, mint a kis egér. Egyszerre kamarája hátsó kis ablakára tévedt a szeme. Fény villant benne. Megtalálta a menekülést. Nyugtalan sietséggel kapkodott magára néhány meleg ruhadarabot. Közben szolgálólányát szólongatta, aki a szomszédos fülkében aludt.

— Rozáli! Rozáli! — mondogatta fojtott hangon, inkább akarataival parancsolva rá az ébredést.

A lány felérezett.

— Asszonyom szólít — pihegte álompernyés szóval.

— Ugorj sebtén — parancsolta Mária. — Kapj jó meleg hacukát magadra.

— Mi baj vagydon?! — riadozott a lány. Reszkettett, mint a nyárfalevél.

— Ne kérdezd. Csak szedd magad, minő sebtén csak tudod — kiáltott oda neki. Maga meg nagy kapkodva cibálta ki az egyik fiókot. Két lepedőt ráncigált elő onnan. Egyiket odadobta Rozálinak.

— Hát ezt meg minek? — álmélkodott a lány.

— Kísértetet játszódunk — nevette el magát Mária. Most már nevetni is tudott.

Megragadta a lány kezét. Vonszolta az ablak felé. Felrántotta a keskeny szárnyakat. Szerencsére nem volt keresztfa. Kifértek az ablakon. A lányt küldte előre:

— Bujj ki, Rozáli!

— Az ablakon? — kétségeskedett a lány.

— Azon hát.

— Vagydon ajtó es.

— Azt tedd, amit mondtam. De többet meg se mukkanj!

A lány nagy sután keresztültuszkolta magát a nem éppen kényelmes nyíláson. Mária rugalmas párdücteste könnyebben jutott ki rajta. Az ablak alacsony volt. Nem huppantak nagyot.

Mária most suttogóra fogta a szót:

— Borítsd magadra a lepedőt.

A lány szó nélkül engedelmeskedett. Nagy riadalmában kérdezni sem mert már. Mária erősen megmarkolta a kezét.

Mint két szellem suhantak végig a behavazott kerten. Mária óvatosan húzta félre a kertajtó reteszét. Nem csikorgott. Körülpillantott. Semmi nesz. A házban nem ébredt meg senki. Lenn a Maros partján lassan közeledett a fekete csapat.

Most nekivágtak a hegyoldalnak. Mária ismerte az utat. De most a hó eltörölt minden nyomot. Csak úgy botorkáltak vaktában, de egyre fölfelé. Síkos meredeken csúsztak meg, kövekbe botlottak, amelyeket nem láttak meg a hóban. De őket se látta meg senki. A fehér lepedő beléveszett a fehér környezetbe. Jó órát mehettek így lihegve, kifulladásra, erejük végső megfeszítésével.

Végre a várkapuhoz értek. Mária tudta: ez a szabadulás réve.

A feldörömbölt kapustrázsa majd félholtra vált, mikor a két fehér alakot meglátta. Időbe telt, míg az asszonyát megismerte és kaput nyitott. Mária már a toronyból nézte, hogy érkezik meg a lovascsapat az udvarház elé, hogy verik fel a csendes kúriát.

A vár csekély őrsége is a falakra gyűlt az egyre növekvő zaj hallatára. A fáklyafény egyszerre megsokasodott. A lovasok nagy zsivalygással özönlöttek körül a széles udvarházat. Úgy három-négyszázan lehettek. A várőrség alig volt ötven főnyi, az is jórészt kimustrált, öreg legény.

Világosság gyűlt az ablakokban is. Mária látta, hogy fölverik az egész házat. Dobognak fel és alá nagy izgágán, mint akik nem találják, amit keresnek.

A nyitott ablak hamarost nyomra vezette őket. A kertben jártak már a fáklyások. A nyomokat világították. A madár bizony kirepült a kalitkából.

Mária őrséget rendelt a falakra. Maga pedig nyugvóra tért. De másnap alig pitymallott, utánanézett, hogy ugrathatná meg rövidesen Kun István uramat.

Azon a bástyán, amely éppen az udvarházra nézett alá, öreg beroszdált mozsár ásítózott. Édes testvére lehetett annak, amellyel Mária még Murányban barátkozott a hóhérbástyán. Értette a bánását is. Elhatározta, megszólaltatja most, ha tán emberemlékezet óta se lőttek belőle. Port hozatott fel. Lefojtatta annak rendje-módja szerint. Betétette a mázsás golyót és maga irányította be célba az öreg jószágot.

A vén mozsár olyat bődült, hogy az ég majd megrepedt belé. A golyó az udvarház kertjébe vágott le. Alig két lépésnyire az ablaktól, amelyen át Mária előző este megszökött.

Kun István uramat legédesebb szendergéséből tépte fel az éktelen zajú lövés. Úgy ugrott ki az ágyból, mintha az is mozsár lett volna, ő maga meg golyóbis. Künn a legnagyobb riadalomba került bele. Félmeztelesen alakok futkostak a tornácon. A cselédház felől olyan éktelen asszonyi sivalkodás jajveszékelt, mintha a világ vége jött volna el. A lovasok alig bírtak megbokrosodott paripáikkal.

Kun Istvánnak elég volt egy pillantás a várra, tudta, honnan fúj a szél. Azt is tudta, hogy most azután végérvényesen elrontotta a dolgát. Ám ahhoz se volt kedve, hogy az udvarházban várja be a golyók hullását. Szégyenszemre eltakarodott vért hadával Déva alól, asszony nélkül, világ csúfjára. De előbb olyat cselekedett, amivel tanúságot tett gyáva lelke hitványságáról. Martalóc hadával izzé-porrá dúlta az egész udvarházat. Szilánkokká szabdalta a drága rózsafából, cseresznyefából készült szekrényeket, ronggyá tépette a kincset érő keleti szőnyegeteket, letépette a selyem- és patyolatkárpitokat. Kiszórták a fiókokból, ládákban csizmákkal gázolták bárszony- és brokát ruhákat, szöges csizmákkal gázolták sáros gubancba. Az ékszereket elrabolták. Még a pincében is mind kifolyatták a finom borokat a bedöntöttoldalu hordókból. Haramiabanda nem cselekedhetett volna szörnyűsegebb dűlást. Máriának majd a szíve szakadt meg a rémséges siralom

láttára, mikor a garázda nép eltakarodtával a várból lemerészkedett.

Kun Istvántól elvált a történetek után. De neki sem volt maradása Erdélyben. A sok zaklatás, pörösködés, amelyek során kezdte a pénzzavarok sanyarúságát is megismerni, egészen megkeserítette életét.

A csendes, félreeső Tasnádon tartózkodott legszívesebben. Kijárni azonban sose tudott bátorságosan. Nyerge mellé kétoldalt töltött mordályokat akasztott és úgy járt-kelt lovon férfikísérettel, mintha nem is asszonynak született volna.

Egyre sűrűbben kívánczozott Murányba. Tasnádon már csak a nyarat és az aranyló őszelőket töltötte. Egyre jobban vonzotta boldog ifjú éveinek ez a hatalmas és büszke színpada, ahol hányatott élete hamarost megint nagy fordulóhoz érkezett.

HATODIK FEJEZET

Atyafi-háború

1

Két éles penge nehezen fér meg egy hüvelyben.

Máriának Murány sem adta meg azt a békességet, amelyet Erdélyben hasztalan keresett. Surlódásai anyjával napirenden voltak. Ahogy az évek múltak, Homonnay Mária kemény természete is egyre nehezedett. Egyre kardosabb, töviskesebb lett. Gazdaságát mindig rendben tartotta és a pénzre is vigyázott, de később egyre nehezebben adta ki. Pedig Máriának mindinkább sűrűdő zavaraiiban mind szaporábban kellett anyjához fordulnia.

Murány asszonyának pénze nem fogyott el. Az mindig akadt valahol rejtett fiókok fenekén. De annál hamarabb fogytán volt a türelme. Ha adott is nagynehezen, mert végül mégis meglágyult a sok kérésre, a szűken mért segítséget annál bővebb szemrehányással, zsörtölődő tanáccsal kísérte s azzal a kegyetlen kijelentéssel, hogy ez az utolsó.

Most, hogy Mária, ki tudja hányadszor már, megint pénzért zaklatta, megmakacsolta magát.

— Valahára véget kell szakintanom ennek is — kiáltotta indulatosan.

Máriát azonban nem lehetett könnyen lerázni.

— Engemet is mindenhon szoréngatnak — erősködött. — Fejemet se tudom, hol vagyon. Déva düledszik, Tasnádot felveri a gaz. Szép szőlőmet az Érnél exekútorok prédálják el nagy kárommal, ha fizetséget nem tések.

— Murány se kiapadhatatlan kancsó — vágott vissza anyja. — Én öntsem csak mindétig a tenger pénzt a te feneketlen markodba. Vagyon neked jószágod Erdélyben bővön.

— Nekem? Mindenemből kitudtak. Hunyadot, Bábolnát elpörlötték. Az a nagylator uram, mint tatár dúlta meg Dévát. Miszlikbe vágta minden drágaságom. Mit azóta szerzeni próbáltam, nem hajt még vastagon.

— Mert mindétig többet prédálsz, mint akit bészédnél. Magad is únton csak pörlekedsz. Szegény jó apád izgága vére szorút beléd. Az is mindenét szélnek vetette vóna, ha én mellette nem vagyok.

— Csak még ez egyszer, utolsóba segítsen ki, kedves anyámasszony — fogta kérőbbre a szót Mária.

— Bétellett a mérték — volt a kemény válasz. — Mútkori vót az utolsó. De egyebeken is kifosztottál már. Rézfityingem sincsen.

— Vagyon bizonyost valamely rejtekben.

— Nincsen, ha mondom!

— Hát akkor vessen zálogba valamely arany és ezüst marhákat. Kérjen interesre.

— Ezt tudod — mondta keserű szemrehányással Homonnay Mária. — A zálog cibál szét. Az interes esz meg. De éntőlem ilyest meg nem érsz!

— Értse meg, anyámasszony, kell a pénz a poklok fenekéből is — türelmetlenkedett Mária.

— Hát vedd onnét! Mert én nem adok. Enyém, nem a te ficemáidra kell.

— Nem is kiedéből kérem. Magaméból.

— Magadéból? Hol vagyon itt néked valamid? — csattant fel az öregasszony.

— Hát az apai jussom! Annak részéből kérek.

— Kielégítettünk, mikoron férjhez adtunk. Nehéz ötvenezer aranyforint móríngot számoltunk Istók fiam kezéhez.

— Ötvenezer arany, ennyi vóna jussom mind-egybe Murányból, Lipcséből, Balogból meg a többi sok tagból?

— Hát amiket tőlem azóta kizsorváltál?

— Azokat a nyomorúságos alamizsnákat is felhántorgatja? Nem kódusmorzsákról szólok én, ha jussomról.

Az öregasszony megbiccentette vagy kétszer a fejét. Szája körül furcsa, nem jót ígérő mosoly ernyedezett. Felállt csendesen. Odalépett egy hasas kommodhoz, egyik fiókjából írást kotort elő.

— Jó, hogy éppen jussodat emlegeted, — lépett oda lányához — régebben kívántam már szólni róla.

— Kiadja tán anyámasszony egész jussomat? — örvendezett meg Mária.

— Jussod itt néked, hamíg én élek, nincsen. Mindenek javadalma csakis engem illet. Hanem mivel tenéked aprójával már sokat kiadtam, kit is itten summája szerint feljegyezve rendben megtanász, úgy gondoltam, ezekkel többi testvérjeid meg nem rövidíthetem. Annak okáért írásba tetettem, hogy te emezeknek a segedelmeknek fejében Murányból való részedről, kit halálom után jussolnál, kezed írásával lemondasz.

Mária azt hitte, nem jól hall. Hogy Murányról lemondjon? Soha! Inkább magának akarja az egészet. Minden követ, minden porszemét. Hozzá fűzi minden boldog emléke. Tán életénél is kedvesebb neki.

Szeme villámlott:

— Inkább kezemet üttetem le, — szikrázta anyja felé — mintsem erre a firkára nevemet tegyem.

Azzal sarkonfordult és faképnél hagyta anyját.

Ezzel ugyan meg nem szabadult. Anyja hol szelídebb, de olykor már erőszakosabb formában is, váltig csak a lemondás aláírására ösztökélte. Hogy szabaduljon, jobbnak látta elruccanni kicsit Erdélybe. Közben anyja majd csak kiveri fejéből ezt a hóbortot. Titokban készült az utazásra. Félt, hogy anyja még megakadályozza, ha idején észreveszi.

Nem is gondolta rosszul.

Egy este éppen felfelé ballagott a kulcsárház felől,

ahova egy-két holmiját suttyomban lehordatta, amikor régi gyermekévei bizalmasa, a szikkadt palóc érte be az úton. Máté megszürkült, megrokkant már keveset. Háta is meghajolt, ösztövr lábával mégis szaporán vette a meredek lejtőt, amelyen már szekér sem tudott a várba felkapaszkodni. Hogy Máriát észrevette, meglassította lépteit.

— Szerencseés jaó estveét — kapta le fejéről vedlett süvegét.

— Neked is, Máté — szólt oda neki Mária kedves mosollyal.

A palóc megállt. Szeme felugrott busa szemöldöke alá. Arca ezer ráncba szaladt. Felpislogott az égre. Aztán meg a csizmája gyűrött orrára szegezte tekintetét. Csak azután mondta:

— Szaólaneék egyet, ha geraófné asszony jaó eszbe venneé.

— Mondjad csak, Máté. Ha jó tanács, elfogadom. Meg is köszönöm.

— Haat csak àmmondaó vaóneék, tartonaá szémit vigyaazaón az öregasszonyon.

— Melyiken, te?

— Meéken, meéken? Hát a veén geraófasszonyon. Úgy veélekedek, nem jaóba saantyikaá.

— Ne mondd! Aztán miben?

— Nàgybà feőz valamit. Suttyàn idē, amodà. Sētīt helyeken szemleélkegyik. A minap is, hogy a kis geraófnécske a hóheérbaastyaónaá szelleözött, csak laatom, kàcsént keét tsesznye porkolaábnàk. Szúr a tekéntettyivee geraófnécske utaán. Amazok a bolynyikok meg mozdullanaának is, nem is. Veégezetű oszteé meésse merteék mettennyi.

— Mit akartak?

— Kiszottyànt kéezen-közön a hír, hottemleche keészüllenē sūtani magaát, mii mēnnem porhanyaósodik.

Mária először úgy megdöbbent, hogy a szíve verése is megállt. De aztán elnevette magát:

— Hogy engemet tömlőcre vessen, anyámasszony?

Nem bírt énvelem Kun Están uram se, pedig négyszázadmagával jött rám.

— Jaó! Magà daóga! — puszogott félig magában Máté. — Eén memmondtám. Haat csak vigyazzaassaa legyeék.

Mária hitt is a palócnak, nem is. Tán rosszul halott el félfüllel valamit. Hanem azért úgy gondolta, nem árt siettetni tasnádi útját.

Gondosan előkészített mindent. Legalább mint maga hitte, titokban. Lelakatolt útiládái lenn várták már a kulcsárháznál, ahonnan a fogatok indultak, mert a meredek úton szekér, hintó a várhídig fel nem járhatott. Szép tavaszi reggelen Mária úgy indult neki, mint ki csak kellemetes sétára készül. Nem is búcsúzott senkitől. Mátét bízta meg, hogy az útikocsit suttyomban készen tartsa. Legjobb úton volt minden. Baj nélkül kijutott a palotaházból. A vártéren sem találkozott senkivel. A kapuőr szó nélkül kiengedte. Már a hídon járt. Könnyebbülten lélezett fel. Csak a híd végén állt néhány fegyveres őr. De a híd őrzése szokásban volt nyugalmas időkben is. Ez hát nem nyugtalanította.

Ám mikor a fegyveresek közelébe ért, egyik útját állta. A többi pedig elrekesztette a híd lejárátát.

A fegyveres süvegéhez emelte kezét és tiszteletudón mondta:

— Tessen vélem visszafordulni. Az öreg grófné nagysága kívánságja.

Máriában forrt az indulat. De magába fojtotta, hiszen könnyen árulója lehetett volna. Nem tudta voltaképp, mit is akarnak tőle. Talán még nem volt veszve minden. Erőltetett nyugalommal mondta:

— Mit kíván anyámasszony?

— Tudója nem vagyok, talán szólani a grófné ifiasszonnyal.

— Jól vagyon. Majd hozzá megyek. Csak elsőbbit a kulcsárházba nézek kicsit dolgomra. Bocsássatok.

— Nem bocsáthassuk. Ez a parancsolat.

— Nem-e? Hát csak magam ura vagyok talán?

— Az öreg méltósága úgy adta parancsolatba, hogyha a grófné ifiasszonyt a pallón elétaláljuk, illendőséggel elejbe vezessük. Tessen hát vélünk jönni.

Mária jobbnak látta nem ellenkezni. Azzal csak mindent elronthat. Megindult hát a fegyveresekkel.

Anyja a palotaház földszinti traktusában várta, alacsony boltívű, szűkablakos szobában.

— Szépen vagyunk. Szökni próbáltál? — robbant elé marconán.

— Kis reggeli sétára indultam csak — mondta Mária erőltetett nyugalommal.

De anyja szeme rávillámlott:

— Tudója vagyok minden mesterkedésednek. Volt, aki bésúgja. De innen lábodat ki nem tészed, hamíg az írás alá, mint kívántam, nevedet nem adtad.

— Soha! — dobbantott Mária.

— Az majd elválik — mondta keményen az öregasszony.

— Soha! — ismételte dacosan Mária. — Ezt tőlem erőszakvétellel sem csikarja ki.

— Lészel te még szelídebb bárány is, ha megpuhított egy kevés rabság.

Mária szinte magánkívül roskadt egy székre.

— Azt csak mégsem merészelheti vélem? — lihegte.

— De merészelem biza — szisszent az öregasszony szava. — Még egyszeriben kérdezem hát, adod az írást?

— Nem! Csak azért se! — robbant ki Máriából a dac, de érezte, hogy tehetetlen s ez még jobban ingerelte.

— Űgyis jól vagyon! — mondta anyja. Az ajtóhoz ment. Botra támaszkodva járt. Lába már nehezen vitte. Botja úgy kopogott a padozat kőkockáin, mint ítéletet lezáró tompa dobolás.

— Hé, Gáspár! — szólt ki a várakozó fegyveresek vezetőjének. — Vigyétek az ifiasszonyt a rabhelyre, kit nekie kijelöltem. Te meg, — fordult lányához — ha eszed megjött, csak ízenj. Vár az írás.

Mária csak akkor eszmélt magára, mikor a kulcs

csikordulását hallotta a zárban. A nehéz lakat tompán csattant a tölgyfaajtó rézveretén. Rab volt hát csakugyan. Ablakán sűrű rács. A homályos szobácskában rideg fapad. Csak éppen hogy bilincs nincs kezén-lában. De tehetetlen volt így is.

Tombolni szeretett volna. De a szertelen düh merevségbe gúzsolta minden tagját. Csak ült és bámult, kábán maga elé. Délben szükség, rossz ebédet adtak be neki, mint a raboknak szokás. Érintetlen hagyta. Este tompa, mély álomba zuhant. Másnap kétségbeeséssel ébredt. De egy ideig még tartotta magát. Hanem az egymást követő napok mindjobban megtörték. A vége mégis az lett, amit anyja előre látott. Megpuhult. Alájegyezte nevét az elébe tett írásnak és akkor megnyílt végre börtöne ajtaja. Elhagyta Murányt is. Még tele volt lobogó haraggal. Anyjával ki sem békült. Első útja Nagymihályba vitte gróf Homonnay János országbíróhoz, akinél ünnepélyes nyilatkozatban emelt szót a vele történt szörnyű erőszaktevélet ellen és semmisnek és érvénytelennek nyilvánította a tőle kicsikart írást.

A távolság azután megnyihította lassankint a haragot anya és lánya közt. Levelek egyengették közöttük az utat. Következő télen Mária megint ellátogatott Murányba. Anyja kedvesen, szerető gyöngédséggel fogadta. Haragja szemmel láthatóan elpárolgott már egészen. Mária is elfelejtette a rajta esett sérelmet. Az örökség dolgát azonban nem merte szóbahozni, bár azt nem tudta, változtatott-e anyja végrendelkezési szándékán is.

A murányi telek most kedvesebbek voltak. Ahogy a kor kezdte Homonnay Mária katonás tartását megrokkantani, úgy engedett fel természetének keménysége is. Reszketeggé vált testében fázott a lélek és áhítozta a szeretet melegét, amiben kevés része volt élete során.

A teleket kicsit mindig megsajogta és ilyenkor gyöngéd kezek támogatására szorulva, gyöngéd volt maga is. Tavaszra kelve mintha az ő erői is megtértek

volna. Ilyenkor visszakapott valamit régi rugalmasságából is. Az 1643-ik esztendő tavasza azonban rosszul kezdődött. Április derekán hirtelen előbujt hegyi odvából valami otttrekedt téli zegernye. Szép langyos nap derekán egyszerre sívó szél veselkedett neki a murányi tetőnek. Kegyetlenül átfújta az öregasszonyt, aki kinn melengette fázós tagjait a palotabástya déli verőjén. Este hidegrázással feküdt ágyba. Utána heves forróság verte ki. Melle zihálva fújtatott és a belső hévségek úgy megcsigázták, hogy nem volt jártányi ereje.

Környezete rossztól tartott. Mária is elhalasztotta szokásos tasnádi utazását. Anyja lázai ugyan lassan engedtek, de ereje nem tért vissza. A kifáradt szív nehezen dolgozott. Az öregasszony lélekzete akadozott. Fulladozások kínozták, hápogva kapkodott levegő után. Alélásos, mély álmokba hullott. Utóbb már egész napokat töltött eszméletlenségben.

Egy májusvégi tündöklő nap még felcsókolta csügedt szeme héját. Bágyadtan felnézett. Gyermekei, vejei megilletődve állottak ott ágyánál. Elfehéredett szája szélén zörgő szócserepek töredezték. Kata lányától búcsúzott. Éva térdreborult az ágy mellett. Fejére tette kezét. Most legidősebb lányára esett pillantása. Mária szemében könnyek csillantak. Az öregasszony összeszedte minden erejét. Megfeszült vonásain látszott, milyen nehezére esik a szó. De kimondta:

— Nem akartam... átkodat... síromba...

Az utolsó már visszahalt abba a csuklásba, amely egész testét megrázta. Aztán ernyedten, mozdulatlanul hevert a vánkosokon.

Mária lerogyott hozzá és sírva csókolta a hűlő kezét.

Homonnay Mária egyenlő részben osztotta meg nagy birtokait három lánya közt. Csak saját szerzeményű javaiból juttatott többet a két ifjabbiknak,

kárpótlásul azokért a szép summákért, melyeket Mária még életében kapott tőle. A király is helybenhagyta a végrendelést s a megyei és káptalani kiküldöttek néhány hónap leforgása alatt beiktatták a három Széchy-lányt törvényes jussába. Mária tehát, ha harmadrészben is, úrnője és birtokló tulajdonosa volt kedves Murányának. Maga se sejtette, milyen közel áll ahhoz, hogy éppen most veszítse el.

Ilyesmire nem is gondolt. Bízott a törvény erejében, a király szavában. Kitől is féltette volna Murányt? Talán testvéreitől? Mi sem állott távolabb tőle, mint-hogy rossz szándékukra gyanakodjék. Nyugodtan utazott hát le Erdélybe, hová most nemcsak tasnádi birtokának gondja szólította.

Igen rossz híreket kapott Kővárról. Zólyomi Dávid synylódott ott még mindig keserves rabságban. Mi szörnyű bűne volt, hogy ilyen kegyetlen kellett bűnhődnie érte? Hatalmas rokonai, apósa, Bethlen István, többi sok súlyosságú jóembere mind nem tudott rajta segíteni. A fejedelem megkeményítette szívét. Zólyomi helyzete nemhogy javult volna, napról-napra csak rosszabbodott. Végső kétségbeesésében Máriához juttatott el titkos utakon levelet. Abban elpanaszolta egész feneketlen szerencsétlenségét.

Eleintén még csak emberséges sora volt Kővárrban. A fejedelem tisztességes tartást, tűrhető asztalt rendelt neki. De ez rövid ideig tartott. Nyugtalan természete, mely szabadságában is szüntelen merész vállalkozásokra hajszolta, hogyan is törődhetett volna belé az őrlő semmittevésbe a vár szűk négyszögében? Terveket szőtt itt is, de hogy azok szüntelen akadályokba ütköztek, vére kavargó indulatokban habzott fel. Szinte a tébolyodás környékezte. Dühöngő rohamok lettek úrrá rajta. Toporzékolt tehetetlenségében. Tört-zúzott. Maga testi épségét sem kímélte.

Tán attól is félték, hogy ki akar törni rabságából, mert egyre sokasították körülte az öröket. Észrevette, hogy bujkáló, sarkában surrogó árnyak minden lépését

vigyázzák. Egyre szűkebb térre szorították. Asztaláról elfogytak a jobb falatok. Tán bőjtrel próbálták túlhabzó vére forrását lehiggasztani. Eleinte feleségének, fiának megengedték a látogatásokat. Most ezek is gyérültek. Lassankint egészen elmaradtak. A magánosság még kegyetlenebbül csigázta és egyre jobban ingerelte. Kedélye elborult. Töprengő tompultságait eszeveszett tombolások váltogatták. Ilyenkor bilincset raktak rá, nyirkos, világtalan zugokba vetették. Félzseme világát is elvesztette és érezte, hogy már a másiké is homályosul. Ez végkép kétségbeejtette. Levele olyan volt, mint békétűrést nem ismerő Jób sírása.

Az első szerelem lángoló színekkel festett képe régen elhalványult Mária szívében, de a siralomnak ez a mélységből hangzó kiáltása nem hagyott nyugtot neki. Félretette minden asszonyi tartózkodását és Tasnádról ellátogatott a fejedelemhez.

Rákóczi György kegyesen fogadta. Akkoriban már forgatta fejében a támadást a Felsővidék ellen, úgy gondolta hát, ajánlatos a magyarországi nagy uradalmak birtokosait melegen tartani. Mária meg éppen a leggazdagabbak közé tartozott. Hanem azért, mikor Zólyomi érdekében szót emelt, egyszerre puskaporos lett a kedve.

— Nohát hugám, — mondta feddően — ha valakinek, tenéked éppen nem illendőleges ez az instancia. Ezzel csak megerősíted a sok szófia beszédeket, kik rólad meg amannak veled való latorkodásairól vertek.

Mária büszkesége fel se háborodott:

— Megvetem azokat a rágalomszókat. Hozzáig fel sem érhetnek. Nem törődöm azzal se, ha ezután még jobban rágnak és mocskolnak, mert az igazságot magam hírénel is elébbvalónak tartom. Zólyomi Dávid. eme kis hazának jeles fia, ártatlan sinylődik. De lett légyen is vétke, megbűnhődött érte sokszorososan.

Rákóczi György arca felhőbe borult.

— Hazáját akarta elárulni, Erdély trónját felforgatni.

— Rossz szándékú sugdalózók rágalomvádja —
vágott közbe Mária. Törvényes bizonyság rája nem
volt. De eztet is levezekelte már. Adjon hát neki
bocsánatot Nagyságod.

— Ha szabadul, megest csak nem lészen nyugsá-
gunk sok izgágaságaitól — erősködött a fejedelem.

Mária legrábeszélőbb varázsát szedte elő:

— Igen megtörte már a hosszú rabság. Megőrlötte
régi szilajságait. Mondják, kísértetje már csak önmagá-
nak. Szemevilágát is megette a tömlöc éccakája. Csak
nem tart tán Nagyságod egy szegény alamizsnás
koldustól?

Rákóczi György elgondolkozott. Mária szívdobogva
várta válaszat.

— Gondoltam egyet, — szólalt meg végre a feje-
delem — visszaadom szabadságát, ha kezeit állít
magáért, hogy ezentúl nyugton marad.

Fél öröm volt ez csak. A fejedelem egyébre semmi-
kép sem volt hajlandó, de Mária boldog volt, hogy
mégis elért valamit. Arra ugyan nem is gondolhatott,
hogy ő szerez Zólyominak kezeit. De Rákóczit rávette,
hogy közölje elhatározását Zólyomi rokonságával.
Mária remegve várta az eredményt. Tasnádon aztán
megtudta, hogy a kegyelem fortélyos látszatirgalom
volt. Senki Erdélyországban a kezességet Zólyomiért nem
vállalta. Apósa, Bethlen István, sógora, Bethlen Péter is
megkeményítette szívét. Úgy vélték tán, hogy a sok
elszenvedett keserűség csak háborgóbbá nevelte Zólyo-
mit és most még inkább tartaniok kell nyugtalan
természetétől.

Kővár nehéz kapuja hát nem nyílt meg és Mária
úgy érezte, az ő szívét is nyomja mind a két pántos
szárnyával. Ez megszomorította erdélyi napjait. Elkí-
vándozott a tasnádi tornác aranypermetegéből, amit
a szelíd őszelő napja hullatott keresztül a lugas lomb-
résein. Ezeknek a csöndes aranynapoknak nyugalmát
különben is felverte a fejedelem hadikészülődése. Régen
volt már a levegőben valami feszült rezgелődés, de

most úgy látszott, csakugyan megindulnak Rákóczi György hadai. Mária is intést kapott Fehérvárról, hogy ha még a hadak járása előtt Murányba kíván utazni, jó lesz mennél előbb indulnia.

Hanem olyan sebtén mégsem indulhatott. Ha háború lesz, gondolta, jobb biztonságba helyezni minden értékes ingóságát, elvinni biztos helyre, a murányi sasfészekbe. Nagy sürgés-forgás kezdődött hát a tasnádi udvarházban. Pincétől a padlásig felforgattak, szemre vettek mindent. Útizsákokat tömködtek, ládákat szögeztek, nehéz vasas szekereket raktak meg tetésen, takarták le ponyvával, hogy készen várja az indulást.

Sokáig készülődött a háború, de aztán egyszerre váratlanul kitört. A fejedelem hadai berontottak a felső megyékbe, ahol bizony nem nagy örömmel fogadták őket. Békét, nyugalmat áhítottak ezek a sokat megsarcolt tájak. A fejedelem szabadítónak jött, úgy fogadták, mint pokolba kívánt vendéget, aki a gazda elől éli fel a szűkös falatot. Máriát is készülődései közepe tepte meg a hadindítás. Már-már azon volt, Tasnádon marad és ott várja be az idők jobbrafordulását. De a magános tasnádi udvarház nem látszott bátorságos helynek. Azt se tudhatta, nem nyúlik-e hosszúra a háború, akkor pedig Tasnádra beszorítva talán évekre elrekeszti a hadviselés kedves Murányától. S valami titkos vonzás is húzta oda ellenállhatatlan erővel. Maga se tudta miért, úgy érezte, ha most nincs Murányban, talán örökre elveszítheti. Magánál magasabb erő kormányozta lépteit. Elhatározta, hogy téli zegernyéken, dülő garázda hadakon át is elmegy Murányba, akármi történjen is.

Nem volt az az asszony, aki megijed a saját árnyékától. Kun István dévai támadása után sose kelt útra másképp, csak felporozott pisztolyokkal, állig fegyverzett lovasok kíséretében, mindig készen egy kis parázs verekedésre. Dévánál egymaga vette fel négyszáz lovas ellen a harcot, most is elmegy hát Murányba tűzön-vízen, mert az a szándéka halálánál is erősebb volt

benne, hogy még tavasz nyilta előtt megérkezik kedves várába.

Biztosító levelet kért Rákóczi fejedelemtől. Meg is kapta a nagy pecsétetes írást a azzal nekivágott társzekerei hosszú sorával, hintóival, málhás lovaival és fegyveres csatlósaival a viszontagságos útnak. Senki más ennek az útnak végére nem ért volna rajta kívül. Felázott, kövig kijárt, hadaktól széttiport utakon, feneketlen sártengereken, ragadós kátyukon rázódott, süppedezett lépten-nyomon megfeneklő szekereivel. Enyiczkg, ahol Mária saját portáján tartott pihenőt, még csak elvergődtek ügyyel-bajjal, de inntől kezdve már nemcsak rossz volt az út, imitt-amott szinte járhatatlan, hanem egyre száguldozó lovasok, kóborló éhes katonák, a zavarosban halászó martalócok tették bizonytalanná. Még jó volt, akit egy kis éléssel, itallal ki lehetett elégíteni. Rablószándékú martalóccokkal ütközetre is került a sor. De ezek kisebb, bujkáló csapatok voltak, a fegyveres kíséret elbírt velök. Mária maga is egy sorban verekedett a férfiakkal. A Nyírség lápos vizei közt rettentő ügyyel-bajjal vergődtek át. Mikor maguk mögött tudták, Mária felsőhajtott, mint aki már túl van a nehezén. Pedig ahogy a zempléni dombok közé bekerültek, egyre sűrűbb találkozásuk volt prédára éhes, garázda hadi néppel.

A szikszói csalitosban egyszerre csak mintha a földből bujtak volna elő, farkashőrös, hegyessüvegű hajdúk özönlötték körül a kocsikat nagy süvöltözéssel. Egy bozontos, csupaször arcú, mokány lovas öblöscsővű mordályt szegezett az első szekeret vezető fellajtár mellének. Az egész kocsisor megállt.

Mária hintóját is éktelen ordítózással vették körül a mordályosok. De golyók helyett még csak mocskos káromlások röpködtek. Úgy gondolták, asszonnyal szemben egy kis ijeszt is megteszi. De Mária nem ijedt meg. Felpattant az ülésről. Két kezével szétlökte a feléje ásító mordályokat. Hangja túlzengte a pokoli zsivajgást :

— Mit akartok? Hogy merészeltek így reámesni, mint éhfarkasok?!

— Hadi jog vagyon mostan, — ordított vissza rá egy szájas — az kacsmaréntja a prédát, ki erővel bírja.

— Fejedelem Nagysága vitézei vagytok tik? — rontott nekik a kérdéssel Mária ijedelem nélkül.

— Ki másé volnánk — hetykélkedett a szájas. — Magyar hajdúk a Bodrog közéből.

— Nem is tudtam, hogy Őnagysága hajdemák bojnyikokkal is megmocsolja zászlója becsületjét! — dörgött le rá Mária.

— Megválogassa ám a szavát az asszonyosság, akármifajta szerzet, mert . . . — Nem mondotta tovább. Az argumentumot mordályára akarta bízni. De akkor Mária pisztolyának csöve is ott kalimpált már az orra előtt.

— Kotródj innen, — rivallt rá — véled nincsen szavam! Hol a kapitányod?

— Amoda gyün — bökött balfelé pisztolyával a hajdú. — Mán úkeme bízvást jobban eligazítja nálamnál.

Az úton délceg lovas közeledett. Már messziről látta a kavarodást és harsány szava, mint az ostor suhintása vágott nekibőszült népe közé. A roham első ereje megtorpant kissé. Most Mária is nyugodtabban szemügyre vehette a közeledőt. Farkaskacagányt viselt ő is a kék dolmány fölött. Vállas, karcsú derekú legény volt, szinte hozzánőtt a toporzékoló vasdereshez. Kis karvalyorra nyugtalan lobogású, fekete szempár közt ugrott elő viharserzette arcából. Kucsója bársony leffentyűje alatt fekete haj kondorodott.

Mária szólította meg.

— Kegyelmed kapitánya emennek az izgága csűr-hének? Majd leszen gondom, hogy jó híret költsem fejedelem Őnagyságánál!

Tapasztalt szeme egyszeribe látta, hogy a vitéz majd fölfalja tekintetével. Olyan is volt így fellángoló haragjában, harcra feszülten, kezében a kemény ökölre markolt pisztollyal, mint Bellona istenasszony meg-

elevenedett képe. A lovas pillanatra ámultan feledkezett rá. De a becsmérlést válasz nélkül nem hagyhatta :

— Háború vagyon, — mondta — nem tudhassuk, ki kóborol az utakon és miféle ártó alkalmatosságokat rejtenek ezek a szekerek.

— Ha nem tudná kegyelmed, én gróf Bethlen Istók özvegye vagyok, magam is Széchy grófleány. Kedvelt személy a fejedelemnél.

— Ha emilyen magos személyiség, mit csavarog télvizekben hadak útjában? Asszony henteregjen pula vánkossain, vagy nyeggesse rokkáját, Isten ege alatt ez mostan férfiak dóga.

— Ildomosabban is szólhatna, kapitány uram. Aztán nevét se kellene szégyellenie, ha már én megmondtam a magamét.

Mária pillantásának legigézőbb villámát vette elő. A kemény hajdú egyszeribe olvadozni kezdett tűzében. Kardját tisztelgőn emelte és már enyhültebben mondta :

— Bory Mihály a nevem. De nékem szigorú parancsolatom vagyon, hogy ebben az útban feltartóztassak mindeneket.

— A fejedelem hívét is ?

— Mit tudhassam én, ki híve a fejedelemmek ? Úgy is lehet, hogy dugdosva veszedelmes holmit készülnek itt átallopni. Nincsen jószerivel, ha asszonyszemély kódorog ilyen istenverte időkben, ha még olyan grófné is.

— Megkutathatja kegyelmed mindahány szekere vagyon — mondta már csendesebben Mária, de szeme búv köréből ki nem bocsátotta a vitézt.

— Azt mindenképpen meg is cselekszem.

— Csak annyit mondok, — vetette közbe Mária — hogy Fejedelem Őnagysága ugyancsak megrégulázza, ki holmijaim közt csak legcsekélyebben is kárt teszen.

— Messzire van ide a fejedelem.

— De messzire ér a keze is, mert pecsétes írásom vagyon tőle, kivel úgy magam személyének, valamint javaimnak épségét megbiztosítja.

Mária azzal már szedte is elő Rákóczi György

levelét a nagy pecsétek bizonyosságával. A vitéz megolvasta az ékes kalligrafiát. Jól szemügyre vette a pecséteket. Kétség nem lehetett. De még a nagy kerek pecséteknél is meggyőzőbben beszélt Mária tüzespillantású szeme. Ugyancsak megdobogtatta az ifjú Bory szívét. Kegyelt személy lehetett ez a gyönyörűséges grófné Őnagyságánál, szavának alkalmasint súlya is vagyon, bizony még javára fordulhat, ha valamelyes jó szolgálattal kedveskedik neki. Mária is engedett már valamit bátor fennhéjázásából, aminek eddig jó hasznát vette sok kőborló népséggel szemben. Készséggel ajánlotta a kapitánynak, tekingessen be a szekerek ponyvái alá és maga szemével lássa, hogy nem hurcolnak ártó szerszámokat. Puskapor, fegyver, hadiélés nincsen eldugdosva a saraglyákba. Csupa gyönge asszonyi holmi ez, cicomás ékesség, ruha meg míves kézzel faragott bútor. A kapitány szemlátomást felengedett. Végül még azt a készségét is kifejezte, hogy jó darab úton elkísérné Máriát, ameddig a kalandos portyák száguldoznak és védelmet adna neki hasonló támadások ellen. Mária örömmel fogadta el. Mindjárt füstölt húst, kenyeret meg bort adatott a hajdúknak és megígérte, hogy váláskor egy-egy ezüst tallért fizet ki kulcsárja fejenként a kíséret minden tagjának. Így az út hátralevő részét most már bátorságosan tette meg Murányig.

3

Murányban nagy meglepetés várta. Bár azon a tájon még híre sem volt a hadakozásnak, a láncos hidat felhúzták és a kaputoronyban meg a környező bástyafalakon is szokatlanul serény forgolódást látott. Mi történt, hogy Murány egész fegyveres őrsege idegyülekezett a kapu köré? De hamarost idegen arcokat, szokatlan mundérokat vett észre a falakon. Sehogyse tudta ezt mire magyarázni. Rossz sejtések szorongat-

ták. A várakozás is izgatottá és türelmetlenné tette. Nagysokára mégis kaput nyitottak neki. Az öreg kulcsár még a régi volt.

— Mi nagy sürgölődés ez itten? — fordult hozzá.
— Új órseget vettek Murányba! Ki rendelésibül?

— Illésházy méltósága katonái ezek, magyarok, németek elegyest — felelte az öreg kulcsár.

— Illésházy uramé? — csodálkozott Mária. — Hát Gábris sógorom idebé vagyon?

— Biza még ősz jövetin béköltözött egész pereputtyával, nagyszámos zsódossaival is.

— Listius uram, János sógorom mit mondott hozzá?

— Nem szóllék semmit se. Elsőbbet ugyan igen összedugták fejüket Illésházy méltóságával. Estek közöttük hangosabb beszédek is. De osztég megbékéltek. Listius uram Kata méltóságával mostan Lipcsében vagyon.

Nem tetszett Máriának, amit hallott. A helyzetet ugyan még át nem láthatta, de sejtette, hogy két sógora valami megegyezést kötött háta megett, esetleg tán az ő kárával. Még kevésbbé tetszett neki, hogy Illésházy Gábor a maga fegyveres embereivel rakatta meg a várat. Szélkakas embernek tudta ugyan Gábris urat, aki hitét is úgy váltogatta, mint más a ruháját, meghajolt, megfordult minden fuvalomnak. De éppen ezért kellett félni, hogy fejjel ugrik belé valami hebehurgyaságba. Legkeményebb diónak mégis azt látta, hogy Illésházy uramnak bőviben volt itt hada, neki magának csekély kíséretén kívül senkije. Legfeljebb még néhány régi jóembere a várban. Sógora bánhatott vele kényének-kedvére.

De Mária nem volt az az asszony, aki egykönnyen megadja magát. Végigpróbált minden eszközt a leglehetetlenebb helyzetekben. Ha a bátor fellépés nem használt, tudott türelemmel várni és félrehúzódsa csendesén szövögette a fortély hálóit.

Alig várta most is, hogy az út fáradalmait kissé leverje magáról, már Éva hűgát kérte.

Éva nagy lelkendezéssel esett nyakába. Csókolta jobbról-balról. Alig győzött örvendezni szerencsés megérkezésének. Máriának már ez se tetszett. Nem volt közöttük szokásban sose az érzelmeknek ez az áradozó kiöntése. Húga biztosan el akar valamit rejtteni a nagy mozdulatok s a kedveskedő szavak mögé. Maga hát hűvös maradt és egyenesen a dologra tért.

— Mire Murányban ez a tenger katonaság?

— Gábris úgy vélte, emilyen zavargós időkben idvesebb elővigyázattal élni. Kell a katona a várnak meg magunk személyinek biztonságára — mondta szapora szóval Éva.

— Hát mostan tik is itten szándékoztok tartós szállást venni?

— Gábris aképpen mondotta, hogy Trencsén nem olyan biztonságos hely, mint Murány, ki nem esik úgy hadaknak járó útjába.

Mária közbevágott:

— Akkor meg minek a sok katona? Hagytátok volna inkább Trencsén védelmére.

Éva zavarbajött.

— Vagyon védelme Trencsénnek is. De Gábris úgy vélte, hogy Murányt se szabad egészen jó sorsára hagyni. Mostanság senki sem tudhatja, hogy-miképpen fordul. Mikor szottyan kedve valamelyik hadviselőnek éppen Murányra vetnie szemét. Gábris úgy mondta, emilyen katonás időkben férfikéz kelletik a várba, nem asszonyparancsolás — csipogta Éva asszony hol elakadva, hol megint kerepelő gyorsasággal nekieredve.

— Na, — legyintett rá Mária — olyan férfinak mindig érzem és tudom magam, mint Gábris sógor. Hanem én meg úgy vélem, felesleges itt hiába etetni ezt a sok zsoldost. Legjobb hát, ha legnagyobb részt szélnek bocsátjuk őket.

— Jaj, lellem, azt Gábrissal igazijjad el. Ebbe nekem beleszóllásom nincsen.

— Te vagy tán a vár gazdája, nem Gábris?

— Én volnék, én... igaz... — hebegte Éva,

hanem eme katonadógokba én magamat beléártani semmiképpen sem kívánom.

Mária látta, hogy semmire nem megy vele. De éppen olyan kevésbé boldogult Illésházyval is. Első találkozásuk alkalmával minden kerülgetés nélkül nekirontott:

— Kegyelmed meg mi ördögnek tumuckolá ingyen teli a várat ezzel a sok ingyenélővel? Hiába pusztíjják itt csak a kenyeret.

Illésházy Gábor hetykén felelt. Ő katona volt, aki vele szemben állt, csak asszony.

— Nem kenderfonás ez, se gyócsingötés, ne üsd hát beléje orrod. Zavaros idő van, kell a vigyázat.

— Elég erős ez a vár kied léhűtői nélkül is. Elég magosra pócolta az Úr kegyelme. Meg amúgyis békességben élünk itten.

— Ki tudná, meddig? Hamar fordulhat mostanság. Mindenekre készülettel kell lenni.

— Ha csak kegyelmed nem fordul, — vágta oda gúnyosan Mária — mivelhogy igen is pergős a sarka. De jómagam semerre forogni nem kívánok. Nekem hát a katonaság nem kell. Élésükre, zsoldjukra garast sem adok.

— Ha csak annyi, — herkent fel Illésházy — fizetem magaméból.

— De én nékiek az itten maradásra engedelmet így sem adok — jelentette ki Mária határozottan.

Illésházy még hetykébben felelt:

— Én meg nem kérdezem. Ezt a dógot már régen elvégeztem.

Máriát elöntötte a vér.

— Hogy nem kérdi kegyelmed? — kiáltotta indulatosan. — Hát kié ez a vár, enyém vagy kegyelmedé?

— Tiéd, de csak harmadában — mondta fölénytel Gábris úr. — Éva húgod pedig maga jussában itten nékem szabad kezét adott.

— De Kata... — próbált ellenkezni Mária. Illésházy nyomban letorkolta:

— Listius János sógoromékkal traktát csináltam. Hagyják, cselekedjek, hogyan jónak látnám.

Aztán fenyegető hangsúllyal tette hozzá:

— Néked meg javallanám, ne sokat gáncoskodjál, mert könnyű szerivel jussod bánhatja meg.

Illésházy uram tán többet is mondott ezzel, mint akart. De soha életiben nem tudta megrágni szavát. A hetyke parancsolgatási vágy hirtelen elragadta. Máriának azonban elég volt ennyi is. Nem is felelt már sógorának, mint aki észbekapott és megadja magát sorsának. De ez állott legtávolabb tőle. Csak egyetlen szóval sem akart többet elárulni szándékából. Azt is bánta már, hogy ennyit is mondott. De feltette magában, hogy ugyancsak résen lesz és figyeli sógorának minden lépését, hogy a veszedelmet — mert tudta most már, hogy nagy veszedelem leselkedik rá — még idejében elháríthassa.

Zúgott a feje. Szabad levegőre vágyott. Ha ugyan van még itt szabadsága? Hátha lesik már minden lépését.

Kiment a palotaházból. Találomra nekivágott a várnak. Kinn még nehezen viaskodott a téllal a tavasz. Az erős napverők már lecibálták a bérc hősüvegét s a szürke sziklameredélyek fehérre mosott csatornáiban szapora vízerek csörgedeztek alá. Csupa csevegés, morajlás volt az egész hegy.

Máriát a hóhərbástya felé vitte lába. Ez volt legkedvesebb helye a komor kövek közt. Nagy meglepetésben volt része itt is. A mohos lőrésen kitehénkedő ágyúk fényesre voltak tisztogatva. Még a bástyafőn ásítózó öreg mozsár torkából is kitörülték a zöld penészt. Csakugyan hadra készülne Gábris úr? De ki ellen?

Ahogy a bástya csillagszögleténél kifordult, Csikós Mátéval találta magát szemben. Megörült a girhes palócnak, akit a kor még nyeszlettebbé, még inkább nyakiglábbá tett. Végre egy meghitt arc! Mióta megérkezett, nem látta még.

— Jó reggelt, Máté bá — szólt rá a palócra, aki

a fal tövében nézegetett valamit. Nagy megrebbenéssel vette észre a közeledő grófnét.

— Aggyon az Isten, kegyes kezeit csaókolom — kapta le süvegét. — Tavasz leszén maá, eleőkecmergének a laótetyűk.

Mária rossz hangulatában is elmosolyodott :

— Lépj közelebb, Máté, — mondta a palócnak — mondanál egyetmást a várbéli állapotokról.

A palóc óvatosan széttekintgetett. Megvakarta fületövét. Aztán közelebb hajolt Máriához és reszelős suttogással mondta :

— Uram Jeézus, nem merészölék eén szaóllanyi, dehogy is mereészölék. Meémmettanaájjaák hallányi.

— Ugyan ki hallaná itt ?

— File vàn a fálnàk, meéltsaás ifasszony.

— Mióta ilyen óvatos kend ?

— Emmiaótaátú itteneég ez a kutya vilaág vàgyon. Csakis azaótaátú.

— Hát éppenséggel errül a világrul kívánnék én hallani.

— Az mellehet, de nem itteé. Magaának is csak bajaára vaálneék. Magamot la meg szotyogaósra puhítaná a vesszeő, ha valamit messzimmantanaának.

— De Máté, azt se tudom, hová legyek nagy tanácstalanságomban. Nem esmérem ki magam itten. Nincsen egy jó emberem.

— Ammaá igaz — bólogatott Máté. — Hanem azeé csak legyeék türelemvel.

— Meddig, Máté ? Nem bírom már.

— Vaarhasseék soraára, mondom. Estve, ha a sèteét lebákkàn, eemeék maganyí. Haggya nyittal a pitarajtaót. Majd beésuttyanok, osztteé eemondom, ki micsodaás.

Mária még szólni akart. De a palóc már nógatta :

— Csak menjeék mosteé sebttyibé. Nem jaó, ha paárossaába láátnak kettónköt.

— Na, de félted tőlem jóhíredet, Máté — mosolyodott el Mária. De megfogadta a palóc tanácsát.

Az estét türelmetlenül leste. A palóc soká nem jött. Megvárta, míg minden fény kialszik a palotaházban. Mária is hamar kioltott minden világot, csak a pitvarban állított az alacsony padkára egy pislákoló mécset, hogy az érkező palóc a vak sötétben zajt ne üssön.

Nehéz volt így a várakozás. Órákká tágultak a percek. Végre halk csoszogás hallatszott a pitvarból. Máté bá volt.

— Ittéé vaóneék la — mondta, hogy Mária fehéren elébelibeggett a belső sötétségből. Azután megnézte, jól zár-e az ajtó. Rátette még a keresztvasat is, óvatosan, hogy zajt ne verjen. Majd lekuporodott a padkára. De mindjárt fel is állt onnan.

— Jobb vaón, ha bejébb huzaódanaánk! Haáthà emez az ajtaó aátalerisztyi a szaót?

Mária fogta a mécset. Kis benyílóba vezette Mátét. Öles falba volt vágva ez a kis zugoly, nyílását nehéz török kárpittal takarták el. Innen ugyan ki nem szívárgott semmi nesz.

Most Máté is nekibátorodott.

— Haát az úgy vaót, — kezdte — hogy meég az őszvee béterpeszkeedett idő az Illyeéshaázy meéltaósaágà minden pereputtyostaó, sok meénkű hajdusaágval, katonasaágval. Eéleést is hurcútak temeerdék taárszekeervel, mint akik ostromrà akarnak felkeeszüllenyi. Mikoron osztteé ez mevvaót, csak békukkant aám Listius naccsaága is feleseégestű, osztengat napokig sepegtek együtt mindenekét, pecseetés irasokat csinyaaták.

— Miről, nem tudnád?

— Miben feött fejök, annak tódója biz eén nem vagyok. Hanem haát bizonyos valaó, hogy Gaábris méлтаósaága igen fartat valamit. Kurérjai legcudarabb teélideött csak úgy kajtattak itten ki s bē.

— De miben törheti hát fejét?

— Taán nem is olyan nehez kitalaányi. Eőkeme mindeétyig könnyeden fordintott a subaán. Ilyesmibē saantyikaáhat mostanneég is.

— Eladná Murányt Rákóczinak?

— Meé nő? ha a fejedelem jutalmazasú neékie adnaá vissza.

A palóc kimondta, amit Mária magának se mert bevallani. Sógorai abban mesterkednek itt, hogy ki-tudják őt apai jussából, jó testvérei pedig kezükre járnak ebben. Tetejébe Illésházy sógora, ez a nyugtalan szélhajtó, aki nem tud egyik hiten, egyik párton se megmelegedni, nem átallaná Murányt átjátszani a fejedelemhez. Anyja még a sírjában is megfordul, ha ez valóra válik, hiszen azt is megfogadta nehéz esküvel, pecsétés írásban, hogy még erdélyi ember kezére sem engedi jutni a várat soha.

A palócot azzal bocsátotta el, legyen résen és ha legcsekélyebbet is sikerülne kifürkésznie, adjon hírt neki. Maga is jól kinyitotta mind a két szemét. Éber volt füle is. De amazok is ügyeltek magukra is, rá is. Egyetlen gyanús szót el nem ejtettek előtte. De vigyázták minden lépését. Lesték, nem szól-e bizalmasan valakivel. Régi meghitt embereit mind eltávolították közeléből. Süket volt körulte a vár, ő maga vakságra kárhoztatva.

Egy reggelen mégis olyasmit pillantott meg, amit alighanem szerettek volna eltitkolni előle.

Délceg lovas kocogott végig a várpiacon. Mária a patkó csattogására lett figyelmes. Kék dolmány feszült a lovas mellén, vállán farkaskacagány fityegett. Kondor haja, tüzes tekintete egyszeribe elárulta kilétét, Mária nem akart hinni szemének. Hogy is kerülhetett ide Bory Mihály hajdúkapitány?

A következő pillanatban már rohant le a lépcsőn, ki a várpiacra. Élébe Bory uramnak. Aki látta, azt hihette, megbomlott. De Mária mindenáron találkozni és beszélni akart a kapitánnyal. Érezte, hogy annak váratlan megjelenése választ adhat szorongó kétségeire.

Amint a kapitány megpillantotta, megállította vaseresét. Kalpagjához emelte kezét, lovagi köszöntéssel üdvözölve Máriát.

— Hol veszi magát itten kegyelmed? — lelkendezett elébe a futástól kipirult asszony. — Már úgy véltem, ez életben sem látom soha. Siettem most, hogy még egyszer megköszönjem jó szolgálatjait.

Bory boldogan mosolygott:

— Nekem szógál legnagyobb örömömre, hogy a fejedelem ilyen jó hívének szógálhattam. Mert mátol fogvást Murány is Őnagysága pártján vagyon.

— Murány? — szaladt ki a csodálkozó rémület Mária száján.

— Murány biza — mondta a hajdúkapitány. — Éppen mostan hozám a fejedelem levelét, kibén el-fogadja Illésházy Gábor uram hódolatját s az ő paran-csolására és őrizésére bízza a hűségére megtért Murányt.

— Ebben jár hát kegyelmed? — pihegte Mária.

— Én ebben — felelte Bory és már emelte is kezét megint süvegéhez. — Ám bocsánatáért esedezem, grófné asszony, de nem időzhetek itten. Délidőre Kassán kell lennem.

Rántott egyet a kantáron s már vitte is onnan a lova. Mária egy percig dermedten állt ott. De a követ-kező percben már tudta, mit tesz. Fellobbanó haragja és keserűsége vitte. Ment vissza szaporán a palotaházba és berontott egyenest Illésházyhoz:

— Mit cselekedett kegyelmed? — kiáltott villám-lón sógorára.

— Tégedet meg mi lelt? — kérdezte nagy álmél-kodást színlelve Illésházy. — Tán elmentek hazúról? — csúfolkodott.

— Ne széneskedjék! — tört ki Máriából a keserű-ség. — Tudok már mindent. Hitványul elárulta a király hűségét és eladta Murányt, hogy magának tartsa júdáspénzül.

— Ha tudod, minek kérde? — vágta rá a férfi kihívón.

— Nem is kérdezni jöttem én, hanem számonkérni.

— Neked ugyan számadással nem tartozom.

— De tartozik a Mindenható Istennek, aki ellen

vétett csalafintaságával, kinek adott esküjét megszegte és megtörte bódogult anyámasszony nehéz esküvésését is, kivel megfogadta, hogy ezt a várat erdélyi kézre soha nem adja.

— Azóta nagyot fordult a világ.

— De én nem engedem, hogy anyám is forduljon nyugvó sírjában. Én ebbe soha bele nem egyezek. Ellene tiltakozom. Tudja meg kegyelmed.

— Tiltakozásod kikiálthadd a szeleknek. Ha meg itten nem tetszik néked, alá is út, meg fel is. Senki sem tartóztat.

Erre már nem is felelt Mária. Érezte, ha tovább itt marad, még kárt tesz ebben az orcátlan emberben. Fuldokló indulattal fordult sarkon és bevágta maga után az ajtót.

Hanem ettől kezdve észrevette, hogy sógora csakugyan kinézi a várból. Ő csak azért is maradt. Tudta, hogy jogait csak így tudja megvédelmezni. Egy napon Bory újra megjelent a várban. A fejedelem hívó levelét hozta a kassai táborba. Mária tudta, hogy ez Illésházy mesterkedése. Nem ment. Sógora annyira felbőszült ezen, hogy most már nyilvánosan is öröket rakatott köréje, kik még lélekzetvételét is lesték.

Mária rab volt tulajdon várában és már le is mondott minden reményről. Illésházynek ez sem volt elég. Mikor Mária makacsságát látta, elhatározta, hogy erőszakkal hurcoltatja ki a várból a fejedelem hadiszállására. Meg is teszi, ha egy reggelen ostromló had nem jelenik meg a murányi bérc alatt.

Máriának valami titkos érzése azt súgta, hogy ez a Murány vesztére törő had hozza meg neki a szabadulást.

Wesselényi Ferenc füleki főkapitány haragosan dobbantott. Szép, keménymetszésű arcára is kiült a bosszankodás árnya.

— Semmire se végezhetem na, hiába — mondta inkább magának, mint a két íródeáknak, aki alacsony asztalka fölé hajolva várta ura parancsait. Az egyik vékonypénzű, fakó ábrázatú legényke volt. Mintha színe hozzáaspadt volna a pergamentekhez, amelyekkel foglalatostkodott. Írástudó ember volt a másik is, de sokkal daliásabb, kellemetesebb arcú ifjú. De még ő is hitványnak tetszett ura, Wesselényi Ferenc mellett. Ugyancsak megtermett szálas ember volt Wesselényi. Széles vállán, boltozatos mellén csak úgy feszült a fényes zöld brokátdolmány. Arca férfiasan kemény és egyben nyájas tekintetű is. Fehérségét kiemelte a sötét körszakáll, viszont a fehér archból annál élénkebben tűzelt elő a két fekete szem. Kissé tán súlyosabb is volt a kelleténél, de lába könnyedén, rugalmasan emelte s ahogy fel és alá járt a nem éppen tágas sátorban, megmegcsikordult lábán a sárga kordován csizma.

Wesselényi újra megállt. Sodorintott egyet vékonyra fent bajszán :

— Miképpen mondtam, — szólt legyintve — szégyenszemre takarodhatok innen.

— Pedig nagy hiba leszen, — jegyezte meg a pergamenképű — sokaknak vásik mostan foguk eme takaros erősségre meg a véle járó jószágokra, hogy Illésházy uramot hűtlenségi pörbe fogja a fiskus. A sok éhes szájtátogató közt pedig azé leszen a falat, ki magának elébb megkaparintja.

— Színtiszta igazságod vagyon, Leszenyei fiam, — mondta a nagyúr — de mitévő lehessek ? Emez a hitvány had arra sem elégséges, hogy megvédelmezze, nemhogy elfoglalja Murányt.

— Nemcsak erővel lehet várat venni ! — bökte oda csak úgy félvállról a szemrevalóbb deák.

— Hanem mivel vajjon, Gyöngyösi uram ? — fordult oda Wesselényi.

— Hanem fortéllyal — vágta ki habozás nélkül Gyöngyösi.

— Mondasz valamit — hökkent fel Wesselényi.
— De miképpen vélelmeznéd?

— Mársot már gyakorta megbéklyózá Vénusz, ha Cupido kezére járhatott.

— Igen tudós a szavad, katona kevésbbé láthassa hasznát.

— Kegyelmednek, főkapitány uram, mindétig igen kedvezett Fortuna a fehérség körül. Jó vóna tán mostan is emerre kereskedni. Úgy hallom, asszonyszemélyek is vagynak a várban.

A pergamentképű közbevágott:

— Csak nem Illésházy né asszonyomra gondolsz? Maga alól mégse hajlamos talán kirántani a gyékényt.

— Vagyon odabé más asszonyszemély is — hunyorított Gyöngyösi gazdája felé. — Ifjú özvegy, akár Méltóságod. Bethlen Istvánné Széchy Mária.

— Hallottam róla, — bólintott Wesselényi — Csákyné komámasszony fiának kommandálgatta, úgy véllem főképpen rengeteg jószágjai miatt.

Leszenyei nagyuram szája szélén gonosz mosoly villant:

— Úgy bízást azokat a szóbeszédek is hallotta Méltóságod, akik róla már minden szájakon forganak. Nagy természetű asszonyszemély ez a Széchy Mária. Első urának életjében ama nyughatatlan Zólyomival latorkodott. Második férjét, Rozsályi Kun uramot faképnél hagyá, azután négyszázfőnyi hadával hazafutamította Déva alul.

Wesselényi szeme felragyogott:

— Szóbeszédeknek szokások tódítani. De ha eme suttogásokban szemernyi igazság vagyon, nem lehet amolyan teddide-teddoda vászoncseléd ez a Széchy Mária.

Gyöngyösi István szemeállításából látta már, hogy érdeklő az asszony. Gondolta, üti a vasat, míg meleg.

— Egy iziben magamnak is szerencsém volt látni, — mondta csendesen — lovon mégpedig. Bizony férfiban is keveset esmértem paripához nőttebbet. Szépsége

meg akar drágakövek közt a kárbunkulusé. Oszt mer filem mindenfelé ott vagyon, belékeveredtek olyasmi hallomások is, hogy Mária grófné erős visszavonásban volna sógorával, mivelhogy ő az király híve, Illésházy uram peniglen köpönyegforgatásával őtet is ki akarná forgatni igaz jussaiból.

Leszenyei uram irigy pillantást vetett diáktársára. Mindezeket neki jobban illet volna tudni, mint ennek a szeleverdi legénynek, aki nem átalotta holmi haszon-talan versifikálásokkal lopni Isten drága napját. Íme, szemfülessége most nálánál is jobban végére járt a dolgoknak. Láttá, hogy Wesselényi is egyszerre csupa tűzláng lesz. Járt már az elméje, mint a villámlás. Minden ízével benne volt már a kalandban, bár azt se tudta még, hogy vágjon neki.

— Nem mondom, lehetne valamit próbállani Széchy Máriával — lépett oda szorosan Gyöngyösi elé.
— Csak igenis magosan vagyon. Madárta kéne bízni a postát.

— Tudnék én gyalog madarat is — mondta csendesen Gyöngyösi.

— Gyalogot? Miképpen jut fel akkor ebbe a fészekbe?

— Hászen odavalósi. Ki onnét röppent.

— No, mondanád már! — tüzesedett neki mindjobban Wesselényi. — Ki volna az? Merre van?

— Odakível vigyázza két darabont. Itten csel-lengett a tábor körül. Gyanús volt nékem kandi ódal-gása. Fülönfogattam, hátha kipiszkálunk belőle valami — felelte Gyöngyösi.

Wesselényit majd szétvetette a kíváncsi türel-metlenség:

— Hozasd ide, de ebben a szempillantásban — horkant rá Gyöngyösire. Az ugrott is nyomban és kis-vártatva már tért is vissza emberével.

Nem volt az senki más, mint Csikós Máté, a murányi palóc.

Gyöngyösi uram azt hitte szentül, hogy ő csinálta

a jó fogást, pedig a fortélyos palóc fogta be őt a tulajdon szekere elé, mikor megfogatta magát vele.

Mert úgy volt az, hogy mióta a füleki főkapitány hada megjelent a vár alatt, Mária egyébre se gondolt, csakhogy miképpen is találhatna érintkezést az ostromlókkal. Egy éjszakai megbeszélésen aztán kifőzték, hogy a palóc kilopódkodik a várból és valamiképpen a főkapitány közelébe férkőzik.

— Addig-addig teénförgék a kezék ügyibe, hámíg nyakon nem csippentének, a többi osztteé az eén daógom.

— De hátha vissza se erisztenek — aggaskodott Mária.

— Ne feétseék engem, ha eminneét kiveckeledök, àmodà köteével se tártonak vissza.

Tervét hamarost véghez is vitte. Amit Gyöngyösi uram Wesselényinek a murányi viszonyokról elmondott, azt már a palóc szedette ki magából nagynehezen, mintha rettentő kedve ellenére árulna el hétpecsétetes titkokat.

Most ott állt Wesselényi előtt. Szemre rettentő megilletődéssel. Tekintetét mintha keshedt csizmája orrához szögezték volna. De alkalomadtán csak úgy surrantak szét lapos pillantásai félighúnyt veres szemehéja alól. Alaposan szemügyre vett mindent, de úgy, hogy észre ne vegyék.

— Mit kódorogtál erre, — mordult rá Wesselényi — ki akartál szaglászni valamit?

— Nem vaóneék eén se vizsla, se kopaó, hogy szaglaallaneék — szentenciázta a palóc.

Wesselényi elmosolyodott:

— Azért nagy kutya vagy, azt már látom. De vigyázz, ha harapni találsz, megütheted a bokádat! Hát csak ki vele, mi dógod volt erre?

— Mindöszve-vissza csak hummi kis jaarkaalaás. Szegeény embernek laába a pósta, osztteé szüntelen vederik.

— Ki veder?

— Ki-ë? Haát a Szeéchy Maária geraófasszony. Miveehogy ugorkaára eehezett.

— Úgy szereti asszonyod az uborkát?

— Szeretyi, baátor nem tunnaám, meé kap úgy rájtà, mikor ötet magaát is ugyan beésavanyintottaák.

— Mégis uborkát viszel neki?

— Viszek, mer a Kürthyné nagysaága kúdi. Eén viszem, amit kúdonek veélem.

— Tólem is vinnél póstát asszonyodnak? — kérdezte Wesselényi.

— Aztát maán nem! — jelentette ki határozottan a palóc.

— Mért nem, te, hiszen én is küldöm, mégpedig véled.

— Kúdi aám, de én jobban szeretem kiedneél à tulajdon bőrömöt.

— Mi gondom nékem a te bőrödre!

— Magaának semmi. De éénraólam lenyúzzaák, hà kiedteól asszonyomnak postaát viszek.

— Kis cédula volna csak. Ha nem viszed, én üttetlek agyon, az jobb leszén?

— Hà agyonveret, kivel kúdi a ceédulaát?

— Véled nem küldhetem, ha nem viszed.

— A ceédulaát nem is. De az ugorkaát igen.

— Mit érek én a te uborkáddal!

— Mit-e? Hát tegyë belë a ceédulaát.

— Na lám-e, hogy ezt ki nem találtam! Mégis nagyon valami a kobakodban!

— Mondta maá aztat magaánaál nagyobb kutya is.

— Kicsoda, te?

— Haát a Paázmaány kargyinaális, mikor a mebaódogútat Eéva jaányaával kiegyesítettë. Hanem maga meg osztengat inkaább az ugorkaáraól gondoskogyeék.

— Mit csináljak vele?

— Ne vaárja meg, míg megívik, ha hozassa bé àmodà a csalitosbaól, osztëé gyuggassaák beé egyikőjeébë a ceédulaát.

Gyöngyösi maga ment a csalitosba, arra a tájékra,

ahol a palócot fülöncsípték. Meg is találta hamarost az uborkás zsákot. Vitte be gazdájához nagy diadallal, aki közben tollba mondta Leszenyei uramnak a levelet Széchy Máriához :

— Nagyságos asszonyom, — kezdődött a levél — kedves megbocsájto engedelmet, hogy ezen levelemmel megháborgatom, hozzája még mint esméretlen, de magam is nagy nyugtalanságban élek, mivelhogy Nagyságoddal személy szerint nem szólhatok olyan dologban, ki Kedre igen nagy fontos-sággal vagon s kin nekem egész bódogságom múlik. Egyebet mostan nem izenhetek és esedezem azért is, hogy mindezeket titokban megörzeni méltóztatna olyan embernek kedviért, ki Kednek éppenséggel nem ellensége, ha más párton vagon is. Teljes bizalmam vagon Kednek nemes lelkében, hallgatnd meg hát kéresemet és küldené hozzám izenettel hűséges emberét, hol és miképpen volna lehetséges személy szerint való találkozásunk. Légyen Nagyságod is erántam bizodalommal, miképpen én is buzgó és alázatos szolgája vagyok

Wesselényi Ferenc

Vékony hártýára apró gyöngybetűkkel írta fel ezt az izenetet Leszenyei uram. A palóc meg most szedte elő minden fortélyát. Kicsinyre összehajtogatta a hártýát, azután méhviaszt kért, belégyúrta galacsin formájában a hártýát, mint akinek ez tanult mestersége. Majd kést húzott elő, kivett a zsákból egy szép uborkát, úgy metszette meg, olyan vékonyan, szinte láthatatlanul, akár a tábori borbély éles borotvája a fájó tagokat. A kis viaszgalacsin úgy eltűnt azon a keskeny sebhelyen át az uborkában, hogy senki észre nem vehette s maga a levélkét rejtő uborka úgy elveszett a zsákban, mint a mesebeli tű a szénásszekérben.

A murányi strázsa a parancshoz híven megállította a hazatérő palócot. Megtapogatták jobbról-balról, kikutatták minden szál ruháját. Az uborkát kirázták a

zsákból, hiába sápítozott Máté, hogy mind össze-vissza törik a drága portékát, akit Kürthyné ifiasszony nagysága még a legjavából is válogatva szemelt ki. De hogy semmi gyanúsát nem találtak, útjára engedték a palócot.

Az ment egyenest úrnőjéhez.

Mária már türelmetlenül várta. Behívatta belső szobájába. Néhány napja adta a gyöngélkedőt, pamlagán pihengetett, nem szúrt szemet a cselédségnek, hogy a poros palóc ilyen nagy kegyben részesül.

— Láttad Wesselényi uramat? — ez volt első kérdése.

— Haászen van szemem — felelte vállrándítva a palóc.

— Milyen ember? — érdeklődött tovább Mária.

— Az-é? Szeép nagy barom embër, csakis azt mondhatom. Bótos mellyë majd szeéjjelvetyi magaan à ruhaát. Aállaan më fain kondor szakaáll barkaadzik. Az ëcceriben naálunk jaárt Zaólyomi úrfihon formaáz, csak eép testësebbë.

Mária elgondolkozott. Zólyomi fájdalmas képe kezdte már elmosni szíve első lángoló látomását. De most a palóc szavára megéledt ott régi ragyogásában, csak kezdett már egybefolyni a bizonytalan álomképpel, amelyet néhány napja Wesselényiről szövögetett. Egy ideig némán nézett maga elé. A palóc is állt ott szótlanul és a zsákot vette egyik kezéből a másikba. Végre megszólalt az úrasszony:

— Nem hoztál tőle semmit?

— Eztet a kis nyeszlett ugorkaát.

— Úgy mondták, hogy azt Kürthyné húgom küldte.

— Eő küdte vaóna, de feőkapitaány uram is hozzáajapaótoltt valamit.

— Mutasd azt a zsákot — ugrott fel égő kíváncsisággal Mária. A palóc elébe tartotta a megnyitott szájú zsákot, de Mária semmit sem látott az uborkán kívül. Belé is kotort. Nem talált semmit.

— Nem látok én itt egyebet uborkánál — mondta csalódottan.

— Az a jaó, mer ha maga laátja, egybe mellaátta vaóna a kapustraázsa is.

— Mit küldött hát Wesselényi uram?

— Csak egy kis ceédulaát.

— Mért nem mondod mindjárt? Harapófogóval kell belőled kihúzni mindenegy szót? Hol az a cédula? Nem látom semerre — türelmetlenkedett Mária.

— Meglaássa egybe, csak szegje meg az ugorkaákat. Egyikbē bennē vagyon az ceédulka saárga viakszba belēnyomkodva. Avvaóna azeért tanaácsolaásom, magā kezivel rakodja bē ezt az ugorkaát. Senki kandi veén-asszonyra ne bizza.

Mária megfogadta a palóc tanácsát. Szívdobogva bontotta ki a levélkét. Tízszer is elolvasta minden sorát. Élete nagy fordulóhoz érkezett. Wesselényi főkapitány, akinek asszonyszíveket tipró daliságáról, de példás lovagi viseletéről is nem egy hír jutott már el hozzá, felajánlotta íme jószolgálatait. De elfogadhatja-e? Merje-e elfogadni? Milyen árat kér vajjon tőle Wesselényi? Hátha csöbörből vederbe esik? Elveszíti a várat így is, úgy is. Csak a várral együtt jóhíret is, ha ostobán beleesik a főkapitány csapdjába. Mert lehet ám, hogy csapda az egész levélke. A kitanult kalandhős két legyet akar egy csapásra. Megkaparintani a várat, hiszen ez mindenképpen szándéka s hozzá még egy szép asszony kegyét is, amelyet azonban könnyeden eldobhat magától, ha már egyszer a vár birtokába jutott.

Sose állt még Mária ilyen keserves keresztúton. Mit tegyen? Lehetetlen volt határoznia. Újra elolvasta a levelet. Megrágta minden szavát. Azokból próbált rejtett értelmet, útbaigazító intést kibetűzni. Egy szó megállította és szapora rápillantásokon keresztül kezdett mélyen megragadni lelkében. Wesselényi a maga egész boldogságát is emlegette az írásban. Hátha igazat mond a szó és a főkapitány is élete nagy határkövéet sejtí ebben a fordulóban, amelynek véghezvitelére még homályos terveket sem kovácsolt eddig? Hátha

Wesselényi harci kötésükön kívül másik frigyre is gondolt, arra a frigyre, amelyben az ég egész életre köti össze a szíveket. Mert ő maga már erre gondolt. A palóc elbeszéléséből, saját elgondolásaiból s a régi Zólyomi kép foszlányaiból már új látomás kezdett igéződni szívébe. Már egyre sűrűbben, egyre határozottabb körvonalakkal lebbent elébe. Részletei mind jobban kiárnyalódtak, halaványsága lassankint megszínesedett és egyre vonzóbbá, egyre lenyűgözőbb erejűvé vált. Érzései, éber álmodozásai mind e köré a látomás köré csoportosultak. Wesselényi képe most úgy élt benne tele remegő várakozással, mint egykor az ifjú Bethlen Istváné, amelyet azután Zólyomi megjelenése váltott végzetes valósággá.

Ennek a képnek parancsoló kialakulása döntötte el tétova kétségét is. Mindenáron látni, ismerni akarta Wesselényit. Annyi bizalmat talán helyezhetett belé, hiszen lovagi hírért hallotta mindenfelől, hogy nem él majd vissza a helyzettel első találkozásuk alkalmával. Ez a találkozás különben semmire sem kötelez. Ha beszélt Wesselényivel, ha kitárták egymásnak szándékukat, jobban megítélheti, mit építhet erre a szövetségre és akkor még mindig ráér dönteni, nekivágjon-e vakmerőn a vállalkozásnak, vagy jobb, ha óvatosan takarodót fűj.

Az elhatározás megérlelődött benne. Levelet küldött hát Wesselényinek. Megjelölte benne a találkozás idejét és helyét, a kies fekvésű tiszolci völgyet a murányalja—tiszolci országút mentén. Szép árnyas, berkes völgy volt ez. Halk morajlású, kristályosvizű patak csörgedezett át rajta. Mária békés időben nem egyszer járt itt pisztrángozni és a várbelieknek kedvelt rákászó és horgászó helye volt. A levélkét ő is viaszba pólyálta és Máté úgy dugta el ujjasának egyik pitykegombjába.

A találkát hát megadta, de hogy a várból miképpen jut majd ki s miképpen ér el a találka helyéig, arról egyelőre még sejtelme sem volt. Azt tudta, hogy Illés-házy vigyáztatja minden lépését. Elsősorban tehát

sógorának éberségét kellett kijátszania. Törte a fejét és egész aprólékos haditervet dolgozott ki. Azt mindenestre már a levélben megírta Wesselényinek, hogy vonuljon el hadával a vár alól, mint aki belátta vállalkozásának kilátástalanságát. Azután ő maga is kezdett engedni merevségéből. Ha sógorával találkozott, elejtett szavakkal célozgatott rá, hogy megúnta ezt az örökös rokon i torzsalkodást, talán lehetne találni módot tisztességes megegyezésre. Hallotta azt is, hogy Illésházy Kassára készül, a fejedelem hadiszállására, főbenjáró megbeszélésekre. Nagyon jól tudta, milyen fejtörést okoz ez az út Illésházynak. Gondolni se mert rá, hogy hagyja őt egyedül a várban, mintha sejtette volna, hogy Mária jó hasznát húzhatja távollétének. Illésházy nem is titkolta ezt az aggodalmát és mindenképpen igyekezett rávenni Máriát, kísérje el őt a fejedelemhez. Mária most engedékenyebbnek mutatkozott. Remélte, hogy viszonzásképpen sógora is enged valamit szigorából. Illésházy úgy érezte, hogy kitartásának mégis sikerül símán dülőre vinni a dolgot és Murány vára most már menthetetlenül ölébe hull. Most már semmi nem akadályozhatja meg, hogy legmerészebb álma teljesüljön és a várat kizárólagos birtokába vegye.

5

A találka napja, július 17-ike, tündérszép hajnalal köszöntött be. Mária házanépe már jókor talpon volt. Az úrasszony előző nap elmondta néhányszor, hogy másnap rákászni és pisztrángozni készül a tiszolci völgyben. Kedves mulatsága volt ez és most már oly régóta meg volt tőle fosztva. Mindenki természetesnek találta, hogy megragadja a kedvező alkalmat, hiszen az idő szépsége állandónak mutatkozott, a vár körül csend és nyugalom volt mindenfelé. Mária azért mégis lóra ültette azt a néhány embert, aki az ő kenyerét ette a várban. Ez sem kelthetett gyanút. Végül mégis

háborúban éltek, akármilyen csend volt is a vár körül, véletlen is odatévedhetett holmi garázda portya. Illésházy uram is úgy vélte, jobb, ha nem ellenkezik mindenben sógorasszonyával. A rákászás ártatlan mulatság. Az is megvillant csak úgy mellesleg a fejében, az se volna éppen nagy veszedelem, ha Mária véletlenül mégis kinn találna rekedni a várból.

A hűvös, jószagú hajnalban hát serényen folyt a készülődés. Összeszedtek minden szükséges szerszámot. Az étellel-itallal megrakott kosarakat vitték le a kulcsárházhoz, ahol a lovasok már nyeregben várakoztak. Mária is éppen indulóban volt, amikor váratlan látogató toppant be hozzá. Sógora volt, Illésházy Gábor.

Mária hátán hideg borsódzott végig. Mi történhetett? Sógorának még tegnap semmi ellenvetése nem volt. Csak nem szimatolt meg valamit?

Egész belseje reszketett. A fojtott izgalom majd szét vetette. De úrrá lett önmagán és a magáraerőltetett nyájasság minden kedves előzékenységével kérdezte:

— Minek köszönhetem a nem várt szerencsét ilyen hajnali órán, kedves sógor uram?

Illésházy ravaszul mosolygott.

— Láttam, hogy igen jókoron talpon vagy ma egész háznépoddal. Magam is korán ébredtem és igen megehültem. Éva még aluszik, gondoltam hát, szívesen láthatnál egy kis reggelire.

— Szíves örömet, kedves sógor, de magam is éppen indulóban vagyok. A tiszolci berekben készítettem kis rákászatra. Embereimet előre is küldtem.

Illésházy nevetett:

— A rákok megvárnak, kedves hugám, de az én éhségem igen is türelmetlen.

Mária kifogást keresett:

— Nem is tudnám, akad-e itthon kegyelmednek való ízes falat? Az elemózsiákat már kosárba rakattam, szégyent vallani pedig nem szeretnék.

— Erdélyországban híre volt már a te konyhád-nak, — hízelgett Illésházy — nálad a maradékokból

is lakoma teltetik ki. Magam meg kevéssel is beérem, inkább szeretném véled zavartalan megbeszélgetni némely ügyünket. Ez a reggeli óra kiváltképpen alkalmas rá.

Mária remegett, hogy ellenkezésével még gyanút kelthet sógorában. Megadta hát magát sorsának. Gondolta, reggeli után valamiképpen majd csak szabadul sógorától. Előhordatta hát, ami ízes falat még volt a kamarában s ugyancsak gazdag reggelit tálatatott fel sógorának.

Illésházy uram, aki nem vetette meg a jó falatokat, nagy ápititussal látott hozzá maga delektálásához. Ami kedvelt étele volt, abból jól belakott. Ugyancsak nagyokat kanyarított a rózsás vaddisznósonkából, vékony szalonnaszeletekbe ágyazta a lúdeímerről lefaragott húst. A kocsonyában remegő rózsaszín lazac után csettintett és egy kis diópálinkával öntözte meg. De egyéb tálakról is csipegetett és Mária égő türelmetlenséggel szemlélte, milyen lassú és aprólékos élvezettel nyújtja az étkezés idejét.

Tükön ült. A tiszolci völgyben Wesselényi azóta már régen vár rá s bizonyosan nem tudja mire vélni késedelmét. Sógora pedig rá se tért még arra, amiről tulajdonképpen szólni akart. Ő maga fordult hát hozzá :

— Mi is volna, mit kegyelmed vélem szóba venni kívánna ?

Illésházynak tele volt a szája. Úgy mondta csámcsogva :

— Nem éppen főbejáró dolog. Csak engem most egynémely ügyek-bajok fejedelem önagyságához szólintanak. Kassára vagyok indulóban. Most legjobb alkalom volna, hogy vélem utazzál te is.

Mária úgy vélte, jobb lesz nem ellenkezni.

— Magam is megforgattam elmémben ezt a dolgot, — szólt fontoltan — úgy vélném hát, ha egyesség lehetne köztünk, jobb volna nékem hazatérni erdélyi jószágaimra.

— Hogyne volna jobb, nagyon is érdekedben

volna — helyeselt a sógor nagy mohón. — Mink itten valamiképpen csak megelégténénk. Erdélyi jószágod meg jobban gyarapodnék magad szeme alatt.

Olyan hévvel beszélt, hogy a falat majd torkán akadt. Azt hitte, száraz a garat, azért nem csúszik. Hirtelen kapott a diópálinkás karafínáért. Töltött s egy hajtásra benyelte. Szeme megcsillant.

Máriának jó gondolata támadt.

Másik kristálypalackért nyúlt:

— Ezt kóstolná meg kegyelmed, — mondta és töltött sógorának — a Szepességből való fenyővíz. Igen delectabilis ital.

Illésháznak ízlett. Szája tele lett hús, nyugtató fenyőzamattal. A sós füstölt húsok igen kívántatták vele az italt. Az első után nyomban felhajtott második, harmadik pohárkával is. Mária tudta már, mit kell tenni. A fali fülkéből rozsólist vett elő, meg erdélyi fahéjas kökényvizet. Sorra kóstoltatta őket sógorával. Némelyiket meg is kettőzte Illésházy. Most kezdett csak nekikedvesedni. Az idő pedig rohant. A találka órája már régen elmúlt. Wesselényi uram azóta tán el is únta már a várakozást. De mit tehet? Alig bírt már szörnyű izgalmával. Most hirtelen támadt egy gondolata. Úgy kapaszkodott bele, mint mentő deszka-szálba.

— Vagyon nékem csodálatos sűrű gyoroki másolásom, — fordult oda sógorához — nem bocsájthatom el addig nyugodt szívvel, hamíg abból nem nyelt egy kortyintást.

— Adsza hugám! — enyelgett Illésházy — de legalább olyan tüze legyen, mint szemednek.

— Nagy kalefaktor kegyelmed! — fenyegette hamiskásan Mária — hanem akkoron engedelmével kiszóllanék, mert nehezen lelik meg a pincében.

Azzal már lebbent is ki az ajtón. De elsőbbit nem a bor után nézett, hanem Mátét szólította, hogy nyargaljon lóhalálában a tiszolci berekbe és jelentse meg Wesselényi uramnak, ha ugyan még ott vagyon,

milyen nehéz kő akadt útjába, de várja meg bizonyosan, mert ha sikerült odéblódítani a koloncot, megyen hozzá, amilyen sebesen csak tud.

A tüzes gyoroki aztán megtette a magáét. Illésházy uram kezdett ferdén pislogni, nyelve akadozott, a bor lassanként egészen elnyomta. Tántorogva oldalgott a kerevetig. Ott végigdült nagy lomhán, de még ott is áhított az italból.

Mária vitte neki a telt poharat. Tudta már, hogy nincs mit tartani elgyalázott sógorától. Legkedvesebb mosolyával mondta neki:

— Igyék csak kegyelmed, ha ízlik. Tart még a palackban. Hanem magamnak mostanság már legfőbb ideje mennem. Ha nyomban nem indulok, mind kiveszik a parasztok a vizet az érből, akkoron pedig vége a halászatnak.

— Csak menj... m... menj — motyogta Illésházy. — Magam... jól elleszek mán itten...

Keze lelankadt. A pohár kihullott belőle s a bor végigloccsant a mellén. Mire Mária a palotaházból kilépett, már hangos horkolással aludt.

Wesselényi közben nem kevésbé türelmetlenül várakozott a tiszolci berekben. Néhány meghitt embere kísérte csak el. Hetedmagával volt mindössze. Mária kívánta, ne hozzon nagyobb kíséretet.

Ilyen kis csapattal azért mégsem merészkedett Murány alá. Ellenséges föld volt ez, mindig számíthatott kellemetlen meglepetésekre. Egész kisebb haddal jött hát ki Fülekből. De a csapatot jó félóra járásra hagyta az országút közelében. Máriában sem bízott egészen. Most, hogy ott várakoztak a sűrű lombkárpit mögött, az édes nyári zsongásoktól hangos berekben s az órák teltek, de Máriának híre-hamva se volt sehol, kezdett ez a bizalom még jobban megfogyatkozni.

Jól fenn járt már a nap, mikor messziről lódobogás hallatszott.

— Végre valahára! — sóhajtott fel könnyebbülten Wesselényi.

A rejtekben meglapult kis csapat feszülten figyelt. Wesselényi már fordította lovát, hogy elébe léptessen az érkezőnek. De Gyöngyösi hirtelen megragadta a sötét pej kantárját.

— Megálljon kigyelmed — mondta fojtott szóval. Feje előremeredt. Csupa fül volt.

— Hallga csak! — mondta kisvártatva.

Az egész csapat minden idegszálával figyelt.

— Sok lovas közelít itt — mondta halkan Wesselényi.

— Egész nagy csapat — súgta Gyöngyösi.

— Törbe csaltak volna? — horkant fel gúzsba-vert indulattal a főkapitány.

Mindenki visszafojtotta a lélekzetét is. A lódobogás egyre közeledett. Már hallották jól a patkók csatogó zaját. Felmérték belőle a csapat erejét. Jó háromszázan is lehettek. Már olyan közletről vert a zaj, hogy azt hitték, minden pillanatban előbukkan a lombkárpit mögül az első lovas. Kezüik kardjuk markolatán volt. Akadt, aki pisztolya agyát szorongatta.

Aztán... kezdett halkulni a dobogás. A csapat elhaladt mellettük. Másfelé fordult. Róluk nem tudott semmit. Nem is vette észre őket.

Wesselényi most megint bizakodva várt. De Mária csak nem jött. Wesselényi türelmetlenségét bosszúság váltotta fel. Orránál fogva vezette volna ez az asszony? Mint tacsó diákot kiállította a vártára s most talán a közelben rejtőzve kuncogva mulat rajta valahol.

Elhatározta, percet se vár tovább. Indult volna is már. De most megint lódobogás hallatszott. Ezúttal magános lovasé.

Megint nem Mária volt, Máté érkezett nagy lóhalálában asszonya üzenetével.

Nem sokkal azután jött ő maga is. Arca kipirult a sebes vágatótól. Jó lóháti menyecske volt. Keményen megülte a tüzes paripát, mintha hozzánőtt volna. Csodálatos jelenség volt a reggeli ragyogásban. Wesselényi szeme egészen ráfeledkezett.

Wesselényi már a palóc érkezése után leszállt lováról. És most egy bokor mögül lépett elő. Máriának is kellemes meglepetés volt a találkozás. A férfi, aki lovagi hódolásnál mélyebb és bensőbb illetődéssel járult elébe, nem csalta meg testi valójával meghomályosítva a lelkében hordozott képet. Még inkább tán az homályosodott meg.

Azt a remegést érezte, amelyet szűzi kivirágzásának első fogékony, boldog várakozása idején, Zólyomi érkezésekor. Wesselényit, a nők körülrajongott bálványát, a hódításokhoz szokott lovagot is furcsát szíven ütötte ez a találkozás. Nem győzte szemébe s a szemek kapuján át megtárt lelkébe fogadni ezt a délceg amazont, akinek rugalmas, párducos keménységén át valami bársonypuha, belső báj parázslott felé. Wesselényi hódításra készülődött és most úgy érezte, magának kell hódolnia.

A szerelem titkos hatalma, amelynek kölcsönös várakozás felajzottságában vetették meg az ábrándok színes kárpitjával körülredőzött, mennyezetes ágát, egyszerre fogant meg szívükben. A többi már asszonyi ügyesség és férfiegyenesség dolga volt.

Mária könnyedén ugrott le lováról. Nem várta senki segítségét. Kezét nyujtotta a mélyen bókoló Wesselényinek, az meg áhítatos csókkal illette.

Mária rámosolygott és mindjárt a dologra tért:

— Én amoda hagytam nagyszámú lovas szolgálomat a patak fejenél, kegyelmed is elküldhetné hát, kik kíséretében vagynak. Hiszen, mit mostan szólunk, csakis kettőnkre tartozik.

Wesselényi intett embereinek s azok jó iramodást tovább húzódtak. Wesselényi a berek legsűrűbb lombú árnyába vezette Máriát. Ott a pázsitra terítette köpenyét és ráültette az asszonyt, maga pedig feltérde ereszkedett mellette. Bizony a pásztordillek akármelyik festője lefesthette volna így őket, fejük fölött a csintalan röpökdő, nyilas Ámorról.

Wesselényire mind jobban hatott az asszony szép-

sége. Egy-két szava mindjárt elárulta éles elméjét, szellemének szabad, felsőbbbbséges szárnyalását. Nem, Mária semmikép sem volt köznapi lény, ezt tüstént, látta Wesselényi, először mégis, talán csupa megszokásból, a könnyű prédához szokott nőhódító módszereivel próbálkozott. Mélyen nézett az asszony szemébe, választékos bókokat mondott neki. Majd hirtelen fellángolással, mint aki nem tud már magán uralkodni, megragadta az asszony kezét, húzta volna magához és közben suttogó elragadtatással mondta :

— Oh gyönyörűséges Vénusz, rabbá igáztad Mars fiát. Ám mostan én teszlek rabommá. Nem bocsájtalak el soha. Elragadlak magammal mindétig való rabtartómnak Fülekre.

Mária a szép mondást méltánylón mosolygott. De kezét ijedten húzta el :

— Kegyelmed lovagi szavára fogadta, hogy nem használja védetlenségemet, — rebegte — egyebeken is úgy mondta levelében, életbevágó ügyről kívánna vélem szólni. Remélem, mit előbb mondott, csak játékos dévajkodás volt.

Wesselényi látta, hogy itt könnyűszerrel nem boldogul. Ha sikert akar, magának is áldozatot kell hoznia. De ha Széchy Máriára nézett, egyszerre úgy érezte, hogy szíve egész hevével vágyik erre a gyönyörűséges áldozatra. Hanem azért nem rontott ajtóstól a házba. Legfőbb ütkértcátyáját a végére tartogatta. Húvösebbre fogta hát a szót :

— Murányról kívántam szólni nagyságoddal — mondta. — Fáj nekem, hogy ez a mindig hűséges vár elszakad immár az országtól és a törvényes király hűségétől.

— Kárhozatosnak ítélem ezt jó magam is — felelte Mária. — Késérőség szorongatja szívem, ha arra gondolok, anyám, szegény megboldogult, milyen erős esküvéssel fogadta, hogy a várat mindétig király földesége hűségén tartja és ezt végrendelésében vélünk,

leányaival is szentül fogadtatta. Bizony nincsen most nyugovása sírjában sem.

— Akkor hát járjon kezemre nékem Murány visszaszerzésében — kapott szavába hévvel Wesselényi.

Mária most megint visszahúzódtott tartózkodó óvatosságába :

— Mit tehetnék én, szegény, magános asszony ?

— Bévül lehetne segélyemre. Megtántoríthatná az őrséget.

— Egymagam ? Mert akik az várbéliekből én-hozzám húznak, igen csekély számúak. Alighogy egy-néhány szál ember. Illésházy sógorom nagy éberséggel vigyázza a várat. Hatszáznál is több embere vagyon. Mind hűséges, megtántoríthatatlan híve.

— Talán a kaput nyithatná meg a grófné — erős-ködött Wesselényi.

— Hogyan is ígérhetnék ilyesmit ? A vár kulcsai nincsenek énnálam. Biztos rejtekben őrizi sógorom. Nékem magamnak meg minden lépésemet leskelőkkel vigyázza. Jóformán rab vagyok csakis a várban.

— Mégis kieszelhetnék valamit. Két erős szándék, két bátor szív sokat tehet — buzgott Wesselényi.

— Könnyedén szól kegyelmed idekívül, — mondotta Mária — de én bévül egy kockára vetek mindeket. Hátha rajtaérnek valamely ártó cselekedeten ? Árulás eshet az utolsó pillanatban is. Mi lesz akkor énvélem ? Sógorom tréfát nem esmér. Keserves rab-ság vár rám, vagy még annál is rosszabb.

— Bizony látom már, igen sokat és vakmerőt kívántam nagyságodtól.

— Ne véljen gyávának kegyelmed ! Életem nehéz sorokban fordult már, mégis mindig helyén volt a szívem. De maga szemivel láthassa, mennyit vetek kockára. Igazában nem is tudom, miért ?

Mária könnyedén mondta ki ezt a döntő szót. De Wesselényi már tudta, mire céloz. Tapasztalt elméje olvasott az asszonyi szívekben. Nem is érte váratlanul ez a kérdés. Attól a pillanattól, hogy ebbe a vállalko-

zásba belébocsátkozott, sokat forgatta elméjében, mire is kell magát rászánnia, ha sikert akar. Jól meglátolgatta a dolgot minden oldaláról. Be kellett látnia, hogy Mária csakugyan sokat kockáztat. Hírét-nevét veszedelembe döntheti. Egész élete sorát sötétbe fordíthatja. Mindennek nekivághat talán azért a célért, hogy sok hányódás után derék hitvest kap, irígyelt, ország szeme előtt magasló férfit, akire talán fényes polcok várnak még dicsőséges pályán. Talán mély vonzalmat is érez iránta ez a szép asszony, hiszen szemrevaló férfi. Kalandjaiban mindég sikere volt. Mért ne térne meg a kalandokból most a békés családi tűzhelyhez? Ezért az asszonyért érdemes is volna. Milyen más volt, mint első felesége, a szelíd Bosnyák Zsófia. Az úgy élt mellette, mint megadó mártír. Nem volt akarata, még tán gondolata sem. Ez csupa tűz, csupa vakmerő szándék, erős elhatározás. Milyen méltó párja volna! Milyen magasra vihetné tanácsadó elméje és hatalmas jószágai támogatásával. Mindezt sokszor megforgatta már elméjében. Most azonban, hogy a hódító szépségű asszonnyal szemtől szemben ült, könnyen hevülő szíve egyszeribe lángragyújtotta botorkáló szándékú elhatározását. Érezte, hogy a kocka nála is el van vetve.

Mire a gondolat szavakig érett benne, hevülő lelke beléjük öntötte már egész lángolását:

— Hogy is ne tudhatná, asszonyom, miért cselekszi! Hát nem látja orcámon, nem olvassa ki szememből, nem érzi egész valómon a lángolást, amely csordul-tig bétölti szívemet? Legalázatosabb hódolója vagyok itt színe előtt, kinek csakis az leghévségesebb óhajtása, hogy szent friggyel kapcsolja magához élete fogytáig nagyságodat, ha ugyan csekély személye hasonlatos-képpen tetszésére vagyok asszonyomnak.

Mária, aki eddig ügyesen használta fel magakelle-tésének kipróbált eszközeit, most szemérmesen lesütötte szemét. Hangját is suttogóra fogta:

— Rég ideje hordozom már a magános özvegység

terhét. Bizony rászorulnék gyámolra. Kegyelmed személye pedig . . . — itt egyszerre félbeszakította szavát, pír szökött arcába, de aztán hirtelen elhatározással felvetette fejét, mélyen a férfi szemébe nézett és úgy folytatta: — . . . mit is tagadnám . . . kedves nekem. Úgy érzem, teljes bizodalommal tehetem sorsomat kegyelmed kezébe, Wesselényi uram.

Wesselényi most felugrott. Kivonta kardját. A suhogó dömöcki penge megcsillogott a lombréseken alátöredezett napsugárban.

— Esküszöm — mondta hévvel — erre a szablyára, kit soha még folt nem mocskolt, hogy én hitvesemmé teszek, gróf Széchy Mária! Sorsunk e mái naptól kezdve egybefűződött. Soha senki és semmi szét nem választhatja, hacsak nem a halál.

Mária arca tiszta fényben sugárzott.

— Magam pedig fogadom, — mondta s hangjában szilárd eltökéltség csengett — hogy mindétig engedelmes és hívséges asszonya leszek kegyelmednek.

Ünnepélyes csend következett most. Mind a ketten hallgattak a perc bűvöletében. Wesselényi törte meg a csöndet:

— Hanem esküvőnket mégis csak Murányban kellene megtartani.

— Ott mostan más parancsol — mondta szomorú mosollyal Mária.

— Majd lesz ott más úrnő megint — csattant fel Wesselényi — ha mind a ketten úgy akarjuk.

Hogyne akarta volna Mária. Más vágya sem volt. De még most is szinte lehetetlennek látszott ez a vállalkozás. Arra bizony gondolni sem lehetett, hogy a kapukat megnyissa. A kulcsokat sokkal éberebben vigyázták s a kapuórság is szüntelen résen állott. Egyetlen út kecsegtetett csak a siker reményével, ha Wesselényi és hívei a falakon át jutnak be a várba. De hogy mászhatják meg titokban a magas bástyákat?

Wesselényi a falakra s a falak lábánál ásító

mélyiségekre gondolt. Szinte beleszédült a puszta elképzelésbe :

— Lehetetlenséggel határos ez a merész vállalat ! — kiáltotta.

— Mégis meg kell lenni — mondta keményen Mária. — Más út nincsen. Csak nem riad tán meg kegyelmed ?

— Poklokra is leszállanék éretted ! Murány pedig a mennyország nékem.

— Mennyei lajtorjáról majd én gondoskodom — nevetett Mária. — Megdolgozok odabévíl mindenekért és amikor az óra ütött, lebecsájtom kegyelmetekért a felhágó létrákat azon a helyen, hol legjárhatóbb a bástya. Kegyelmed pedig csak álljon készen éjjelnappal és várja üzenetemet. Ha megkapta, kövesse azt gyorsan mindenekben. Imádkozni fogok, hogy Isten segedelve vélünk légyen.

— Vélünk lesz és igaz ügyünkkel — mondta nyomatékally Wesselényi.

Mária felállt. Talán túlsoká is időzött már. Mennie kellett nyomban.

Wesselényi gyöngéden magához akarta vonni, hogy eljövendő frigyüket az első csókkal megpecsételje. De Mária szelíden eltolta magától :

— Túrheszen kegyelmed — mondta halkan. — Majd Murányban.

— Kegyetlen ! — sóhajtott Wesselényi. De Mária sebes léptekkel tért át a bozótoson. Mire Wesselényi nyomába ért, már lova kantárát fogta.

— Hát semmi mátkazálogot sem adsz ? — szólította meg szemrehányón.

Mária kebelébe nyúlt és gyöngye hajából vett fürtöt nyújtott át Wesselényinek. A férfi lovára segítette s a következő percben már iramodott vele a ló sebes vágatással. Fölötte komoran és sötétlőn rajzolódott bele a délutáni fénybe Murány vaskos tömege s a sugár aszszony a nemes paripán olyan volt, mint tovasuhanó, igézetes álom.

Ha Wesselényinek most kellett volna választania közte és Murány közt, bizonyosan az asszonyt választja.

6

Máriára rá sem lehetett ismerni ezekben a napokban. Árnyéka volt csak régi magának, az izgalmak annyira megviselték.

Arca beesett. Szeme mély gödörben ült. Halálos fakósága riasztó volt. Állandó feszültség remegése háborgott benne. A rettenet, hogy minden pillanatban tetten érhetik s a mégsem lohadó akarát, hogy tervét mindenáron végrehajtja. Lábán is alig állt már, de éber szelleme egyre munkálkodott. Új meg új fortélyokon törte fejét, hogy kijátsza a körülte ólálkodókat, kik minden mozdulatát vigyázták.

De ez a nagy testi megviseltség valamennyire még kezére is járt. Sógora, Illésházy, amint tervbevette, csakugyan elutazott Kassára, a fejedelem hadiszállására. Indulásakor maga is belátta, hogy ilyen állapotban nem kényszerítheti az összetört asszonyt, hogy véle tartson. De nem is igen tartott tőle ebben az elesettségében, hiszen szemre jártányi ereje alig volt. Megtörtént hát, amit Mária alig mert remélni, maga maradt a várban Illésházy nélkül. Hanem most aztán jól fel kellett használni távollétének idejét. Ez alatt a néhány nap alatt kellett belopnia a várba Wesselényit. Különben végkép lemondhatott a siker reményéről.

A kedvező lehetőség megszázszorozta akaraterejét. Most, hogy a parancsoló odavolt, engedett valamit a nyomában settenkedő vigyázat is. Mária könnyebben érintkezhetett két bizalmas emberével, a palóccal s a palotaház kapusával, a Kopasz Kádas Mihállyal. Ezeket beavatta tervébe és a két hűséges csatlós rábeszéléssel, ígéretekkel a vár régi őrségéből sokakat megnyert úrnője pártjára. Mária a pénzt sem kímélte,

megtakarított tallérjait mind szétoztatta a hozzájárulóknak közt.

Nagy segítségére volt a palóc csavaros elméje is. Máté úgy ismerte a várnak minden zegét-zugát, akár a tenyerét. Mária tanácsért, útbaigazításért bátran fordulhatott hozzá. Most is tőle kérdezte meg, melyik bástyafal volna legkönnyebben átalhágható.

Máté gondolkodás nélkül vágta ki:

— Csakis hogy a haóheér baastyà tövi, aódalvaást, ahun a terheket a csigaas kötélén főfelényikorgattyaák.

— De az alatt felette nagy mélység vagyon.

— Vagyon az egyebhun is. Otteé mindöszvévissza tizenkeét öl.

— Jézus Márja, — szörnyűlködött Mária — hol veszek én kötelet ilyen temérdek lajtorjához?

— Kötél vaóna Jaolsvaán, ha csak à kell.

— Hogyan hozassam én azt a várba?! A kapu-örség bé nem bocsássa.

— Eészvel kell eéllyi! — szentenciázta nagy bölcsen Máté. — Majd vaánkushajba gyugjuk a kötelet libatalyu közibé. Azt meg nem laássà a buta kapuőr.

Mária szeme felragyogott:

— Ezt jól kifundáltad, Máté.

— Ha kifundaátam, el is veégezem. Raám bízhatjà.

— Rádbízom, Máté. Hanem létra is kellene nékem.

— Akadkozik Jaólsvaán az is. De aztat maán nem gyughattyuk talyubà.

— Hát hogyan kerítsek akkor?

— Aztat maán fundaálja ki màgà. Keednek is adott az Isten eszt.

Mária hát törte a fejét és hamarosan ki is főzte a létra dolgát. Már mosolygott is magában, milyen egyszerű az egész. Éva húgát csalja lépre. Nem is lesz nehéz.

Illésházyiné másnap rettenetes dér-dúrra ébredt. Zengett bele az egész palotaház. Azért, mint hamarosan kitűnt, még nem az ellenség rohanta meg Murányt, csak Bethlenné pörölt cselédeivel. Éva nagy sebtlen

szaladt át hozzá, hogy csitítsa kicsit, még megárt neki ez a nagy felindulás, hiszen amúgyis igen gyöngé bőrbén van.

De Máriát nem lehetett megnyugtatni :

— Képzeld csak, kedves húgom, — lelkendezett nagy kétségbeesve — sok drága szőnyegjeimet, keleti kárpitjaimat, meg egyéb tarka szőtteseimet mind pozdorjává rágja itten a por meg a penész ezek miatt a lustálkodók miatt. Mennyi tetemes pénzeket érő holmim megyen pocsékká ! Ki sem mondhatom, mekkora károm vagyom máris.

— Szellőztetni kellenék azokat a drága holmikat, mégpedig gyakorta — ajánlotta Éva asszony.

— Kellenék, kellenék ám ! De hol ? A várudvarra kirakodni nem lehet, amióta emez a sok idegen népség idebenn kódorog. Na, hiszem, hamarost lába is kelne mindeneknek !

— Vagyon hely bővön a padláson is.

— Akkurát hogy ezt mondtam én is cselédjeimnek. De ezeknek a dologkerülőeknek vagyon mindenre kifogások. Úgy mondták, a padláson létra nélkül semmit sem érnek. Ezért is perlettem velök. De hát igazság, hogy nékem létrám nincsen. Talán adhatnál nékem kölcsönbe te.

— A létrának bizony híjával vagyok magam is — mondta Illésházyné. De kisvártatva így folytatta : — Hanem Kata húgoméknak, Listiuséknak vagyon. Nékik most úgysem kell, hiszen Lipcsében múlatnak. Hozasd át az ő házokból.

— Bizony nagy szívességet cselekednél velem, ha te hozatnád át — mondta kedvesen, most már kicsit megcsitulva Mária. — Velem még akadályoskodni tanálnának urad pribékjei.

— Majd átalhozatom, no — hagyta rá Éva asszony nénjére, csakhogy békesség legyen.

Még aznap este ott is volt a létra a padláson. Máté oda hordta fel a vánkoshuzatokban belopott köte-

let is. S a szellőztetés, porolás ürügye alatt készült nagy serényen a kötélletra.

A munkát nem zavarta semmi. Erős, jó tartású volt a kötélletra. Egész sereg felhághatott rajta.

Akkor Mária elküldötte Mátét Fülekre Wesselényihez: legyen csütörtökön éjfélkor azon a helyen, amelyet Máté pontosan megjelöl. Lebocsájtott kötélletrát lel ottan. Többi az ő dolga lesz. Murány készen várja.

7

Az éjszaka olyan fekete volt, mintha szurokba mártották volna.

Egyetlen csillag nem pislákkolt a nehéz fellegek súlyától lesüllyedt égen, amikor Wesselényi hada a murányi völgybe kibukkant. Lehetett vagy ötszázfőnyi sereg, kisebb részben lovas, nagyobb részt gyalogos. A talpasokat még szerdán útnak indította Fülekből Wesselényi. Maga a főkapitány lovasaival másnap Polánka községnél érte utól a gyalog hadat.

Senki nem ismerte a vezér szándékát. Még azt se tudták, hová mennek. Wesselényi nagy kerülővel Breznóbányának irányította őket. Mindenütt magyar királyi területen akart haladni, nehogy meglepetés érje. Vezetőt is adott a gyaloghad mellé, valami Ficek Jakab nevű lator parasztot, akit a füleki vár tömlöcében őriztek. Hanem ez a Ficek Murányban szolgált valamikor. Úgy ismerte a várat és az egész környéket, mint a tenyerét. Wesselényi megígérte neki, hogy visszakapja szabadságát és még illendő jutalmazást is ígért neki, ha segítségével Murányban jövégre járnak.

Polánkán pihenőt tartott a sereg. Csütörtökön hajnaltájt megint fölkerekedtek. Most se tudta senki, hová is tartanak. Pedig a dolog ugyancsak furta a hadnagyság oldalát. Az is igen nyugtalanította őket, hogy letértek az országútról és nekivágtak az irdatlan erdőségeknek. Köves ösvényeken, vízmosásokon, éles

sziklákon, meredeken, tüskés bozótoson gázoltak át rettenetes törődéssel. Kezüik-lábuk felmarjult a küszködéses útban. Keserves kapaszkodókon lélekzetük is elállt. Hol nagy csuszamodásokkal egymás hegyén-hátán görögtek alá. Éktelen káromkodásukat csak a nyomukban megindult kavicszuhatagok robajlása nyomta el.

Nem hadi menetelés volt ez, hanem kínlódó vergődés.

— Hová a poklok búzhödt fenekére csal bennünket emez istenverte latra — tört ki az indulat Iványi Fekete László kapitány uramból. Csapzott üstöke szemébe lógott. Bozontos nagy szakállá tele volt ragadva bojtorjással. Kócos bajusza közt aszú pelyvát köpködött ki.

— Csak aztat tunnám, hova a nyavalyába törjük igény magunkot! — békétlenkedett Vadászi Pál uram s kerek szeme még karikábbra tágult zacskósra lötytyedt üregében.

— Hát te sem vagy tudója, Pali bátyám?

— Én bizony nem.

— Mégis istentelen cudarság, hogy igény engednek bennünket vaktába topogni. Én tovább nem mék tapodtat se.

— Igazságod nagyon. Mikorra ellenséget érünk, tövig kilóg nyelvünk, erőnköt meg itten tilójjuk csepűvé emezen a sátánpádimentomon.

A nyugtalanság tovább harapódzott. Wesselényi alig győzte a lelket tartani bennük. Végre alkonytájt kikeveredtek a sziklarenetegből. A megszelídült tájék ismerősnek tetszett. Murány aljára érkeztek.

Wesselényi itt magához kérette próbált személyes híveit, Fekete Lászlót, Vadászi Pált, Gombkötő Jánost, a két Farkas testvért és Solymosi hadnagyot, elmondta nekik, milyen nagy vállalkozásba fogott és hogy Murány vára reggelre kelve övék lesz, ha török-szakad is. Azt sem hallgatta el, milyen kötést csinált Széchy Máriával

s hogyha minden jól megy, vér nélkül vehetik meg az ország egyik legvíthatatlanabb erősségét.

Tetszett a kaland mindnyájuknak. Csak Solymosi hadnagy tamáskodott.

— Majd hogy hová nem vagyok a nagy ámulástól, főkapitány uram, — mondta élesen — hát kegyelmed ilyen könnyű szerével hitelt adhat asszonyi ígéret csalfaságának?

— Csak bízd rám, fiam, — nyugtatta fölényesen Wesselényi — asszony még nem járt túl az én eszemen.

— De hátha csak a várbéliek kelepceje vala az szép asszony. Oszt törbe ejtik itten egész hadával.

Wesselényi már kemény válaszon forgatta elméjét, mikor rettenetes dördülés visszhangzott végig a havasok dübörgő sikátorain.

— Na, lám-é, mit mondtam — nőtt meg a mellye Solymosi uramnak.

Csakugyan Murányban sütöttek el egy öreg ágyút. Utána mindjárt második dördülés is következett. Feszülten figyeltek a lombok védő rejtekében. Hanem azután csöndes maradt minden. Az alkonyat árnya kezdett megüledni a völgy mélyein.

— Takarodót lőttek a várban — mondta most Wesselényi. — De gyáva vénasszonyokká váltatok, hogy egy-két pukkanásra inatokba szorul a bátorság. Na, szépen vagyunk!

A hadnagyok megszegyelték magukat és elhallgattak. Wesselényi benn tartotta őket az erdős bércek biztosan rejtő fedezetében, míg az éjszaka sötétjét teljesen alá nem bocsátkozott.

Akkor leereszkedtek a „rút havasok“ közül a murányaljai síkságra. Lassan, óvatosan haladtak előre a sötétben. Mikor Murányalja közelébe értek, Wesselényi megállást parancsolt. Úgy gondolta, a lakosság igen megriadhat ennyi fegyveres láttára s olyan zajt csap rémületében, hogy fenn a várban is figyelmesek lesznek rá. Előre lovagolt hát két kísérvél, hogy megbuygtassa a falubelieket.

De a jószándék majdnem visszafelé sült el. Alig érték be a lovasok a faluba, irtózatossá válkodással, jajveszékeléssel szaladt össze a tót lakosság. A férfiak káromkodtak, az asszonyok sírva óbégáltak s a gyermekek üvöltöttek és bömböltek. Hasztalan volt Wesselényi minden csitító szép szava. Hirtelen egy nagy langaléta tót penderült eléje és tölcéséres csöví rozsdás mordályt szögezett mellének:

— Kdo ste? Co chcete? — tudakolta az atyafi, de úgy látszott, maga jobban fél, mint akire a puskát szegzi.

Wesselényi nem is a vedlett puska magjától, hanem a hangjától ijedt meg. A lövés zaja ezen a visszhangos helyen könnyen felhallatszik a várba. Ezt pedig sehogy se akarta. Megnyugtató mesén törte a fejét. Egyszerre kitalálta:

— Esméred pán Illésházyt? — kérdezte a puska tóttól.

— Moj dobry pán — mondta nagy tisztelettel a tót. Még fejét is meghajtotta, hogy csimbókos haja szemébe hullt.

— Ja som jeho sluha — vágta rá Wesselényi. Aztán körülményesen megmagyarázta neki, hogy a nagyúr tolvajok üldözésére küldte ki őket és most Fülek felől vannak visszatérőben. A hórihorgas tót bólogatott. Közben odakiáltott egy-egy szót az összecsozdult népségnek, mire lassankint oszladozni kezdtek és Wesselényiék tovább haladhattak.

Alig értek azonban a falu másik végére, megint egy csapat tót jött velük szembe. Ezek marhát hajtottak. A félénk állatok azonban megriadtak a közelgő lovasoktól. Szétszaladtak. Egy részük visszafordult s éktelen rémülettel taposott a hajcsárok közé. Na, támadt erre szörnyűséges szitkozódás. A tótok egy része a szétszaladt marhák után vetette magát. Más része hosszú bütykös dorongjaival támadt neki Wesselényinek és két társának. Szitkozódtak, ahogy torkukon kifért és semmi áron nem engedték tovább a három

lovast. Könnyű lett volna elbánni velök, csak a pisztolyokhoz és karabélyokhoz kellett volna nyúlni! De Wesselényi nem lőtt volna a világ minden kincséért se, nehogy a várat a lövöldözéssel felferje. Jobbnak látta megfordulni.

Sarkantyúba kapták lovukat. De nem messze jutottak. A szurkos éjszakában nem leltek se utat, se ösvényt. A lovak csúsztak, botladoztak, megriadtak lépten-nyomon. Jó félórába telt, míg kerteken, patakon, bózótokon átgázolva ráakadtak a seregére.

Wesselényi nem merte kockáztatni, hogy a had megjelenése újra fellármázza Murányalját. Megint csak az út elhagyásával vágott neki a lélekzetelállító kapaszkodónak. Szörnyű küszködéssel verekedtek fölfelé az éjszaka sűrű homályában. Senki nem látott az orráig se. Lépten-nyomon kiálló sziklákba, fatöncökbe ütköztek. Azt hitték, sose lesz vége az embertelen kapaszkodásnak. Végre egy-két pislá világ csillagzott elébük nem messziről. Feljutottak hát Murányalja helység magasságába, úgy jó ezerháromszáz lábnyira.

Itt azonban már elfogyott a sereg türelme. Senki nem akart menni tovább egy tapodtat se.

— Mán úgy szaggat ódalomba, minha álló nap malomkűket emelgettem vón — békétlenkedett Solymosi. — Pihenő kell nekünk. Amúgyis itten a falu.

— Hát akkor minek törtük magunkat idáig? — mordult rá Wesselényi.

— Minek? Lehet itt prédát ejteni — fogadkozott Solymosi. — Sarcoljuk végig a völgyet, hiszen ellen-séges föld.

— De Murány csak különbségszám — erősködött Wesselényi.

— Hol vagyon emide még Murány! Kevesbe számolva is ezerhétszáz láb irdatlan meredeknek, hághatatlan sziklafalnak fölfele. Szárnyat is adna kigyel-med, főkapitány uram!

Vadászi Pál is lógatta az orrát:

— Sohase vehetjük meg ezzel az erővel — mondta.

— De még ez is cafattá lottyanik, hamíg odáig érünk.

— Várnak már ottan. Elő vagyon minden készítve. Csak éppen hogy be kell sétálnunk — biztatta őket Wesselényi, de már maga is csüggedzett kissé.

Solymosi megpróbálta még jobban kedvét venni:

— Várnak ám az egérfogóval — ellenkezett tovább. — Idáig is csupa keserves törődéssel jöttünk. Mi leszen tovább? Törbe csálnak itt bennünket.

Ahogy ezt kimondta, zörrent mögöttük a bozót.

— Valaki jár emitten — mondta fojtott hangon Fekete László uram.

— Árulás! Megmondtam! — zúdult fel Solymosi.

A bokrosban a neszezés tovább tartott. De a vak-sötétben semmit se láttak. Elhúzódtak kissé a sűrűtől s pisztolyukat maguk elé tartva vártak lélekzet-visszafojtva.

Most mintha emberi alak vált volna ki a bozót feketeségéből. Sötéthez szokott szemük kivette már valamennyire.

— Ki vagy? — dobban elébe Wesselényi. — Szólj! Vagy halál fia vagy!

— Nem merneék magok eepukkantanyi azt a verebaágyút, mer nagy laármaát cselekszik — mondta az érkező nagy nyugalommal és mindjárt hozzátette: — egyebkeént mehhaát szükseegtelen is vaóna, mivel hogy magam vagyok csak là. Jaóbaraát.

Wesselényi első szavára megismerte a palócot.

— Te vagy az, Máté bá? — mondta barátságosan.

— Ki egyeb vaóna? Ki jaárna emilyen fermeteg setítseégben, hacsak nem eén?

— Úrasszonyod küldött?

— Nem is Illyeéshaazy uram, merhogy az odahaza sincsen. Magam me azeér gyüttem, hogy odafejjül minden úgy megyen, akar à karikacsapaás. Mostteé maán csak igyekezneének magok is. Majd eén eeeveze-relem a téttheerë.

Ez a követség egy kis lelket öntött a csüggedőkbe.

A zúgolódás elült. Wesselényi halk szóval rendelkezett. A gyaloghadat lenn hagyta félúton. Maga vagy nyolcvan válogatott emberével vágott neki a hegynek. Ameddig lehetett, lovon mentek. A palóc mutatta az utat.

Nem mehettek még nagyon messze, mikor Wesselényi újra megállította csapatát. Itt a szekérútból gyalogösvény ágazott ki. Emberei zömét tovább küldte a szekérúton, ő pedig vagy huszadmagával leszállt a lóról és gyalogszerrel vágott neki az ösvénynek.

Hanem az ösvény is hamar elfogyott. Innen már csak az úttalan lejtőn kapaszkodtak fölfelé. Kutya meglihegtető kecmergés volt neki a meredeknek a vak-sötétségben. Lelkük majd kiszakadt. Wesselényi már zihálva, egyre nehezebben szedte a lélekzetet. Minden pillanatban azt hitte, hogy ereje fogytán végkép kidől, de kegyetlen akaratomegfeszítéssel tartotta magában a lelket.

A várkertig valahogy felvergődtek rettenetes erőfeszítéssel. Itt pihenőt kellett tartaniok. De alig szuszszantak egyet-kettőt, már új riadalom csapott rájuk. A vár felől, éppen a fejük fölött, lábak dobogása hallatszott. Hamarosan észrevették azt is, hogy homályos alakok közelednek. Egy csapat katona volt. Hát mégis kelepcebe csalták őket? Wesselényi már készült, hogy nem adja olcsón életét. De most megállt a csapat s vezetője tisztelegve lépett elébe. Ráismert. Egyik hadnagya volt, Gábor Pál. Tizenötödmagával elvált a főcsapattól. Embereivel könnyebb ösvényre lelt és így hamarább érkezett fel uránál.

Az idő közben mult és a palóc már nagyon nógatta őket. A riadalom valamiképpen a fáradtságot is kirostálta belőlük.

Óvatosan megindultak hát. Erre már nem volt olyan nehéz a járás. A palóc a hóhérbástya alá vezette őket. Itt az alacsonyabb falat a mélységbe szakadó meredek szikla toldotta ki.

— Na itteé vaár à lajtorjá — mondta a palóc.

Hanem hát hiába nézelődött a sötétben, a kötélletrának nyoma sem volt sehol. Tapogatózva keresgéltek a sziklafal tövében. Nem lették semerre. Talán valamivel odébb bocsátották le. Nagy loppal sündörögtek tovább a sziklához lapulva. Meresztgették a szemüket. Lábtól fejig kitapogattak minden szemernyi helyet. Hasztalan, a kötélletrának nem volt se híre, se hamva. Egyszerre csak Wesselényi nagyot botlott. Valami puhába akadt a lába. A sötétben nem látta, mi. Hanem nyomban rá dühös mordulás hallatszott.

— Hallgass, a fattyú teremtedet! — szisszent le rá Wesselényi, de csak álmos szuszmákolás felelt szavára. Biz úgy volt, hogy alvó hevert a fal tövében. A palóc közelebb húzódott hozzá. Illésházy egyik szolgájára ismert benne. Biztos kiszökött egy kis korhelykedésre s későre verekedett haza, ledült hát aludni a kapu közelében. Még úgy álmában megkötözték. Közben felérzett, magára is eszmélt, akkor megmondták neki, ha moccanni mer, vége az életének. De az álom megint elnyomta tüstént. Igen is jó bort ihatott Murány-alján.

Most egyszerre kiáltás hallatszott a magasból. Világosan kivették, a kapus berdó kiáltása volt. A várkapu közelében voltak már s a toronyór alighanem fölneszelt a zajra, amit az alvóval csaptak.

Wesselényit majd szétvetette az indulat. A fáradtság türelmetlenné tette. Marjult volt benne minden a rettenetes feszültségtől s a hiábavaló várakozástól. Úgy látszott, éppen a beteljesülés küszöbén omlik halomra a terve. A megígért létrának nyoma sincs sehol. Egyre új meg új rettegetések tartják bizonytalan-ságban. Véget akart vetni ennek egyszerre:

— Puskázatok fel, ha még egy mukkanás is lé-szen — parancsolta keményen embereinek.

Az éccaka várakozásteljes csenddel hallgatódzott velök. De fentről nem jött semmi nesz. Az ór csak felérezhetett. Aztán aludt megint tovább.

— Otteé kelletyik maán laógnyi annak a lajtor-

jaának — erősködött most a palóc. — Gyünneének kigyelmeték amodà, hun elseőbbet aácsorgottaónk.

Visszabotorkáltak a hóhérbástya alá. Létra nem volt.

Éjfél pedig már jócskán elmúlhatott. Valahol messze a pítymallat vékony tejet csurgathatott a feketeségbe és az éjszaka sűrűje szürkébe kezdett hígulni tőle. Ha a derengés megindul, a bástyafokról bizony meglátják őket. Itt volt az ideje, hogy visszahúzódnak biztos takarásba s szégyenszemre, lapulva sompolyogjanak haza. Wesselényiben fortyogott a düh. Lába is alig tartotta már. Emberei morgolódtak körölte. Kiváltkép Solymosinak dagadt meg a melle:

— Ugyé, — csúfolkodott — hordjuk irhánkat emerről az éltünköt szomjúzó helyről! Nem megmondtam-é, hogy fintát rakodtak ezek nekünk?

Most már a főkapitány is alig kételkedett benne. Vissza se szólt, olyan erősen restelte a dolgot.

A kis csapat csendesen kezdett visszahúzódni. Csak Vadászi Pál uram kujtorgott még a bérefal alján, bár nem sokat várt ettől az utolsó portyától.

Hanem amint szemét fölfelé meresztgette, mintha valami sötét alakot látott volna kúszni a meredeken. Anyaszülte nem lehet. Meg nem maradhat a síma falon. De már azt is észrevette, mint gombolyodik lefelé valami a kúszó alatt. Következő percben kezében volt már a kötélletra vége. A létrán pedig ember kúszott a mélységbe.

Vadászi futott urához s a hóhérbástya lábához érkezőt már Wesselényi fogadta. Megismerte Mária bizalmas emberét, Kádas Mihályt.

— Baj vagy on odafejjül? — kérdezte tőle újra nekigyúlt érdeklődéssel.

— A baj csakis az volna, — felelte Kádas — hogy főkapitány uramék még késedelmeznek. Urasszonyom azt se tudja, hová legyen a nagy várakozásban.

— Lajtorja nélkül hogy mehessünk? — zúgoló-

dott Wesselényi. — Mért nem bocsátották le a kötelet ?
 Úgy vót az egyesség.

— Űrasszonyom jelet várt, hogy megérkeztek.
 Így azt hívé, elakadtak valahol.

— Nem is tudnám, miótátul rostokolunk itten.
 Éppen fordulóban voltunk.

— No de mostan már ügyekezzen kegyelmességek, ahogyan telik. A falak tetejébe semmi gát nem lészen. Egyenkint szedtük le a vártákat hátuljáról. Lábukat elakasztottuk, kezüköt hátra gúzsba, szájukat bé. Árva mukkanás sem volt. Oszt hogy jelet még akkoron sem kaptunk, a grófné asszony igen megriadt szegényke, hogy most talán végkép is elmarad kegyelmetek, ő pediglen igen is belemászott már a csávába. Gondolta, ha már elejit végezte, a befejezést se hagyja el. Maga foglalja el a várat, török-szakad, hiszen ha a vernyadat így éri, amúgyis örökös tömlőcfenék várja. Illésházy uram nem esmér tréfát. Még utolsóba leküldött engem, néznék szét, mi leve kegyelmekkel. De azótátul mán meg is fogta a dolog végét. Úgy lehet, főkapitány uramék mán csak a készbe gyönnék.

Wesselényi egyre izgatottabban hallgatta. Megpezdült benne a vér. Kiparázslott mindkét orcáján. Micsoda asszony ! — lelkesedett magában. De rettegett is, hogy valami baj történik, ha nem érkezne idején. Mária kevesedmagával van odafönn. Egy elhibázott lépés s könnyen elnyomhatnák. Aggodalmát nem is hallgatta el :

— Alighogy egynéhány szál embere segéli, — mondta — hogyan végez hát a számos őrséggel ?

— Jó terve vagyon, ha nem is éppen barátságos — felelte Kádas. — Egyenkint szólintatja magához a főembereket. Hívei már mind ott rejtelkednek nála. Hakit Illésházy uram trabantjai közül szép szóval, rémisztéssel meg nem nyerhet, annak fejit véteti, vagy másképpen öldösteti le. A kolompos nélkül maradt nyájjal már majd elbír reggelire.

Wesselényi nem látta ilyen egyszerűnek a dolgot.

— Gyerünk, de minutában! — rendelkezett kurta szóval és emberei már kezdtek is fölfelé kapaszkodni a lengő lajtorján.

Úgy volt, ahogy Kádas előre megmondta. Síri csend ülte meg a várat az ébredező éjszaka ölén. A falakon nem volt semmi ellenállás. Már vagy húszan, köztük Vadászi Pál kapitány és a kételkedő Solymosi hadnagy is feljutottak a várba. Most maga Wesselényi is megindult a létrán. Előtte inasa vitte kardját, utána egyik hajdú a töltött puskát. Eleinte baj nélkül ment a dolog. De Wesselényit a nap fáradalmai, a sok éber nekifeszülés — hiszen mindenkiben ő tartotta csak a lelket — egészen megcsigázták. Egyszerre úgy érezte, hogy halálos kimerültség ernyedezik benne. Mind nehezebben haladt fölfelé. Termetes alakja úgy meghúzta a létrát, hogy üggyel-bajjal tudta csak lábát a fokok közé bedugni. Szeme előtt szédítőn örvénylett a fal szürkésege. Kapkodva szedte a levegőt. Ereje annyira fogytán volt, hogy minden percben attól félt, menten a mélységbe zuhan. Már közel volt a bástya pereméhez, mikor hirtelen kihagyott a lélekzete. Olyan volt neki, mintha a fal hirtelen elhajolna tőle s a létra dülne vissza a mélységnek. Szédülés fogta el, lábába görcs állt. Hátán csiklandós hideg veríték gyöngyözött. Már az volt az érzése, zuhan alá menthetetlenül. De keze még végső erőfeszítéssel, az életöszön öntudatlan kapaszkodásával markolta a létra kötelét, mind a két kezével. Szolgái is észrevették, hogy urukkal baj történt. Támogatták maguk is, amennyire tőlük telt, szóval biztatták, míg nagynehezen lelket verhettek bele. Wesselényi kemény akaratának sikerült úrrá lenni ernyedező izmain. Végső ereje megfeszítésével mégis felfergődött a bástya pereméig. Emberei szinte félholtan húzták fel a tetőre. De itt rövid pihenés után újra talpraállt és most már halogatás nélkül indult katonáival Kádas nyomán a várudvar felé.

A tágas piacon együtt voltak már valamennyien. Lehetek számra vagy negyvenen, de mindenre elszánt

vitéz valamennyi. Olyan loppal, óvatosan sereglettek, amennyire csak lehetett. Neszt alig vertek. A vár mélyen aludt.

— Igyekezzünk most úrasszonyodhoz — szóló Wesselényi halkán Kádashoz. — Merre leljük?

A homályban ezüstneszű hang pendült:

— Itt vagyok.

És Murány asszonya Wesselényi felé lépett. Olyan csendesen jött, hogy senki észre sem vette. Wesselényi mélyen bókolt előtte és kezét csókolt neki:

— Hogyan köszönjük mindezt a munkát, kit éretünk megtettél, — áradozott — fortélyos kapitány se végezte volna különben.

— Bizony kuvasz se mozdul itten kigyelmetek ellen morgásra. Aki veszedelmes ember vót, már ártalmatlan. A kapitány meg a többi hadnagy aluszik. Mostan már csak a vár kulcsait kell megszerzenünk.

— Azokat merre lelhetjük? — érdeklődött Wesselényi.

— Éva húgom vánkossa alól kellett kiszednünk, — mosolygott Mária — de elsőbbit az őrséggel volna jó végezni.

A vitézek bort áhítoztak. Igen megszikkadt gégejük idáig a nyaktörő utakban. De Wesselényi szigorúan megtiltotta, hogy bárki korty bort is nyeljen, míg az őrséget ártalmatlanná nem tették. A lovas- és gyaloghadakhoz is futárt küldött, induljanak halogatás nélkül a vár alá, hogyha üt az óra, készen álljanak.

Mária azután a palotaházba, lakására vitte Wesselényit és vitézeit. Lábujjhegyen lépkedve, hangtalanul osontak be, hogy senkit fel ne verjenek. Mária elrejtette őket szobáiban. Wesselényit a hálókamara ajtaja mögé állította, ő maga pedig ágyára dőlt és Budaházi várkapitányért küldött, hogy főbenjáró dologban kívánna vele szólni.

A várkapitány szemében még az álom bujkált, mikor a hálókamarába bódorgón belépett. De egyszerre kiment az álom a szeméből, mikor az ajtó mögül elébe

toppant valaki és látta, hogy a füleki főkapitány sudaras, nagy teste állja el tekintete útját.

— Esmérsz? — dörögte Wesselényi s nagyot csapott a vállára. — Nem vártál, ugye?

— Kegyelmedet meg mi sátán fattya hozá ide? — szitkozódott Budaházi. — És mi szándékkal vagyon?

— Hogy téged lakat alá rakjalak, amiért ilyen forgatod hűségedet — dörrent rá Wesselényi kardot rántva. — Ki az éljen?

Budaházi arcából elfogyott a vér. Úgy meglankadt, mint az őszi lomb.

— A király! — hebegte a megszonyolodott ember. Ettől ugyan nem kellett félni. Wesselényi elvette kardját s a szomszéd szobába küldte két őriző kíséretében. Így bánt el az őrség többi tisztjével is. Azok remegve várták ítéletüket. De a főkapitány valamennyinek kegyelmet adott és feleskette a király hűségére.

Azután Éva asszonyt költötték fel. Nem akarta hinni, hogy Wesselényi a várban van. Kába fővel rossz álomnak gondolta az egész. De mikor a valóságról meggyőződött, nem ellenkezett soká. Mit is kezdett volna a kulcsokkal, ha már a vár úgylis elveszett. A kapuőrség is megadta magát egy szóra. Wesselényi emberei nagy dérdúrral törtek rájuk.

A reggel még a hajnal karjában szendergett, mikor megnyílt a kapu. Csikordult a láncos híd és Wesselényi kis hada vidám trombitaszóval, ropogó dobpergéssel vonult be a várba. A várőrség akkor ocsúdott nyugodalmas álmából. Volt, aki álomittasan fegyverhez kapkodott. De vezető tisztet, parancsot hiába vártak. Volt, aki rejtőzködni próbált. A végén, mikor látták, hogy úgylis hiába minden, megadták magukat.

Reggelre kelve Murány Széchy Mária kezén volt és visszatért a király hűségére. Illésházyné lakása előtt őrség állott. Strázsákkal rakta meg Wesselényi a várkaput és a bástyákat is. Azután bőséges lakomát rendelt katonáinak.

Harmadnapon, vasárnapra kelve, ígéretéhez híven megesküdtött Széchy Máriával. Katolikus papot messze földön nem lehetett találni. A várbeli evangéliumi hitű lelkész áldotta meg a frigyet.

Aranyragyogású szép augusztusi nap volt. Az esküvőre megjött a lipcsei és a balogi várkapitány is. Az utóbbit ugyan, Szöndi Máté uramat inkább hozták. De ezen a napon nemcsak a házasok esküje hangzott el. A két várkapitány is felesküdtött a királynak és úr-asszonyának.

A nagy praktika sikerült. A murányi kaland véget ért, hogy elinduljon a legendák útján.

HETEDIK FEJEZET

Házasság akadályokkal

1

A szél felhőkben hordta a havat. A rettenetes fúvások eltorlaszoltak minden utat a murányi völgyben. A szem belevakult a végtelen fehérségbe. Néma, halott ország volt ez. A tél olyan kemény, hogy a madarak csonttá fagyva hullottak le az ágról.

Máriát és Wesselényit is bezárta a sok hótorlasz Murányba és kedvüket is igen meglohasztotta. Mindennek böjtje van a világon. Talán ők is rótarany színekben pompázó, fejedelmi őszük felhőtlen boldogságát sanyarogták meg.

Szerelmüket is ez a hosszú, napmarasztaló ősz érlelte édes mézű gyümölcse. Aszú szőlők cseppentettek édességet csókjaikba. Aranyba, bíborba színesedett lombok redőztek föléjük suhogó selymű nászkárpitot. Mária most ismerte meg a szerelmet, amelynek eddig csak fájdalmával találkozott. Wesselényiben a hódolat és megbecsülés az élete nyarát élő férfi izzó szerelmévé változott.

Derültnek, örömtől ragyogónak akarták maguk körül ezt az időt, érőn kiteljesedő szerelmüknek ezeket a szép napjait. Csak vidám arcokat kívántak látni. Mind a ketten szerették a társaséletet. Most is az ország színe-javát gyűjtötték maguk köré. Személyük-ből ellenállhatatlan vonzás áradt. Mária fűszeres asszonyiséga, szellemének szikrázó gazdagsága most bontakozott ki teljes pompájában.

Murány fellegek közt megbújó magassága nem

volt alkalmas nagy vendégeskedésekre. Hintószekerek, kocsik nem is tudták egészen megközelíteni a vár bejáratát. Azt is, ami a várbeliek életéhez kellett, hatalmas csigaszerkezeteken vontatták fel a hóhérbástya mellett. De ott volt Balog és Lipcse. Itt sereglettek össze a jóbarátok, a hódolók vidám vadászatokra, véget nem érő lakomákra. Esténként énekszó, muzsika pengése, tánc dobaja csengett ki a kastélyokból, amelyek parázsló szemek fénysugaraival bámultak ki a hűvösen ereszkedő őszi éjszakába. Mária lehozatta Murányból tamburáját s ha más zene nem akadt, ő énekelt vendégeinek halk tamburaszóra sose hallott mély bánatú, vagy tüzes ütemű erdélyi énekeket.

Különös varázsba vonta kettőjüket hihetetlen kalandjuk is, amelyben a szerelem hatalma fogott kezét a vitézi tett vakmerőségével. Valóban Mars Isten ölelkezett Vénusz asszonnyal. Akkoriban indult már a francia udvarban a gáláns kalandok divatja. De ami Murányban történt, az messze fölülmúlta a mestereket is. Szét is iramodott híre az egész országban. A legfurcsább változatokban, hazug részletekkel megtoldva, vagy valójából kiforgatva keringett szájról-szájra. Röpiült várakból kastélyokba. Felverte hírével Erdélyt is, ahol egybeszótták a Máriáról régebben bujkáló mendemondákkal. Túljutott az ország határain is. Német és francia krónikások foglalták kiszínezett írásokba ezt a történetet, amely valóságában izgalmasabb, hihetlenebb, szívdobogtatóbb volt mindenféle kitalált románnál.

Nem volt érdekesebb két ember akkor Széchy Máriánál és Wesselényinél. Mindenki látni és ismerni kívánta őket. Wesselényiből egyszerre országos hírvitéz vált. Amit mint füleki főkapitány tán sosem ért volna el, fényes haditettekkel sem, azt egy csapásra megnyerte a murányi kalanddal. Nem volt nála népszerűbb ember. Nem csoda hát, ha ragadt hozzá, mint a bojtorján, mindenki, aki szeret a népszerűség fényében sűtkérezni.

De a fény soha sincs árny nélkül. Nem sok időbe telt, felkerekedtek az ármánykodó, csipkelődő szóbeszéddek is. Azok a dámák, akik még nemrégiben kevesebb sikerrel legyeskedtek Wesselényi körül, éreztetni kezdték most Máriával nyelvük fullánkjaikat. Mindenféle csípős mesék kerültek forgalomba Mária és Wesselényi régebbi ismeretségéről. Az irigység és a természetes megszólási vágy kezdte Mária szerepét a legsötétebb színben feltüntetni. Régi szerelmi viszonyról suttogtak, pedig Mária terveinek megindítása előtt nem ismerte Wesselényit és közben is egyetlen egyszer találkozott vele. De a kaland előzményeit és indítóokait homály fedte. Ezt a titokzatosságot használta ki a termékeny képzelet s itt próbálta a történetet mennél izgalmasabbra színeezni, a legképtelenebb mesékkal cifrázta ki és nyers élcekkel is fűszerezte.

Kapóra jött ez azoknak, akiket Mária remekül sikerült csínye érzékenyen megkárosított. A Széchy, Illésházy és Listius rokonság még tódította a mendemondákat, ahogy tudta és minden igyekezetével azon volt, hogy Máriát mennél jobban befeketítse.

Wesselényinek és hitvesének szinte jólesett, hogy a zord tél egy időre bezárta őket Murányba és eltorlaszolta az ártó szándékú pletykák útját. De hiszen éppen elég a fülükbe jutott már és a hosszú téli esték magános csöndjében bizony újra körülzsongták őket. Ha most arra gondolt, hogy távollétükben semmitől nem feszélyezve milyen gonosz örömmel rágódnak viselt dolgaikon, akik rosszat akarnak nekik, de talán azok is, akiknek ez csak kárörvendő gyönyörűség, keserű indulat fogta el Máriát, amely végre is kitört belőle:

— Mégis csak kellenék valamit cselekedni, hogy megállítsuk valahára ezeket a rút szóbeszéddek, — mondta férjének — mire kikászolódunk a télből, majd minden hófuvatoknál inkább elrekesztik utunkot.

— Ne vess rájuk, szentem — csitította férje. — Azok szószátyárkodnak, kik Murány meg Balog vesztét sajogják. Meg hát mit is cselekedhetnének?

Vélnéd, lehet tán lakatot akasztani Éva asszony szájára? Innen is azért kellettünk kitelepíteni Trencsénbe, mert még Murányban sem tudott féket rakni nyelvére.

— Igazság, — bólogatott Mária — ő szalasztotta szélnek az első ocsmánságokat, holott maga tudhatta leginkább, miképpen én kegyelmedet soha ennekelőtte nem esmértem. Mégis eme fajta hazugságokkal huza-kodott elő urának, mikor neki a hírt a kassai táborba megvitte.

— Maga gyámoltalanságát mosdatta véle, hogy eszén ilyen könnyű praktikával túljártál. Illésházy uram meg szaladt a fejedelemhez mindjárt első riadalmában. Ki tudná, miképpen hápogott össze-vissza, mint a szárazra vetett csuka.

— Fejedelem nagyságánál nem kellett engem jobban eláztatni — sóhajtotta Mária. — Lorántffy Zsuzsánna asszony esküdt ellenem régtől fogvást. Rideg természettye sosem állhatott. Erdély országában is sok csúnya szóbeszédek tett rólam.

— No, azért Rákóczi György uram nem esett éppenséggel feje lágyára. Tudja ő jól, mit gondoljon magában, ha nem is azonképpen szól. Mi egyebet tudott Illésházy uram is kizsorválni tőle, mint egy-néhány haragvó szólást, hogy nagy istentelenség vala túled testvératyafiaddal magad hite ellen eztet cselekedni, meg még egynémely ilyesfélét. De rendes hadat már nem adott neki se Murány, de még csak Balog vívásához sem.

— Azért ármánykodik hát mostan az udvari hivatalokban az Illésházy meg a Listius atyafiság. Most ottan igyekeznek feketére mázolni bennünket.

— Falra hányt borsó az csak.

— Nekünk is csak szót kellene azért emelni ellenükbe.

— A mi szavunk a cselekedet. Murányt, Balogot mink szakasztottuk el Rákóczitul. Többet mond ez minden áskáló szájtátogatásnál.

Mária azért csak nem tudott megnyugodni. Valami

még egyre fúrkálta oldalát. Egyes szavak sebezték meg érzékenyebben. Egyideig magában rágódott a dolgon. Aztán jó darabig tartó csend után egyszerre csak kifakadt:

— Azért mégis nagy igaztalanság Rákóczi uramtól olyas állítás, hogy én hitem ellen cselekedtem. Nem volt itten szó hitről. Engemet csalfintán akartak kitérni törvényes jussomból, ki akartak rabolni, csúnyán megrövidíteni. Védekeztem, amiképpen tudtam. Na, azért ne fortogjon kegyelmed! Igaz, elsőbbit csakis gyámolomat, segélő frígyesemet tekintettem kegyelmedben. De első találkozásunktól fogvást az igaz szívbeli vonzalom is munkált bennem. Most pedig határtalanul szeretem kegyelmedet, édes uram. De mi igaz, tagadni kár volna, elsőbbit csakis a védekezés bizgatótt engemet cselekedetre. Az indulat csiklandozása, hogy visszaüssek. Nem hagytam én magamat sohasem. Rozsályi Kun uram sem bírt énvélem, penég hát négyszáz lófőszékellyel jött rám. De nem a hit ellen cselekedtem. Inkább anyámnak meg magunknak esküvel pecsételt hitéért, hogy Murányt a király pártján mindétig megtartjuk.

— Így vagyon, édes lelkem, — helyeselt Wesselényi — akkurát így. Tudják eztet Bécsben is. Hanem jó, hogy éppen a hitet emlegetted. Egyszer igen kívánék már véled erről szólani.

— Mármint hogy az én evangyéliomi hitemről?

— Éppenséggel hogy arról. Nézzed, én tégedet hitedben háborítani nem szeretnék. De vetted-e már eszedbe, miképpen nem vezethet jóra, hogy belső indulatjaikban összeforrott frígyestársak más-más hiten imádják Istent. Gondolkozzál ezen.

— Forgattam már ezt fejemben, — mondta csendesen Mária — de inkább várhasson még ezzel kegyelmed.

— Várok én, — szólt szelíd türelemmel Wesselényi — csak arra kérnék, olvasgasd figyelmesen ezt a könyvet. Ha másban nem, ékes, tisztaízü magyar

szólásában igaz gyönyörűségedet leled majd. Hasonlításokat meg éppen olyan erővel teljesen teszen, hogy az ember szinte felsorakozó képekben látja maga előtt, amik a néma betűkbe vagynak bezárva.

Azzal átadta Máriának a könyvet, amelyben a szűkös gyertyavilágnál előbb olvasgatott. Pázmány kardinális Kalauza volt. Mária tisztelettel vette át.

— Igaz bámulója voltam én a kardinál úrnak, — bólintott — anyámat is megsegéné nagy bajában. De szívesen olvasgatom könyvét azért is, hogy kegyelmednek kedvére tegyek.

A megkésétt tavasz nagy fúriával esett neki a resten elterpedt télnek. Naptűz cibálta a hegyek megkérgeződött hósapkáit. Szapora szelek szántották a völgyeket, a bérceikátorokat, mégis nehezen olvadt a sok rétegben egymásra töppedt hó. Az utak csak április derekára kezdtek járhatókká válni. De az első kurír nagy örömet hozott Máriának, Mária császárnénak és királynénak, a szép spanyol infánsnőnek saját írású Handbriefelljét. Ebben a levélben kitüntető és hálás szavakkal dícsérte meg a „Magyar Országi zűrzavaros háborús időben mutatott hűségét, dícséretes és hasznos szolgálatjait“. Megírta a királyné azt is, hogyha Isten békességesebb, csendesebb időket ad érne, más, nagyobb kedveskedésekkel is akar lenni hozzá és felséges urát sem mulasztja serkentetni a mindkettejük hűséges szolgálatjaiért teendő méltó jutalmazásra.

A levél nem jött magában. A királyné gyönyörűen felszerszámozott nemes paripát is küldött ajándékba Murány asszonyának, aminek Mária határtalanul megörült. Nagy jelentősége volt annak is, hogy a királyné magyar nyelven írta meg ezt a levelet. A bizalomnak, a szerető megbecsülésnek és kitüntetésnek félremagarázhatatlan jele volt ez. Mindenesetre gátat vetett a féktelenül burjánzó gonosz mendemondáknak is.

Megnyugtatón hatott ez Máriára. Reményt adott neki, hogy az elkeseredett pereskedésben, amelyben két testvérének férjei és Széchy Dénes minden követ meg-

mozgattak ellene s felhasználták minden befolyásukat az udvarnál, a király és a királyné kegyelmes hajlandósága révén mégis ő marad majd felül. Ez újra visszaadta derűjét. Megint régi maga volt, tele rugalmas akarattal, tiszta, nyugalmas derűvel; Wesselényi úgy érezte, itt a legjobb pillanat, hogy megint a hit dolgára terelje a beszédet.

Ajtóstól nem akart a házba rontani. Akkoriban tért meg Lippay érsektől, aki mindig jó szándékkal volt hozzá és Wesselényi most a Széchy-jószágok vitás dolgát tanácskozta meg vele. Feleségével most először szólt ezekről:

— Hallottad már, hogy Dénes bátyád Balogot magának kívánja? — mondotta estebéd után feleségének.

Kinn üldögéltek a palotaház nyitott kiugróján a bástyacsipkék közt. Kora nyár szőke teleholdja lámpázott fölöttünk s a messzenyúló völgy küldte fel hozzájuk zsongását és illatát.

Mária igen megütődött azon, amit férjétől hallott.

— Dénes Balogot követelné, — ismételte férje szavait — és ugyan mi jusson?

— Érsek urunktól úgy hallottam, a nemzetség ősi jussán. Erősítgeti, ő a legidősebb Széchy, hozzá egyetlen férfisarj. Ki mást illetne hát a család ősi fészke.

— De hiszen sohasem volt övé, de semelyiküké sem. Mindéig a mi ágazatunk birtoka volt.

— Mit bánja ő! Mindenféle ősi jussokat bogarászik elő még üdőnap előtt, hogy valamiképpen ki ne maradjon a vásárból. Húgaid is igen erősködnek Murányért, meg a többi várakért is. Pedig azok hadi jogon illetnek minket, kik pártütőktől hódoltattuk el. Illésházy meg ezüst-arany marháit követeli rajtam. Úgy hallottam, azoknak fejében Rákóczi fejedelem már foglalás alá is vette Tasnádot.

— Szóval hát így is, úgy is mindenemből kiforgatnának — fortyant fel Mária. — De nem addig van az, itten vagyok még én is. Nem lehet másképpen, mint

ahogy magam akarom. Eddig is szabad szándékommal az lőtt mindig sorsom, kit magamnak választottam.

Wesselényi mint lesből ugró vad csapott le erre a szóra.

— Látod ímé, — vágott bele beszédébe — magad példájából okulhatsz, milyen része és hatalma vagyon életünkben és cselekedeteinkben az akaratnak, akár milyen merő tagadásba veszik is szabadságát a reformált hitűek. Isten jósága ránk bízta a választást igaz és hamis, jó és gonosz között. Csakis így felelhetünk cselekedeteinkért.

— Magam mindig csak az igazság mellett fogtam, — mondta nyomatékkal Mária — testvérjeimmel is ellenkezésbe csak azért estem, mivel ők a hamisság mellé állottak.

— Nem is veheted tőlük zokon, — fordított a szón Wesselényi — az új hitnek alapítói, Luther és Calvin uraimék sok olyan csalétket rakottak lélekfogdós horgukra, ki módját adja a kevésbbé szigorú életnek. Nem csoda hát, ha azok, kik sok mindent könnyebben vehetnek, belétévelyedtek a hamisságba is.

— Bizony, mióta szegény jó Istókomat eltemettem, csak hamissággal lett tanálkozásom ez világban. Mihelyest gyámol nélkül tudtak, úgy estek nékem mindenfelülről, akár az éhfarkasok.

— Na, ládd-é! Hát nem forgattad még elmédben, mitől is lőtt ez így? Miképpen vagyon, hogy mint Baziliscusnak az ő látásátul mostan egyszeribe ugyanúgy megváltoztanak. Magad vetted észbe, mennyi számos gonoszság és romlás vagyon ez világban. Régi-ben mégsem volt így. Csakis azóta fordult így, amióta ti új tudomántok a hitben támada. Bizony addig volt Isten áldása rajtunk, hamíg régi hitünk virágjában volt.

Mária mélyen elgondolkozott. A Kalauzban olvasottak ötlöttek elméjébe. Maga se tagadhatta, hogy ebben az ő világukban sok minden romladozott. Tágult, megereszkedett a lelkiösméret kantára. Ujjain megszámlálhatta azokat, kik az igazságnak szigorú erkölcsi

mértékével éltek. Tán az is hajlamosabbá tett sokat a bűnre, hogy nem volt kötelesség a bűnök töredelmes megvallása.

Gondolataiból férje szava ébresztette meg:

— Bálványozás vádját is vagdossák szegény fejünkhöz. De hát mi nem imádjuk csak Istent, világnak alkotóját, mindeneknek atyját, Krisztust, az ő fiát, érettünk kínhalált szenvedett Megváltónkat és a vigasztaló Szentlelket, kik is egyek a háromságban. Szűz Máriát, Istennek emberanyját is arra kérjük, hogy imádjon érettünk. A szenteket pediglen tiszteljük nagy tökéletességükért, mint a jámbor és igazságos életnek fényeskedő példáit.

— Kegyelmed igen bévilágosít elmémbe, — örvendezett Mária — de bizony nehéz nekem egynémely hitbéli dolgokhoz magamat hozzáigazítanom.

— Vennéd úgy, mikéntha egy valláson sem lettél volna, hanem most akarnád megesmérni az igazságot. De egyet még szólanék, hogy elmédnek és lelkednek járását igaz ösvényre tereljem.

— Hallgatom — mondta figyelmesen Mária.

— Figyelmezz hát! Mi célja vagyon a vallásnak? Úgy-e az, hogy lelkünket idvességre vezérelje.

— Végső célja csakis ez lehet.

— Na már akkoron mit gondolsz, mi idvezít? Ti hitbéli tudományok szerint csakis a hit. A cselekedetekért alig is felelhettek. Hiszen mondjátok, az Úr eleve elrendelt mindent. Hát akkoron a bűnös cselekedetek is tőle származnak. Lehet ember olyan vakmerő, ilyet állítani? Hiszen akkoron a jóságos Isten az ördöggel volna határos! Ezt egyiknek. Most figyelmezz még emerre: maguk Luther és Calvin uramék sem tagadhatták, hogy az előbb való világban, míg nem lőtt az ő tudománok, sokan idvezültek. Nem is lehet másképpen, hiszen az Idvezítő Krisztus váltságot halt értük. De ha ez így vagyon, akkor Luthernek és Calvinnak hitőkben nincsen idvesség, mert Szent Pál írja, miképpen csak egy idvezítő igaz hit vagyon,

az pedig nem lehet más, mint kiben már sokan idvezültek.

A hold felhő mögé bujt. Az éjszaka hűvös fuvalmat küldött. Márián borzongás remegett végig. Talán inkább a közeledő álmoságtól.

— Tán elég is volt mára, — állt fel az asztaltól — de más időben folytathatjuk.

— Nem bánom, — szólt Wesselényi — de addig is forgassad szaporán a Kalauzt.

A beszélgetések csakugyan megismétlődtek. Wesselényi szeretettel, fontolt, tapintatos szóval vezette hitvesét az igazságra. Sorra vette a katolikus hit főbb tanításait és mikor Mária mind megismerte őket, maga kívánta, hogy áttérhessen. Ez nemsokára meg is történt annak rendje-módja szerint és Wesselényiné az áttérés alkalmával az Anna nevet is fölvette.

2

Mind a ketten nagyon boldogok voltak. Mária buzgó volt új hite parancsainak követésében. Áttérése öröme határozta el azt is, hogy maga költségén újra kinyomatja Pázmány kardinális Imádságoskönyvét, amely akkoriban már ritkaságyszámba ment. Akkor még nem is tudták, milyen újabb kellemetlen bonyodalmak származnak majd ebből a kegyes cselekedetből.

Egy szép nyári délután Kürthy Jánosné látogatott fel Jolsváról a murányi várba. Egyszerű nemesasszony volt Kürthyiné. Csinos udvarházban lakott a Sajó füzes partján. Rangban mélyen alatta állott Máriának, de ez kedvelte szókimondó egyenességéért.

Kürthyiné ritkán járt fel Murányba. Jövetelének tehát most is fontos oka lehetett. Mária tudta ezt s kíváncsian várta, mit talál ki megint. A vendég nem is nagyon kerülgette a dolgot. Rátért egyenesen.

— Jaj, lellem grófnécskám, de nagy veszedelembe is döntötte magát! — kezdte a sápítozást.

— Én, ugyan mivel? — lepődött meg Mária.
 — Hát azzal az apasztáziával, vagy mi a nyavalyának is híjják.

— Úgy, hitem változtatásával.

— Azzal, azzal. Mire is volt az jó!

— Lelkem áhította. De nem tudnám, mi rossz is származhatnék ebből.

— Jaj, jaj! Hallgassa csak. Kassán jártam minapában és egybetalálkoztam Csákyiné méltóságával. Nem jószándékkal vagyon magukhoz.

— Melyik Csákyiné? Ki fiával akart összeboronálni?

— Az, lelkem. Haragosa lehet.

— Nem haragosom. Csak felhúzta kicsit orrát, hogy nem kaptam fia után. Na, nem éppenséggel hozzám ragaszkodott. A vagyont áhította.

— Hát tudná-e, lelkem, mit mondott ez a Csákyiné?

— Ha megmondja, tudom

— Megmondom én. Már csak azért is, hogy tudja, hányadán van véle. Hát nagy szemforgatásokkal kezdetű keseregni, hogy így meg úgy, milyen kénlódásos állapotban vagyon. De hát mitévő legyen, ha netalán ötlet meglátogatni tetszenék kénytelenségben volna előtte ajtaját bészárni.

— Miért? — döbrent fel Mária. Arca is bele-sápadt.

— Csak azért, úgy mondotta, mivelhogy mostan parázna ágyasságban él Wesselényi úrral. Így pediglen az ő tisztes küszöbjét átal nem lépheti.

— Én ágyasságban?! Hiszen frigyünket templomban áldották meg.

— Meg ám, de evangyéliomi hit lelkésze. De mivelhogy húgám átalmene a catolica religióba, ez a házasság most semmis és érvénytelen.

— Miért volna? Én akkor az evangyéliomi hiten voltam. Egyéb lelkészt, mint evangyélíkuszt, elé nem tanáltunk.

— Nem is az a hiba, hanem hogy előbben való

férje, Kun István uram még életben vagyon, addig pedig érvényesen más házasságot nem köthet.

— De őtöle Erdélyországban törvényes elválásmat jog szerént kimondották.

— A catolica religio az elválást semmiképpen el nem esmérí, így mondta Csákyiné méltósága. Akkoron pedig ez a mostan kötött házasság semmi érvényű.

Mária kábán bámult Kürthynére. Erre bizony sem ő, sem férje nem gondolt.

Kürthyné még mindig beszélt.

— Kedves galambom, lelkem. Nem akartam én megbántani. Isten attól őrizzen. Csak akartam, tudja a dörgést, hogy valamely ártó szándékú támadás készülletlenségben ne lelje. Én magam dehogy gondolok rosszat róla. Csákyiné ellenében is védelmembe vettem. De mit fog az én szűkös szavam, ha egyszer Csákyiné nekiered!

Hanem azért ő sem hagyta hamarost abba. Beszélt, elmondott egyebet is, ami szóbeszéd, pletyka füléig ért. Késő este vetette csak haza.

Amit tudott, mind kitálalta Máriának. De ez csak ízelítő volt. Most áradásszerűen eredt neki megint a rosszakaratú áskálódás, mindenféle csúf szólás, gyalázkodó szóbeszéd. Elöl jártak benne a protestánsok, akik ezzel akartak bosszút állni „a megtévedt bárányon”. Olyan hangok is hallatszottak, hogy Széchy Mária ketős házasság szörnyű bűnébe esett és most két élő férje van egyszerre, Rozsályi Kun uram meg Wesselényi főkapitány. Úgy lepték meg ezek a szállongó szóbeszéddek Máriát, mint szennyes döglegyek. Percnyi nyugalma nem volt már tőlük. Telecsepegtették lelkét undok mérgökkel.

Sírva panaszkodott urának. Wesselényi is fogadkozott, hogy ő nem ezt akarta. Ilyesmire gondolni sem mert. Mária sűrű könnyhullatás közt keseregte embertelen állapotát, hogy élni sem kíván már ilyen szüntelen sebző tövises között.

Együtt törték rajta fejüket, mit is tehetnének,

hogy gátját emeljék ennek a szennyes áradásnak. Végül is arra az elhatározásra jutottak, hogy Lippay György érsekhez fordulnak. Magyarország primása mindig nagy jóindulatot mutatott irányukba. Mária bizalommal tette le ügyét az érsek kezébe.

György érsek homlokán még jobban kiárkolódott a mély ránc. Busa szemöldöke fölugrott a magasba és apró szeme elrévedt, mintha a messzeségtől kérne tanácsot. Nem szólt semmit, de kétszer is széttörülte vastag bajszát. Mária nem jót olvasott tekintetéből.

— Csak nem szenvedhetek talán rövidséget annak okáért, hogy lelkem sugallatát követve, megtérültem az igaz catholica religióba? — esengett fel kétségbeesett hangon.

Akkor megszólalt György érsek:

— Leányom, szívemmel átalérezem nagy bajodat, de az Egyháznak szigorú törvényei vagynak, kiket még olyan hatalmasok kedvezésére is soha meg nem másíthat.

Mária nem hagyta magát:

— Hogyan lehet az törvény, mi ellenére vagyok az igazságnak? Ki láncolhat engem erőszakkal Kun István uramhoz, ki soha nem kellett se testemnek, se lelkemnek!

— Miért léptél akkoron frigyre véle?

— Mit tudtam én amaz üdőkben, mit cselekszem! Váratlan özvegységemben egymagamra hagyva, mindenfelől szorongatások környékeztek. Kaparkodó rokonok, jószágokat vadászó hatalmasok törtek reám, hogy anim maradt, széjjelkacsmarintsák. Fejedelem tukmáló, noszoló szavától éjjelem-nappalom se volt. Mit tehettem volna, gyöngé asszony? Engednem kellett a reám acsarkodóknak. De Isten tanúságom, hogy Kun urammal nem voltam semmiféle közösségben. Nékie igazán asszonya nem voltam. Mihelyest pediglen úgy eshetett, közeléből is kerekét oldottam és soha többet véle egy fedél alá nem kerültem. Azért is mondták ki törvény szerint válásunkat.

György érsek egyre mélyebb figyelemmel hallgatta

Máriát. Arca fokozatosan derült. Válasza már biztaton csegett:

— Az Egyház törvénye szigorú, de nem akarja az igaztalant. Az igazságot keresi. Ha pedig úgy vagyon, miképpen mondod, az volna az igazság, hogy kötöttem és Kun uram között sohasem is volt házassági frigy...

— Nem volt, dehogy is volt — erősködött Mária.

— Akkor reménységed lehet — nyugtatta az érsek. — Az Egyház hitestársakat szét nem választ, mert Istentől megszentelt kötést meg nem ódozhat. De ha előbben való házasságod semmis, akkoron ez a második tökéletes érvényű. Majd annak rendje-módján semmitő processzusnak engedünk folyást, tanúságokat hallgatunk, hites erejű írásokba teszünk bétékintést s ha minden úgyan igaz, miként mondtad, nincsen mitől tartanod.

Mária könnyebbült szívvel hagyta el az érseki székhelyet. Az esztergomi érseki szentszék azután hamarost megindította a vizsgálatot. Az érsek udvari hittudósai vitatták meg a kérdést. György érsek azonkívül kikérte a nagyszombati és a gráci akadémia véleményét is. Felkerült a nevezetes ügy a bécsi Univerzitás hittudományi karának tanácsa elé. Lugó János atya, a hírneves egyházjogtudós is írásbeli szakvéleményt adott. Mindezek alapján György érsek ünnepélyes okiratba foglalva kimondotta támadhatatlan döntését, hogy Wesselényi Ferenc és Széchy Mária házassága törvényes erejű és kifogástalan. Kun István sohasem volt törvényes férje Máriának. Nem annak okáért, mert a házasságot a protestáns lelkipásztorok előtt kötötték, hanem mert a köztük létrejött házasság kezdettől fogva semmis és érvénytelen volt. Széchy Mária a megfélemlítés zavarában, erőszaknak engedve cselekedett és magát pillanatig sem tekintette Kun István hitestársának.

Ez a döntés mintha másodszor áldotta volna meg Mária boldog házasságát.

Ősz elején fontos hírrel tért meg Wesselényi uram Murányba.

A hadakozó Rákóczi György Linzben megkötötte a békét a császárral.

— Csakhogy végre valahára békekészség leszen — sóhajtott fel Mária. — Eddigelé mi sem örvendhattünk elégségesen új boldogságunknak.

Wesselényi szerelmesen ölelte magához feleségét. De mindjárt megfelhőzött:

— Félek, — mondotta — sok vesződségünk és bosszúságunk származhatik még ebből a békekészségből.

Mária csodálkozva nézett rá.

— Bizony csak úgy vagyon — erősködött Wesselényi. — Miként hallottam, a békekészség mindkétfelől kegyelmet ad a hadakozóknak és a foglalásoknak visszabocsájtását rendeli egyformán mind a két részről. Így hát semmis leszen a mi hadifoglalásunk is Murányban.

— Már pedig én Murányt nem engedem semmi áron — csattant fel Mária. — Kétszer próbáltak kitudni igaz jussomból. Most én vagyok a birtokló, harmadszor tán könnyebben megvédelmezem.

Wesselényi kardjára csapott:

— Fegyverrel vettük meg Murányt, csak fegyverrel ragadhatják el tőlünk.

Fegyvert ugyan nem használtak egyelőre az ellenfelek. De annál többet instanciáztak a bécsi kancelláriában. Felkerekedett az egész Illésházy had és elárasztotta az udvari hivatalokat. Megmozdult maga a fejedelem is és érélyesen követelte, hogy a béke értelmében helyezték vissza jogos birtokába Illésházyt. Illésházy Gábris ugyan a békekötés után megtért a király hűségére, de apja, Gáspár, titokban egy követ fűjt az erdélyiekkel. Rákóczi György hát tudta, hogy a maga emberét teszi be Murányba.

Illésházyék sikerein felbuzdulva, mozgolódni kezd-

tek Listiusék is és most ez a családi pörpatvar hátráltatta a békeszerződés végrehajtását. A király kezdte türelmét veszíteni. Újra meg újra sürgette Lippay érseket, teremtsen valamiképpen egyességet a patvar-kodó atyafiságban. A megegyezés azonban sehogysem sikerült. A Széchy-lányok ragaszkodtak jussukhoz és abból őket kitudni nem lehetett. György érsek azt a kedvezést ajánlotta fel Wesselényinek, hogy Illésházyék és Listiusék kötelesek lesznek Murányból rájuk eső részüket, ha azt eladni vagy zálogba vetni kívánnák, elsőbbit Wesselényiéknek felajánlani.

Wesselényiék ezt nem fogadták el. Nekik egészen kellett Murány. Pedig kezdett már rosszul állni szénájuk. Legfőbb támaszuk és pártfogójuk, Esterházy Miklós nádor meghalt. Lippay ugyan szintén jóakarattal volt hozzájuk, de neki tartania kellett magát az igazsághoz. Wesselényi és Mária mégsem adták fel a küzdelmet. Máriát éles, fondorlatos elméje most sem hagyta cserben. Egyre új meg új kibúvókat, ellenvetéseket, fortélyokat mesterkedett ki, amelyekkel a dolog döntését húzni-halasztani lehetett. Azt pedig jól tudták, hogyha időt nyernek, még mindent megnyerhetnek.

A sok csűrés-csavarásnak az lett az eredménye, hogy Wesselényinek sikerült elérnie, utalják a pört a legközelebbi országgyűlés elé. Ezzel nyert ügye volt Máriának. Arra is számíthattak, hogy az országgyűlésen, ahol mind a kettőjüknek fölös számmal voltak barátai, jóakarói, javukra döntenek. De ha ez nem is történik meg, itt azután kedvük szerint elnyujthatják a huzavonát.

Tudták jól Illésházyék is, milyen veszedelem fenyegeti őket. Rohantak fel Bécsbe. Megmozgatták minden befolyásukat és nem is nyugodtak addig, míg a király határozott lépésre nem szánta magát. Budetin urának, Szunyogh Gáspárnak személyében királyi biztost küldött ki azzal a rendeléssel, hogy még az országgyűlés előtt csinálja meg az osztályt a pörlekedők között.

Ezen meg Máriának volt oka megrémülni. Ha az osztály elkészül, derékban metszik el a csomót. Vége minden halogatás lehetőségének. Nosza szépszavú és minden körmönfonság hájával megkent levelet írt Lippay érseknek. Ezer kibúvót és ürügyet talált, hogy halasszák el a biztos kiküldését és az osztályt. De a király végzését megmásíttatni Lippay érseknek sem állott hatalmában. Ami jóakaratából telt, megtette. Igen hathatósan pártfogásába ajánlotta Wesselényiékét Szunyogh Gáspárnak.

Amit azonban ő el nem ért, tökéletesen sikerült az Mária asszonyi varázsának és ravasz elméjének. Attól a perctől, hogy Szunyogh Murányba megérkezett, tyúkkal-kaláccsal volt körülte. Elhalmozta figyelmével, mindenféle gyöngéd kedvezésekkel. Kedvébe járt, elszórakoztatta, felderítette. Kacérsággal ellenállhatatlan fegyvereit sem kímélte. Valósággal megbűvölte Szunyogh uramat és végül annyira levette a lábáról, hogy az osztály, amelyet készített, teljesen Wesselényiéknek kedvezett. Illésházyék és Listiusék annyira sértve érezték érdekeiket és jogaikat, hogy maguk tiltakoztak az osztály ellen. Mária tehát elérte célját. Sikerült elodáznia a döntést és ügye kívánsága szerint az országgyűlés elé került.

Az országgyűlés szokása szerint továbbra tolta ki a döntést. Bizottságot küldött ki a pör egész anyagának megvizsgálására. És a bizottság végevárhatatlan tanácskozásokba kezdett Lippay érsek lakásán.

Máriának mi sem volt ennél kedve szerint valóbb. De látszatra egészen másképp mutatta. Kihallgatást kért a királytól és sírva vetette magát a fölség lábához. Elpanaszolta, milyen lelki szenvedéseknek és mennyi kárnak teszi ki ez a szörnyű herce-hurca. Rokonai makacs perlekedők, akik nem akarták elfogadni a királyi biztos osztályát. Ő már mindenféle váltsággal megkínálta testvéreit, de azok megátalkodottan kötik magukat Murányhoz, pedig az csakis az ő kezében marad biztosan a király hűségén. Közben erdélyi jószá-

gait is zár alatt tartja a fejedelem. Onnan semmiféle javadalomban nem részesül. Itt a végtelen pereskedés emésztí, ami teljes romlásokra fog vezetni. Esedezve kérte tehát a fölség kegyelmét, végeztesse el valahára ezt az ügyet az ő és férje igazságos javára, amit egyébként hűségükkel meg is érdemlettek.

Mihelyst Illésházyék nesztét vették Mária bécsi útjának, ők is nyomban mozgósították minden előkelő atyafiságukat és Gábris úrnak kihallgatást eszközöltek ki. Illésházy azonban nem tett jó benyomást az udvarnál. Székházi természete, hányaveti viselkedése nem sok bizalmat ébresztettek iránta. Csalódottan hagyta ott az udvart, ahonnét Mária a legszebb reménységekkel távozott.

György érsek is mindinkább az ő pártjukra állt. Neki sehogyan sem tetszett a linzi béke és a maga részéről nem akarta elősegíteni, hogy a mindig hűtlenségre hajlamos protestáns Illésházyak gyarapodjanak a hűségében szilárd, példás buzgóságú Wesselényi javára. Erdélyből is aggodalmas hírek érkeztek Rákóczi György betegségéről. Illésházy tudta, hogy benne leg-erősebb pártfogóját, Mária pedig nagy ellenségét veszti el. Kezdett már hajolni olyan egyességre, hogy egészen odaengedi Wesselényiéknek Murány várát. Most legalább még reménye volt, hogy megkapja a kárpótlást, amit Wesselényi szaporán ígérgetett. Nem volt alaptalan a félelme, hogy később talán még ettől is elesik. Rosszul állott már nagyon a szénája.

Mária fondorlatos elméje ugrasztotta ki most is a nyulat a bokorból. Mézes-mázos levelet írt sógorának és kedvező ajánlatot tett neki, de természetesen másik sógorának, Listiusnak kijátszásával. Illésházy, aki hajlamos volt minden görbe dologra, kapott az ajánlaton és meg is kötötte az egyességet. Máriának azonban gondja volt rá, hogy Listiusék nesztét vegyék a dolognak. Kerülő utakon eljuttatta hozzájuk is a kötés pontozatait. Ettől Listiusék egyszeribe megpuhultak. Az ő hátuk mögött nem álltak nagybefolyású párt-

fogók, sietve megegyeztek hát békességgel, mielőtt még kedves sógoruk, Illésházy uram kijátszhatta volna őket. Illésházy ugyan még idejében megorrontotta a kénköszagot és nagy dérrrel-dúrral felbontotta az egyességet, amelyben mint mondta, csúnyán orránál fogvást vezették. De Listiusék már nem hittek neki. Hogy azután így magára maradt, végül ő is csak beadta derekát, különösen mikor a fejedelem halálának híre is megérkezett Erdélyből.

Murányban fellelékeztek erre a hírre. Rákóczi György fejedelem különösen az utóbbi időben nem volt jószándékkal Máriához. Hitvese, Lorántffy Zsuzsánna is egyre szította benne az indulatot a kemény erkölcsű menyecske ellen, de a murányi csellel végképpen magára haragította őt Mária. Elég leplezetlenül ki is mutatta rosszindulatát azzal, amit Mária erdélyi jószágaival cselekedett. Elsőbbet lefoglalta ezeket a jószágokat és semmiféle instanciázásra fel nem oldotta. Mikor pedig már semmiféle ürüggyel a zárlatot tovább fenn nem tarthatta, feloldotta azt végre nagynehezen, de kikötötte, hogy Mária csak az általa kijelölt négy főúr egyikének adhatja el birtokait. Ezek az urak azután olyan hitvány árakat kínáltak, hogy Mária még rá gondolni is félt. Újra könyörgött, Lorántffy Zsuzsánna pártfogását is kérte, engedjék meg neki a szabad eladást. Sok huzavona után végezetül ezt is megengedte nagy keservesen Rákóczi. De huncutság volt ebben is. Mikor Mária megkötötte a szerződést Károlyi Ádámmal, hibát talált az írásban és nem hagyta jóvá.

Mária éles szeme hamar átlátott a szitán. Tudta már, honnan fú a szél. A fejedelemnek magának fáj a foga Tasnádra. Láttá, jobb is, ha nem ellenkezik. Felajánlotta hát neki a birtokot. De Rákóczi Györgyöt a halál megakadályozta abban, hogy az ajánlatot elfogadja. Fia, II. Rákóczi György vásárolta meg Tasnádot. Az árat az ő kegyelmes gráciájára bízta Mária. Így azután sokat veszített a jószágon, amelyre erdélyi pörösködései során tetemes kiadásai voltak.

Nem sokkal ezután megegyeztek Illésházyval is. Sztrecsényt és Teplicét engedték át neki. Listiusék Lipcsét kapták meg, Balogot Wesselényi tízezer forinton váltotta vissza Széchy Dénestől. Ez megint súlyos terhet rakott vállukra, mert pénzük nem volt és a pénz adósságra vették. De öt év leteltével mégis kizárólagos urai voltak Murálynak és korlátlan joggal övék volt a derencsényi, szendrői, enyickei, mátraalji és kőrösi jószág is. Mindezekről Bécsben új adománylevelet állítottak ki nekik.

Széchy Mária most harmadszor hódította meg Murányt. Vérbe nem került ez a hódítás, de annál több pénzbe és fortélyos törődésbe.

4

Azon a lézengő, nehezen ébredező tavaszon szomorú hír verte fel Murányt.

Máriát nagy magánosságban találta. Ura, hogy a tavasz első fuvalmai fellélekzettek, odahagyta a várat. Sürgetős dolgai másfelé szólították.

A fiatal Lipót király erősen kegyeibe fogadta a kellemetes és művelt főurat, aki minden bajos bonyodalmakban nyíltan szólt hozzá és úgy látszott, sok olyan dologban lelkére tud beszélni a magyaroknak is, melyekben azok senki tanácsát meg nem fogadták volna. Új adományokkal tüntette hát ki kedvelt hívét és mivel Lippay érsek is sok dicsérő beszéddel tolta szekerét, megtette a felsőrészek főkapitányának. Ebben a tisztségben akadt olyan sok ügye-baja Wesselényinek. Szállást kellett vennie Eperjesen. Azután hetekig Kassán lakozott. Ellátogatott Besztercebányára is. Mária eleinte nem kísérte el ezekre az utakra. Megült Murányban. Napról-napra jobban megszerette ezt a magányos várat. Igaz, a palotaházat puha fészekké varázsolta át. Drága keleti szőnyegekkel, dagadó kerevetekkel, omló puha kárpitokkal bélelte dédelgetővé ridegségét. Fénye-

zett, habos tükrösfájú bútorokkal rakta meg. Ebédlő termének polcai roskadoztak az arany-ezüst edények súlya alatt. Csiszolt velencei üvegkristályon porlott igézetes szivárványokká a fény. Vidám apródúrfiak nevelkedtek a főkapitány vitézi oskolájában. Hangos volt tőlük a vár. Igaz, néha nyers tréfákra, mosdatlan-szájú beszédekre is ragadtatták magukat, kivált ha felöntöttek kicsit a garatra. De Mária asszony előtt lakatot tett mindenik a szájára. Híre szállott már akkor, hogy Párizsban a csodálatos ifjú király büvkörében kényes módik, választékos beszédek, a szellemnek játékos tornái teszik tündöklővé és finommá az udvar életét. A szavaknak illata volt, mint a dámák kebelein mosolygó virágoknak. A hasonlatok színjátszó puhasággal omlasztották a beszédet, mint dús redőjű, habos selymeket. A mozdulatok hajlékonysága csupa bókoló, kellemetes tánc volt maga is. Mária ilyen finom módikat kívánt volna otthonossá tenni Murányban is. Bizony nehezen ment. De már az úrfiak feszesebb glédában álltak előtte, mint a várkapitány előtt. Ha valamelyik megfélemezett magáról, az asszony kíméletlenül csapott le rá. Nem volt mentség. Maga Wesselényi is bírságot fizetett, ha óvatlan pillanatokban holmi cifrább szó talált kiszaladni száján.

De mikor férje távol volt, Mária szívesebben elvonult udvara zajától. A muzsikások vidám zsvaja nem hatolt föl a bástyafalak tövén megbujt, vastagböltű termekből, ahol az úrfiak vigadoztak s ő meghúzódott azokban a csendes, hátsó szobákban, amelyekben éveknek előtte Murány birtokáért aggódva, a maga sorsán keseregve, annyi kétséges, nehéz napot töltött. De ezek a keserves napok kovácsolták úgy oda szívét ehhez a zord sziklavárhoz.

Ebben a magánosságában tört rá a kegyetlen hír. Erdélyből jött, megkésve, már csak felszáradt könnyek nyomaival, de az ő szívében régi nagy remegéseket s elhamvadt fájdalmakat kavart fel. Zólyomi Dávid halálának híre jutott el Murányba. Nyomorultan, Isten édes

világának látásától megfosztva, tehetetlen keserűségtől bomlott lélekkel, önmaga sarkaiból kifordulva pusztult el a kővári tömlőc penészában. Rákóczi Györgyben nem volt annyi emberség, hogy törten, már senkinek ártani nem tudó rongyoltságában visszaadta volna szabadságát.

Mária benső, mély részvéttel könnyezte meg. Szívében ugyan rég hamvába holt első szerelmének gyötrő, sűrű parazsa. Lelkét most egészen Wesselényi töltötte be. De a felsajduló emlékek még érzékeny nyomokra leltek és fájdalmas megrendülést kavartak fel benne. Komor, gyászos hangulat ülte meg ezekben a napokban és szinte jólesett neki a rejtezkedő magány.

Nem tartott sokáig. Váratlan vendég érkezése zavarta meg. Mária nem akart hinni fülének, mikor bejelentették. Mi szél fújhatta ide Nádasdy Ferenc uramat? Szíves barátság nem fűzte őket egymáshoz. Wesselényi alig szenvedhette a kígyósímaságú, fondorlatos főurat, aki fölötte állott elméje élességére, zárkózott, igaz szándékát mindig színeskedő szavakba dugdosó természetével pedig egészen ellentéte volt az ő nyíltságának. Tudta, hogy irigykedik rá. Féltekeny népszerűségére s az udvar feléje szívesebben hajló kegyére. Szemtől-szemben csupa mézes-mázos kedvesség, de érezte, hogy megfojtaná egy kanál vízben, ha tehetné.

Mária hát hűvösen, szabadkozva fogadta :

— Uram távol legyen. Magam meg aligha is lehetnék kegyelmed szolgálatjára.

— Nem hivatalbéli tisztben járok — mondta Nádasdy. — Besztercebányára volna ügyekezetem, de utam erre hozott, úgy véltem, betekintek már egyszer Murányba is. Talán kaphatok asszonyom kegyelméből szállást egy kurta éjszakára.

— Szállás legyen itten bővön, — felelte kimért udvariassággal Mária — ételben-italban sem szenved majd kegyelmed heányosságot. Murányra még vendég szájából panasz nem kélt. Csakis azon gondoskodom,

hogy amaz csekély időre is, mit itten kíván mulatni, kénstetik az én szerény társasággal beérni.

— Ha ezzel riaszt méltóságod, — negédeskedett Nádasdy — bizony még kedvem szottyanik itt üdözsemet egynehány napokkal megtoldanom.

Foga kivillant nevetésre rándult száján. Szeméből furcsa láng csapott föl. Csak szemernyi percre. Valami kegyetlen gyönyörűség zöld fénye alvadt ennek a tekintetnek aljában. Máriának, maga se tudta, hogyan, arra kellett gondolnia, hogy a véres Báthory Erzsébet unokája áll előtte.

Félt véle egyedül maradni. Szolgáit szólította:

— A gróf úr tisztálkodni kíván az út porától — rendelkezett. — Tán le is pihen keveset. Kísérjétek őméltóságát a másik szárny vendégkamaráiba. Az estebédet vélem költheti el kegyelmed, ha úgy tartja kedve — fordult újra Nádasdyhoz.

— Nagy öröm és megtiszteltetés nekem — bókkolt a gróf és követte a kamarásokat.

Este leszenyei Nagy uramat és Gyöngyösy Istvánt is vendégül látta Mária asztalánál. Már csak a szóbeszéd miatt sem akart egyedül maradni Nádasdy Ferenczel. A gróf kitűnő társalgó volt. Sok furcsa történetet tudott a bécsi udvar belső életéről, suttogva szájról-szájra adott pletykákat, amelyeket csípős nyelve még fullánkosabbra esztergályozott. Sokat beszélt a fiatal császárról. Hallgatag, magának való ember. Sokszor szinte szomorúnak látszik, mint kinek lelkén titkos kór rágódik. Talán beteg is csakugyan. Arca sokszor földszínű és a hangja sápadt. De kemény, erős akarat lakik benne. Az igazsághoz makacsul ragaszkodik, már csak azért is, mert mélyen és igazán vallásos ember. De könnyen hívó. Éppen azzal igyekezzenek őt befolyásolni, hogy hamis dolgokat az igazság színében tüntetnek fel előtte. Nagy bizalma van azonban a nemeslelkű avianói Márkban. Ennek a szentéletű szerzetesnek szabad bejárása van hozzá és ez legjobb ellensúlyozója nála az ártó befolyásoknak. A magyaro-

kat azonban alig értheti meg valaha. Íme ott a nagyszellemű és páratlan vitézségű bánus Zrínyi Miklós. Iránta is bizalmatlan. Fél tőle, szertelen hevületűnek tartja, ki túlzott becsvágyával többet árthat, mint amennyit katonai virtusaival használ.

Zrínyi nevének hallatára felcsillant az ifjú Gyöngyösy szeme :

— Hallomásom vagyok, — fordult a grófhöz — miképpen ama nevezetes gróf Zrínyi nemcsak a kardot forgatja emberül, hanem éppen olyan tudománnyal a pennát is. Úgy mondanák, jeles vitézi versezetet készített nagynevű ősenek, a szigetbéli Zrínyi Miklós-nak csodálatos viadaljáról a pogány törökkel.

— Jól hallotta kend, — mondta felsőbbbségesen Nádasdy — még csak meg sem igen száradt rajta az bőtűk feketéje. Mostan bocsájtották ki éppen a présből Béts várossában. Titulussa pedig : Adriai tengernek syrenaia groff Zrini Miklós.

— Ha én abba csak belétekinthetnék ! — sóhajtott fel Gyöngyösy.

— Azt éppenséggel könnyű szerrel teheti kelmed. Utamba magammal hoztam a könyvet. Ágyamnál fejtől a padkára vagyok vetve kamarámban.

Gyöngyösy csupa tűzlánggá vált egyszeriben :

— Engedelemmel volna kegyelmed, hogy én abba... csak órácskát elböngészhetnék ? — lelkendezett. — Grófné asszonyom is elbocsájtana kis időre ?

— Csak menjen kelmed, — legyintett Nádasdy — megleli ott, hol mondtam.

Most megszólalt Mária is :

— Uramnak ifjú titoknokja is kellemetes pennaforgató. Minket is megörvendeztetett már némi szívdertítő versezetekkel.

— Oh, jómagam csak a könnyedebb Musákkal társalkodom. Miképpen mérhetnének engemet ilyen nagy szívű és temérdek elméjű férfiúhoz ! — szerénykedett Gyöngyösy.

Nyelve még benn szólt, de elméje már kinn kalan-

dozott valahol, hogy úrnője szava félúton megállította. Nem is várt semmi újabb engedelmet. Szedte szaporán a lábát, hogy kinn lehessen, mielőtt még újra szólítanák.

Nádasdy most leszenyei Nagy urammal koccintott. A savós színű, májfoltos arcú ember nem bírta az italt. Gyomra egyben megkeveredett tőle. Pedig a sokfogású estebédet ugyan meg kellett öntözni. Murányban a hegyaljai és az erdélyi nehéz borok járták. Nádasdy bírta az italt s mulattatta, hogy váltogatta színét leszenyei Nagy uram minden pohár után. De sokáig nem szórakozhatott vele, mert a negyedik pohár már torkán akadt a gyöngye ivónak. Leszenyei uram arca hamuszürkére vált, szeme felakadt, vonásain a kétségbeesés kínja vonaglott. Felugrott ültéből, de feje hátracsuklott, álla leesett s a bor magas sugárban lövellt ki nyitott szájából a mennyezetig.

Nádasdy mellette termett, hogy támogassa, bár nem tudta megállni nevetés nélkül. De Leszenyei uram közben már magához tért kissé és rettentő megszégyenüléssel kitántorgott a friss levegőre.

A gróf nevetve roskadt vissza székére. Fenékgig ürítette poharát. Pedig jócskán ivott már ő is. Arca nekitüzesedett. Szeme csillogott.

Mária elérkezettnek látta az időt, hogy asztalt bontson.

— Nagyon is későre jár, gondolom, — fordult vendégéhez — kegyelmednek sem leszen ártalmára, ha fáradalmas útja előtt hamarabb nyugovóra tér.

— Nem vagyok én fáradt még csekélység sem — ellenkezett a gróf.

— Nap leszen hónap is — mondta Mária. — Meg igazában, így magunkra kettesében mégsem illendő-séges maradnunk.

De Nádasdy most közelebb hajolt hozzá, hogy forró lehellete az asszony arcába csapott:

— Pedig csak éppen ezt a pillanatot vártam én esekedve — mondta egyszerre változott hangon.

— A bor szólal kegyelmedből — húzódott el tőle Mária.

— Nem vagyok részeg, — horkant fel Nádasdy, de mindjárt tüzes pillantással tette hozzá: — ha csak nem a szemed sugarától. Mert az megpezsdítette bennem a vért. Nem tudok parancsolni karomnak, csak azon mesterkedik, hogy forró szorintásában tarthassa derekadat, két pihegő melledet.

Karja az asszony dereka felé tévedezett. Mária felkelt és az asztal másik oldalára ült. Nem akart botrányt. Szépszerével próbált szabadulni tolakodó vendégtől. Megpróbálta azt a módot, ahogyan már egy ízben sikerült elbánni Illésházyval. Töltött Nádasdynak:

— Igyék még kegyelmed ebből a tokaji mézesből, — kínálta az asztalon át — álomhozónak jobbat nem tudnék.

De Nádasdy eltolta magától az italt:

— Szájadról akarom én szürcsölni a mézet, bor nélkül. Régi álmodásom ez. E máj éjszakán végig is álmodom.

— Sem ma, de máskor sem. Ilyeténképpen soha.

— Miért, talán ára vagyon a csókodnak? Tudok én azt is adni érte. Nagyot, néked igen is kedveset. Hallomással vagyok, mikép nagy traktában volnál atyafiságoddal, hogy tőlük minden családi jószágaidat magadhoz kaparintsad. Hát csak légy hozzám szíves hajlandósággal, mert nagy szavam vagyon ám nékem fiskusnál, hivatalbélieknél, mindenféle kancelláriákban.

Máriának arcába szökött a vér:

— Hogyan merészel kegyelmed vélem így beszélni? — kiáltott Nádasdyra szikrázó szemmel.

Nádasdyt azonban már semmi meg nem állíthatta:

— Ahogyan mások merészeltek. Nagyon sokan, akik csókodtól részegültek. Mért éppen csak tőlem irigyeled? Mért csak tőlem vonod meg, kit már annyinak szertetékoztál?

Mária úgy érezte, tetőtől-talpig lángban áll a rettenetes szégyentől. Indulata majd elsodorta, de egyben

valami szorongó gyöngeséget is érzett. Ám szava szikrázó tűzzel védekezett:

— Hitvány rágalmazó kegyelmed, mint vénaszony jártatja száját hazug szóbeszédre! Úgy tudja meg, hogy két hites uramon kívül senkivel semmi dolgom nem volt soha. Isten reá tanúságom!

A nekiszilajult Nádasdyt azonban még ez sem hallgattatta el.

— Hát Zólyomi Dávid, — kiáltotta gyűlölködő irigységgel — mindenek tudják, hogy latrod volt még hektikás uradnak életében!

Mária már nem is értette a többit. Ahogy Zólyomi nevét meghallotta, elöntötte lelkét a keserűség. Szemét egyszerre elhomályosították a könnyek. Feje az asztalnak dűtött két karjába roskadt. De abban a pillanatban átvillant rajta, milyen veszedelemnek teheti így ki magát. És akkor már harag és megvetés váltotta fel benne a hirtelen rázuhant fájdalmat.

Felugrott székéről. Felsudárlott, mint királynő. Szépsége lenyűgöző volt ebben a haragos ragyogásban. Hangjából a szabadjára szállt szenvedély zengett:

— Kegyelmed merészli magát úrnak és lovagnak nevezni? Útonálló haramiák ilyen ocsmány garázdsággal védetlen nőt meg nem rohannak. Akinek nevét kegyelmed méltatlan szájába vette, lovag volt a javából. Míg élt, legfeljebb ha a kisujjam hegyit érintette csókjával. De már nem él. Nem régiben vettem hírét, hogy meghalt gonoszul, megcsúfolva, méltatlan vértanúságban, mert tiszta volt és igaz. Most pedig pusztuljon kegyelmed szemem elől!

A végét már olyan hangosan mondta, hogy visszhangzott tőle a terem. Nádasdy, akinek úgylátszik, mégis fejébe szállt kissé az ital, kábán, bizonytalan lépéssel indult feléje. De most nyílt az ajtó. Gyöngyösy István lépett be rajta. Furcsa, értetlen képpel bámult a helyzetre.

— Érettem kiáltott, grófné asszonyom? — kérdezte zavartan. — Kevéssé beléfeledkeztem az olvasásba.

Mária már akkorra visszanyerte nyugalját :

— Kísérje kamarájába a gróf urat, — mondta csendesen Gyöngyösynek — keveset mintha akadoznék a lába.

5

Wesselényi csak ős után tért meg vigyázó útjából. Máriát betegen találta.

Nádasdy látogatása óta mintha lassan őrlő szú rágódott volna lelkén. Ebbe a magaemésztésébe teste is belesorvadt.

Mi átok is lehetett rajta, hogy így kellett bűnhődnie? Míg Wesselényivel egybe nem vezérelte Isten rendelése, élete csak lemondás, néma mártíromság volt. Hogy fejét büszkén fennhordta és tettetett jókedv álarcája alá rejtegette belső vívódásait, azzal a maga sorsának ridegségén mit sem változtatott. Mennyi csapást is mért rá a kegyetlen sors és most, hogy élete végre boldog révbe érkezett, visszajár még mindig bosszulón a mult, amelyben ő csak lemondott, magát tartóztatta, ha a rút látszatok olykor ellenére szóltak is. Mindíg csak az emberek ártó, gonosz indulataival találkozott és ezek most is ott ólálkodtak körülötte. Mit tehetett ő arról, hogy férfiaknak mohó rajja leselkedte körül. Ő azoknak biztatást, kecsegtető reményt hamiska játékkal sohasem adott. Hűséges volt első férjéhez, éppen olyan hűséges Wesselényihez. Második urát szerette is a szív gyöngéd vonzalmával s a lélek megbecsülésével, a hűtlenség esett volna hát inkább neheze. De Wesselényi is hálás volt neki ezért. Maga is letett csélcsap, asszonyi bájakért könnyen mozduló természetéről. Kiteljesedett erejű hatalmas férfiaságának minden gyöngédségével vette körül asszonyát. Most is, hogy szenvedő külsejét látta, mindjárt segedelemről gondolkozott.

— Igen is vékony bőrben leledzel, — mondta fej-

csóválva — Weber apotekárius uram küldhetne némely javas fiveket.

— Esmérem már magam valamennyinek recipéjét — mosolyodott el szomorúan Mária. — Nincs segedelemmel egy sem.

— Talán Pozsonyból szólítanánk tudós orvosdoktort.

— Minek az. Most, hogy megtérült kegyelmed, megtérül kedvem is. Azzal vége bajomnak egyszeribe.

— Mi kergette el kedvedet? — érdeklődött Wesselényi.

Mária bizony meg tudta volna mondani. De jobbnak vélte, ha hallgat. Mit is ingerelje urát? Újabban annak is hirtelen támadtak vértódulásai. Nem idves az ilyen nagytestű embernek.

Ura azonban nem nyugodott bele csak úgy egy-kettőre. Megint csak a baj orvoslására terelte a szót.

— Alkalmasint a télvízi nyirkok vagynak ártalmadra ebben az izzadtfalú várban. Bizony jó volna a levegő másítása. Elkísérhetnél néhanap útjaimba.

— Eperjesen már voltam kegyelmeddel. Kedveltem is ottan a tarka sokadalmakat. Csak nagy kísértők azok nékem magukat kellettő sok drágaságukkal. Mert pénzünk mostan is fogyatékán vagyon.

— Azért ugyan ne emésszed magad, — vetette oda könnyedén Wesselényi — de ha netalántán Eperjes nincsen ínyedre, kísérj el Kassára.

— Na hiszen, Kassának éppenséggel komisz levegője, — mosolyodott el Mária — úgy vettem hírbe, hogy az asszonyoknak megsárgul attól arcokon a bőr. Egyebekben pedig kegyelmednek igen nyomorúságos szállása vagyon ottan.

— Másképpen leszen most.

— Talán tán házat vásárolt kegyelmed Kassán?

— Nem vásároltam, jussoltam.

— Kitől vajjon? Nem volt ottan semminémű atyafisága.

— Öreg Bornemissza Jánostól, kinek podagrás lábára sokszor küldöttél jótékony írt. Nagy magánosságban hala meg, atyafiság hijján. Házát, meg tokaji szölleit nekünk rendelte háladatosságból. Kis tatározás kelletik csak a házra.

— Az pénzt kóstál. Pedig Lipcse váltságára is nem csekély summára leszen szükség.

— Visszaváltod Lipcsét?

— Már meg is egyeztünk Kata húgommal. De ez még csak az első. Nem leszen nyugovásom, míg magamhoz nem válthatom Teplicét is. Valamennyi Széchy jószágot visszaszerzem préda sógoraimtól. Sok pénz kell ahhoz teremteni kegyelmednek.

— Honnan a csudából? — mordult fel Wesselényi. — Fehér holló ma a legfeketébb tallér. Mi ördögnek is gyűtögetjük garmadába a fődeket, kik olyan vékonyával fizetnek! Jobbágy munkának nem sok láttatja vagyon.

— Kiváltképpen ha török meg német is megsanyargatja őket — tódította Mária.

— Osztán meg ami gabonát bérakodunk is, kinek adjuk el, meg milyen csúfságos áron? — panaszkodott a nagyúr.

— Kegyelmedét még csak megveszi a fiskus, de mit szóljon más?

— Haggyad csak. Thököly gróf uramnak Kézsmárkban százezer tallért is behoznak jószágai. Igaz, a vén Kecser Ambrus úgy sáfárkodik velök, mint tüzes sárkány. Vagyon is módjuk. Dorbézlnak éjjel-nappal. Thököly uram úgy éli világát, akár a török basák. Egész háremet hordat össze a legformásabb hajadonokbul. De tudom Istenem, ha ország javára kódulnék tőle, ugyan vékonyan bocsájtaná a tallért.

— Nekünk másra kelletik a föld, — mondta elgondolkozva Mária — mégis abban vagyon az erősség. Kié a föld, azé az ország.

— Vagyon már nekünk elegendő.

— Vagyon ám kegyelmednek, de nékem semmim.

A király új adománylevele Murányt meg a többi jószágot is kegyelmed nevére kötötte.

— Ami enyém, az tiéd is — mondta kicsit sértődötten Wesselényi. — Testamentomot is tettem már hites helyen, kiben mindenemet néked rendeltem halálomra.

— Tudom én már azt — mondta csendesén Mária.

— Honnan tudnád? Titkos pecsét alatt vagyon a testamentom — ámuldozott Wesselényi.

— Csak onnat, hogy a jászói konvent, amíg kegyelmed odajárt, híradással volt nékem miheztartásul, hogy László fia tiltakozást tett kegyelmednek minden olyan szándékja ellen, ki az ő rövidítésével engemet kívánna jószágjaiból jussoltatni.

Wesselényi arca pulykavörösre gyúlt. Homlokán kigörcsösödtek az erek. Még nyaka is szederjesre püföft. Lélekezete akadozott.

— Ezt merészlette a bestye? — tört ki belőle hörgő akadozással a szó. — Hiszen kielégítettem. Megosztottam közte és Ádám fiam között anyai jussokat. Nekiek juttattam minden jószágaimat Lengyelben. Mit akar hát még? Ez fizetsége jószágodért, törődésedért, kivel frigykötésekor nagy fáradozással mindenkiben kezére jártál?!

— Úgy gondolja tán, volna még némi járandósága — próbálta Mária urát csitítani.

— Megkapta mindenét — tüzelt tovább Wesselényi. — Mim még vagyon, csak te réveden enyém. Isten és emberek előtt téged illet. Jól tudja a gonosz, de a kapzsiság ördögje eszét veszejté. Ne is merészeljen szemem elé kerülni! Ide lábát be ne tegye!

Beszélt volna még. De elakadt a nyelve. Fulladozó szava rekedt, nehéz köhögésbe veszett. Még szeme is felakadt. Mária rémülten ütögette hátát. Azt hitte, vége van egyszeribe. Kristály karafinában savanykás, könnyű bor színesedett a pohárszélekben. Abból töltött öntudatlan belső parancsra és apró kortyokban itatta

a fuldokló rázástól egészen gyermekivé ernyedő hatalmas emberrel.

— Csillapodjék kegyelmed — kérte gyöngéd szóval. — Hogy miért is hozakodtam elő ezekkel! Kár ezen indulatba esni, nekem nem is volt bosszúságom miatt. László sem gondolta azt rossz szándokkal.

Wesselényi lassankint meg is csitult. Az enyhe folyadék megoldotta gégejében a görcsös vonaglást. Néhány nagy, mély lélekzet után megfáradva, de megnyhülve is lankadt vissza széke támlájához. A vérhullám lassan ellohadt benne. Most ült csendesen és maga elé málázva várta, hogy erői megtérjenek.

Mostanában sokszor kergette fel benne a vért a hirtelen indulat. Felvigyázó útjaiból nem egyszer komoran, keserű levertséggel tért meg. A tapasztalatok gond-keselyűi marcangolták. Mennyi nyomorúságot látott, mennyi gyötrelmes panaszszót kellett hallania! Amerre csak nézett, tetővel állt a baj. Ennyi siralom láttán nem csoda, ha kétségbeesés ülte meg lelkét. Elveszik az ország nyomorulton, ha hamarost nem jön segedelem, ha nem cselekszenek valamit.

Tudta ezt jól Mária. Dehogyanis kavarta volna fel vérért még azzal is, hogy tudomására adja Nádasdy háborító viseletét.

Hanem azért a dolog nem maradhatott annyiban. Ha Mária hallgatott, annál jobban eljárta Nádasdy szája. Murányi látogatását mindenfelé sokat sejtető célzásokkal emlegette fel. Egyébként is újra keverni kezdte a csúfos szóbeszédeknek rég megülepedett hínárját. Mária példás élete volt eddig legjobb elhallgattatója minden ártószándékú pletykának. Most innen is, onnan is újra elindultak az áskálódó, mérges fullánkú szólások. És a szájak mindig Nádasdyhoz vezettek vissza. Mária rettegett, mikor jut ura fülébe valami és milyen aláváló értelmezést ad majd Nádasdy látogatásának.

Meg kellett ezt előzni minden áron. Jó híre, aszszonyi büszkesége, mindkettőjük békessége követelte meg. Nagy óvatossággal fogott hozzá. Előkészítette

ügyesen a talajt és úgy adta be gyűszűnkint a keserű orvosságot. Hanem azért a végén mégis csak kitört az indulat Wesselényiből:

— Csúszómászó undok féregnek esmértem mindéig, — kiáltotta — nagyanyja boszorkányvére bujtorog benne! Ne adja neki Isten, hogy véle hamarost összeakadjak!

Ettől félt Mária is. De elkerülni mégsem lehetett. Wesselényi főkapitánynak a felső vármegyék küldötteinek tanácskozására Pozsonyba kellett utaznia. Ez már a nádorválasztó diéta előkészítésére történt. Széchy Mária is elkísérte oda férjét, hogy megtekintse a házat, melyet vételre kiszemelt.

Itt a kiküldöttek gyűlésében találkozott Wesselényi Nádasdyval. A kigyósíma úr derűs ábrázattal lépett elébe és köszöntő szavak kíséretében nyujtotta kezét. De Wesselényi hátratorpant. Érezte, hogy minden vér mellének feszül és fejébe készül ugorni. Kegyetlen akarattal legyűrte indulatát. De szava azért hangosabb volt a szokottnál:

— Néked még vagyon lelked barátság álorcájában hajlani felém, mikor úton-útfelen mocskolod házam becsületjét?! Ezért felelni fogsz nékem!

Nádasdy csak mosolygott. Szeme meg se rebbent.

— Nem tudnám, miben vétettem ellened, — adta a tudatlant — de ha asszonyi szószátyárság horgán akadtál meg s lityloty beszédek mián támadsz reám mindenek színe előtt, ez nem lovagi cselekedet.

— Még te emlegetsz lovagi módot, ki magad azt lábbaltiprod! — kezdett tüzesedni Wesselényi.

— Rágalom, akárki mondta rólam — mondta hidegen, de határozottan Nádasdy.

— Ki nékem mondta, — szísszent fel Wesselényi — hazug szót nékem nem mondott soha. Neve méltóbb annál, hogysem kimondanám ott, ahol te vagy!

— Sajnálom, de miként mondtam, úgy vagyon — szólt kurtán Nádasdy és meg akart fordulni.

Wesselényi útját állta:

— Megállj, aki lelked vagyon ! Csak annyit mondd neked, ha még egyszeriben hallomásomra esnék, hogy eljár a szád, Istenemre ! belédrekesztem a szót !

— Berzenkedő vén kakas ! — vetette oda fitymálón Nádasdy. Wesselényit most végkép elöntötte a düh. Kardjához kapott. De a fiatalabb, fürgébb Nádasdy megelőzte. Már meztelen szablyával állott vele szemben, védelemre készen. Bizonyosan véres bevezetés nyitja meg a tanácskozást, ha az urak, akik már figyelmesek lettek a szóváltásra, közbe nem vetik magukat és erőszakkal szét nem választják őket.

Wesselényit lihegve, fulladozva nyomták le egy karszékre. De előbb még kegyetlen, gonosz villanással döfött belé Nádasdy kígyópillantása.

— Ezt még megemlegeted a nádorválasztásnál — vetette oda.

Sarkonfordult és otthagya a sűrű vére háborgásával küszködő Wesselényit.

6

A vad márciusi szél még késett jégtáblákat sodort alá a Dunán. Éj derekán járt az idő, de a pozsonyi ércakások már hajnalt rikoltoztak a fellegek száguldasától nyugtalan ég alatt.

Az éjszaka sűrűségéből csak a vár komor tömege vált ki olykor, ha a fellegrongyok rései közt fakó, riadt fény villant rá. A Mihály-utca s Ventur-utca szűk sikátorában megtöppedt a sötétség. Csak az ország házáinak ablakai világítottak bele a vágnivaló feketeségbe. Itt még egyre állt a diéta. Folyt az elkeseredett küzdelem a nádori székért.

Az ország rendei nehezen tudtak egyességre jutni. Nem is csoda, hiszen két olyan érdemes, mindenképpen hivatott férfiú állt egymással szemben, mint Zrínyi Miklós és Wesselényi Ferenc. Zrínyi Miklósnál nagyobb lélek aligha volt akkor az országban. Az elme tisztán

lító világossága és a vitézség szertelen lobogása egyesült benne. Gyöngédszavú költő volt, a nemzeti öntudat érces zengzetű ébresztője, de vad végbeli harcos is, vakmerő és leleményes vezér, kiben az egész kereszténység már olyan hőst kezdte látni, mint egykor Hunyadiiban. Tudták, hogy lelkében mint oltárkép ragyog a haza java s a magyarság nagysága. Ha főbenjáró tét állt a kockán, nem gondolt a halállal, játszott az élettel, a célért mindenét feláldozta, csak egyet nem: hazája és maga becsülete mocsoktalan tisztaságát.

Nádasdy Ferenc minden erejével mellette kardoskodott. Nem a virtus önzetlen megbecsüléséből. Valójában maga vágyakozott olthatatlan sóvárgással a nádori méltóságra, de hogy vágyai kilátástalanságát látta, Zrinyi mellé állt, csak hogy Wesselényi ellen fordulhasson. Ez a támogatás különben nem vált javára Zrinyinek. Sokan csak azért fordultak ellene, mert Nádasdy támogatta. Wesselényi nagyobb, erősebb pártra támaszkodhatott, de Zrinyi pártja volt az erőszakosabb. Lippay érsek azonban minden erejével Wesselényi szószólójává szegődött és ez nagyot nyomott a latban. A főkapitány maga igen kedvelt volt az urak között. Sokszor próbáját adta ő is vitézségének és katonai jártasságának. Szeretetreméltó nyájasságával mindenkiket egy csapásra megnyert. Szájából fordulatos könnyűséggel ömlött a szó. Beszédével el tudott ragadni. Bölcs tapintata hamar elegyengette az ellentéteket. A katolikusok bíztak benne s a protestánsok sem gyűlölték, mert soha nem mutatott velük szemben türelmetlenséget. De főképpen alkalmassá tette a nádori méltóságra, hogy nemcsak az országban volt népszerű, hanem föltétlen kegyben állt a királynál is, mint annak képe; tehát a legjobb kapocs lehetett közte és a nemzet között. Ezeket emlegette nagy nyomatékkal Lippay primás is, aki talán arra is gondolt, hogy Wesselényin keresztül kissé maga ragadja majd kezébe az ország gyepölőjét. Sokan azt is felemlgették, hogy Zrinyi Miklós vitézségére és hadi erényeire inkább a harc-

mezőn van szükség. Benne inkább az ország főgenerálisát szerették volna látni. Az pedig nagy hiba lett volna, ha a főkapitányt a nádorság apró-cseprő ügyes-bajos dolgai vonták volna el a háború gondjától. Mert azt mindenki érezte, hogy a törökkel előbb-utóbb háborúra kerül a sor. Ez a fegyveres félbéke kezdett már tűrhetlenné válni.

Ezek a meggondolások juttatták odáig, hogy 1655 március idusának viharos éjszakáján döntésre érett a dolog. Hadadi Wesselényi Ferenc grófot nagy többséggel megválasztották az ország nádorává, király képévé. Zrinyi Miklós a nemes ellenfél úri nyíltságával nyújtotta kezét legyőzőjének. Csak Nádasdy és néhány cimborája dohogott békétlenkedőn.

— Na, mostan hát asszony viseli egész ország fölött a süveget. Szoknyás nádorespányunk még úgysem volt idáig! — kiáltotta gúnyosan, mikor az eredményt meghirdették.

— Magam is úgy vélném, — mondta Kéry János — hogy Széchy Anna Mária húgomat emelték magok fölibe a jó urak.

— Bízvást igaz, — csúfolkodott tovább Nádasdy — hogy a szépasszony híres gyomorépítője, meg a niedelandai farkatlan tikok tojásából készült ínyes falatok tettek ma nádort.

Egynehány úr nevetett, de a csúfondáros beszéd hamarosan beleveszett a hangos vivatozásba, amely az új nádor kedvelt személyét éltette.

Wesselényi alig várta, hogy megvihesse az örömhírt Murányba feleségének. Futárt nem küldött, bár tudta, hogy Mária ég a kíváncsiságtól, de maga akart tanúja lenni öröme első megnyilatkozásának.

Váltott lovakon sietett Murányba. Hármásával vette a lépcsőket a palotaházban. Gyermekek nem örvendezhet jobban legrózsásabb vágya teljesülésének.

— Micikém!... Micikém! — lelkendezett asszonya elé, akit mostanában ezzel a becéző névvel szólított. — Micikém... ország első asszonyává le-

vél... Fejjel magasabb mindeneknél... olyan magosba léptél, hogy gonosz nyelvek rágalmazó fullánkja hozzád már fel nem ér. Ezért vagyok főképpen boldog.

— Na, mondaná már ki, mi történt, — mosolyodott elébe Mária — nádorra választották kegyelmedet?

— Megválasztottak, nagy többség erejével — mondta büszke önérzettel Wesselényi.

Mária boldog mosollyal hullt előtte térdre:

— Fogadja akkor kegyelmed elsőbbit is az én hódolásomat. Királynak képe előtt hajtom meg most fejemet.

De Wesselényi emelte is már fel. Magához szorította szerelmesen. Megcsókolta mind a két orcáját.

— Az igazság az volna, hogy én hajtsam térdemet elédbe. Mert bizony csakis néked köszönhetem kiváltságos tisztemet.

— Érdemes voltának, kardjának, elméjének, hűségének köszönje kegyelmed.

— Sok jó tanácsod sem veszett kárba. Te kedved szerzette össze számös jószágunkat is. És ez országban való megbecsülésnek mégis csak ez a fundámentoma — erősködött Wesselényi.

Mária kibontakozott öleléséből.

— Mindegy, ki érdeme, — mondotta — én magam részit csekélyebbnek hiszem benne. Hanem beljebb is térülhetne kelmed, hol barátságosabb, mint itten.

Már húzta is befelé urát karjára akaszkodva. Az ő nappali kamarájában vidám lánggal égett a tűz az öblöstorkú kandallóban. Murányban még csípős szelek hűtötték a márciust. Elkelt ez a jótékony melegítés.

Medvebőrökkel takart heverőre ültek a tűz közélébe. Wesselényi apróra elmondta a választás történetét. Mária csak úgy itta minden szavát. Elméje közben serényen dolgozott. Gyönyörű volt ez a diadal. Az ország legnagyobb rangja. Fény, amelyet a legtöbb-ször távollevő királyé alig homályosított meg. De nagy kötelességeket is rótt rájuk. Az állás tartozó fényét

nekik kellett megadni. Bőségben éltek eddig is, de most valósággal udvartartást kellett berendezniök. Pozsonyban a diétán külföldi vendégeket, hazai méltóságokat fogadniok, traktálniok. Murányban soha fel nem vonhatták a láncos hidat. Kaput kellett tárnioik, rakott asztalt tartaniok mindenkinék, kit tisztte, ügyes-bajos dolga a nádor elé szólított. Szóba hozta ezt urának is. Wesselényi csak bólogatott rá.

— Így vagyon, akkurát, amint mondod.

— Kegyelmednek hát legelsőbbet pénzre vagyon égetőn szüksége.

— Arra bizony. De hol vegyem?

— Könnyű nem leszen. Csak nemrégiben szerzettem Bécs városában tizenötezer tallért. A teplicői jószág váltáságára kellett. Zálogba tettem érette bódogult apám kincstárjának sok drága arany marháját.

— Pedig pénz kell a föld alul is. Vetnők tán vásárra valamelyik jószágtestet.

— Földet ki ne bocsájjon keziből! — tiltakozott Mária.

— Hát honnan teremtek? Aranycsináló nem vagyok. Kihez fordulhatnék? Kinek vagyon ma tallérja, ha nékem nincsen?

— Én tudnék egyet — kapott szavába Mária.

— Kit vajjon? A szoknyapecér Thökölyt vagy a podagrás Kecert?

— Az egy sem is adna, ha volna is nékie.

— Kit hát akkoron?

— Lippay primást. Kedveli kegyelmedet. Úgy mondta volna, ha jól hallám, féligmeddig nádornak is ő tette meg. Hát ha megtette, tegyen kegyelmedért egyebet is. Hiszen nem alamizsnakép kéri, ha kölesönbe, interesre.

— Igazad lehet — mondta Wesselényi. Aztán nem is hagyta nyugodni ez a gondolat. Néhány nap mulva ellátogatott a primáshoz.

Lippay György csakugyan kedvelte Wesselényit.

Nem akarta, hogy mindjárt kezdetben kudarc szegycnítse meg. Adott neki tízezer tallért. Volt mire. Wesselényinél kevés gazdagabb ember volt akkor az országban, már ami a jószágok nagyságát illette.

A pénzzel zsebében első útja Bécsbe vitte az újánádort. Itt hódolt a királynak. Bemutatta az udvarnál feleségét. Azután bevásárló körútra indult. Megvásárolta a legparádésabb hintófogatot, amelyet csak a császárvárosban felhajthatott. Nem volt annál díszesebb kocsi. Mikor a fiatal király esküvőjén a nászmenetben végigparádézott vele, egész Bécs megbámulta, de feleségét is, aki ezen a ragyogó ünnepségen régi büszke szépségének teljes pompájában tündökölt.

Az öröm és hogy újra megnyílt előtte a cselekvés tere, visszaadta ifjúi rugalmasságát és szépségét. Betegségét, amely hosszú hónapokig kínoztta, mintha elfűjták volna. Régi szenvedélye, a vásárlás láza, egészen áttüzesítette. Bécs boltjait bújta. Egyre-másra vásárolta a sok finom asztalneműt, mázsaszámra az ezüstöt, mindenféle drágaságot, ékszert, asszonyi piperét. A tízezer tallér elolvadt a kezében. Utána vándorolt az a pénz is, amelyet ura tudtán kívül szerzett és hozott fel magával.

Mária tudott ragyogni. Pozsonyban, a Ventur utcában házat vásároltak. A diéták alkalmával itt sereglettek össze a külföldi méltóságok és az ország nemességének színe-java. A murányi vendéglátások messze földön híresek voltak. A királyi kegyelem napja is teljes verőjével sütött le Wesselényire. Lipót király megszerezte neki Spanyolországból a legszebb rendjelet, az aranygyapjút, amely rendesen csak fejedelmi személyeket ékesített. És mind e sok dicsőség betetőzéséül Gyöngyösy István uram, a poétás komornik, titokban ékesrímű versekbe szedte szerelmes kalandjuknak, Murány Márs és Vénusz szövetsége révén lett megvételének históriáját, akár a talián költők a szerelemre gyulladt s a dühöngő Roland vitéz kalandjait. Milyen odaadó figyelemmel s a multak emlékein merengő

boldogsággal hallgatták, mikor először olvasta a kelle-
metes lejtésű verseket :

*Miként Wesselénit Cupido sebhervén,
Szécsi Máriával szerelembe esvén,
Titkos szerelmeket okosan követvén,
Meg-vették az Muránt, jó módját keresvén.*

A nádor kinyomatta a regényes versezetet. Szét-
hordták a könyvet mindenfelé. S ime megint az ő
híruktól zengett az egész ország. De most nem toldott-
foldott hazug szóbeszédre, hanem a regénynél
színesebb kaland hiteles történetével, amelynek igaz-
ságát a költői játék cicomája csinosította meg.

Murány volt most az ország legmagasabb hegye.
Mindenüvé odalátszott. Gyöngyösi uram poémája szinte
olympusi trónussá emelte s ezen a trónon az ország
első asszonya, Széchy Mária ült, mint a szerelem, a
báj s a mindenre elszánt hőslélekűség amazon-királynéja.

NYOLCADIK FEJEZET

Pártot üt a király személye

1

Wesselényi nádor későn érkezett meg Murányba. Felesége már lenyugodott. Nem akarta háborgatni. Pihenőre tért maga is.

De másnap reggelen már kakasszóra ébredt. Reggelije után nagy léptekkel járt fel s alá az ebédlőteremben. Valamit keményen forgatott elméjében. Néha neki-szaporázta lépteit, mint akit hirtelen támadt gondolat készíttet nem halasztható cselekvésre. Csak úgy sustorgott ki belőle szemmelláthatón a tüzes tettvágy. Alig tartóztathatta magát, míg Máriaára várt.

De egyébként is nagy változás mehetett végbe benne. Eddig mindig csüggedt, komor arccal járt. Most kiderültek a vonásai. Ragyogott az arca, mint aki új reménységek biztos beteljesülése elé tekint.

Pedig nehéz, sűrű siralmakkal sujtott esztendőök rokkantották már meg. Ország nagy baja, maga sok küszködése egykép zord fellegekkel ülték meg. Csak Mária csüggedetlen ereje tartotta benne a lelket azokban a nehéz időkben, amelyekben egyik csapás a másik után zúdult erre a súlyosan látogatott földre. Mindenki, kiben hazájának és népének szeretete égett, tele volt kétséggel, hogy közel a magyar végromlásának órája s hogy ez a sokat próbált nép nem bírja már soká a keletről-nyugatról gördülő malomkövek szorítását. Mi lesz, ha a két szörnyű tenger összeér és pozdorjává morzsolja a nemzet amúgy is ernyedező testét? Hány ellenség tépte-szaggatta ezt a darabokra tördelt orszá-

got! Hány kapzsi kéz tördösött belőle! Tulajdon méltatlan fiai is nyűtték, emésztették. Mindíg csak magyar vér hullott, mindíg csak magyar életnek kellett pusztulnia.

Eddigél Erdély volt a magyarság támasztéka sok veszedelmében. Most éppen Erdély kapott halálos sebet. II. Rákóczi György fejedelem féktelen becsvágyában kinyújtotta kezét a lengyel korona után. De hiába küldte súlyos aranyait a polyák földre, a választó nemzetgyűlésen szavazatot alig kapott. Nem érte be ezzel a vereséggel. A svéd király szövetségében betört lengyel földre. De csak kóválygott ide-oda, erejét emésztve, míg a svéd cserben nem hagyta, hogy magának is visszatérésre kellett gondolnia. Kozákok vezették úttalan utakon a bizonytalantól való rettegetől zilált hadat. Senki sem tudta, merre járnak. Vad steppék kietlenségében ödöngtek. Ijesztő rengetegek kerülőin közeledtek a Kárpát sötétlő gerince felé. Dágványos, rút morotvakkal, ólálkodó kokojszásokkal megszórt gonosz tájékon kódorogtak, mikor váratlan elfogytak mellőlük a kozák kísérők. Az utat kereső portyák azzal az ijesztő hírrel tértek meg, hogy szerteszét lézengő tatárokat vettek észre. Akkor már tudták, kelepcebe csalták őket. A fejedelem még mentette magát. Száz lovassal éjnek éjszakáján egérutat vett és kimerítő lovaglások után hazavergődött nagy keservesen. De magára hagyott seregét megrohanták a tatár hordák és fogságba hurcolták, hogy nehéz váltságokért bocsássák szabadon, aki fizetni tudott. A sok szegény székely legényt kelet undok rabszolgavásárain prédálták szét sorvasztó, öldöklő munkára.

Erdélyt pedig testvérháború tizedelte. A fejedelemnek fegyverrel kellett visszaszerezni trónját. De ettől az időtől kezdve egyik siralom a másik után szakadt a bérces kis országra. Wesselényi visszaemlékezett a gyászos hírekre, amelyek mint lomhaszárnyú fekete hollók, megállás nélkül szállongtak Erdély felől baljós suhogással. A török haddal ment a trónjáért küzdő

fejedelemre. A szerencsétlen sorsú Rákóczi György súlyos sebbel menekült Váradra és ott halt meg hűséges hitvesének, Báthory Zsófiának karjaiban, aki mind azon emésztette magát, hogy Isten azért látogatja őket ilyen súlyosan, mert maga eltántorodott igaz katolikus hitétől.

De ezzel még nem volt vége. Erdélyben továbbra is patakokban ömlött a vér. A testvérharc kegyetlen rémsége inséges idők gyötrelmes sanyarúságával párosult. A hadakozóknak nem volt élése. A lovak egymás farkát sörényét rágták le mardosó éhségükben. A két Barcsay bitón végezte. Az országban megbomlott minden. A tatár kétszer is megdúlta. Égetett, rabolt, gyilkolt. Nyomában sivatag tájak maradtak. Elesett Nagyvárad is, Erdélyország kulcsa és a tiszántúli részek kapuja. A Vörösvölgyön át és a Vaskapun megint két török sereg nyomakodott be az országba. Pusztított ez is tűzzel-vassal. A csíki székeleyek úgy vágták, mint kaszások az érett kalászt. Kemény János fejedelem segítségükre sietett, de Nagyszöllősnél meglepte őt a jenői bég. A fejedelem huszársága futásnak eredt. Kemény elibök vetette magát, hogy visszafordíthassa őket, de a megriadt tömeg halálra tiporta. Wesselényi megkönnyezte a szerencsétlen fejedelmet, pedig barátságban nem is volt vele. Kemény mindig ellenséges érzülettel viseltetett felesége iránt és rosszakaratú szóbeszédével sokat rongálta jóhírét. Még életírásában sem átallott róla jónéhány becsmérő állításokat tenni, pedig maga soha tanúságot nem kapott azok igazságáról, csak a szállongó sustorgások nyomdokán indult.

De vesztében Erdélyt siratta meg Wesselényi, azt az Erdélyt, amelynek kálváriája még mindig nem ért véget. A tatárok után érkezett meg a legkegyetlenebb ellenség, kinek sem gyepűvel, sem fegyverek özönével útját állni nem lehetett. Temetetlen holtak bűzéből, penészes odvak rejtekébe menekültek pállott zsúfoltságából, szedett-vedett tatár hordák szörnyű szennyéből született meg a fekete rém, az apokalypsis átka.

Döghalál pusztított Erdélyben. Hullott az ember a gyilkos csoma láthatatlan lopakodó mérgétől. Messze vidékek maradtak lakatlanul. Napi járőföldre ember nem volt látható. Gyom verte fel falvak és tanyák üszkös maradványait. És a hegyeken át megindult még egy fekete sereg. Bozontos üstökű, villogószemű apró mócok nyomakodtak be csimbókos szőrű subáikban a gazdátlan maradt parlag telkekre, ahová kifüstölhetetlenül befészkeltek magukat.

Wesselényinek eszébe villantak még most is ezek az emésztő gondok, amelyek annyit rágódtak lelkén. Szenvedett a bajoktól a sokáig érintetlen maradt felsővidék is. Rákóczi György betörésének megbosszulására lengyel hadak törtek be a Táttra alá. A Rákóczi-javak pusztítására jöttek, de elkalandoztak távoli szomszédok birtokaira is. A nádor jószágai is eleget szenvedtek tőlük. Termését tiporták szét, barmait hajtották el, majorságait dúlták meg. Mennyi kárt okoztak! Pedig a kimaradt jövedelem égetően hiányzott. A nádori udvartartás tenger pénzt emésztett és hiába gyarapodtak a jószágok, a király kegyelme a hatalmas szendrői uradalommal is megadományozta Wesselényit, a pénz mindig fogyatékán volt. Egyik kölcsönt a másikkal toldozták. Lippay érseknél már nyakig úsztak a tartozásban. Minden kincsük, drágaságuk, Mária ékszerei, arany-ezüstneműi zálogban voltak. Legutóbb is, hogy nagy vendégséget adtak, csak úgy segíthettek magukon, hogy kikérték az érsektől az ezüst asztal-neműeket a diéta idejére. György érsek kegyesen ki is adta a zálogot, de írást vett szigorú vinkulumokkal, hogy diéta végeztével hiánytalan visszaszolgáltatják a zálogtárgyakat, vagy kifizetik a reájuk adott tallérokat éppen olyan hiánytalanul, a jogos interestekkel egyetemben.

De Wesselényi most elhessegette magától a keserű gondok gyászmadarait. Csak örvendezni akart. Hiszen úgy lehet, — megvolt rá minden bizodalma, hogy így is lesz — mostan új, jobb korszak kezdődik. Végre

megindulhat az ország a szabadulás útján. Csak akarni és cselekedni kell. Ő pedig akart a sokáig tétlenségre kárhoztatott cselekvésvágy izzó türelmetlenségével.

Végre jött Mária. A hajnali ébredés bágyadtságot lopott szép szemébe. De járása megint a régi határozottságú volt. Az átszenvedett sinlődés után második fiatalság virágoztatta ki minden asszonyi báját.

Az, hogy ura ilyen korán keltette s ilyen sürgősen kívánt véle szólni, kicsit megriasztotta. Attól félt, valamely tartozásuk körül támadt galiba.

— Csak nem bajnak hírvél érkezett haza kegyelmed? — volt első kérdése.

— Inkább tán bajok oszlásának hírvél — lelken-dezett Wesselényi. Arca is elárulta, hogy valami ugyan-csak melengeti szívét. — Valahára sikerült megmoz-gatni Bécsben a bérozsdállott lelkeket — folytatta áradozón. — Eleddig szüntelen csak nyugaton csellen-gett szemők. Sehogyan se volt ínyükre, hogy nyugaton kél mostanság a nap, ha király képiben is. Hanem hát végtére rászánták magukat, hogy üssenek egyet a törökön. Zrinyi úr megbizonyosította, hogy az sem sebhetlen. Rajta, megyünk hát. Megsegítjük Erdélyt is és ha Isten bennünköt segél, megszabadítjuk az orszá-got százados átkától.

Formás kis tót szolgáló lépett a szálába. Széles táblán hozta úrnője reggelijét. Wesselényi megtorpant a beszéd árjában.

— Hogyan, Micikém lelkem, — fordult aztán feleségéhez — te éhomra hallgatod itten szapora szava-mot? De hát a nagy öröm, hogy végtére ezt is meg-érhettük, egészen meggabalyint. Ül le mán no izibe, láss hozzá a reggelihez, hiszen ezenkép is hallgathatod.

A kis tót lány kipenderült az ajtón és Mária az asz-talhoz telepedett. Vajat kent az omlós cipóra, arany-szín mézet csurgatott rá. Wesselényi nagy izgalmában nem tudott egy helyt maradni. Megint ide-oda topogott az asztal előtt.

Mária törte meg a csendet :

— Had készül hát a török ellen? — kérdezte közömbösen.

Wesselényi megállt előtte. Furcsán nézett rá, mert asszonya szeméből nem olvasta a maga lelkesedését. De gondolta, jobban meg kell még véle értetni, miről van szó.

— Had, — mondta nyomatékkal — de nem afféle határmenti kis csetepaté. Az egész kereszténység leszámolására készülődünk a pogánnyal. Ideje is nagyon, mert ha még sokat késedelmeznénk, végképpen is lemaradnánk róla. De mostan megindul az egész napnyugot. Schönborn érsek birodalmi sereget küld. A francia király is idáig futtatja legvitézebb lovagjait. Jön Montecuccoli marsall az ausztriai zsoldos hadakkal.

— Ha ugyan el nem késik ökeme, — jegyezte meg Mária — igen halogatós természetű.

— Vigyázatos katona, de nagy tudósa a hadi mesterségnek, — vette védelmébe Wesselényi — de ott leszen Zrinyi Miklós úr is. Az annál tüzesebb. Horvát és magyar hadakkal indul a déli végekből. Magam meg, mivelhogy most már Murány is véghely, a felső megyék hadait viszem.

— De hát hol nagyon az a had? — érdeklődött Mária. — Ez a pár száz darabont, ki Murány falait őrzi, bizony semmiség ilyen nagy vállalatba.

— Lóra ültetjük a megyei hadakat, az úri banderiumokat — lelkenedett Wesselényi. — Átaljános felkelést hirdetek a Morvától a Latorcáig. Meg egyebet is forgatok fejemben. Azon tanakodtam már itt magamban hajnal óta.

Mária felfigyelt.

— Ugyan mi nagy dologban törí fejét kegyelmed? — kérdezte most már érdeklődéssel.

— Én csak abban, — lángolt Wesselényi — hogy pénzzé tészem minden jószágomat. Vásárra vetem vagy zálogba bocsájtom. Zsoldos seregeket fogadok és úgy megyek rá a pogányra.

— Eszét vesztette tán kegyelmed? — csattant fel Mária. Csörömpölt az edény, ahogy felugrott az asztaltól.

— Úgy vélekedtem, te nem szólasz ellene. Mi lehet szentebb szándokunk, minthogy a pogánytól szabaduljunk minden áron.

Mária még soha urával hangos szót se váltott, de most úgy érezte, tíz körmével tudna nekiesni. Meghibbantotta volna a sok keserűség, ami ország gondja mián szívét emésztette? Nem, ezt ki kellett verni fejéből. Ezt nem akarhatja komolyan.

— Hogyan is vehetett ilyet elméjébe kegyelmed, — pattogott ura felé — hogy egyszerűen szertepredáljuk, amit olyan sok türelmes küszködéssel szerzettünk egybe! Mit pörlekedtünk, hányszor instanciáztunk, mennyi drága aranyat-ezüstöt fizettünk váltságokba, míg mindezeket magunkénak mondhattuk! Most szélesszük szerte a szelekbe? Mert ezt akarja kelmed. Vagy gondolja, vána láttatja nagy áldozatjának? Magát elszegényítené, de az országot föl nem gazdagítaná. Mert hány zsoldost is köthetne zászlájához, ha utolsó lánc fődjét is odavetné? Hiszi, hogy valaki is mozdulna példájára? Kérdezze meg csak Thököly uramtól, kinek mindig telik boros dáridókra, mit adna az töröknek vesztére?

Wesselényiben türelmetlen fortyogott a szó. Minduntalan közbe akart vágni, de az asszony nyelve meg nem állt.

— Engem se átallana földönfutó kódussá tenni, csak mert mostan elragadta a nagy hazafi tűz. Hirdesse meg elsőbbit a felkelést. Majd meglátja, milyen igyekezettel sereglenek a zászlók alá. Igen félek, nagyon is kevesedmagával marad kelmed.

Wesselényi melléből hörgő sóhaj szállt fel:

— De hiszen akkor halálra érett meg ez a nemzet mindenestől!

Mária megsimította hűvös kezével a nagyúr verejtékes homlokát.

— Előbb csupa rózsás látomású lelkesedés volt

kegyelmed, — mondta már csendesebben — most meg egyszerűbe legfeketébbnek néz mindent. Majd összeszedi erejét ez az ország is, felserken minden tüzével, ha órája ütött. De most azt se tudná, mért hullassa vérért, mért tékozolja életét. Tán azért hajintsa le az egyik igát, hogy másik nehéz szolgásgot vegyen magára? Lát még kegyelmed sok mindenekeket, akik más tájéknak fordítják elméjét.

Wesselényi tágra meresztette szemét.

— Mi nem történt? ! — kiáltotta — te, a hűségnek szoborképe, rebellis indulatokat ápolsz szívedben? !

— Én a koronás királyhoz mindéig őrizem hűségemet, — nyomta meg Mária a szót — de szívemből gyűlölöm a körülte surrogó sok síma tányérnyalót, csehet, morvát, polyákot. Azok esküdtek vesztünkre. Mi nekik a magyar? Rebellis, nyakas fajta, csigázza csak a török, nyúzza csak a német zsoldos, annál könnyebben hajlik gógös feje. Láthatta kegyelmed is, ha nyitva volt szeme, amikor az országot járta, mennyi égre jajduló sebek erjedeznek itten. A német tán a törökön se akar ütni igazában, csak hogy bennünköt üthessen vele együtt.

— Mintha csak Zrinyit hallanám! — kiáltott meglepetve Wesselényi.

— Pedig nem beszélünk össze — mosolyodott el Mária. — De látom ezekből, hogy nincsen az ő szeme sem becsukva. Javallnám kegyelmednek, jól kinyissa mostanság a magát is.

Wesselényi mélyen elgondolkozott. Percekig mély csend volt közöttük.

Akkor a nagyúr megragadta asszonya két kezét.

— Okos feleségem vagy — mondta mélyen a szemébe nézve. — Mondottam mindig, félelme volnék a te elméd nélkül. Úgy lehet, most is néked vagyon igazságod.

Gyöngéden magához vonta Máriát és megcsókolta.

A nap elé felleg húzódott. Öreg árnyat vetett a szoba fiatal reggeli derűjébe.

Wesselényi meghirdette a felkelést. Lelkes szöveget intézett a nemzethez, amelynek harsonahangja még a holtat is felkiálthatta volna.

De minden úgy történt, ahogyan Mária megjósolta. Alig szállingózott valaki a zászlók alá. Hiába könyörgött szép szóval, hasztalan üzent rá az urakra, döröghetett rájuk haragjában káromló keserűséggel, alig mozdult valaki. Csak nevettek a nádor nagy igyekezetén.

— Talpaljon csak Wesselényi nádor bakbúzfá tótjaival, ha vezérkedhetnékje van — mondta Thököly uram Keczer Ambrusnak.

— Ugyan mért is szállanánk hadba, — dörögött Keczer uram — hogy annál könnyebben konfiskálhassák el templomjainkat.

Közben hurcolták körül a nádor pátensét, amelyre véres nyárs volt festve. Ő maga is szóval buzdított mindeneket, hogy aki fegyvert vagy akár csak botot is foghat, mozduljon édes hazánk szabadítására a pogány töröktől. De mindennek nem volt foganatja. A szendrői táborba alig gyülekezett valaki. De hát mért is gyülekezett volna? A nádor korán hirdette a felkelést. Bécsben nem volt olyan sürgős a dolog. Montecuccoli csak állt mozdulatlanul Óvár alatt csekély seregével. Zrinyinek nem mert katonát adni az udvar. Ő mégis sereget gyűjtött és elkergette a törököt Ujzerinvár alól. Azt a kedves várát nem akarta a pogány prédájára hagyni.

De Bécsből visszaparancsolták. Hogy is meri megtörni a békét és felingerelni a törököt? A pogánynak szabad volt minduntalan becsapni a határokon, falvakat felpörkölni, a szegény jobbágyot adóért megsanyargatni, jószágot elhajtani s aki épkezláb ember, összefogdosni a rabszolgavásárookra. Elhurcolták még a gyermekeket is. Azokból nevelték a legvitézebb

katonákat és önnön véreivel öldöstették, sanyargatták a szegény magyart.

Meg is nőtt erre a török szarva. Az új nagyvezír, Köprili Ahmed, a nagy Szolimán dicsőségére áhítozott. Mindenáron ürügyet keresett hát a háborúra. Azt követelte Bécestől, hogy Erdély minden várából vonják ki a német őrséget és Ujzerinvárát rombolják le. A bécsi kamara szó nélkül beleegyezett a békesség gyáva megvásárlásába.

Zrinyi Miklóst szíven ütötte, hogy kedves várát ilyen kegyetlenül pusztulásra ítélték. Lelkén háborgó bosszúvágy lázadozott. Végül a várat mégse rombolták le. Nem azért ugyan, mintha a bécsi haditanács másra szánta volna el magát, hanem mert a békességből semmi sem lett. Bécs nem tudta megfizetni a 30.000 aranyat, amit a nagyvezír még a föltételek tetejébe követelt. Így azután mégis megindult a háború. De most is a török kezdte. Köprili óriási haddal rontott be az országba azzal a szándékkal, hogy meg sem áll addig, míg Bécs el nem foglalta.

Míg a szendrői tábor néhányezer rongyos fölkelője szerteszéledt, a török ostrom alá fogta Érsekújvárt és el is foglalta, mert a német zsoldosok fellázadtak és arra kényszerítették Forgách Ádám kapitányt, hogy adja fel a várat. Elesett Galgóc és Léva is. A felsővidék kapuja kitárult a török előtt. A Mátyus földére be is csaptak már a tatár hordák és megdúlták irgalmatlanul.

Wesselényi és felesége már Újvár ostromának hírére útnak indult pozsonyi házukból Murányba. A meredek bérceken, a magas falak mögött biztonságban tudhatták magukat, még ha Újvár alól el is kalandoznának holmi zsákmányra éhes portyák. Galgóc felé még akkor szabad volt az út. Lóhalálában mentek, váltott előfogatokat rendeltek gyorskurirokkal. Az útközben hallott hírek mind sietésre ösztökélték őket. Az utak meglehetősen karban voltak a langyos őszelőben. A szeptemberi esők még nem áztatták fel őket.

Besztercebányáig baj nélkül tették meg az utat.

Onnan nem messze volt már Balog. Az az ő birodalmukhoz tartozott.

— Csak még odáig elérjünk bátorságosan, — mondta Wesselényi a göröncsös utakon rázós hintóban — gondolni se kívánok rá, hogy holmi csellengő tatárportya elkapjon valahol.

— Rendeljen kegyelmed Balogból háti lovakat — javasolta Mária. — Ha kujtorgó tatárokba botlanánk, nyeregbe szállunk és a kíséretünkben lévőekkel kivágjuk magunkat.

— Nem asszonynak való mesterség — csóválta fejét Wesselényi.

— Ne féltsen engem kegyelmed — mosolyodott el Mária. — Erdélyben úgy jártam én valaha az utakat, mindig harcra készen, oldalomon karddal, felporzott pisztolyokkal a nyeregkapában. Igaz, ifjabb voltam akkoron, de bátorságomnak, karom erejének ma sem érzem fogyatkozását.

Balogban már hírt kaptak arról, hogy Újvár elesett és hogy a török Galgócot szorongatja. Sietniök kellett, ahogyan csak tudtak. Nem is háltak meg Balogban, hanem folytatták útjukat a korán ereszkedő éjszakában. Újvár alól már akkor szerterebbentek a prédára a fürge tatárportyák. Baljósan vörösödött ki az ég itt is, ott is, messzi tüzek véres csillagokkal szórták meg az éjszakát.

Már felsötétlett a távolban a murányi bérc és tetején a vár iromba tömege, mikor az előreszalasztott futár nagy megriadva tért vissza :

— Forduljanak kegyes nagyuramék visszaútba, de menten — lihegte. — A Jólsva-völgyön jócska tatár csapat nyomakodik előre. Tán még elérhetik Balogot.

— Akkor oszteé eppeghogy benné vannak a raókalikbá — szólalt meg az öreg Máté, aki ritkán hiányzott asszonya útikíséretéből.

— Errefelé meg igenyest hogy belészaladnak a tatár karjába — erősködött a legény.

— No ha maán a Jaólsvaanaál nyargalózhatyik à tataár, meér nē vackalaódhàtnà Balog felē is. Mit eér, ha az eger megugrik a macska eleől, de belēhuppàn a csapdaabà — okoskodott a palóc.

— Hát mére menjünk? Süsd ki a nagyokos eszeddel — szólt ki neki Wesselényi.

— A hintaó térülhet vissza Balognyi — rendelkezett kurtán Máté.

— De magunk is a hintóban volnánk — mondta Wesselényi.

— Eleég hibà. Mit gubbaszkogyik bennē meém-mindeétyig? Ki velē onnat! Fel a laóra, osztteé neki hegy iraánt. Ottaneé maj tudok eén olyan rejtékösvenyt, hogy lehet a tataarjaanàk meég olyan hiuzszemi is, reaa nem hibaáz.

Mária benne volt már a palóc esze forgójában. Tudta, mit kell cselekedni. Ő rendelkezett. A hintót nyomban visszafordította Balognak. A kocsisnak meghagyta, ne kímélje a lovakat, de még a hintót se. Maga, urával együtt, nyeregbe szállt s nekivágott a kísérettel az éjszakának. A palóc mutatta nekik az utat.

Hamarost elérték a murányi hegy lábát. A rejtékút a Kakasbércnek kanyarodott és onnan ívelt át a murányi hegynek, ahol sűrű erdők árnyában bujt meg. Egy ideig lóval is járhatták. Hanem hogy feljebb kapaszkodtak, le kellett szállniok a lóról és száron vezetni az ágaktól, mozgó árnyékoktól riadozó állatokat.

Hogy egy bérepúpot megmásztak, kilátásuk nyílt a fák közül a völgybe. Elég magasan jártak már, mert a völgyben nyüzsgő alakok olyanoknak látszottak, mint feketéllő hangyák.

A tatárok voltak. Akkor érték el a Jolsva hídját. Onnét elébük tárult már a balogi út. Ahogy a hintót megpillantották, szörnyű sivalkodással iramodtak utána.

Wesselényi és Mária nem nézték már az izgalmas versenylfutást. Kapaszkodtak tovább nagy serényen, hogy mielőbb feljussanak a várba.

A nagytetű nádor egyre nehezebben vonszolta

magát. Szíve melle boltjáig kopogott. Tüdeje sípolt, mint a lyukas fújtató. Éles nyilalások szaggatták oldalát. Lépten-nyomon meg kellett állnia, hogy egy kis levegőt kapjon.

— Bizony, Micikém lelkem, — mondta fulladozva — valahogy így vergődtem én fel akkor is, amikor te elfoglaltad nekem Murány várát.

Amikor végre a palotaházban voltak, csak leroskadott a nagy ember a kerevetre. Szederjes volt az arca. Nagyokat fújt. Lihegve kapkodta a lélekzetet. Mária hidegvizes kendőket rakott szívetájára. Szagos gyöngyvirágecettel dörzsölte halántékát.

Nagysokára megcsitult Wesselényi háborgó szíve. Már rendesen szedte a levegőt is. Hanem mikor fel akart állni, majd elsikoltotta magát. Lábán éles fájdalom hasított végig. Térde ízületét mintha ezer meg ezer tűvel szurkálták volna.

Összeharapta a fogát és visszaroskadott a kerevetre.

— Mi baja megint, lelkem uram? — riadt feléje Mária.

— Úgy vélem, — mondta Wesselényi — beléállott lábomba a köszvény. Uram Jézus, csak nem leszek tán olyan Isten nyomorékja, mint az öreg Keczer?

— Jóféle szerem vagyok nékem arra — vigasztalta Mária. És már szedte is elő a fali fiókból a méntaszagú keneteket. Bedörzsölte vele a sajgó részeket, azután bebugyolálta puha, melegtartó gyolcsokba. Végigfektette a kereveten és a beteg lábat betakargatta dúsprémű állatbőrökkel.

— Csak ne mozdítsa kegyelmed — figyelmeztette urát. — Kevesebbet sajog már, ugye?

Wesselényi még szisszent egy-kettőt, hanem azután csakugyan megenyhült a fájdalma.

— Engem csak meggyógyosol a te jószágos kezed, — mondta sóhajtván — de ez nyomorult ország olyan kór-ságba esett, kin nem segít már egyéb, csak csoda.

A csoda megtörtént.

Akkor, amikor már legkevésbé várták volna. A török annyira az ország urának hitte már magát, hogy Köprili nagyvezír országgyűlést hívott egybe. Oda kérte az ország rendeit, hogy mondják ki ünnepelesen elszakadásukat a bécsi királytól. A hatalmas padisah visszaadja országukat és segíteni fogja őket bajaik orvoslásában.

Az ország ezer sebből vérzett. Mindenkinek panasza volt a bécsi udvarra. Nem akadt, ki sérelmeket, sanyargatásokat ne hánytorgathatott volna fel. A nemzet félelmes válaszúton állott. A nádor szívében rettegéssel tele figyelte, merre fordul.

Eljött az országgyűlés napja. A nagyvezír legdízesebb kaftánjában, fején hordónyi turbánnal várta a rendek érkezését. Nem jött senki. Kürtös kurérok száguldozták be az utakat, hogy harsonák zengésével kísérik uruk elé az érkezőket. Senki sem érkezett. Az utak néptelenek maradtak. A tábori boncsokok alatt peregetek a dobok, de árva lélek sem mutatkozott. A nap egyre feljebb emelkedett, már delelő magasságában járt az ég ívén, a magyar urak csak nem jöttek.

A nagyvezír türelme úgy fogyott, ahogy a nap nőtt. Mikor látta, hogy terve csúf kudarcha fúl, toporzékolni kezdett. Gyűlölet torlódott meg szívében a magyarok ellen. Átkozta őket és kezét égre emelve, esküvés erejével fogadkozott:

— Majd jönnek még hozzám könyörgő rimánkodással, de akkor én nem mozdulok és uram betömi fülét kérő szavuk előtt!

Dél felé mégis érkezett egy szál híres magyar. Messze földről jött, mégsem volt annyi becse, mintha a szomszéd faluból indult volna. Apaffy Mihály, Erdély új fejedelme már amúgy is engedelmesen szolgálta a szultánt. Szava nem számított itt annyit, mint akár egy kurtanemesé. A nagyvezír mégis reverenciával

fogadta. Skarlátszín kaftánba öltöztette és vendégül látta asztalánál. Lakoma végeztével hártavékony kis csészékben párolgó fekete folyadékot szolgáltak fel. Gőzében fűszeres, furcsa illatok bomladoztak. Az orrot ingerlőn csiklandozták. De mikor belékóstolt Apaffy uram, keserű volt, mint az epe. Hanem azért hősi elszántsággal felhajtotta. Utána kellemes tisztulást érzett fejében. Tagjai megkönnyebbültek. Bűvös kotyvalék lehetett. Rossz ízű, de igen kellemetes hatású. Még furcsább és erősebb szagokat eregetett az a parázsra szított száraz levélsomó, amelynek füstjét sárga kis likas tégelyekből hosszú faszárazakon szívogatták. A nagyvezír igen biztatta, csak lásson hozzá. Ő az első magyar, ki a fekete lét kóstolja és a duhán füstjével megpróbálkozik. Szippantott hát egyet-kettőt. De nem talált benne gyönyörűséget. Száját, nyelvét marni kezdte a füst. Feje lassankint megködösödött. Szédülés csavarta. Majd előrebukott. Gyomra táján émelygés kavarodott. Torkát öklendés szorongatta, mit alig bírt magába visszagyűrni. Szabad levegőre kíváncsozott. Földszínpire sápadt már, mire a csauszok karján kitámolygott. Két álló napig forgott vele a világ. Belsejét olyan háborgás rázta, akár a tengeren járókét.

A nagyvezírt kicsit megvidámította ez az eset. A kudarc se bántotta sokáig. Táborát bontott és az egész had, mint zavaros tavaszi áradás, hömpölygött Bécs felé. Nem állta útját senki. Csak Zrinyi Miklós próbálta kis drávai hadtestével nyugtalanítani a behemót ellenséget. Ahol ő járt, kegyetlen csapásokat osztott a magyar kard. A remegő nyugat a kereszténység új hőseit ünnepelte benne. A francia király kitüntetést küldött neki. Montecuccoli főgenerálist a sárga irigység emésztette. Ütött is versenytársán olyat, hogy érzékenyebben nem is érhetne volna. Meghátrált Köprili hada elől és magára hagyta Ujzerin várát, amelyet földig rombolt a török. Az iskolázott hadi taktika kívánta így, erősködött a vezér. De Zrinyi vigasztalhatatlan volt.

Az egész kereszténységen mély megdöbbenés vett erőt. A pogány előtt megtáruult Nyugat kapuja. Ellenállhat-e Bécs is? Könyörgőn zúgtak a harangok. A kereszténység minden egyházában kétségbeesett imádság kapaszkodott az Úr trónjának zsámolyához.

És akkor ragyogott fel a nem várt, a megszabadító, a káprázatos diadal. A híres lepantói csata lehetett csak ilyen, amely Szolimán világhódító álmát roppantotta össze.

A tétovázó, ide-oda vonuló Montecuccoli, aki óvatosan lopakodott maroknyi hadával a török nyomába, Szentgotthárdnál magára zúdította az irbontalan törökséget. Nem volt már kibúvó, csatát kellett állni. S ez a csata legendák csodáit újította meg. Az egyéni bátorságnak, az esztelenséggel határos vakmerésnek és az új hadi tudománynak kettős diadala volt ez. A magyarok úgy küzdöttek, mint az oroszok. Az olasz vezér a legalkalmasabb pillanatban nyitotta meg ágyúinak gyilkos tüzet az ellenségre. Ez a vad golyózápor megzavarta a török lovasságot. A megkúszált hadirendekre azután ellenállhatatlan erővel zúdult rá a keresztény hadak végső tusák elszántságával küzdő harci kedve. Mintha bouilloni Godofréd nagy ideje éledt volna meg. Mint akkor a kereszties hadakban, most is itt tarkállottak együtt Európa népei. Magyar-horvát dandárok mellett olasz, spanyol zsoldosok vívtak, nehézléptű bajorok és szőke rajnaiak.

De legsodálatosabb volt a franciák vakmerősége. XIV. Lajos tündöklő udvarának legvitézebb lovagjai küzdöttek ebben a csatában. Soha nem láttak még ilyet. A török ámultában szinte bémultan hullatta ki kezéből a fegyvert. Ezek az ifjú lovagok selymesen, csipkésen, könnyed gráciával rohantak bele a legádázabb tűzbe, mintha a napkirály tündöklő kerti ünnepén készültek volna hajladozó fűzértáncba. De ezüstös, vékony spádéjuk mint sűrű halálos villámlás csapkodott. Selyembe pólyált karjukat acélerő feszítette. Aki látta,

legendákat tudott erről a játékos virtussal öldöklő viadalról.

A török eszeveszett bomlással, önmagát tiporva, hanyatt-homlok menekült. Nyugat könnyebbülten lélekzett föl. Magyarország úgy érezte, hogy sok keserves tűrés, reménytelen várakozás után itt volt végre a szabadulás órája. Most kellett ütni melegeben a vasat. Nyugtót nem engedni a töröknek pillanatra sem. Itt volt a perc: a nemzet tele lázas lelkesedéssel, minden erejével kiszállt volna most a síkra. Wesselényi már készült, hogy újra meghirdeti a felkelést. Most kicsi lett volna a szendrői sík. Lippay érsek áradózó átszellemültséggel szólt a magyarság nagy órájáról. Zrinyiben hivatott vezérét látta mindenki a végső küzdelemnek, amely darabokra törhette volna a török málladozó, korhadtt hatalmát.

Aztán alig telt bele jó hét, a bécsi haditanács, az országot meg sem kérdezve, békét kötött Vasváron. Csúfosabbat nem is köthetett volna. Ha a török győz Szentgotthárdnál, akkor se kényszeríthet megalázóbb föltételeket a legyőzöttre. A török megtartotta minden hódítását. Érsekújvár kezében maradt. A császári hadak kitakarodtak Erdélyből. Bécs megszabadult, de az ország megint szabad prédája lett a török minden dúló kedvének.

Minden igaz magyar szíven mint órló szű rágódott a gond. Keserűséggel, háborgó lázadozással csordultig telt minden lélek. Wesselényi is elborult kedvvel lézengett a murányi palotaház termeiben. Nagy akarások buzogtak benne, de maga se merte elhinni, hogy igazán merné, amit akarna. Megrendült lelke a multakban kalandozott. Ama Bánk nádornak alakja rémledezett elébe, ki az ország kietlen romlásán nekigerjedve érlelte meg bosszuló ítéletét a népét nyúzó idegen fajtán. Igaz, a zord bán enlelkében is vért kiáltó sebet hordozott, de nem háborítóbb-e ország gyötretése minden személyes sérelemnél? Nézheti-e ő, ország kormányzója, a nádor, ölbetett kézzel, hogyan senyved, kallódik

szerteszt a magyar, hogy enyészik száma és birtoka? Engedheti-e, hogy idegen fajta maga javáért, ideig-óráig való könnyebbségeért odadobja ezt a kis maradék országot is a legirgalmatlanabb rabló dúlásának? De mit tegyen? Úthet-e ő, a király képe és személye mint lázadó, pártot a koronás király ellen?

Lelke elcsüggedt, feje lehorgadt a keserves tépelődésben.

Felesége jószágos, enyhítő szóval lépett hozzá:

— Miért emészti magát kegyelmed? Tudom, nehéz sor lett osztályunk. De nincsen olyan veszedelem, hogy ne volna belőle menekedés.

— Éppég azon törném én is fejemet, mi utat lelhetnénk, hogy eme nagy bajból kikászolódjunk — mondta keserűn a nádor.

Mária úgy érezte, itt a pillanat, hogy urának lelkére beszélhessen, mert maga is nagy elhatározásokat értelt a magános murányi órák csendjében. De kis kerülővel fogott neki a dolognak.

— Kegyelmed csak ne lógassa orrát, — kezdte — inkább örvendezzen, hogy reám hallgatott. Mert lám-e, mi volna mostan, ha jószágjait elkótyálja? Földönfutó kódnus. A sereg meg hol vitézkednék? Szélledne, hullongna tétlenségbe parancsolva szerte ez országban. Nyűné, emésztené maga népét. Mert Bécsben úgy tetszett, hogy gáncsot akasszanak a diadalmas seregnek. Kicsavarintsák a botot a vezérek keziből. Hogyne, még igen meg talált volna nőni szarvok a töröktől szabadult magyaroknak! Meg igen is hasznos ez a mindig suhintásra kész korbács hátukban. Hogy itten soha nem volt siralom kezdetik? Se baj! Mit is fájna Gonzaga hercegnek a magyarok feje?

— Igazságod vagyon, — bólogatott a nádor — színtiszta igazságod. De hát mit is tehessünk?

— Kegyelmed csak tehet?! Nádor. Királynak első tanácsadója. Járuljon a felség elébe, világosítsa meg. Bírja nekünk idvességesebb belátásra. Kegyelmedre mindig is hallgatott.

Wesselényi felsóhajtott :

— Nem vagyok már Bécsben az a kedvelt személy, ki voltam, érzem, tapasztalom ! Vagy az is meglehet, a király, kiben igaz szándék vagyon, bizvást hallgatna rám. De elejbe sem juthatok mostanság. Mázos szavú, sustorgó tanácsurak hada torlaszolódik közibénk. Lobkovitz uram állja utamat. Auersperg tart szóval. De ha még rövid kihallgatásra elejbe kerülközhetnék is, az én szavam elszáll. Ki a tűznél vagyon, az melegszik.

— Pedig cselekedni kell valamit. Kegyelmed, hogy itten alátekint a völgyekbe, nem láthat semmit az erdei magánosságokban. De én napjában szólok szegény parasztokkal, kik a majorságokból hordanak fel egyet-mást. Azok mondják, milyen gyötrelmes éhínség vagyon szerte Pozsony és Trencsén között. A tatár megdúlt ott mindent. A földek üszkös parlaggá pusztultak. Ganéjdombokon rakással hevernek gyermekek. Csontváz testükön ronggyá ermedt a ruha. Holtak, élők, egymás hegyin-hátán. Kiben még csöppnyi szusszantás bükál, állatok mocskán rágódik szörnyű éhségben.

— Élést kell nekik hordatni ! — kiáltotta Wesselényi. — Jöjjenek a kulcsárok, ispánom !

— Megtettem már én a rendelkezést — nyugtatta Mária. — Hanem hát adhat-e kegyelmed az egész országnak ? Mert maholnap ilyen sivatag lesz itt minden. Elevenen rothadó temető.

— De hát ki segítjen ? Mivel ? Hogyan ? — jajdult fel a nádor és keze ökölbe szorult.

Mária arca olyan volt, mint a márvány. A szilárd elhatározás biztos célra vezette szavát :

— Ha a császár nem segít, segítjen magán a nemzet. Ha kell, a császár ellenére is.

— Pártütést gondolsz ? — döbrent fel Wesselényi.

— Nem pártütést, igazságos szövetséget ez országnak minden jószándékú ura között.

— Nehéz dolog — ingatta fejét a nádor. — Igen is körülményes.

— Nem az, ha egész ország szívében egy akarattal buzog fel a szándék. Pedig így vagyok. Itt mulat nálam Zrinyi Péter kapitány hitese, a kis fekete Frangepán Kata. Éjszakákon át beszélgettük meg véle az ügyet. Csupa tűzláng ő is. Tudja, hogy az egész déli vidék készen áll a szövetségre. Miklós bánus együtt vezérkedhetik kegyelmeddel. A déli és nyugati vidékek egy emberként mozdulnának. Még Nádasdy uram is, halom, erre hajlik már. Békétlenek még a stájer urak is. A felsővidék csupa panasz és keserűség. Csak egy szó kelletik ide. Ha kimondja kegyelmed...

— Nyílt lázadás leszen belőle — riadt meg Wesselényi. — Belső háborúság.

— Mire kellenék mindjárt háborúság? Csak erő kell, egymás kezének megfogása a bajok kivetésére. Országnak jussa vagyok magát védelmezni a pusztulástól. Ha látná a császár, hogy idebévül erő áll erő ellen, tán meglelné magában a magyar királyt is és a király meglátná maga nyomorult, de hűség és nemzetjét is. Zrinyiek, úgy mondta Kata, megszerzenék a francia király pártfogását is. A birodalmi választók közt is vagyok, ki szívesen fogna mellettünk.

Wesselényi mélyen elgondolkozott. Forgatta magában a dolgokat.

— Idegen pártfogást nem kívánnék — mondta végre fontolt szóval. — Messze vagyok ide a francia király. Szeretekúszáltak tervei, szándékai. Könnyen futó vízre építhetnénk, ha őt vennők fundamentomnak. A nemzet maga védelmére jog szerint kötést tehet. Én, a nádor, intézője lehetek ügyöknek. Megadja jussomat hozzá az Aranybulla.

— E képpen gondoltam magam is — lelkesedett Mária.

Wesselényi azonban mindjárt szavába vágott:

— Váramoznék azért még ezzel is. A király mostan Bécsbe szólított, hánynók-vetnők meg a vasvári békesség dolgát és békéltetnők meg véle az országot is.

— Maga menné kegyelmed? Egymaga nyakába

kívánnák lökni az egész rút praktika terhét. Bécsben már nem kedvelt személy, meg akarják gyűlöltetni a nemzettel is — villant Mária villámesze.

— Nem magam volnék hivatalos — nyugtatta a nádor. — Vélem jönne György érsek. Meg a bánus is, Zrinyi Miklós. Holnap indulok. Zrinyi másnap kel útra. Csáktornyán véget ért már a nagy vadászat.

Mária elgondolkozott, de a kapuőr kürtjére ferezzen.

— Vár valakit kegyelmed? — pillantott fel urára.

— Nem, senkit — felelte Wesselényi.

— Ki érkezhetsz ilyen szokatlan időben, éppen hogy kegyelmed is útba készülődik?

— Tán Murányaljából valaki.

— A parasztok reggeltájt jönnek inkább. A kapuőr nem is teketóriázik velők ilyen sokat.

Wesselényi az ajtó felé indult. Megnyitotta és kiszólt rajta a folyosón lézengő hajdúnak:

— Ugorj csak izibe, kit jelentett a kapustrázsa?

Kisvártatva már meg is fordult a legény.

— Csáktornyából gyűtt sebeskurér Zerinyi grófné méltóságához — jelentette.

— Csáktornyából? — tűnődött el a nádor. — Csak nem volna tán valamelyes hiba?

— Haza szólíthatják — mondta Mária. — A nagy vizekre kérget vert a fagy. Járhatni már az utakon. Kata szeretett volna megtérni a nagy vadászatra.

— Annak már vége — legyintett Wesselényi. Akkor sikoltást hallottak a folyosón.

Kisvártatva feldobbant az ajtó és Zrinyi Péterné támolgott be rajta dúltan, csukladozva. Tüzes fekete szemét könny fátylázta.

— Mi történt, Istennek szent szerelméért? — riadt elébe Wesselényi és egy karosszékhez támogatta.

Frangepán Kata fuldokolva, töredezetten rebegte:

— Jaj... szegény jó sógorom! Hogy ezt kellett megélnünk!

— Mi esett véle? — kérdezte rosszat sejtve a nádor. — Csak nem ...?

Maga se merte kimondani, amit gondolt. De Zrinyiné, akit Mária vett most gyöngéd gondozásába, már ki is mondta a legrettenetesebbet:

— Vége.

Azután Mária karjába fúrva fejét, tovább zokogott, de most már csöndesebb, nyugtató sírással.

A nádor kábán meredt maga elé.

— Vége? Nem lehet — gondolkozott fennhangon. — Semmi baját nem tudtam. Holnap Bécsbe kellett volna indulnia. Mi kórság verte le lábáról ilyen hirtelen?

Kata felemelte fájdalmától még jobban elfeketült arcocskáját:

— Sudár szálfá volt. Kórság ki nem kezdte. Jaj, szörnyűséges, mi véggel pusztult!

— Fegyver által nem veszhették — mormogta Wesselényi. — Békesség vagyon mostan. Isten verte volna meg az ilyen békességet!

Zrinyi Péterné megint sírva fakadt. Könnyek közt szipogva mondta el a lesújtó szerencsétlenséget.

— A kurér úgy hozá nékem a hírt, hogy sógorom egyik estén, hogy már a hajtás véget ért, még nyomába esett egy sebzett kannak. Bétörtetett az erdőségbe. Csak fegyverfogója kísérte. Mi történt a sűrűségben, ki tudná? De kisvártatva jött nagy riadalommal a legény, hogy urát a vadkan ledöfte, segéljék, ha még lehet. Az urak iramodtak is lóhalálában, de szörnyűséges volt, mire szemöket tárt ki kellették. Ott hevert a hatalmas vitéz a hóban, körülte merő piros vér a szűz fehérség. Ódala sebjiből patakzott a vörös vérfolyam. Mellette elnyúlva a kan ormótlán dögteste. Sertés nyakszirtjébe markolatig ütve Zrinyi kése. De nem volt már élet őbenne sem.

— Ilyen csapás! — hördült fel Wesselényi. — Magam tudom csak, mit veszejtettünk.

Frangepán Kata tovább sírdogált. Feje Mária

karján pihent. Fájdalmas, döbrent csönd ölelte mind a hármukat.

Egyszerre felugrott Kata asszony. Törékeny kis alakja szinte megmagasodott. Mély parázsú szeme szilajon szikrázott.

— Nem, nem hihetem, hogy ilyen baromállat sebezett volna semmire ekkora vitézt — rikácsolta. — Gonosz ellenei emésztették el orvul, lopakodó gyilkos törével.

— Hiszen a kannal csatázott, — nyugtatta Wesselényi — annak agyara metszette fel ódalát.

— Ki tanúság reá? — sikoltozott magából kikelve Frangepán Kata. — A kant halálra döfte kése. Ki tudná, nem a fegyverfogó szúrt-e beléje, míg a dúvaddal küszködött. Mért nem segítte urát, ha ekkora veszedelemben tudta? Tán Bécs zsoldjában állott. De esküszöm az élő Istenre, vére nem marad bosszualatlan!

Lángolt az ösztövére kis asszony, mint tövéig gyuladt fáklya. Mária tágra nyílt szemmel bámult rá. Wesselényi komoran meredt maga elé.

— Nem, illetén gonoszságot Bécsről sem hihetnék — dörmögte magában. De egyszerre úgy érezte, hogy Zrinyivel az egész magyarság véres teteme hever a hó halottas fehérségén.

4

Zrinyi halála miatt elmaradt a bécsi út. Lippay György érseket is leverte lábáról a betegség. Ágynak esett. Hatvanöt esztendő terhe nyomta már vállát s hozzá még milyen éveké! Bizony nem ok nélkül tartottak tőle, hogy fel se kel többet.

A nádor feleségével együtt meglátogatta nagy-szombati rezidenciájában. Ha testben meg is rokkant az érsek, nagy szelleme ifjúi rugalmassággal forgott a nehéz idők válságos dolgain.

— Ha nem mondod is, fiam, tudom én jól, — fordult vánkosan Wesselényi felé — mekkora kétségbeesés csigázza a lelkeket. Én se zárom el se ajtómat, se fületem a keserves panaszok elől. Ez a békesség romlása lesz hitünknek, nemzetünknek. Bécs, hogy nyugton legyen a töröktől, minden sanyargatásával a magyarra támad.

— Nem pihen azért a török sem, — vágott közbe Mária — el sem hinné Eminenciád, de már Murányig rúgtatott hódoltatásra. Ha jószágaim kívánom látogatni, csak nagy kerülőkkel járhatok, hogy a pogány martalócok nyakamba ne essenek.

— Tudom, tudom, — mozdította fejét csendesen a primás — esmérek minden kínzatást, gonosz sarcolást mindkétfelől. Szívem fáj, de íme, roskadt vén ember vagyok, jóformán magammal is tehetetlen. De izenem tevéled az országnak, eme sujtó bajokban eszméljen és emberelje magát, hogy ragadná végtére erős kézbe sorsának gyeplőjét. Ne higgyen se németnek, se töröknek. Egyiket a másikkal kisebbitse. Hallom, nagy bujtorgások, összesúgások vagynak minden tájakon. Csak annyit mondok néked ezekre, fiam, haszon háramolhatik belőle országra, nemzetre. De magad vedd kézbe a dolgot. Tartsad rajta szemedet éberen és ottan üss erejével, ahol láttatja lehet. Arra meg nagyon vigyázz, hogy hódas hebehurgyák kocsis híján el ne ragadják a szekeret. Hallgass asszonyodra is. Férfiak fontoltsága lakozik elméjében. Fortélyba robban, ha megszorítják, akár a puska.

A beszéd kicsit megfárasztotta. Feje visszahanyatlott a vánkosra. Mélyeket sóhajtott, aztán felemelte kezét és bágyadt mozdulattal kereszt jelét írta a levegőbe.

— Köszönöm, hogy eljöttetek vigasztalásomra. Most menjete békességgel és vigyétek útravalónak áldásomat.

Békességből azonban kevés jutott nekik. Az egész ország zúgott, fortyogott körülök. Bár a közlekedés

az ország déli és északi részei közt egyre nehezebbé vált, Frangepán Kata kurérja mégis elvergődött Murányba. Nagy dolgok híret hozta Csáktornyból. Zrinyi Péter, akit közben Horvátország bánjává emeltek, nyugtalan gyermeklelkének minden forróságával kezdte titkos szövetségbe gyűjteni a déli végek urait. Bevonta az interesszátusok közé Tattenbach stájer grófot. Rejtektírású leveleket küldött Nádasdy országbírónak is Pottendorfba.

Kata asszony maga valóságos lelke volt a mozgalomnak. Ő vágta fejszóját legnagyobb fába. Ellátogatott Velencébe és ott a francia király követe révén igyekezett megnyerni Lajos király támogatását az elégtelen magyaroknak. Szépszavú, mindent ígérő biztatást kapott bőven, de egyebet alig. Wesselényinek különben se tetszett ez a francia barátkozás. Nem bízott a franciákban. Önző, maga dicsőségét kurgató királyukban még kevésbbé. Ő még remélte, hogy jobb belátásra bírhatja Bécsset. Felesége csak mosolygott rajta.

— Mindíg mondtam, — szólta Mária — hogy kegyelmed hűséges őre a törvénynek. De úgy venném észbe, Bécsben éppen hogy ezeket a törvényeket kívánák másítani.

— Én utolsójában mégis megpróbálom, hogy király lelkéhez szóljak — makacskodott Wesselényi.

Akkortájt már erős szaggatások kezdték kínozni térde csuklóit. Keresztesontjában is zsugorító, kegyetlen fájdalom bujkált. Mégis rászánta magát a bécsi útra.

Bécsben Porcia herceg fogadta.

Nagy szabadkozások, udvarias hajbókolások közt adta tudomására a nádornak, hogy őfelsége nem fogadhat senkit, betegeskedik. Hol kel, hol fekszik. Övni kell őt minden izgalomtól.

— Beteg volnék magam is — fogadkozott Wesselényi. — Nyomorult, félbénán verekedtem magam végig a csigázó úton. De olyatén főbenjáró dolog kergetett ide, hogy nem kíméllettem semmi fáradságot.

— Főbenjáró dolgok meg éppen megárthatnának a felségnek — riadozott a herceg.

— Hát akkoron dolgomvégezetlen forduljak vissza? — dohogott Wesselényi.

— Azt éppen nem, — nyájaskodott Porcia — azért vagy az udvari kancellária, hogy meghallgasson mindent és írásba foglaljon. A szó elszáll, az írás marad.

— Az írás elsikkad a poros hivatalokban — morgogta Wesselényi. — Különböztet mit én mondandó volnék, csakis a felség fülének való.

— Eljut odáig, mihelyest keveset jobbul a felség állapotja.

De Wesselényi nem állt kötélnek. Addig csellengett jobbra-balra, míg kézen-közön megtudta, hogy avianói Márk útján talán bejuthat a királyhoz. A kapucinusok kolostorában szívesen fogadták és avianói Márk ki is eszközölte, hogy bebocsátást kapjon legalább rövid félórára a király magánlakosztályába.

A nádort magát is meglepte, milyen rossz színben találta a királyt. Bőre sárga és lötytyedt volt és apróránccú zacskókban lógott szeme alatt. Még szellemét is mintha meggyötörte volna a testét emésztő titkos kór.

Wesselényi éppen ezért óvatosan, de az igazságból semmit el nem hallgatva festette le előtte Magyarország állapotját. Elmondta azt is, milyen elégtelenség háborog országszerte.

— Úgy bizony, ha azok is szítják a parazsat, kiknek legfőbb tisztükből folyólag lohasztani kéne — hallotta maga mögött a gúnyos megjegyzést, amely a király füléig is elérkezett.

De nem zavartatta magát. Rátért a rettentő romlásra és a végső kétségbeesésre, amely jóvátehetetlen lépésekre ragadhat, ha idejében nem könnyítenek valamit.

Meglepte, milyen egykedvűen hallgatta a király. Mint akinek már nem mond újságot. Mikor aztán ő

már kifogyott a szóból, bágyadtan megszólalt Lipót. Úgy vélte, Wesselényi kissé sötéten lát.

— Hallottuk már ezeket kedvelt hívűnktől, Nádasdytól is. De ő úgy mondta, derék magyarjainknak régi rögzött rossz szokásuk, hogy untalan fortynognak. Sajnos, most nem sokat bajoskodhatunk ezekkel az üres morgolódásokkal, mert a birodalom nagy gondjai nyugat felé tekintenek.

Azzal véget is ért a kihallgatás. A nádor mehetett haza. Nem végzett semmit. Legfeljebb arról győződhetett meg végérvényesen, hogy Bécsben az ő szavára már semmit sem adnak.

Leverten érkezett meg Murányba.

Mária alig tudott belé lelket verni.

— Mért lógatja orrát kegyelmed? — mondta kedveskedő szóval, vállát karolva a székében gubbasztó nagyúrnak. — Előre tudhatta mindezeket. Bécsben csak nevetnek kelmetek fortynogásán. Erőt kell mutatni, úgy lehet fordítani ott is a szeleken.

Wesselényi lehorgasztott fővel ült ott. Mélázott maga elé, de fejében nagy gondok forogtak. Aztán egyszerre kiegyenesedett egész daliás magasságában. Régi maga volt megint.

— Hátha másképpen nem lehet, — dobban a szava s ökle súlyosan döngött az asztalon — elszántam magamat. Idegyűjtök mindeneket Murányba. Frigyet kötünk nehéz esküvel életre-halálra. Sírunkat megásni mégse hagyjuk.

Mária szavába kapott:

— Csak ne olyan hirtelenjében egyszerre! Óvatosság kellek. Ha sokan csődülnek Murányba, könnyen szemet szűrhat. Ürügyet kell keresni, ki távol tartson minden gyanakvást. De majd találunk.

— Országos tanácskozást hirdetek Besztercebányára — mondta Wesselényi. — A nádori tiszt dóga ez. Gyanút senki nem foghat.

— Tapogatózásra jó leszen, de frigykötésre nem —

mondta Mária. — Csak Muránynak fala elegendő vastag, hogy időnek előtte semmi ki ne szivároгjon.

— Hátha csak megint vért áldozunk hiába — vett erőt a kétség újra Wesselényin. — Idvességes magyar életeket vessünk az enyészet prédájának?

Feje megint lekornyadt. Szeme a távolba meredt.

Zrinyi Miklóst látta vérében heverni az alkonyuló csáktornyai erdő fehér kietlenségében.

5

A következő év januárjában meghalt Lippay György érsek. Amint előre érezte, nem kelt már fel betegágyából.

Mária igaz könnyekkel, mély gyásszal siratta meg. Leghatalmasabb támaszát vesztette el benne.

Wesselényi is megtorpant megint. Fejszójét nehéz fába vágta. Jöhettek kétséges környülállások, kihez forduljon akkor tanácsért? Bízhatik-e vajjon az új primásban? Lippay hitében rendíthetetlen és buzgó volt, de érzéseiben nyakas magyar. A főúri származás beléoltotta a függetlenség büszke érzését. Az új esztergomi érsek Szelepcsényi György, a nagy Pázmány tanítványa volt, akár csak maga Wesselényi. De megtanulta-e mesterétől a magyarság életéért vívó politikát? A nádor közelebbről nem ismerte. Csak annyit tudott róla, hogy alulról emelkedett a legmagasabb polcra, mindent az udvarnak köszönhetett és így feltételezhető volt, hogy mindenben készséges híve marad továbbra is.

Wesselényinek pedig nem volt már visszatérése. Akkor már javában forrott a szövetség újbora. A nádor Stubnyára hívott össze megbeszélést. Színre a felső-megyék ügyes-bajos dolgairól folyt a szó, de titkon szájról-szájra sügták az elégületlenek frigykötési szándékát. A mag el volt vetve és nagy nekigerjedéssel csirázott.

Ettől kezdve sűrűn keresték fel Wesselényit az

interesszátusok. De mindig egyesével. Ez nem lehetett gyanús. A nádornak mindig akadtak látogatói a panaszosok, kérelmezők, pörlekedők közül.

Zrinyi Péter bánus Vitnyédi pozsonyi fiskálist küldötte hozzá. Meghitt embere volt ez a nyakas lutherista. Vitnyédiben magában furcsán keveredett a legkörmönfontabb körültekintés a heves nekibuzdulásokkal. Wesselényi alig győzte fékezni. Abaujból Szuhay Mátyás hozta a protestánsok sérelmeit. Nagytekéntélyű ember volt Szuhay az egész felsővidéken. Nyelvét jól felvágta, de ott sem ijedt meg, ahol a fegyverek beszélték. Wesselényi csak attól félt, hogy nyelve nyakló nélkül el talál kottyintani valamit. Ellátogatott Murányba Szepessy Pál is, szintén a reformátusok bizalmi embere. Szükszavú, megfontolt férfiú, ki csendben munkálkodott, de amit művelt, annak mindig láttatja volt. Tőle nem kellett tartania Wesselényinek. A titok a sírban nem lehetett volna jobban eltemetve, mint benne. A környékbeli urak, Csáky István, Barlaakovich János honti alispán, Barkóczy György kártyajáték kedvéért járogattak fel Murányba és a színes lapok csapkodása közben vitatták meg az ország dolgait. Ugyanekkor Murányalján gyülekezett össze a kisebb nemesség. Itt tanácskoztak félreeső pajtaházakban. De arról, amit végeztek, titkos hírvivőkkel értesítették a kártyázó urakat.

Egy reggelen a nádor még aludt a késő éjszakába nyúló kártyázás után, amikor türelmetlen látogató érkezését jelentették igen sürgős ügyben. Mária nem akarta urát felkölteni, ő fogadta a látogatót. Furcsa megrendülés futott végig rajta, mikor a vendéget bevezették hozzá. Szinte hátradöbbsent, olyan ismerősnek tetszett neki a belépő, de nem tudta volna megmondani, kicsoda. Ez észrevette a grófné zavarát.

— Nem esmér meg Méltóságod? — mondta elmosolyodva. — Pedig valamikor, csúnya, zavarodott időben én adtam eszkortot, hogy hazaköltözőben vala Erdély országából. Bory a nevem, ha nem felejtette el.

Ezt úgy mondta, mint akkor, amidőn a martalóc hada közül elébe rúgtatott a felázott, fundamentomig kijárt úton. Mária szeme elé élesen rajzolódott most ez a kép. Csak akkor sokkal délcegebb volt az ifjú vitéz. Azóta megrokkant. Mintha testi hiba is rontotta volna alakját. Csak két mély szeme villogott a régi tűzzel.

— Emlékezem — mondta Mária és nyájas mosollyal tessékelte beljebb vendégét. Helyet is mutatott neki.

— Szép üdők voltak — mondta Bory, végigsimította dérrrel megszórt üstökét. Igyekezett megnyújtóztatni tagjait úgy, hogy ne nagyon vegyék észre. Látzott, jól esik neki a kis pihenés.

— Akkoron a fejedelem ügyét szolgálta kegyelem — vette fel Wesselényiné újra a beszéd fonalát.

— Szógaltam én már mindeneke, de jobbadán magam fizettem rá a szógalatra. Most király kapitánya vónék Korponán.

— A mi reliciónkon vagyon hát mostan? — érdeklődött a grófné.

— Azon, bár második hütöm ez nékem, akar Méltóságodnak. De éppen olyan kódus maradtam én az dús Egyházban, mint vótam a szegény eklézsiában.

— Hüt a szív meg a lélek dolga, nem a gyarapodás garádicsa — oktatta ki Mária. — Hanem Korponán csak nem szenved semmiben hiányosságot, kapitány uram?

— Korpona! — legyintett Bory uram — istenverte fészek, mindenféle ágrólszakadt elszalajtott csűrhe nép furakodott ott egybe, kit a török rugasztott el szanaszétről. A méreg megeszen velők, annyi a vesződésem vagyon ezzel a sok bojnyikkal, hiszen léptenyomon úgy összemarakodnak, akár a nyives ebek a koncon.

— Panaszra jött hát kelmed, tegyen ott rendet a nádor, teremtsen békességet.

— Isten őrizzen a békességtől, éppen abban járnék, hogy háború kék, jó kiadós kis prédálás, fosztás. Hej, ha én akkoron a Méltóságát felpredálom, ma vas-

tagon csörög az arany a ládafiába! De hát azüdött még aranynál csiklandósabb volt nékem a szeme pillantása.

— Ma már megöregedtem kelmednek is — mosolyodott el Mária.

— Bár én olyan fiatalnak maradhattam volna — sóhajtott Bory. — De hát ez a békeüdő vénit. Megteseszt. Bérozsdállik tüle az ember. Csakhogy most úgy mondják, hogy nádor úr ő kegyelme zavarodást készít elé.

— Ki mondja? — figyelt fel Mária.

— Mondják. Hallatszik innét meg amonnat is. Hát ebben magam is halászni kívánnék keveset.

— Az én uram a mostani zavarodásoknak akarná végét szakasztani.

— Tudjuk mink — bólogatott Bory. — De zavarodásnak csak másik nagyobb zavarodás szegheti útját. Szőrivel a kutyaharapást. Egyebekben Nádasdy ország-bíró uram ugyancsak ebben a dologban küldött.

— Nádasdy?

— Ó maga! Személyesen.

— Nem hihetném — álmélkodott Mária, ki fülének alig akart hinni.

— Mi hihetetlen nagyon ebben?

— Nádasdy uram halálos haragosa férjemnek. Igen öszvezördültek.

— Elpárolog a harag egyben, ha jó meleg közös subába búhat. Kódustarisztina bélése a civakodás.

Mária felelni akart erre, de Wesselényi felneszelt az idegen hangra és reggeli köntösében jött ki a vendéghez. Ügylátszik, várta már a jövevényt, mert örvendő kiáltott:

— No, megjöve kelmed?

És vitte be Boryt belső szobájába.

Egész nap súgtak-búgtak együtt. A vendég sok újságot hozhatott. Mária csak este jutott hozzá, hogy kettesben maradjon férjével. Akkor ez volt első kérdése:

— Igaz, hogy Nádasdy mi táborunkba iparkodik?

— Igaz — mondta Wesselényi. — Boryval aprólékosan izent.

— Hiszen nehéz harag vagyon kelmetek közt!

— Ország java eltörül minden haragvást. Ilyen nagy hatalmú urat mindenáron meg kell nyerni. Kevesen vagynak ebből a fajtából interesszátusok.

— Nem félsz, hogy csak kelepcét vet néked? Kiszedi az interesszátusok titkait és béfújja az udvarnál.

— Nehéz esküt veszünk tőle is. De nagy szükségünk vagyon rá. Hatalma, respektussa, ménkü nagy jószágjai...

Mária szavába vágott:

— Tunnék én hatalmasabb jószágot is, kinek már neve is győzedelmi zászló.

Wesselényi felfigyelt:

— Vajjon kit is tudnál már?

— Hogy nem hibádzik rá kegyelmed? Hát az ifjú Rákóczi Ferenc, kinek fejedelmi titulussa is vagy.

— Azt köténye madzagán vezetgeti anyja, Báthory Zsófia. Hogyan édesgeted közibénk?

— Másik asszony fűzőjének madzagával. Jaj, ha látta volna kegyelmed, milyen szemeket meresztgetett mult évben a trencsényi teplában Zrinyi bánus leányára, a gyönyörű Helenkára!

Wesselényi most már figyelni kezdett.

— Hallod, az nem volna rossz! De hogyan hozod össze őket?

— Bízva csak reám kegyelmed. Zsófia asszony leginkább tudná dédelgetni fiacskáját biztonságban egy szép asszony oldalán. Csak az a fő, hogy a mi szent catholica religiónk buzgó híve legyen a választott. Ebben pedig a Zrinyiéknél nincsen hiba.

— Nem leszen azért könnyű — aggályoskodott a nádor.

Mária azonban magabízáson mondta :

— Öszveboronálom én őket, ha addig élek is.

Másnap Bory uram visszafelé indult üzenettel Nádasdyhoz. De megígérte, hogy benéz Csáktornyára is.

Levelet vitt Széchy Máriától Frangepán Katának.

KILENCEDIK FEJEZET

Kézfogó Murányban

1

Mustok méze didergett a dérszagú levegőben. A lankás hegyoldalokban megfeküdt a fosztott tőkék közt a csalóka októberi nap. De fenn a murányi bérc tetején már csípős fuvalom borzolgatta a vörösfenyők kúsza bozontjait. Fölséges volt körül ez a resten rozsdálló őszt végtelen nyugalomával. Annál elevenebb sürgős-forgás rezgелődött a vár bejárata táján. Reggel óta ormótlan rügős hintók dübörögtek a kulcsárházig, nehéz vasas szekerek kenetlen agya csikorgott. A felfelé kanyargó ösvényeken mindenfelé hadi népek ékes mundérja tarkállott. Jól megzsinórozott erdélyi darabontok, kékdolmányú kállói meg szatmári hajdúk, makovikai talpasok vágta neki a kurtább ösvényeknek. A kevésbbé menedékes főúton vörös lebernyeges horvát granicsárok ügettek. Jókedvű ulánusok hosszú pikáikkal próbálták elkapkodni a szállongó ökörnyálat. A palatinus úr fia is megjött hát Lengyelből. Kis fekete csapat ült saroglyás szekérkasban. Kassai prédikátorok meg más lutherista lelkészek a felső városokból. Szokásuk szerint most is vitatkoztak.

— Minket miért szólítanak emide? Mi sorunk lehet olyan elmátkálásnál, holott is pápista mind a két gyűrés? — károgta az egyik feketeszárnyú.

— Isten igazságával csak egyik, Alvinczy uram. A fejedelmet a munkácsi Jezabel erőszakkal ragadá ki az evangéliomi gyülekezetből.

— Nem is a mátkázás itten a fő sor! — döngött

fel egy öblös hang. — Nagy dolgokban sántikál a kegyelmes Palatinus.

— Meglehet, meglehet — bólogatott vissza a másik. — Hogy az éjszaka felén megébredtem a jolsvai fogadóban, buggyos törökök lopakodtak el fene óvatossággal, holmi gyaloghintóval.

— Na, azok a bestyék tán csak nem az ifjú fejedelem mátkaságában járnak?

— Én pediglen bodros vendéghajú francia úrfit láttam kisurranni a fogadóból. Vékony spádéja hetykén emelgette arannyal meghányt kabátja félszárnyát.

— Mondják, Zrinyi bánus úrnak vagynak barátjai emeből a franc nemzetből. Igen szívébe zárta őket a gotthardi csatában. Oda is úgy mentek ezek az úrfiak, mint menyegzőkbe, selymesen, csipkésen, szagos vizektől, fényes kenetektől piperkésen. Hanem ahogy a kürt megszólalt, tüzes sárkánnyá vált valahány. A rezgő vékony spádéjuk mindmegannyi gyilkos villámlás.

— Nagyúri kézfogó, dáridós vendégség, — dörmögte Alvinczy uram — a szegénységet meg lelkeszadtaig suvasztja a sokféle sanyargatás.

Akkor nagy csattogással érte be őket egy csapat mentés, prémsüveges megyei huszárság. Porfelhő takarta be a szekeret, lódobogás nyomta el a beszédet.

2

A vár kastélyházának ónkarikás ablakán kipillantott Mária grófnő az őszi ragyogásba. A szélesboltú kapu aljában megtorlódott a sok betörekvő nép.

— Tán országgyűlést hívott egybe kigyelmed? Nem is csak kézfogót kíván ülni? — kérdezte hamiskás mosolyt küldve ura felé.

Már nem volt az a törékeny szépségű, mégis csupa tűz asszony, akinek pusztá hírébe halálosan beleszeretett a nők bálványa, Wesselényi Ferenc füleki kapitány. De azóta megtelt termete még mindig délceg maradt.

Igazi amazon volt. Homloka hibátlan faragott márvány. Szemében a parancsolás kemény villáma mellett az asszonyi forróság olvadó tüze.

Wesselényi is megrokkant kissé. Nemes vonásait fáradtság felhője árnyalja. Szája körül, szeme alatt gond árkolt barázdát. A nagy ebédlőasztal ezüst karafináit, metszett kristálykancsóit számlálgatta. Mintha közben nehezen, kinnal mozdult volna keze. Arcán is átvonaglott a fájdalom.

— Fejedelmi kézfogó. Megilleti a parádés nász-nép — mondta csendesen.

— De emide egész hadak gyülekeznek. Ha kigyel-mednek ennyi serege lett volna Murány ostromára! — pillantott szerető kacérsággal az urára.

— Nem hadinép ez, csak díszkíséret. Hanem falat, korty kelletik nekik bővön. Hány átalagot üttettél csapra?

— Lesz boruk. Csak sok ne legyen. A garázdságtól félek.

Wesselényi kiválasztott öt nagy kristálykancsót:

— Ebbe magam töltök abból a tüzes tállyaiból, melyik éppen a mátkával egykoros.

Indulni akart. Látszott, nehezen emeli lábát.

— Csak nem maga megy talán? Hogy a nyirkos pince még érlelje inában a kegyetlen köszvényt? Mire tartja Gyöngyösy főkomornik uramot? Múzsák kegyeltje ókeme, csak otthon vagyon tán Bacchus portáján is.

— Mégis jobb szeretném személyesen — ellenkezett Wesselényi.

— Ugyan, miért vetne magára annyi gondot? Mult esztendő ugyan megviselte. Kijárna már a pihe-nés. Kár is volt nyakunkba venni ennyi bajlódást. Mi nekünk a Zrinyi leány. Még nem is atyánkfia. Ha már nem tarthatták a kézfogót Csáktornyan, ülték volna meg Munkácsen vagy a kincses Patakon.

— Az kellett volna még csak! — csattant fel Wesselényi.

— Már ugyan mért?

— Miért? Tán hogy füstbe menjen, amin álló esztendeig fáradoztál? A te művöd, csakis a tied, hogy sikerült nyélbeütni ezt a házasságot. A vitéz és nagyhatalmú Zrinyiek meg a temérdek jószágú Rákócziak frigye. Fél-Magyarország.

— Készen a frigy, mit félti kegyelmed?

— Mert féltetni kell. Ismerheted Zsófiát. Szeszélyes, nehéz Báthory vér. Gábris húga.

— Tetszik neki Ilona. Nem is kívánhat külön menyet.

— De gyanakvó. Félti fiát, mint kotlós a csibéit. Ha résen nem leszel, itt is szétmarja a fiatal párt. Ferkót meg alig lehet szoknyája ráncától elszakasztani.

— Ferkó veszködik Ilonáért. Ilona meg anyjánál is keményebb lélek. Szívósságán megtörne Zsófia minden akaratosságát.

Wesselényi fejét ingatta:

— Nyugton nem vagyok, míg az áldás rajtok nincsen. Nekem kell ez a házasság.

— Ez még csak kézfogó.

— Jó köpenyeg nékem, hogy mögöttem végezetül biztonságosan összedughassuk fejünk, mind, akik már nem is alhatunk siralmas országunk rettentő sanyarúsága miatt.

— Hát mégis országos gyülekezet lesz.

— Kézfogó lesz, — nyomta meg szavát a nádorispán — kézfogója magyar sor féltő szerelmének. És ki foghat gyanút, hogy a szerelmesek sietnek útjukat megrovidíteni? Murány fele járás Csáktornya és Munkács közt. Kinek szúrhat szemet, hogy sok a nász-nép? Két ilyen hatalmas familiának atyafisága fél ország. Barátja, jóakarója pedig három-négy országban van.

— Még a pogány török közt is? — vetette oda Mária grófné. Szavába kis gúny keveredett.

— Töröknél pogányabbak a császár miniszterei. Se hitük, se irgalmuk. Lánchos eb nekik a magyar.

Gondjuk csak az, mennél kurtábbra fogják a láncát, szorosabbra nyakán az örvöt. Úgy gázolják minden jogunkat, mint otromba jószág a gazt.

— Ti csak mindig a nemessi just hánytorgatjátok. De látjátok-e az esett szegénység temérdek siralmát? Csontjukra szárad a bőr, éhkopp ásít ki szemük verméből. Kérges rongyot zörget rajtuk a szél. Fedelük hitvány sárkupac. Ől palota hozzá képest. Ezek tán nem magyarok?

— Mindenki magyar, aki idegen hatalom kényét nyögi itt, akár lelkében, akár testében.

Mária grófnő közelebb húzódott urához:

— Kedves uram, — bársonyosodott meg a hangja — én úgy félek. Te itt konspirációt készítesz?

A nádor melle kidomborodott. Hatalmas alakja felfeszült. Szavában büszkeség csendült.

— Én a jogoknak őre vagyok. Nemzet jogának éppen úgy, mint királyénak. Nem konspiráció, ha a nemzet ősi jogát követeli, melyre király is hitet tett.

— De megfogadtuk, hogy ezt a várat mindétig a Habsburg király hűségére tartjuk. Mit keres itt a frankok királyának titkos postája? Mit akar éppen most Halil aga? Csak nem szándékos köteles hűséged megszegni?

— Én az apostoli magyar király hűségére esküdtem. De hol vagyon a magyar király? Mi csak a császár pecéirenek kezét érezzük. Én meg akarom keresni a királyt a megszabadított ország hűségével.

3

Késő délutánba nyúlt az eljegyzési lakoma. A mu-rányi szakácsok kitettek magukért. Ami ízes falatot erdők vadja, folyók, tengerszemek hala, tejes dióbélen, mandulán nevelt szárnyasok porhanyós fehér húsa csak adott, habként rezgелődő kocsonyák, talián és török módra készült nádmézes pogácsák, tornyosra

póckolt torták garmadákban kerültek asztalra. A gazda tüzes borán kívül mindenféle égetett liktáriumok, aquaviták, rozsólisok, fahéjvizek és gyümölcsparlatok színesedtek a kancsókban. Ott pompáztak a magyar ősz drága gyümölcsei, mint megannyi míves kézzel metszett drágakő, carneolszínű almák, jáspis körték, szőlők nehéz opálfűrtjei. Még rótarany pomeráncsok is voltak, melyeknek rücskös bőrét bíborszín ragya verte ki. De a mosolygó kerti csodáknál is szebbek voltak a dámák, csipkés, habos, dagadó ficemáikban. És valamennyi közt mint tündöklő gyémánt ragyogott Zrinyi Ilona különös szépsége. Volt benne valami a déli ciprus komorló sudárságából. Szemében szilaj akarát tüze égett. De arcának finom vonalai, testének minden rugalmas hajlása puha női gyöngédséget árasztott. Olyan volt, mint karcsú, bársonyos kardhüvely, amely csak sejtette a lélek törhetetlen acélját. Rákóczy Ferenc, az ifjú fejedelem, majd felfalta szemével. Báthory Zsófia is elégedetten pihentette meg rajta tekintetét. Az ő fiának lesz a legszebb felesége. És még hozzá igen gazdag is.

Máskor sötét estébe nyúlt az ilyen lakoma. De most a nádorné még napszállat előtt asztalt bontott. A hölgyek fáradtak, lepihenhetnek. Az urak tovább delektálhatják magukat. Italokkal rakott asztal várja őket a lovagteremben.

Az urak nagy zajgással, csörömpöléssel emelkedtek. Legtöbbnek már vöröslött a fületöve a nehéz boroktól.

Menjünk — szólta oda halkan a nádor Zrinyi Péternek. — Már várnak.

Ő maga indult meg az urak élén, mert a lovagterembe valóságos rejtekút vezetett. Ott már élénk sokadalom fogadta a lakoma vendégeit. Rendeik és pártok szerint csoportosultak a téres gótikus teremben. Külön a kisnemesek, mindenféle mezei hadak. Külön a vármegyei tisztek és a városok magisztrátusai. Nemes Kassa város főbírája a bányavárosok küldötteit s az

eperjesi és lőcsei bírakat vonta maga köré. Mint komor fekete sziget nyomakodtak össze egy oszlopnál a lutherista és kálvinista prédikátorok. A nádor emelvényen álló asztalnál helyezkedett el. Nem csinált sok ceremóniát. Kardja markolatával megverte az asztalt és már emelkedett is, hogy szóljon. De ez nem ment olyan könnyen. Csúzos lába kétszer is megroggyant közben nehéz teste alatt. A fájdalom láthatón végigvillant vonásain.

— Árnyéka csak magának — súgta oda Frangepán Ferenc a mellette álló országbírónak.

Nádasdy gróf merev egykedvűségéből kígyó símaságu mosoly siklott elő.

— Hálni jár belé a lélek — mondta. — Hamarost nádorválasztás lesz — állapította meg magában. Hiszen jóformán ezért jött ide. Az udvar bizalma az övé volt. Ki kellett most szaglászni az elégtelen magyarok hangulatát is. Kicsit dörgölőzni hajlandóságukhoz. Akkor biztos a nádori méltóság.

A nádor beszélt már közben. Nádasdy akkor lett figyelmes rá, mikor ezeket mondta :

— Esküvel fogadjuk, hogy mindazokról, mikről itten szó leszen, mélyen hallgatunk, mindaddig, amíg órája nem üt, hogy véle ország-világ színe elébe járuljunk. Esküszön fejjül erről egymásnak hites levelet adunk. Majd írásba foglalja szekretáriusom.

A nádor mögött sápadt, pergamentszínű emberke bukkant elő. Olyan szaga volt, mint ódon könyv papírjába áporodott pornak. Leszenyei Nagy uram volt, a nádor íródiákja. Ő vezette a gyűlés protokollumát.

A nádor még néhány szót mondott :

— Mit is szóljak országunk és nemzetünk kimondhatatlan romlásáról? Ki igaz magyarsággal vagyon, tűzzel-vassal irtódik. Egész nemzetségek pusztulnak. Méltóságokba, stallumokba, jószágokba idegeneket tömőszkölnék. A föld népe éppoly keservesen sanyarog, mint a föld ura. Minden jogunkat, törvényünket lábbal tapodják.

Zrínyi bán arca szint váltott. Bikanyakán dagadtak az erek. Nem türtőztethette tovább magát.

— Prédára vetnek, mint hitvány koncot! — kiáltotta felugorva. — Csak imént győztük meg véres nagy csatában a pogányt Gotthárdnál. Magam is ott küzdöttem. A bécsi tányérnyalók mégis úgy rimázkodtak a békességért, mintha minket vert volna pozdorjává a török. Most szabadulhattunk volna tőle, de ezeknek a nyámnyila kancelláriusoknak béke kell. Jaj, dehogy is a háború! Háborúban még elhajthatják néhány marhájukat, felpörkölhetnek egy istállót! Dehogy is vállalnak szemernyi kárt! Pusztuljon csak a magyar.

— Pusztul is! — dördült fel Fekete Mihály hajdúkapitány robajos hangja. — Újvárt odadták a töröknek. Megtárták vele a csigázó spáhiportyáknak, tatár haramiáknak az egész felsővidéket. Kassáig merészkednek hódoltatni.

— Kegyes kóduló barát a török, — sipított közbe a hórihorgas Buga Jakab — azt viszi, amit jószívvel tesznek tarisznyájába. De dögvésznél pusztítóbb a sok dragonyos, kúraszéros, muskatéros. Az a bőrt lenyúzza a parasztról! Felemísztí mindenét. Férges kódusok lézengnek ezen a gazdag földön. Kinek jószága nincsen, asszonyát, gyermekét kótyavetyéli. Marjult seb az egész ország. Ez hát a keresztény király műve?

A keserűség szilaj lánggal lobbant neki. A szemek vérbeborultak. Csizmák, kardok dobogtak a padlón. A prédikátorok karban kiáltoztak, mintha zsoltárt harsognának:

— Legázolják az evangéliomi szabadságot! Templomainkot elragadják! Papjait elúzik! Pásztortalan széled a nyáj!

Szanyi János komáromi kálvinista prédikátor túlharsogta valamennyit:

— Mi léssen véled, próbált Jeruzsálem? Híveidet kiszórták az babyloni pusztaságba! És a bíborköntösű nagy céda tapos rajtatok!

Mindenki a maga panaszát üvöltözte. A nádor szava alig tudta túlharsogni az általános zsivajgást.

— Írásba teszünk minden panaszt. Magam viszem Bécsbe instanciánkat az apostoli királyhoz.

Felháborodott kiáltozás felelt :

— Nem instanciázunk tovább ! A siralom egekbe kiált.

Bozontos üstökű, busa, hegybefutó szemöldökű férfiú tört utat az emelvény felé. Magasan rázta az öklét.

— Minden bajunknak kútfeje Leopoldus császár. Véle kell végeznünk !

A nádor megismerte az izgága pozsonyi fiskálist. Csitítani próbálta :

— A király jó szívvel vagyon. Tanácsuraiban a hiba, Vitnyédi uram.

— Madarat tolláról — ellenkezett Vitnyédi. — De nékem jó lép vesszőm vagyon, hogy madarat fogjak. Leopoldus úr csekély kísérettel vadászgat a laxenburgi berekben. Ott töröket állítunk neki és elfogjuk élve vagy halva.

— Hibbant elméjű kegyelmed ? — sustorgott feléje fitymálón az országbíró.

— Én osztán nem ! Tudom, mit beszélek. Vállalom is. Elfogom a császárt és nyargalvást hozom Kassa várába. Volt már ilyen rabságban más király is. Nem is szabadul, míg alá nem ír minden követelésünknek. Hadai ellen élete zálog kezünkben.

— Igazsága vagyon ! Rabságba Leopoldussal ! — zajdult meg az egész terem. Öklök emelkedtek. Kardok villantak. A nádor hangja elhalt a lármában. Csak Zrinyi hadakat kormányzó parancsszava lett úrrá percire az éktelen lármán :

— Túrlessenek kelmetek ! Cselekvésre akkor kerül, ha mindent meghánytunk-vetettünk. Idegen hatalmak követei vagynak itten. Gremonville marquis a hatalmas francia királytól és Halil aga, a Fényes Kapu szándékainak tudója. Hívjuk be őket is a tanácsba !

A percre megositult zaj még vadabbul kerekedett neki.

— Egyik eb, kutya a másik! Hagyatkozzunk csak magunkra!

Sokan már az urak asztalát verték kardjukkal. A nádor mégis úgy gondolta, hogy az idegen urak megjelenése csillapítón fog hatni. Intett Leszenyei Nagynak, hogy szólítsa a követeket.

Mikor a szekretárius a nádor háta megett megnyitotta a láthatatlan ajtót, percre meg is torpant a láрма. Mert az ajtó nyílása nem volt üres. Sudár nőalak állt ott. Magasan domborodó homloka márvánként fehérlett a sötét keretben. Szemében a Báthoryak megszállott lobogása.

Zsófia asszony tekintete belefúródott a lábánál kavargó tömegbe. Láta a magukból kikelt arcokat, a kidagadott ereket, a szemek gyulladt izzását. Olyan volt neki, mintha a poklok lángjai közt vergődő kárhözottakat látná és anyai szíve szörnyű megdöbbenésére nekipirult arccal, egész lényének hevült lobogásával ott volt köztük féltett és bálványozott fia, Ferkó is.

— Palatinus uram, — csattant fel benne a rémület — mely veszett farkasverembe csalta Nagyságod az én szerelmes magzatomat? Ferkó, Ferkó, hát téged is elragadnak tőlem, mint szerelmes uramat, kinek szeme tehetetlenül tört meg karomban, mikor még előtte állt legszebb kora!

Az ifjú fejedelem szégyenlősen szegte le tekintetét.

Báthory Zsófia határozott léptekkel ment hozzá. Megragadta kezét.

— Jöjj innen! Nem akarlak téged is elveszíteni. Békességet akarok öreg napjaimra.

Akkor észrevette a prédikátorok fekete seregét. Mintha kígyóhoz ért volna.

— Percig se maradhatsz itt ezek közt a pestises lehelletű eretnekek közt.

A prédikátorok kara sebzett önérzettel replikázott:

— Boszorkák ivadékja, népet csigázók nemzet-

sége! Mit is panaszkodunk mi itt legkegyetlenebb üldözőinknek!

— Fertelmes Jezabel! — süvöltött végig a termen Szanyi János éles diszkantja.

Rákóczi Ferenc fejedelem majd a föld alá süllyedt szörnyű szegyenében. Ime, hát csak asszony szoknyája mögé búvó anyámasszony katonája ő. Pedig szíve már részegen dobogott az áhítozott szabadság elé. Hogy szeretett volna nemzete szabadítójává magaslani! De nem akarta megbántani anyja féltő fájdalmát se.

Mit tegyen? Zsibbadt tétovaságban állt ott a vad kavargásban.

Most úgy érezte, hús márványt érint áttüzesedett keze. Odanézett. Sudár fehér lányalak állt mellette. Mint túlvilági jelenés. Sokára eszmélt rá, hogy arája az, Zrinyi Ilona.

Zrinyi Ilona megszólalt. Ezüstharang volt a hangja.

— Ferenc úr, kegyelmed választott fejedelme Erdélynek, de leggazdagabb ura és szívbeli reménysége ennek a meglátogatott szegény országnak is. Vessen hát számot szívével és szándékával!

A fiatal fejedelem szemében most kigyúlt a tűz. Visszaszorította Ilona kezét:

— Számot vetettem!

Zsófia dermedten állott. Elvesztette a csatát. Szavában harag és féltés szisszent.

— Ki vagy te, hogy elrabolod tőlem szívem magzatát?

— Rákóczi Ferenc eljegyzett mátkája. És írva vagyon, hogy a mátká elhagyja apját és anyját és követi az ő szívbeli párját. De kigyelmednek nem kell elhagyni egyiket sem. A Báthoryak és Rákócziak mind azt az utakat járták, kit kegyelmednek is követni kell.

— Én téged követlek! — lelkendezett a fejedelem.

— Az én utam is az. Mert tudja meg kegyelmed, hogy én szerelmes és hűséges hitvese leszek a sírig, engem kegyelmedtől semmi nem tántorít. De azt is tudja meg, hogy a mai napon, amelyen magát vélem

elmátkázta, mindörökre eljegyezte magát és egész nemzetségét ennek a nemzetnek javával, a Rákóczi nevet a magyar szabadsággal!

Ilona szava olyan volt, mint az Úrfelmutatás csengetyűje. Mert akkorra már halálos csend ült a termen.

Acélosan villant a hideg őszi est és keleten Kassa felett, Munkács felett halványan születtek az első fiatal csillagok.

4

Aznap este már nem folytathatták a tanácskozást Murányban.

Wesselényit nagyon megviselték az est izgalmait. Az első összejövetel nem sok jót ígért. Mennyi széthúzás, mennyi kicsinyes érzékenység, mennyi hebehurgya terv!

Zúgott tőlük a feje. Szíve rendetlenül és hangosan dobogott. Tüdejéből el-elfogyott a levegő; gyötrő szaggatásai is éledeztek. Mária vizes borogatásokat rakott mellére és égő izületeit forró lenmagliszttel melengette.

Mikor kissé megenyhültek a fájdalmak, még a késő esti órán magához kérte Wesselényi a bánust.

— Elment jóesze ennek a te prókátorodnak, hogy ilyenén kétségbeesett vállalatba foghatnék? — támadt rá Zrinyire.

A vad bánus még csupa tűzláng volt az események hatása alatt. Láta az ifjú Rákóczi fellángolását. Azt hitte, az egész világot megveheti most jövődöbeli veje hatalmával. Vitnyédi mindig gyöngéje volt. A fiskális csavaros járású, sebesen forgó esze egészen lefegyverezte lassabban kapcsoló értelmét. Most is önérzetesen vette védelmébe kedveltjét.

— Vitnyédi uram mindétig jól latra veti, ha mibe fogni készül.

— De csak mégsem gondolhatja talán józan elmével, hogy rabul ejtheti a császárt! — szörnyülködött a nádor.

— Mi gátlaná? Hiszed tán, igen ügyelik a császár személyét? Laxenburgban alighogy egy-két jáger lézengett körülte. Vagy bécsi palotájában nagyobb gond vagyon rája? Minapában is majdnem elemiszték alattomos lassú praktikával. Csak végső pillanatban pattant ki a gyilkos szándék.

A nádor elálmélkodott:

— Hogy legutóbb Bécsben jártam, alig férközhettem elébe magam, ország nádorispánja, hogyan juthatott hát odáig gyilkos?

— Sátáni plánum volt. Ki főzte, mi végre, máig esméretlen. De az esetnek tudtával vagyon egész Bécs várossa. Csodállom, hogy még füledbe nem jutott.

— Nem hallottam — mondta Wesselényi.

— Az úgy esett, — kezdte Zrinyi — hogy bizonyos Borri lovagot vezettek be a császár belső termeibe titkos kihallgatásra. Az egész birodalomban nevezetes orvosdoktor ez a Borri, ki számos álmélkodtató gyógyításokkal szerzett nevének becsületet. A császár prágai helytartója mégis letartóztatta, mivelhogy a pápai szék súlyos eretnektanok hirdetésében találta bűnösnek és bárhol való megfogatását rendelte el. De a császár, kit igazában papnak neveltek, maga kívánt meggyőződést szerezni, csakugyan olyatén konok eretnekségben leledzenék-e a lovag, mert sajnálattal lett volna, hogy életével lakoljon az, ki annyi más életének hosszabbodást tett.

— Inkább egészsége javára tudakolhatta vóna tanácsát a felség — szólt közbe Wesselényi. — Hogy magam utoljára láttam, féllábát szinte sírban érzettem.

— Megkapta a tanácsot is — bölintott Zrinyi. — De hallgasd csak tovább. A császár a kisebb trónterembe rendelte a lovagot, az esti órán, mikoron nem szűr úgy szemet. Esméred jól a szálát?

— Esmérem, — mondta Wesselényi — barna

selyem bévonás borítja a falakat, síma arany szegélyezésben. Családi képek tekintenek le onnat üveges, meredt szemmel, számszerint hét. Piros posztóval letakart dobogón áll az aranyozott karszék...

— Úgy vagy, — helyeselt Zrinyi — oda vezetette be a felség Borri lovagot. Már elsőbbit oda kérte bizalmassát, Márk kapucinus atyát és Jézus társaságabeli gyóntatóját. Ott volt még Lobkovitz herceg is. Kétoldalt kis asztalkán két háromkarú tartóban viaszgyertyák égtek és a mennyezetről függő tartóban is nyolc szál. Az ablakokat, ajtókat nehéz kárpitok redőzték be. Úgy mondják, igen vastag volt odabévíl a levegő.

— Szabad levegő jótékony járása mindig igen ráfért volna a Burgra — szólt közbe Wesselényi. De Zrinyi hallatlanná tette a megjegyzést. Folytatta a történetet.

— A lovagot Volkra Ferdinand gróf vezette be a császár elé. Mikor az ajtónálló silbak a kárpitot meglibbentette, a gróf elfintorította arcát. Hallották, amint foga közt ráförmedt az őrre: „Már megint fokhagymát zabáltál! Hányszor megmondtam, kit belső őrségre osztanak be, elkerülje ezt a rusztikus eledelt!” Aztán ott állott a lovag a császár előtt. A felség, mint szokása, nyájas jósággal szólt hozzá. Kikérdezte a lovagot véleményéről. Meghallgatta hitbéli meggyőződéseit. Vitakozott vele, tisztázott minden kérdést, melyben olyan jártasságról tett tanúságot, mint akar az Univerzitás hittudományi fakultásának legjelesebb tanára. A kihallgatás után úgy vélekedett, hogy a lovag ellen emelt vádak alaptalanok. A jóságos avianói Márk sem talált a lovag hitvallásában semmi kivetni valót. Csak a jezsuita páternek voltak aggodalmai. Ő észrevett elejtett szavakban olyan vélekedéseket, amelyek nem egyeztek mindenkben az Egyház tanításával. A császár erre a lovaghoz fordult és arra kérte, hogy azokban a csekélységekben, mikről a páter említést teszen, másítsa meg vélekedését és tegyen ünnepélyes vallo-

mást az Egyház igaz tanítása mellett. Ilyen világos elme csak még tündöklőbb leszen, ha átjárja az igazság jótekonny fénye.

— Bizony jótekonnyabb fény kellene ide is — szólalt meg most egyetemes elképedésre a lovag.

A császár, aki a hosszas beszélgetésben megszomjazott, éppen a szomszédos asztalkán álló serlegért nyúlt, hogy kissé leöblítse torkát. Nem volt szokása inni, de mostanában gyakorta érthetetlen szomjúság kínozza, ezért várta mindig készen hűsítő ital. A lovag szavára meglepetve roskadt alá kezében a serleg. A bor is kiloccsant belőle. A császár halavány arcát égő pirossággal öntötte el a harag. Szinte szavakat sem talált, hogy az, kinek javát legjobb indulattal próbálta munkálni, ilyen orcátlanságra ragadtatta magát császári színe előtt.

— Vonja vissza kelmed tüstént szentségtörő szavát! — rivallt végre a lovagra.

Ez azonban csak állott előtte emelt fővel és újra csak ezt mondta :

— Bizony, császári fölség, sötét és kárhozatos világ ez. És vagyon itt kárhozatos szentségtörés bővön, ám nem az én szavaimban. Tekintse csak felségtek eme gyertyáknak világát, milyen vérvörös és sercegő lánggal égnek. Vennék csak továbbad szemre, milyen ocsmány sárgás füstöt páráznak. Mérgezett itten a levegő ő szent Felsége körül. Avagy nem érzik kegyelmeitek ezt a dögletes bűzt ...

— Mintha fokhagymától bűzlölgne itt mindenki ! kiáltott közbe Volkra gróf. — Az ajtóstrázsát már le is hordtam ezért.

— Igazsága vagyon kegyelmednek, — mondta Borri doktor — fokhagymabűzt érez csakugyan, de a szagot nem eme paraszti fűszerszám árasztja. Rendelkeznek sebtén, hozzanak ide más gyertyákat.

Volkra gróf maga sietett gyertyákért. Nyomban váltották a tartóban levőket és a friss gyertyák egészen más, világos és nyugodt lánggal lobbantak. A lovag

azután a császár udvari orvosát kérette és véle egyetemben vette vizsgálatba a gyanús gyertyákat. Hamarosan kisért, hogy a gyertyák kanóciát mielőtt viaszba mártották volna, arzenikum nevű öldöklő méreggel itatták meg. Egy kutya, melynek ételébe belékevertek a kanócból, három óra múltán felfordult, kínos görcsök rángatták gubancba. Kiszedték a kanócot a császár belső száláinak világítására rendelt valamennyi gyertyából, három és fél fontnyi mérget leltek benne.

— Az inkvizíció még mostan is áll, de mindezidáig sötétben tapogatódznak a méreg felől, — fejezte be Zrinyi — éppen annak okáért ajánlanám a legnagyobb óvatosságot, mert ha megorrontanak a bécsi kancellárián, hogy itten titkos frigyét készítünk, egyszeribe mi nyakunkba varrnák ezt a rút gaztettet is.

— Ezeket tudván, — zördült most neki Wesselényi is — fene esztelenség volna Vitnyédi uram vállalata. Bicskája könnyedén belétörhetnék, azzal pedig csőstül zuhinthatná nyakunkba a bajt. Kívánom a te kemény parancsodat is, hogy letegyen róla.

Mindjárt hívták Vitnyédit és szigorún meghagyták neki, eszébe ne jusson kótya tervére még csak gondolni is. Arra is nyomatékosan figyelmeztették, hogy türtőztesse hevét a következő tanácskozásokon Gremonville-lel, amelyeken ő viszi majd a tolmács szerepét.

Ezt a tanácskozást még nagyobb titokban tartották meg Mária legbelsőbb száláiban. Erre csak a legfőbb interesszátusok voltak hivatalosak. Az előző esti kavarodás után amúgy is sokan békétlenül hagyták el Murányt. Nagy gondot okozott, hogyan lopják be a tanácsba az ifjú Rákóczi. Anyja egész este fogadkozott, hogy nem hagyja percig sem ebben az átkozott farkasveremben és hogy eljegyzését is felbontja.

Megint Máriának kellett elővenni asszonyi furfangját. Felokosította az ifjú fejedelmet, ígérjen hetet-havat, hogy lemond mindenféle konspirációról, visszamegy békén Patakra vagy akár Zboróba is, elzárkózik a tölgyek alá, de föltétlenül követelje szíve jogát. Ilonát

is rábeszélte, hogy nyájas szavakkal enyhítse meg anyósát, fogadkozzék, hogy belátta, jobb békességes életben ápolni a család örömeit és munkálni az üdvösség útját. Míg Zrinyi Ilona Báthory Zsófiát puhította, ő maga színre-szemre Ferenc úrnak igyekezett lelkére beszélni. Be is invitálta ezért belső szobáiba, ahol ott volt már Gremonville a kíséretében levő francia lovagokkal és a nádor is legfőbb embereivel.

A tanácskozás nagy csalódással végződött. Wesselényi és felesége nem sokat vártak ugyan tőle. Zrinyi és Nádasdy annál többet. Gremonville mestere volt a művészetnek, hogy kell hangzatos szavakkal semmit nem mondani. Körülhízelegte a magyar urakat, dicsérte vitézségüket, lovagiasságukat, boldognak mondotta magát, hogy királyi ura távol keleten ilyen szövetségesekre támaszkodhat. Mikor azonban a nádor nyílt kérdést intézett hozzá, mivel támogathatná a szövetséget, kezdett apródonkint takarodót fújni: hogy ura nyíltan nem léphet fel a magyarok érdekében, inkább csak a háttérben kíván maradni, majd úgy keveri az európai politika kártyáit, hogy nagy nehézségeket okozzon az osztrák háznak, minék a magyarok is hasznát láthatnák. Katonát ilyen messzire nem küldhet. Legfeljebb néhány hadi művészetben avatott tisztet, kik nagy szolgálatot tehetnek itt a seregek vezetésében.

Zrinyi bán és a nádor is főképpen a pénzbeli segédelmet szorgalmazták. A ravasz francia itt is csak köntörfalazott, alig ment tovább üres áltatásoknál. Azután egyszerre felszedte kártyáit és azzal a kérdéssel fordult az urakhoz, hajlandók-e nyíltan felmondani az engedelmisséget a császárnak.

Az urak elképedve pillantottak egymásra. Mit feleljenek? Ez nem volt szándékukban. Szövetségüket csak erőtartaléknak szánták, hogy a bécsi törekvésekkel szemben egy akarattal, előzetes megfontolás alapján léphessenek fel. Az engedelmisség nyílt megtagadását végső elkeseredésük fegyverének szánták, ha már ország javára más utat nem lelhetnek. Most

hát zavartan álltak ott és Gremonville fölénnyel élvezte meglepettségüket.

Nem számított azonban Máriára. Az ő világos elméje egyszeribe tisztán átlátta a helyzetet és a meg-némult uraktól ő vette át a szót.

— Álmélkodom, Monsieur, — mondotta Mária nagy nyugalommal — miképpen kívánhatja, hogy magunk azon melegében a legkockázatosabb lépésre szánjuk magunkat, mikoron számot sem vethetünk, miféle erőkre és segedelmekre támaszkodhatnánk. Kegyelmed mitőlünk nyomban tetteket kívánna, holott nekünk ígéreteknél egyebet nem igen nyújtott. Ha Te kegyelmed királya téssen valamit, mi is cselekedni fogunk.

Gremonville most lejjebb adta valamivel:

— Bizonyos summát talán, amint a bánus úrnak is ígértem, gondolom kieszközlők legkegyelmesebb Uramnál — jelentette ki mézédeseen.

— A segedelmet katonaállításra használjuk — felelte Mária — és résen állunk, ha Franciaország és Ausztria között háborúra kerülne a sor.

Wesselényi látta, hogy egyebet nem érhetnek el. Gremonville kívánságára levélbe foglalták kívánságait a királyhoz. De az eredményben maguk sem bíztak. Messze van a francia király, se kedve, se ereje, hogy akár a német, akár a török ellen oltalmat nyújtson. Csak Zrinyi bizakodott még valamelyest. De a nádor tudta már, hogyha Bécs ellen nyomatékkal akarnak fellépni, csak a törökre támaszkodhatnak. Azért udvarias reverenciák közt búcsút vettek a franciáktól és most a szintén meghívott török közbenjáróval, Halil ágával igyekeztek dülőre jutni.

Itt sem értek el sokkal többet. A török kenetes és virágos szavakkal magasztalta nagy urát, a hatalmas padisaht. Az urak panaszait, érveit, feltételeit jóformán meg sem hallgatta. A Fényes Portán úgyis tudják mindezeket, hiszen Istambul a világ közepe, hová odahallatszik a hitvány gyaurok minden apró pörpat-

vara és Allah arra rendelte a szultánt, hogy igazságot szolgáltatasson mindeneknek.

Megállapodni azonban Halil agával sem lehetett. Ha a magyaroknak valami kérésük van, forduljanak illő alázattal magához a nagyvezírhez. De előbb jó lesz, ha megnyerik a kapudán basa és a szeraszkiér jóindulatát is. Ehhez ugyan nem volt szükségük a szövetségeseknek Halil tanácsára. Nekik elsősorban pénzre lett volna sürgős szükségük. Mert pénze egyik úrnak sem volt, a nádornak meg éppen nem, legfeljebb sok égető adóssága. Az az út pedig, amelyet Köprili nagyvezírhez Halil aga megjelölt, maga is a vesztegetés csengő aranyaival volt kikövezeve.

A murányi eljegyzés, amelytől olyan sokat vártak, a kudarc jegyében folyt le.

Estére még egy beszélgetésre kérte Wesselényi a főembereket. Rákóczi Ferenc anyjával még a délután folyamán útra kelt. Mária nem is igen merte őket marasztalni. Örült, hogy Báthory Zsófia mégis engedett fia kérésének és végül is áldását adta mátkaságára.

Az esti tanácskozáson csak Zrinyi bán, sógora, Frangepán Ferenc és Forgács Miklós jelent meg. A nádor azonban csak nem akarta megnyitni a táblát. Szeme nyugtalanul tévedezett az ajtóra. Az urak is türelmetlenkedtek.

— Várandók volnánk még valakire? — kérdezte ingerülten Zrinyi bán.

— Nádasdy országbíró uramra — felelte a nádor.

— Azt ugyan várhatják kegyelmetek. Kora délután útnak eredt már csatlósaival. Úgy mondta, igen sietős útja vagyon.

— Tőlem el sem köszönt — komorodott el a nádor.

Semmi jót nem várt ettől a hirtelen távozástól. Megmozdult benne az a gondolat is, nem volna-e jobb, ha maga is indul késedelem nélkül Bécsbe és őszintén felfedi az elégtelennek dorgát a császár előtt. Talán sok bajnak idején elejét veheti.

Valami magyarázhatatlan sejtelem súgta neki, hogy a murányi eljegyzés nagy kockát vet el a nemzetnek és fiainak sorsában.

5

Rettenetes árvizekkel kezdődött a következő év tavasza. Sok eső szaporította a bőséges hóolvadást. Folyókák, patakok kidagadtak medrükből, zavaros árral rontottak neki a völgyeknek és terpedtek el a lapályokon.

Csupa csepegős nyirok volt a murányi vár és a köszvény kegyetlenül kínozza Wesselényit. Lábán lépni sem tudott. Ha karját valamicskét emelintette, kegyetlen szagztatások hasogattak végig csontjain, izmain. Mária éjjel-nappal mellette volt. Rakta rá a forró borításokat. Csillapította, erősítette, mert az elcsigázott beteg sokszor igen türelmetlen volt.

Közben dagadozott, ágazott-bogazott szerte az eléggületlenek dolga is. Akár az áradás, elöntötte az egész felsővidéket. De sok összesűgásnál, fogadkozásnál egyéb láttatja nem igen volt. Belékeveredett már mindenki, de gazdája igazán senki se volt. Ahányféle ember, annyiféle tervezgetett, vezérkedett. Tüzelt, fortyogott mindenki, de igazában azt se tudták, mit akarnak, vagy mindenki mást akart. Jöttek a hírek, amennyire a járhatatlan utak engedték, mindenfelől. Wesselényi csak legyintett csüggedten:

— A kemence nagyobb leszen a háznál — mondogatta és alig várta már valamelyes jobbulását, hogy nádori széket hívjon össze, ahol talán sikertől kicsit egybefogni a szerteiramodó szálakat.

Április elején hirtelen nagy szilaj pásztákban neki-dühödő szelek kezdték az utakat szikkasztani. Mária gondos ápolásától a nádor is megenyhült kissé. Meg is hirdette nyomban a nádori széket Besztercebányára, míg állapota megint rosszabbra nem fordul.

A nádor azzal az elhatározással ment Beszterce-

bányára, hogy nyélbe üti végre a török szövetséget. Azt is remélte, hogy megszerzi itt a negyvenezer tallért, amelyre követének, Gyulaffy Lászlónak Istambulban szüksége lett volna, hogy a magyarok ügye előtt a zárt ajtók sorra megnyíljanak a magas portán.

Az első ember, akibe a lábbadozó nádor Besztercebányán belébotlott, Vitnyédi prókátor volt. Wesseleányi fölöttébb elcsodálkozott, hogy itt látja az izgága embert, aki szüntelen alkudozott a franciákkal és mindenképpen ellene volt a török szövetségnek. Előzőleg megbeszélte Zrinyivel, hogy visszatartja Vitnyédit Csáktornyan. Most legnagyobb meglepetésére mégis itt látta.

— Ügy volt tudomásom, — fordult hozzá — hogy kegyelmedet sürgetős ügyek Csáktornyára szólították.

Vitnyédi tüzet fújt felé:

— Kegyelmességed bizvást úgy kívánta volna, szolintának ki mindjárt az árnyékvilágból is.

— Mit beszél kegyelmed háborodottságokat! — förmedt rá a nádor.

— Kár az alakos szemforgatás. Jó tudomásom vagyon, hogy vesztetre törtek. Nem átallozták levélben biztatni az én kegyes jó uramat, Zrinyi bánust, hogy láb alól tétessen okkal-móddal. De korábban keljen, ki az én eszemen kívánna túlhan járni!

A nádornak fejébe tódult a vér:

— Hogyan merészel kegyelmed nyiltan vádolni engemet, törvény legfőbb őrét ilyen alattomos orvyilkolással! Majd lakatot tétetek rágalmazó nyelvélre!

— Már pedígen a bánus úrnak illetén levél mene.

— De nem éntőlem! — ordította magából kikelve a nádor. — Követelem kegyelmedtől, hogy megmutassa azt az írást: ha kezem vonásával vagyon, lecsapom a nádorsüveget és ország ítéletére adom magam!

— A levél Nádasdy keze, — adta már valamivel lejjebb Vitnyédi — de úgy mondák, kegyelmességed tudtával vagyon.

— Soha illetén dologról tudomásom nem volt —

csillapodott meg kicsit a nádor is. — Csak távol kívántam marasztani kegyelmedet ettől a széktől, mert jól tudom, ellenzője a törökkel való traktának. De elegendő lett volna ehhez, ha bánus uram Csáktornyan marasztalja.

Vitnyédi már bánta, hogy a nádorral így összeakaszkodott. Láta azt is, mennyire megviselte az erős felindulás a beteg embert. Most egyszerre kezes bárányá vált. Még azt is megígérte, hogy nem ellenkezik a török szövetség dolgában.

Mikor Wesselényi este megtért szállására, Mária alig ismert rá. Szeme beesett. Melle zihált. Fuldokolva szedte a lélekzetet.

Mária mindjárt ágyba fektette. Hideg borításokat rakott szíve tájára. A beteg ember megenyhült kissé.

Felesége mégis nyugtalan volt:

— Hagyja kegyelmed a nádori széket. Térjünk meg Lipcsébe. Pihenjen ott. Hiszen lábán alig hogy áll, olyan beteg.

— Nagy indulatba estem délután, — mondta Wesselényi — de már könnyebben volnék. Hanem holnap jól megmondom magamét Nádasdy uramnak. Megént milyen gyalázatosságba kevert!

— Isten attól örözzön! — kiáltotta Mária. — Még egy ilyen felindulás, oszt élete rája mehet. Jobb, ha Lipcsébe jön vélem.

— Koháry urammal is szólanom kell — erősködött Wesselényi. — Éppen Lipcséről veszem észbe, hogy Listiuséknak hamarost meg kell már fizetni harmincezer tallért. Koháry uram ígérte a pénzt Fülekből, de olyan interest kér, hogy nincs az az uzsorás zsidó, ki merészlené.

Most megint kivörösödött az arca s a lélekzete nyugtalanná vált az erős indulattól.

— Istenem Atyám, hogy mit haragíjja önnön-magát! — sópánkodott Mária. — Ne járjon már elméje ilyenén dolgokon! Inkább látna kis nyugtató álmot. Hozok is mindjárt abból az édes aszúból.

Ahogy kilépett, nagy zajgást hallott. Bory Mihály érkezett meg, de nem akarták a nádor elé bocsátani. Mária maga elébe szólította.

— Uram nem érzi jól magát, — mondta neki — korán lepihent. Ráér kelmed holnap is jelenteni, hami mondanivalója vagy.

— Csak azt kívántam volna megjelenteni, hogy ne igen várja Nádasdy méltóságát.

Mária megörült a híreknek. Jobb is így. Ura legalább nem izgatja magát másnap újra. Úgy gondolta, tán meg is csitítja még, ha mindjárt meghallja, hogy nem találkozik Nádasdyval. Bebocsátotta hát Boryt a betegszobába.

A nádor ráemelte fáradt szemét a belépőre :

— Na, mi jó hírrel siettél ide ? Úgy gondoltam, együtt jösztek Nádasdyval.

— Nádasdyval ? — álmélkodott Bory. — Annak csak nem leszen most ábrázatja idetolakodni.

— Jön. Izente. Mért is ne jönne ?

— Azért, mert hitvány áruló.

— Nádasdy ?

— Ki más ! Bécsből jött a híre, hogy Laxenburgban a császár lábához borult és nagy bűnbánó melldőngetés közben béesméré, hogy konspirált a császár ellen. De jó szándék vezette, miért is bírái elé kíván állani. A császár mosolyogva emelte föl és megnyugtatta, hogy nem fél az ilyen konspirálóktól. Hanem azért úgy hallom, a titkos tanácsban már vizsgálják a dolgot.

A nádor egyre izgatottabban hallgatta Boryt. Szeme kidagadt. Homlokát veríték verte ki. Mikor Bory befejezte, hirtelen ökölbe szorult kézzel ugrott fel, mint aki láthatlan ellenségnek akar nekirontani. De egyszerre elhagyta ereje és nagy hördüléssel visszazuhan agyára.

Mária sikoltva rohant oda. Ráborult, szólítgatta, csókolta. De urát elhagyta eszmélete.

Csak hajnaltájt tért magához. Tekintete zavart

volt. Szemét vér futotta el. Hörgőn, nagy erőlködéssel lélekezett.

Akkor tudta már, hogy nem messze van az órája. Szakmári János királyi személynököt kérte magához és megerősítette végrendeletét. Fiát megátkozta, ha bántani merészné mostoháját.

Mária egész testében reszketve ült a haldokló ágyánál. Wesselényi görcsösen szorongatta kezét, percre el nem engedte. Közben lecsukódott a szeme és rövid nyugtalan álom zuhant rá. A szomszédos szobában hangos szóváltással tanakodtak az elégületlenek, de vezérük agyában már kusza zűrzavarrá homályosodott mindez. Az ágyához siető pap még értette szavát. De azután, hogy a szentségekkel megerősítették, mély álomba zuhant.

Az éjjelt ólmos eszméletlenségben töltötte a nádor. Hajnaltájt felérezett. Akkor egyszerre megvilágosodott s szava érthetővé vált:

— Mindíg hűséges, jó hűtesem voltál, — mondta Máriának — bajaimban istápom, jószágos gondozóm. Köszönöm néked igaz szívvel.

Fárasztotta a szó. Lélekzete hamar elfogyott. De azért újra kezdte:

— Most, hogy immáron Isten akaratja elszólint mellőled...

Mária zokogva roskadt mellé:

— Jobbulása jön még kegyelmednek, meglássa. Nem hagyhat így el engem, árván, gyámoltalan.

A nádor szomorúan ingatta fejét:

— Óram ütött. De most válásunkban két kérésem vagyon hozzád. Ne hagyd el ezeknek a nyomorultaknak ügyét, ki ország ügye is. Engem pedig Murányban temetess, de minden hívságos világi ékesség híján. A lélek egyszerűségében kívánok megjelenni Mindenható Uram irgalmassága előtt. Adass rám azért durva szőrcsuhát, ugyanazt, kiben Isten szegénykéi, pátrónusomnak, a jámbor Szent Ferencnek fiai róják a koldus alamizsna útjait, mivelhogy én is az irgalom alamizs-

májáért könyörgöm majd az én Uramnak, Alkotómnak. Úgy légyen rajtad Isten áldása, amint ezt a végső kívánságomat bétöltötted.

Utolsó szavai már hörgések közt alig érthetőn bugyborékolnak ki száján. Aztán egy végső mély sóhajtással kiszakadt belőle a lélek.

A murányi kápolnában úgy temették el, pompa nélkül, egy szál szőrcsuhában. Mária maga temette szerelmes urát. Nem volt főúri cifraság. Csak a parasztok sereglettek oda százával, hivatlanul és könnyezve siratták kegyesszívű urukat.

Máriának már elapadt a könnye. De soha nem érezte még magát ilyen árvának. Soha nem remegett még ilyen bizonytalanság küszöbén, mint ebben a kietlen gyászban.

Murány álma, szerelme volt. Most úgy érezte, végzete lesz.

TIZEDIK FEJEZET

Egérfogóban

1

A végzet elindult és lassú, nehéz léptekkel jött mind közelébb.

Máriának férje halála után alig volt már nyugodt pillanata. Hogy a murányi sírbolt nehéz vasajtaja bezárult a szörkámzsás halott fölött, újra betegeskedni kezdett. Kínzó főfájások gyötörték, szédülések sajdítottak benne remegő halálsejtelmeket. Étvágát veszítette. Napokig alig vett magához táplálékot. Fogyott és vonásai megélesedtek. A szépség lassan foszladozott róla, mint dércsípte lomb. Nem is szeretett már tükörbe nézni. Az öregség ott ólálkodott a háta mögött. Nem akart már senkinek tetszeni, mégis rettegett tőle.

Eddig, ha halál látogatott családjába, utána mindig pörök, bírói eljárások áradata zúdult rá. Most nem pörlekedett vele senki. Ki is merte volna a hatalmas nádorispán özvegyét pörrel megtámadni! A király kegyesen megerősítette Wesselényi végrendeletét és Széchy Mária egész vármegyékre terjedő, óriás jószágok úrnőjévé lett.

Mégis tenger baj, törődés, gond környékezte. Magános asszony kezében teher volt ilyen rengeteg birtok, különösen azokban a zavaros időkben. De az időknél is zavarosabbak voltak Mária birtokviszonyai. Sok jószágot váltság terhelt, sokra zálog nehezedett. A megboldogult nádor ijesztő adósságot hagyott hátra. Csak a kamata egész kis vagyonra rúgott. De hol szerezhetett volna pénzt, hogy az adósságok kusza

szövevényében egy kis rendet teremtsen és nyugalmat szerezzen magának? Földre az akkori bizonytalanságban kölcsönt nem adott senki. Drágaságokra, aranyezüst marhákra lehetett pénzt felhajtani csak, de azt is magas uzsorakamatra. Máriának pedig már nem volt aranya, ezüstje. A legszükségesebbeken kívül zálogban hevert mindene, jól elzárva nehéz vaspántos ládák fenekén, amelyek nem nyíltak meg semmi könyörgő szóra. Neki csak a kamatok maradtak, amelyeket legtöbbször már csak új adósságok révén tudott fizetni.

A tavaszi fordulás sivító vad szelei rémséges hujjakkal rugaszkodtak neki a várnak. Az ércakasok visongva csikorogtak a tornyokon. Az ablakok ónkarikái zörömböltek. Recsegett, ropogott minden és a kürtőkön, mint bőszült orgonán, kísérteties huhogással játszotta haláldalait a szél. Iszonytató volt ilyenkor a magánosság. Mária úgy áhítozott valami emberi közelségre, melengető, biztató szóra. De nem volt senkije. Testvérei, sógorai egyenként dőltek ki mellőle. Kata húgának maradt egy fia, Listius János, de ez rokoni szeretet helyett inkább az örökös rettegés forrásává vált számára. Mária Lipcséért harmincezer tallérral maradt adósa húgának, a fiú most a legkíméletlenebb hajszát indította a tartozás behajtására. Ha Mária fizetni nem tudott, zsarolta, gyötörte. Leleményesebb és szívtelenebb volt, mint tíz exekutor. Nem is nyugodott addig, míg a harmincezer tallért az utolsó garasig meg nem kapta.

Ennél a rokoni érintkezésnél a legkietlenebb magánosság is jobb volt, akárhogy szenvedett Mária az elhagyatottságtól.

Igaz, inkább csak lelkében lakott az egyedülvalóságnak ez a gyötrelmes érzése. Mert Murányban most is hangos volt az élet, állandó a járás-kelés, sürgés-forgás. Kurírok érkeztek, kurírok indultak. Az elégületlenek itt adtak egymásnak találkozót továbbra is. Tanácskozásokra gyűltek egybe. Murányt tekintették hites

helynek, ahol hitleveleiket, fontosabb írásait őrizték. Nem találhattak ennél biztosabb zugot. Bátorsággal járhattak itt ki-be, nem szúrt szemet. A nádor után hátramaradt ügyes-bajos dolgok sok érdekeltet vittek még Murányba. De ennél is sűrűbb idegenjárást tett egészen természetessé a vár úrnőjének összevissza kuszált vagyoni helyzete. Máriának magának nem volt már sok befolyása a mozgalomra, csak átjáróházává vált annak. Betegsége elvonta figyelmét tőle, különben úgyse kérte senki tanácsát, véleményét. Cselekedtek tudtán kívül, háta mögött, de mégsem nélküle. Neki semmi része nem volt már az összeesküvés irányításában, mégis bele volt keverve. Mert nevének tekintélyét gyakran felhasználták. Leszenyei Nagy Ferenc, aki a felsővidéken mindinkább kezébe ragadta a mozgalom irányítását, tömegével hordta hozzá a leveleket aláírásra. Ő rengeteg magán bajával elfoglalva, fásultan írt alá mindent, amit elébe tettek. Legtöbbször sejtelve sem volt a levelek tartalmáról.

A mozgalom egyébként csak tengett-lengett. Nem mozdult se előre, se hátra. Az elégedetlenek bizalmatlanok voltak egymás iránt és azok iránt is, kiktől segítséget vártak. Ide-oda hányódtak tétován a francia és török szövetség között. Nagynehezen mégis történt egy elhatározó lépés. Sikerült valamelyes pénzt összehozni és Apaffy Mihály fejedelem leküldte Balló Lászlót Istambulba, hogy nyerje meg a nagyvezírt az elégedetlen magyarok ügyének. Az interesszátusok hát most a legfeszültebb várakozással lesték az eseményeket.

Mária maga már rég el is feledte az egész istambuli követjárást, pedig a levelezés Apaffy fejedelemmel az ő neve alatt folyt, mikor egy reggelen dúlt arcaal rontott be hozzá Leszenyei Nagy uram, aki nagy könyörgésre elvállalta a Széchy jószágok igazgatását, de inkább csak az elégedetlenek sűrű levelezésével törődött. A pergamentarcú férfiú reszketett, mint a nyárfalevél. Savószínűt pirossal festette alá izgalomtól megzajdult vére.

— Végünk vagyon, — lihegte — halomba dült, mit sokáig olyan keservesen rakodtunk!

— Mi történt? — kérdezte Mária könnyel.

— Ezt kegyelmesség csak így kérdezi? Mi történt? Elárultak! Kiszolgáltattak! Végünk vagyon. Mostan veszem Nádasdy országbíró úr titkos jegyekkel írt episztoláját, kiben megtudatja, hogy feladták ügyünket a császári udvarnak.

— Legelsőbbet ő maga adta fel — jegyezte meg gúnyosan Mária.

— Az nekünk ártalmunkra nem vala, — legyintett Leszenyei Nagy uram — tréfára vette a felség. Inkább még elterelte rólunk a kandi szemeket. Ez most más-képpen vagyon. Írásba téve a vád, hogy idegen segedelemmel szítottunk lázadást az Ausztriai Ház ellen.

Mária már kezdett emlékezni:

— Balló uram járt volna hamissággal? — kiáltott már kissé maga is megdöbbenve.

— Dehogysis Balló! Ő nagy hányatás után megérkezett Kandiába, hogy a nagyvezírt megkeresse. Adott ötszáz tallért a görög tolmácsnak, bizonyos Panajottinak, hogy szerezzen nékie bójárást a khiaja bejhez. Ez meg is történt és Balló uram, mint tisztében állott, eléadta, hogy főbenjáró dologban hozott üzenetet Apaffy fejedelemtől a nagyvezírnek. Azt is sejtette nagyjában, hogy Magyarországnak a török birodalomhoz való kapcsolásáról volna szó.

— A khiaja bej árult hát el?

— Hogy cselekedhetné ezt a khiaja bej? — méltatlankodott Nagy uram. — Az igen is fölöttébb megörvendezett a dolognak és hamarost kihallgatást szerzett Ballónak a nagyvezírnél. A baj innen indult el.

— A nagyvezír fújna egy követ a császárral?

— Nem a nagyvezír. Az az átkozott Panajotti. Ő tolmácsolta a nagyvezírnek Balló szavait. Mivel pedig a követnek tiszte vala, hogy mindent nyíltan tárjon fel a Magas Porta előtt, ama hitvány tudomást veve mindenekről. És bátor Balló uramnak az evangéliomra

esküdött hallgatást, legelső dolga vala békéjűni a hallottakat az osztrák tolmácsnak. Ez Casanova rezidens uramnak jelentette, aki bőséges protokollumban tudatta az egészet minden környülállásával egyetemben a bécsi udvarral. Nádasdy gróf éppen Bécsben járt akkoron és hallotta, amint a titkos tanácsban Casanova üzenetjén tanakodtak. Most azután mindnyájan elvesztünk.

Mária elgondolkozott. Sok gondja tetejébe még ez is! De ő soha nem vesztette el fejét végképpen. Most is hamar akadt mentő ötlete.

— Nem oly igen égető a veszedelem, minőnek láttatik — mondta nyugodtan. — Megtagadjuk részünköt a kandiai követjárásban. Azt mondjuk, Apaffy fejedelem magánvállalata volt.

— De az írások beszélnek — riadozott Nagy.

— Hol vannak mostan az írások?

— Jó rejtekben. Befalazva a kápolna sírboltjában. Ott nehezen akadhatnak rájuk.

— Nincsen olyan rejtek, kit jó szimatú kopók ki nem szaglálnak. Pedig Bécsnek mindig jó kopói voltak. Csakis egy a bizonyosság. Kegyelmed elégeti mind a levelezést.

— Úgy cselekszem — bólogatott Nagy. — A hamu néma.

— De valahogyan sűrű dolgában meg ne feledkezzék elégetni a leveleket — kötötte még egyszer lelkére Mária.

Nagy uram könnyebbülten távozott. De Mária, hogy magára maradt, nem látta már olyan veszélytelennek ezt az árulást. Annyi nyoma, tanúsága volt már ennek a hiábavaló mozgalomnak, hogyha a bécsi udvar komoly vizsgálatba kezd, rakásra fogdostathatja össze fél Magyarországot.

Eddig csak az adósságok zaklatták, most a rettegett várakozásnak második fekete fellege kezdett tornyosulni Murány felett.

A hullámok összezsapással fenyegettek.

Balló követjárásának ugyan nem voltak súlyosabb következményei. A bécsi udvar vagy nem vette komolyan az amúgy is eredménytelen vállalkozást, vagy várta, míg több bizonyítékot talál és egyszerre csaphat le a mozgalomra. Tudták már régen, hogy valamit kotyvasztanak a felsővidéken. Az elégtelennek csöppet sem voltak óvatosak. Csak a vak nem láthatta fontoskodó sürgölődésüket. De Bécs nem sok ügyet vetett a tétova mozgalomra, inkább azt leste kaján kárörömmel, hogy mennél többen keveredjenek belé és ejtsenek foltot magukon.

Annál bírhatatlanabbul nyomták az adósságok Máriát. Listius János le nem ment nyakáról, egyéb zálogok is lejártak. Nem volt más segítség, váltni kellett az ősi birtokoktól. Lipcsét vetette először vásárra. Félig-meddig már meg is egyezett Zichy Istvánnal. De Nádasdy Ferencnek is fájt a foga a szép jószágra. Mikor már kész volt az alku, meghiusította a vásárt. Zrinyi Péter Szendrőt szerette volna megvenni, hogy a Felvidéken is birtokos lehessen. Végül Nádasdyval mégis megegyeztek Lipcse eladására. De mikor fizetésre került a sor, a zsugori országbíró le akarta vonni a vételárból azt az ötezer tallért, melyet az összeesküvésre költött. Így megint füstbe ment a vásár.

Kisebb birtokait kezdte most kínálgatni Mária. Néhány tokaji szőlőt el is adott. Levelezése garmadába gyűlt. Minden jószágáról külön fiókban gyűjtötte az irományokat, „tolyóka iskátulyás levelesládájában“. Más apróbb jószágtestei is gazdát cseréltek. De mi volt az a néhány tízezer tallér az adósság százezeihez képest!

Utoljára az a gondolat is felvetődött Máriában, hogy megválnak kedves Murányától. Fájdalmas volt beletörődni a tudatba, hogy lemondjon erről a várról, amelyhez gyermekségének első boldog emlékei, két

szerelmének gyöngéd szálai fűzték, amelyért annyi küzdelmet vívott. Úgy remélte, hogy itt fejezi be csendes alkony szelíd fényében életét és itt pihen majd forrón szeretett férje mellett.

A sors máskép akarta. Hitte, ez a gyönyörű vár leggyorsabban talál vevőt. Megszabadítja nyomasztó gondjaitól s megvonulva valamelyik kisebb birtokán, csendesen éldegél holta napjáig.

Talán ez is lesz a legjobb. Legalább kikerül valahogyan az összeesküvés hálójából, amely csak bajjal, vesződséggel járt, veszedelmet zúdíthatott rá, de egyre reménytelenebbnek látszott. Mi komoly szerepe lehetett még neki, immár a roskatag öregség felé hajló asszonynak férfiak dolgában? Már csak az kötötte hozzájuk, hogy éppen az elégületlenek főbb emberei voltak, akikkel birtokaira alkuban állt s akik révén remélte, hogy a kellemetlenségekből kikecmereghet.

Zrinyi Péter bánban nem is csalatkozott. A bán meglátogatta vejét Tokaj várában és akkor benézett Murányba is. Mária bizalmasan feltárta helyzetét előtte. A hirtelen indulatú bánnak igen jó szíve volt. Hajlandónak mutatkozott megvásárolni Murányt.

— Szívszakadva válok meg tőle — mondta csüggedten Mária. — Bizony hogy csaknem hozzánőttem ehhez a várhoz. De hajt a kényszerűség. Kegyelmednél legalább jó kézben tudom.

Zrinyi rávetette sötét szemét a megroskadó asszonyra:

— Mért is válnának meg egymástól? — mondta és jóság rezdült át arcán. — Tőlem itten lakozhat kegyelmességed holta napjáig.

— Úgy engedné kegyelmed? Megtúrne itt engem, szegény öreg asszonyt? — derült fel Mária és az öröm szinte fiatallá varázsolta egy percre.

— Kegyelmességed parancsolhat éntőlem a várban, míg a Mindenható kegyelme engedi. Magam csak azután lépnek birtokba. Vitnyédivel azonképpen tétetem kontraktusba.

Mária határtalan boldog volt.

Ilyen szerződésről álmodni sem mert volna. Most egyszerre szabadul minden bajától. De aztán ebben a reményében is csalódott.

Ezúttal is Nádasdy lépett közbe. Az országbírónak minden igyekezete a nádorság elnyerése volt. Attól félt, hogy Zrinyi is veszedelmes versenytársa lehet, ha ilyen tekintélyes felsővidéki birtok urává lesz. Szaladt Bécsbe. Ott erősködött, hogy Murány fontos erősség, csak a király kegye bízta Wesselényire, vásárra bocsátani bárkinek kénye-kedve szerint nem lehet. Az udvari kancellária sürgős rendelést is küldött Wesselényinének és szigorúan megtiltotta Murányvár eladását. Közben különben Zrinyi maga is megbánta könnyelmű ígéretét. Vitnyédi, aki Wesselényiéknak haragosa volt, szintén lebeszélte Murány megvásárlásáról.

Mária tehát megint benne ült az egérfogóban. Adósságai kegyetlenül szorongatták. Segíteni pedig nem tudott magán. Mert kezét minden oldalról megkötözték. Az összeesküvés kellemetlen hálójába is mind jobban belebonyolódott. Pedig a dolog kezdett most fenyegetővé élesedni. Bécs, úgy látszott, megmozdult nagynehezen. Mit derített ki a titkos tanács vizsgálata, mit nem, bajos volt tudni, de egyre-másra történtek elfogatások. Az elégületlenek fejeihez ugyan még nem nyúlt senki, de néhányat már letartóztattak az interresszátusok közül. Mások állandó zaklatásokat szenvedtek. Ez újra olaj volt a tűzre. Az elégületlenség, amely már kezdett fásultan hamvába roskadni, megint fel lángolt. Murányban összeszaladtak a közelben lakók és követelőztek, értesítsék a mozgalom vezetőit, tegyenek végtére határozott lépést, mert valamennyien veszedelembe keveredhetnek.

Mária feje felett megint ott lógott hát az állandó rettegés. Mikor kerül rá a sor? Mikor jelennek meg a császári biztosok Murányban, hogy számadásra vonják olyan cselekedetekért, amelyeket soha nem követett el,

amelyeknek azonban minden gyűlöletes része súlyosan nehezedik rá?

Sok hosszú óra keserves töprengésében törte fejét, miképpen húzhatná ki nyakát az egyre jobban szoruló hurokból. Ekkor jutott eszébe Rottal János gróf. Ez a síma udvari ember, kinek különben magyarországi birtokai voltak, bár nyilván Bécs érdekeit tartotta szem előtt, sohasem mutatta magát rosszindulatúnak a magyarok iránt, mint a bécsi urak általában. Mária bizalmát is meg tudta nyerni, pedig titokban alighanem ő is Murány birtokára vágyódott. Apja, Rottal János Jakab szendrei kapitány, valamikor Murány birtokosa volt, de Széchy György, mint külföldit kibecsülte ebből a jószágból. A grófi rangra emelt ifjabb Rottal feltette magában, hogy visszaszerzi az apai birtokot. Ehhez a magyarországi titkos mozgalom leleplezésével akart érdemeket szerezni. Sejtette, hogy lappang valami fojtott tűz a felsővidéken. Előtte nem is titkolóztak úgy a magyar urak, de közelebbit nem tudott. Úgy gondolta, Széchy Máriából szedheti ki legjobban a dolgot. Ismerte az özvegy kuszált pénzügyeit és ezen a réven is igyekezett hozzáférkőzni. Látogatást tett nála. Biztosította a császár kegyéről. Célozgatott, mennyivel sí mábban lehetne elintézni a dolgokat, mikor még semmi jóvátehetetlen lépés nem történt. Most beérné még a felség a megtért bűnös számbanomával, becsületes hűségfogadalommal. Később bizony már teljes haragjával sujtana le megtorló szigora. Kilátásba helyezte azt is, hogy a bécsi kancellária pénzbeli támogatásban is részesítené Máriát, ha közreműködésével sikerülne békésen, ártó kirobbanások előtt elegyengetni az ellentéteket.

Most mindezt jól fontolóra vette Mária és lassankint megérlelődött benne az elhatározás, hogy megteszi a döntő lépést, amit Rottal tanácsolt neki. Kegyetlenül égette egy másik baj is. Márton napjára, ha töríkszakad, ki kellett fizetnie harmincezer tallért Listius Jánosnak.

Kapóra jött neki, hogy váratlanul megjelent Bory uram is Murányban. Egész ki volt kelve magából. Olyan riadalommal jött, mint akit tatárok hajszoznak. Le se verte magáról az út porát, azon csapzottan rontott be Mária elé, aki megint fejszaggyatásoktól gyötörve félalélta hevert a kereveten.

— Elfogták Faragó Istvánt! — kiáltotta izgalomtól remegve.

— Már úgy hittem, egyszeribe reám szakad Murány, olyan bráchiummal esik rám kegyelmed — nyögte Mária fátyolos hangon.

— Nem tudná Méltóságod, kicsoda Faragó István? — csodálkozott Bory. — Nékem kegyeres pajtásom, de mindenkben tudója terveinknek és mint Nyitra várának kapitánya, erős támaszunk.

— És miért hogy megfogatták?

— Amiért hogy igaz magyar vót. De mindegy is az, miért, a dolog fácitja az, hogy iam proximus ardet, nyakunkon a veszedelem. Ha fegyvert nem ragadunk most utolsójában, világ csúfjára egyenkint raknak zár alá bennünköt.

— Vagyon harmadik eset is — mondta csendesesen Mária.

— Ugyan mi is lehetne? — csüggedezett Bory. — Lejtőre csuszamodott már ez az egész istenverte szövetezés.

— Éppen erről kívántam szólni magam is kegyelmednek — kapott most a szóba Mária. — Nem leszen már ennek a mi szép tervelgetésünknek semmi fogatja. Hogy szegény jó uram elköltözött, nincsen, aki az egészet kézben tartaná, helyes utakra igazgatná. Csak benne ülünk mindnyájan a csávéban. Magunknak bajt szerzünk, országnak semmi javára nem munkálunk.

— Igazság vagyon minden szavában — hűmögött közbe Bory uram.

Mária folytatta:

— Tudnék Bécsben egy urat. Jó szándékkal vagyon hozzánk magyarokhoz. Az símán elegyengetné

az egész kátyuba feneklett dógot, csak sajnálattal kellene elesmélnünk hibánkat és újra megfogadni hűségünket.

— Csak ennyi az egész? — lélekzett fel a hirtelen fordulásokra mindig hajlamos Bory. — Ezzel nemcsak magunkon segélhetünk, hanem frígyes társainkon is. A kegyes császártól pedig hamarabb megnyerhetjük, amit a haszontalan setétben búdogással sohasem érhetünk el.

Behívták Leszenyei Nagy uramat is. Nagy uram nem az a legény volt, aki szívesen vitte bőrét másért a vásárra. Egyszeribe ráállt, küldjenek Rottalnak értesítést a mozgalomról, de úgy, hogy a főbenjáró dolgokat hallgassák el. Másokat nem ártsanak be, de a maguk szerepét szépen kendőzzék el. És türeldelmes vallomásukért kérjenek maguknak kegyelmet és teljes bűnbocsánatot. Mária még azt is kikötötte, hogy Zrinyi Péter bánt értesítsék a dologról. Nádasdy annyi borsot tört már az orra alá, hogy félt beavatni ebbe a vállalkozásba. Meghiúsíthatná az egészszet, vagy mások eláztatásával a maga javára használná ki.

Borynak is nagyon begyében volt már az ország-bíró. Nem esett ő sem a feje lágyára, akárhogy lesték is minden lépését, kijátszotta Nádasdy éberségét és eljutott Rottalhoz. Bécsbe nem mert belépni, azért holeschaui birtokán kereste fel Mária üzenetével a grófot. Úgy hírlett, hogy Bory itt beszéd közben többet is elárult, mint amennyit rábíztak. Megállapodtak abban is, hogy Bory november 15-én Pozsonyba megy és itt Széchy Mária, Zrinyi Péter és Nagy Ferenc nevében az oltári szentség előtt hűségi esküt tesz a felségnek. Rottal jelentette is ezt Bécsben, ahol helyeselték a dolgot és Bory biztatást kapott, hogy mindaz, ki az eléggéletlenek közül idején észretér, jó reménységgel lehet.

A hűségeskü azonban elmaradt, mert a törődött egézségű Bory hazatérőben súlyosan megbetegedett. Nagynehezen vergődött el Bajmócig és itt rövid szenvedés után befejezte hányatott életét.

Mária megint magára maradt Murányban szorongtatásai és kétségei közt.

3

Aztán feketére borult.

Mária azt hitte, hogy a Boryval küldött vallomással végkép szabadult a bajtól. Ettől fogva maga már nem folyt be az interesszátusok dolgaiba. Később mégis keserves csalódással kellett megélnie, milyen hiú volt ez a reménye.

Sok huza-vona, halogató tétovázás után mégis cselekvésre szánták el magukat a szövetségesek. Rákóczi Ferenc és apósa, Zrinyi Péter közös akarattal mozdultak meg, ha nem is egy időben.

Rákóczi magához csalta Tokaj várából Stahremberg kapitányt és elfogatta. Azután megindult Tokaj ellen, de a vár ellenállt. Felkeltek a megyék is. Ostrom alá fogták Szatmárt. Kassa azonban nem akart csatlakozni. Bécs most erélyesen sarkára állt. Lázadónak nyilvánította Rákóczit és hadat küldött megfékezésére. De erre nem is volt szükség. A gyöngye vezér nem tudta hadát egybetartani. A bécsi riasztó hírekre magától málladozott, széledt serege. Anyja is ráesett minden fúriájával és Munkács várába hurcolta a vezért. Azután a császár lábához vetette magát és úgy könyörgött kegyelmet megtévesztett fiának. A kegyelmet meg is kapta, de váraiba német őrséget kellett befogadnia és behajtottak rajta négyszázezer tallér hadisarcot is.

Zrinyi francia támogatással a délvidéken szervezett pártütést. Bécs Spankaut küldte ellene jóval erősebb haddal. Közben megérkezett Rákóczi csúfos kudarcának híre is. Zrinyi látta, hogy ügyük elveszett. Otthagytá Csáktornyát és sógorával, Frangepán Ferencel Bécsbe nyargalt, hogy önkéntes vallomással tegyék jóvá, ami még jóvátehető. A császár kegyesen fogadta

a két bűnbánó rebellist. De a kihallgatásról egyenest a fogságba kísérték őket.

A baljós hírek egymásután szívárogtak fel Murányba. Nem sokkal Zrinyi után elfogták Nádasdy országbíróját is Pottendorfban. Kósza szóbeszéddek úgy rebesgették, hogy az országbíró odavárta Lipót császárt és kedvelt tortájába mérget kevertetett. Felesége akadályozta meg a gyilkos merényletet. Utolsó pillanatban földre taszította az ékesen felcicomázott tortát, mert a szakács elárulta neki, mi készül.

Hónapokig sinylődött a fogságban a három főúr. Bécsből egyre jöttek az egymást cáfoló hírek. Sötét kétségbeesésből új reménységre kaptak. De a felső vidéken egymást érték az újabb letartóztatások. Az is hírlett, hogy Spork, a vaskezü marsall indul meg a felső megyékbe és irgalmatlan ítéletet tart.

A kínzó rettegés, a feszült bizonytalanság gyötrelmes hónapjai voltak ezek Murányban. Senki sem tudott bizonyosat. Csak várták elborultan, mit hoz a holnap. De jóban nem reménykedhettek. Mária tíz évet öregedett ez alatt a pár hónap alatt.

Azután egyszerre döngő léptekkel indult meg a végzet. Rákóczi már anyjánál ült, amikor megmozdult Spork hada, hogy végleg megtisztítsa a felső vidéket a rebellesektől. Kicsi volt ez a had, nem is túlságosan harcedzett katonákból állt, Magyarországon mégis a rémület volt szálláscsinálója. Mindössze néhány ezer főből állott, ágyúi is gyéren voltak, a megriadt felső vidéken mégis az a hír járta, hogy Spork 80.000 emberrel jön.

Nem is talált ellenállásra sehol. Díszmenetben vonult be a Szepességbe. Kardcsapás nélkül megszállotta Sárosta. Két tábornoka, Heister és Eszterházy dunántúli magyarokkal Árvát özönlötte el. Spork Kassa ellen vonult. Kassa megadta magát. Lőcsén Rottal gróf elnöklésével komissió ült össze, hogy a rebellesek fölött ítélkezék.

Szép júliusi időben érkezett Spork marsall futára

Murányba. Királyi parancsot hozott a vár úrnőjének, hogy szolgáltatassa ki a várába menekült lázadókat, első sorban a megrögzött főfőrebellest, Leszenyei Nagy Ferenc uramat. Mária betegen feküdt, amikor a futár megérkezett, de hallani sem akart arról, hogy hívét kiszolgáltatassa. Szép levelet írt a marsallnak, amelyben védelmébe vette Nagy Ferencet. Rottal grófra hivatkozott, akinek Nagy nevében is töredelmes vallomást tettek és nem rajta és jószágkormányzóján mult, hogy hűségesküjük akkor elmaradt.

A futár elvitte a választ. De a várban érezték, hogy Spork aligha éri be vele. Mit tegyenek, ha a németek erővel jönnek a rebellesek elhurcolására?

Mária kinnal emelkedett fel fekvőhelyéről. A régi tűz öntötte el összetört tagjait.

— Megvédem ősi örökségemet fegyverrel, ha kell, mint egyébkor is cselekedtem! — kiáltotta kigyúlt arccal.

— Mit tehetünk Spork hada ellen? — kétségeskedett Leszenyei Nagy uram.

— A vár karban vagyon, — mondta szilárdan Mária — meredek sziklák frigyesei, falai épségben, rajtok negyvenkét öreg ágyú, kamarái telve. Két esztendeig is kihúzhatjuk itten.

— De az őrség maroknyi — vetette ellene Nagy.

— Birtokaimról annyi őrséget rendelhetek be, mennyi bővön elegendő. Nem adjuk olcsón magunkat — maradt meg szándéka mellett Mária.

De a harcias tűz nem tartott már ki benne. Ahogy fellángolt, el is lobbant. Megöregedett már nagyon, hiányzott belőle az ifjúi vasakarat. Voltak olyan napjai is, amikor tehetatlenné tette kínzó betegsége. Az előkészületek nem haladtak. A vár őrsége nem szaporodott. Az ágyúk ott voltak, de hiányzott hozzájuk a tüzer. Leszenyei Nagy uram csak a szó meg a penna embere volt, a katonai virtusok hiányoztak belőle.

Közben Spork küldötte most már fegyveres erővel jelent meg Murány alatt és felszólította a vár úrnőjét,

hogy bocsássa be a német csapatot a várba. A beteg Mária gyaloghinton vitette magát a várkapuhoz és kérte Spork kiküldöttét, álljanak el szándékuktól, különben arra kényszerítik, hogy fegyveresen álljon ellen. A bárdolatlan zsoldoskapitány magas lóról, kihívó tiszteletlenséggel bánt vele. Mire Mária a faképnél hagyta.

Azután lázas levelezésbe kezdett. Könyörgő írásokat küldött Bécsbe a királyhoz és miniszteréhez, Lobkowitz herceghez. Emlékeztette rá őket, hogy Murányt csak az ő próbált hűsége és férjének bátorsága tartotta meg. Hosszú levélben figyelmeztette Rottalt ígéretére, kijelentette, hogy kész mindenféle reverzálist aláírni, hivatkozott érdemeire, hogy az ő vallomása hozta a király tudomására az egész összeesküvést és könyörgőn esedezett, hagyják meg neki hátralévő kevés napjaira a várat és ne tegyék ki agg korára a megszállás kellemetlenségeinek.

Írt Sporknak is. De schonnan válaszra sem méltatták. Spork küldötte csekély erejével nem gondolhatott a vár ostromára. De a marsall hamarosan fiatal tábornokát, Lotharingiai Károly herceget küldötte ki négyszáz lovassal a vár megvételeére. Mária most sem adta meg magát. Kiüzent a hercegnek, hogy kegyelmi kérvényt küldött Bécsbe. Minden órán várja a választ. Míg az meg nem érkezik, a kapukat nem nyitja meg.

Károly herceg erre leszállított a lóról százötven dragonyost és megindult a vár ellen. Mikor a falak alá ért, magyar, német, latin és tót nyelven kikiáltatta, hogy aki a fegyvert leteszi s önként menni kíván, bántatlanul távozhat a várból, aki magát meg nem adja, mint lázadó bűnhődik.

A vár kis őrsege erre valósággal fellázadt. Percig sem akarta védeni a reménytelen várat. Mária magára maradt. Leküldte tehát Nagy Ferencet Károly herceghez, hogy bejelentse önkéntes meghódolását s arra kérte őt, jönné fel a várba a feladás feltételeinek megbeszélésére.

Másnap a herceg megjelent Széchy Máriánál Volkra udvari tanácsos kíséretében. A lovagias herceg nagy reverenciával üdvözölte Magyarországot volt nádorának özvegyét, akinek egykori regényes történetéről ő is sokat hallott. Mária kemény akarattal erőt véve betegségén, még régi szépségének romjaiban is az előkelőség minden méltóságával fogadta a magas hódítót.

A herceg kezét csókolt neki.

— Parancsot teljesítek, — mondotta Máriának — de nem kívánnék méltóságodnak semmiben kellemtelenségére lenni.

— Némely szerény kikötéseim volnának a vár átadása ellenében — mondta Mária.

Volkra gróf felpattant.

— Rebellignek kikötései nem lehetnek. Csak minden feltétel nélkül való meghódolás vagyon.

— Azt csak bízza rám méltóságod — mondta fagyosan Károly herceg. — A vezér megítélésére tartozik, meddig menjen el a vérontás megkímélésére.

— Kegyelmességed a rebelligek vérének kíméli.

— A magunkét is. És minden hiábavaló kiontását bármely emberi vérnek, ami minden igaz katonának kötelessége.

Volkra gróf még sokáig akadékoskodott kihívó hetykeséggel, de a herceg fagyos büszkeségén megtört minden próbálkozása. Hamarosan létre is jött az írásos megegyezés, amely a vár feladása ellenében biztosította Máriának teljes személyes szabadságát, vagyonát sértetlenségét, minden jogát Murányra és azt a tiszteltteljes bánást, amely előkelő neve és rangja révén megilleti.

Lotharingiai Károly herceg becsületszavára fogadta, hogy a szerződést megtartják. Azt is megígérte búcsúzó látogatása alkalmával Máriának, hogy érdekében szót emel a császárnál és kieszközli neki a teljes gráciát.

Bécsben azonban inkább Volkra gróf befolyása érvényesült. A szerződésre ügyet sem vetettek. Attól kezdve, hogy a német őrség a várba bevonult, meg-

keserítették Máriának minden percét. Személyes szabadsága csak névleges volt. A vár parancsnoka, Kotulinsky Móricz György, a kapzsi zsoldos mohóságával mindenből kifosztotta a magával jóformán tehetetlen, beteg asszonyt. Cselédségét elkergette. Nem volt tekintettel súlyos állapotára s a legkíméletlenebbül bánt vele, bár a királytól Sporkhoz leirat érkezett, hogy nyugtassák meg a nádornét, miképpen személyének semmi bántódása nem lehet.

Panaszaira Rottal elküldötte hozzá Volkra grófot. De ez semmit sem javított helyzetén. Újabb vallatásokkal gyötörte és még jobban megszigorította szabadságnak csúfolt rabságát.

— Lázárnál Lázárabb vagyok a keserves mortifikációk miatt, kiket ártatlan kell másokért szenvednem — írta Mária Rottalnak. Pedig a legkeservesebb csak ezután következett. Néhány nap múlva megérkezett ellene is az elfogató parancs a várkapitányhoz. Kotulinsky uram nagy gaudiummal szerzett annak foganatot.

Máriával tehát megtörtént, most már nem először, hogy rabbá lett tulajdon várában. De most roskatag öreg asszony volt, közel a sír széléhez és reménye sem pislákolts benne a szabadulásnak.

4

Élete pokol volt Murányban.

Bukása szédítő mélységbe rántotta. Ország első asszonyából nyomorult rab lett, kinek még súlyos állapotára sem voltak tekintettel. Egy vágya volt már csak, hogy a halál váltsa meg gyötrelmes életétől. Ezért könyörgött az egek urához.

Lotharingiai Károly herceghez is eljutott a híre, milyen embertelen bánásmódban van része Wesselényi nádor özvegyének. Magából kikelve rontott fel a bécsi kancelláriába.

— Hallom, Széchy Mária grófnőt úgy tartják

Murányban, mint utolsó szolgálot. Gyötrik, sanyargatják! — kiáltotta számonkérőn.

— Űgy tartják, mint rebellis rabot, ki felségárulás bűnében leledzik — volt a kurta válasz.

— De én Murány átadása fejében néki kegyelmet adtam — jelentette ki nyomatékkal a herceg.

— Ahhoz kegyelmességednek joga nem volt.

— A vezérnek joga van mindenhez, mit az eredmény javára hasznosnak lát.

— A császári bizottságok más nézetek vannak és kegyelmességedet is kérnék, ne ártsa magát olyan dolgokba, amelyek nem a hadviselésre tartoznak.

A herceget elöntötte a méreg. Pulykavörös arccal rivalt rá az előtte álló kancellistára:

— Kegyelmed tartsa meg magának hivatali bölcsességét! Én nem mint tábornok állok itten. Lotharingiai Károly herceg jött ide, az úr, hogy érvényt szerezzen úri becsületszavának. Én Murány átadása alkalmával a becsületszó szentségével erősítettem, hogy Wesselényinének szabadsága és nevéhez illő tartása legyen Murányban. Becsületszavamnak pedig érvényt szerzek, ha ég-föld összeszakad is. Ezt mondja meg kelmed fölötteseinek is.

A herceg sarkonfordult és távozott.

Néhány nap múlva intézkedés ment Bécsből Murányba, hogy enyhítsenek a grófné helyzetén és bánjanak vele, mint előkelő úrhölgyet illet. Valamit javult most Mária sorsa, csak rabsága nem szűnt meg. Könyörgött, bocsássák el a várból Lipcsére, hol csendesen meghúzódva eléldégél holta napjáig. Hallani sem akartak róla. Kotulinsky helyébe Windischgrätz bárót küldték Murányba. Ez az emberséges úr igyekezett megkönnyíteni a szegény asszony keserű napjait. De Mária azért csak rab maradt és főleg ez a tudat nehezedett rá nyomasztólag.

Aztán egyik napról a másikra földhözragadt koldus lett Magyarország leggazdagabb asszonyából. A lőcsei komissio Rottal elnöklésével kimondta minden vagyo-

nának elkobzását. Rottal is megcsalta hát mézes-mázos ígéreteivel! Most teljesen ki volt szolgáltatva ellenségeinek. Rabsorsa is megint rosszabbra fordult. Úgy hírlett, a Bécsben vallatott magyar rabok, különösen Nádasdy igen terhelő adatokat szolgáltatottak ellene. Ezért szigorították meg rabságát.

Könyörgő leveleket küldözött Bécsbe. A császárhoz esedezett, hogy ismerjen irgalmat. Ami bűne volt, töredelmesen megvallotta, bocsánatot kért és hűséget fogadott. Ezt meg is tartotta. Hagyjanak meg hát vagyonából csak annyit, amennyiből öreg napjait eltengetheti. Végül már csak azt kérte, ne tartsák ebben a gyötrelmes bizonytalanságban, hanem állítsák bírái elé, ahol kész beszámolni minden cselekedetéről.

Sokáig nem volt visszhangjuk ezeknek a kéréseknek. Egyszer azután váratlan megjött a parancs, amely Pozsonyba idézte. Mint rabot kísérték Murányból, hatvan katona őrizete alatt. A nehéz utakon, a zord koratavaszi időben viszontagságos volt az utazás. A gyöngélkedő asszonyt leverte lábáról a betegség. Az utat nem folytathatták. Hetekbe került, míg Pozsonyba megérkeztek.

De mért is vált szükségessé ilyen hirtelen ez az utazás? Különös legenda kezdett akkoriban szállongani Murány felől. Eleinte hitetlenül, félve adták szájról-szájra. Azután szinte beteges meggyőződéssé vált. Bécsig eljutott a híre, hogy Széchy Mária mesébe illő kincseket rejtett el Murányban vagy a vár környékén. Mindenki kincseket kutatott a murányi bérc oldalában. Babonás sátáni praktikákkal igyekeztek a földbe rejtett arany nyomára jutni. Bécs kapzsiságát is izgatta a mese. Sietett rácsapni a drágaságokra, mielőtt más kézbe kerülhetnének.

Alig tette ki Mária lábát a várból, fenekestől felforgattak mindent, padlástól a pincéig. Gondosan végigkopogtatták a falakat. Felásták a pincéket. Bonítottak, romboltak mindenfelé. A kincsnek színét sem látták. De megtalálták a kápolna sírboltjának egyik

fülkéjébe befalazva az összeesküvés egész levéltárát. Leszenyei Nagy uram hát nem égette el, ahogy Mária megparancsolta.

Ez is értékes lelet volt. Nagy gaudiummal vitték Pozsonyba.

Mária bírái előtt is azzal védekezett, hogy ő Rottal gróf kezébe töredelmes vallomást tett. Az összeesküvést amely addig semmit a felséges Ausztriai Ház kárára nem cselekedett, tulajdonképpen ő fedezte fel. Megbánta bűnét és a koronás királynak újra hűséget fogadott. Ettől kezdve teljesen kivonta magát az elégületlenek ügyes-bajos dolgaiból.

— Azóta tehát semmi összeköttetésben velök nem állott? — hangzott élesen a bírói kérdés.

— Semmiben — mondta emelt fővel Mária. — Ha még tőlük Murányba posta érkezett, kezembe nem is jutott. Leszenyei Nagy uram vette kézhez és rendeletemre megsemmisítette. Én nekik többé izenetet nem küldöttem. Levélre aláírásomat nem tettem.

A bíróság félbeszakította. Az asztalon nagy faszciulusok halmozódtak. Az egyik tanácsbeli úr abból húzott ki néhány levelet és Mária elébe tartotta.

— Emezeken a leveleken tehát — kérdezte fagyosan — hamis a kézvonás?

Mária megdöbbenve meredt a levelekre. Hogyan kerülnek ezek ide? Hogyan lehetnek még egyáltalán levelek? Ő szigorúan meghagyta Nagynak, hogy minden levelezést semmisítsen meg. Az egész irattárat, most mégis itt vannak. Az írás az övé. Nem tagadhatja.

— Tulajdon kezem vonása — rebegte töredezetten. — De nem érthetem...

— Hogyan kerülnek ide? — vágott közbe gúnyosan a bíró.

— Nem, hanem azt, hogyan kerül kezem vonása ezekre a levelekre? Szemre vehetném őket közelebből is?

— Tessék — mondta a bíró.

Mária elmélyedt a levelek olvasásába.

— Ezekről a levelekről nékem tudomásom nincsen. Én azokat soha nem olvastam.

— Megolvasatlan adta hát rájok keze vonását?

— Betegségemben, szörnyű siralmas állapotomban, kiben fejemet sem tudtam, hol vagyon, megeshetett volna vélem. De a dolognak más eredetjét sejttem. Leszenyei Nagy uram nékem belső emberem, jószágaimnak rendbentartója volt. Gyakorta adtam neki kezem vonásával üres papirosokat, kikre ő rájavezette a gazdagságaimban szükséges rendelkezéseket. Úgy lehet, ő utóbb mégis egyebet tett a papirosokra.

Mária elhallgatott.

— Fortélyos kibúvó — csóválta fejét a tanácsos úr.

Azután folyt tovább a vallatás gyötrelmesen, végevárhatatlanul. Majd megint napokig nem történt semmi. A kihallgatások abbamaradtak, de döntést nem hoztak.

A rabság megint egész gyötrő bizonytalanságával ránehezedett. Murányból elvágyott már, most égő sóvárgással kívánczozott vissza. Arra gondolni se mert, hogy soha többé nem látja már. Várt, reménykedett. Könyörgő leveleket írt újra. A boldogságos Szűz hét fájdalmára kérte a császárt, legyen irgalmas véle, elaggott, beteges, sírjához közel álló özvegyhez. A lotharingiai herceg közbenjárását is kérte. Valami foganatja volt is a kéréseknek. A Felség kegyesen megengedte, hogy a pört egyelőre felfüggeszék. De Máriának Pozsonyban kellett maradnia őrizet alatt.

Mit tehetett? Várt tovább, de lelkét egészen megőrölte ez a kétséges állapot. Órein kívül alig látott valakit. Kívülről hírek nem jutottak hozzá. Süket és vak volt körülte a világ.

Egy látogatót mégis bebocsátottak hozzá. Cziráki atya volt, a ferencrendi szerzetes, férjének egykori gyóntatója, aki buzgó híve volt az elégtelennek ügyének. Sok levelet hordott ide-oda kámzsájába rejtve. Fontos postákat lopott át szigorú záraikon. Mindíg derűs természetű, soha nem csüggedő vidámsága sokszor megvigasztalta Máriát a gondok nehéz óráin.

Kámzsája most is ki volt bélelve levelekkel. Mária unokahúga, Illésházy Kata írt biztató, gyöngéd sorokat, hogy a hatalmas rokonság mindent elkövet javára. Reméli is, hogy a császár kegyelmes lesz. Csakugyan híre járt ezidőtájt, hogy Mária ügye jól áll. A császár megbocsát és visszaadja javait is. A rokonság kezdte hát figyelemmel körülvenni, egy-két követ meg is mozgattak érdekében a dús örökség reményében. Leszenyei Nagy uram is írt. Mária keserőséggel gondolt rá. Milyen hű emberének tartotta, hogy síkra szállt érte, mégsem volt véle őszinte! Jóságát érdemtelenre pazarolta.

Cziráki páter megvárta, míg Mária a leveleket végigolvasta. Aztán egyszerre szokatlan ünnepélyessé vált az arca. Sárgás, durván nyomott papírlapot húzott elő kámzsájából és átnyújtotta a nádornénak.

— Nagy veszedelmek között rejtegetém idáig — mondta kurtán.

Mária csak nézte a meggyűrődött lapot, amelyen kezdetleges fametszésű kép volt. De az ábrázatokra rá lehetett ismerni. Lipót császár elcsigázott arccal ült trónusán és pecsétetes pergamentlapot nyújtott át minisztereinek. A trón zsámolyán pedig három levágott fej éktelenkedett: Zrinyi, Frangepán és Nádasdy feje.

Mária megismerte mind a hármat. Eleinte csak nézte kábán a durván összeábdált rajzot. Aztán egyszerre tudatára eszmélt, mit is jelent a kép.

— Jézusnak ereje! — sikoltotta.

A páternek kellett megtartani, hogy össze ne roskadjon.

— Nem lehet! — rebegte gyóntatója karjában.

Cziráki páter szomorúan bólintott:

— Meghaltak mind a hárman. Nádasdyt április 30-ikán végezték ki, a bécsi városházán. Már öt órákor talpon volt és megerősítette lelkét. Hét órákor megkondukt a lélekharang és a papok lekísérték az országbíró a kivégzés helyére. A padlót fekete posztó borította. Középen feketével bevont karosszék állott, szemben vele vörös emelvény, ezen ült a városbíró,

kezében ezüsttel kivert pallossal s fekete pálcával, két oldalán a városi ítélőszék tagjai. Nádasdy a fekete karosszékben ülve hallgatta a halálos ítéletet. A király kegyelmes volt hozzá. A fejevételt megelőző kézcsonkítást elengedte neki. Nádasdy térdreborult az oldalt álló oltár elé és keveset imádkozott. Azután visszaült a karosszékbe. Langmann Mihály hóhér némán odalépett elébe és egyetlen suhintással leszelte fejét. A fej lerepült a vörös emelvény elé és a fejetlenül kalimpáló testből magas sugárban szökött fel a vér. A városbíró ijedtében kiejtette kezéből a pallost.

— Ártó szándékú ellenségem volt, — mondta megrendülve Mária — de szánom nyomorult vesztét. Annál keservesebben siratom a bánt, ki mindíg szíves és igaz barátsággal volt hozzám.

— Zrinyi bánt és Frangepán Ferencet — folytatta Cziráki — Németújhely piacán végezték ki. Kilenc órákor indult a menet a kivégzés helyére. A hatalmas testű bán büszkén, határozott léptekkel haladt. Dús fekete haja két vállára omlott. Sötét szemében szilaj tűz égett. Inkább rohamra induló vitézhez hasonlított, mint vesztőhelyre vitt rabhoz. A keresztet úgy markolta kemény keze, mint pallost. Elsőnek ő lépett az emelvényre. Apródja, Tarródy kigombolta mentéjét, eligazgatta nyakán a haját. A bán ekkor letérdelt a tőke elé. A hóhér pallosa csak harmadik csapásra tudta bikanyakát átmetszeni. Testére s a nyakából patakozó vére fekete posztót vetettek és a kapucinus gvardián imádságot mondott lelkiüdvösségéért. Most Frangepán lépett a fekete vérpadra. Csengő szóval kezdett imádkozni. Közben hullott szeméből a könny. Negyedórát imádkozott és a nézők tömege vele együtt. Akkor átadta köpenyét apródjának. Ez bekötötte szemét. De Frangepán levette a kendőt és maga kötötte újra vissza. Már ott térdelt a tőke előtt. A hóhér, ki igen felbosszankodék az előző kivégzés kudarcán, most, hogy a csorbát kiköszörölné, rettentő csapásra készüldött. De már zavarodott volt és csapása a keveset előre-

hajlott Frangepán jobb vállába csúszott. A szerencsétlen a földre zuhant, de fölemelte fejét és kezdett föltápáskodni, de ekkor újra földre bukott. Egy pecér megragadta üstökét és annál fogva emelte fejét. A bakó másodszor is hozzásujtott, de megint csak a harmadik csapással tudta elválasztani a fejet a törzstől. A nép tajtékozott dühében. Meg akarta rohanni a hóhért, hogy széjjelszaggassa. Katonaság nyomta vissza a bősziült sokaságot és mentette meg dühe elől a balkezű hóhért.

Mária némán meredt maga elé.

Hallgatott a páter is. Néztek egymásra némán és szemükből lassan megeredt a fájdalmat oldó könnyhullatás.

Mária ezután mégegyszer felemelte a kezében levő ábrázolást. Könnyein keresztül vette észre, hogy alája cifra gót betűkkel két sor versezetet is nyomtattak. Elolvasta.

*Töltözz magyar grófok vérével,
Kiknek kincsét rablón vevéd el.
De reszkess, hiába nem folyik magyar vér,
Zúg, forr s félelmes gőze bosszulást kér.*

Lázadó, baljós ígéretű vers volt ez. De Mária lankadt lelkét már viharra korbácsolni nem tudta. Csak állt ott csüggedten s bizonytalan jövője szemhatárán felrémllett végzetes árnyával a vörös hóhéremelvény, az ocsmány gyötrelmű erőszakos halál.

5

Nyárra járt már az idő. A Dunáról meleg pászták bársonyosították a várhegy alatt a lombszagú levegőt.

Máriát Bécsbe rendelték.

Rémület járta át szívét. A három véres fejet látta a trón zsámolyán. Ködösen rémledezett fel köztük olykor egy negyedik is: a magáé.

Mi vár rá Bécsben? De mit is vétett, hogy így kell lakolnia? Vagy a kiontott vér kiált fejére átkot? Ő volt az áruló? Nem, ő csak gyöngé asszony, mért akarják, hogy minden teher alatt az ő válla roskadjon?

Bécsben nyomorúságos fogadóban adtak neki lakást. De kis szobája börtöncella volt. Rabkenyéren sanyargott. Útálkozva piszkált a tálban. Ha ételbe szúrt, sose tudta, mi akad villájára.

Hír alig kandított be hozzá. Bécsben örökös gyászharangok sírtak. A templomokban még egyre mondták a kétezer gyászmisét, melyet a császár rendelt el a kivégzettek lelkiüdvéért. Lipót az augusztinusok templomában maga is buzgón imádkozott azokért, kiket halálba küldött. Életüket lerombolta, de üdvösségüket fel akarta építeni.

Mária tele volt rettegő bizonytalansággal. Mi lesz vele? A haláltól talán megmenekül. De majd kolostorba zárják, vagy ami ennél is rosszabb, élte fogytaig tartó börtönbe. Csak dölne már el valamerre ez a kétséges vergődés! Újra könyörgő leveleket írt, hogy hallgassák meg végre és ítéljenek fölötte. Nem szólt hozzá senki. A napok teltek süketen, kilátástalan egyhangúságban.

Szent Márton napja is elmúlt már. A Kahlenberg-ről harapós szelek iramodtak le. Némelyik gyéren szállongó havat is hozott. Mária tagjaiban érezte a közeledő tél zimankóját.

Az első fehér napon látogatója érkezett. Cziráki atya titokzatos arccal nyitott be.

— Csathó Mihály uram házánál megelégek Méltóságodnak kincses ládáit — mondta mindjárt a dícsértessék után.

Mária csüggedten mosolygott:

— Az én kincseim! Úgy vélném, nem sok örvendezésük lesz azokkal a ládákkal.

— Hát mi vagyon bennök? — érdeklődött a barát, aki újabb írások felfedezésétől tartott.

— Régi kedves patyolat gyócsaimat raktam beléjük, bársony meg selyem köntösöket. De vásottak már.

Azóta önmagukat rágták széjjel. Kis maradék ezüstömet, ki még volt, úgyszintén közbül helyeztem. Csekély érték az egész.

Úgy is volt. Joanelli kamaragróf Pozsonyba hordatta a ládákat. Megbecsültette. Kétezer forintnál nem rúgott többre, mit bennök letek. Amit hirtelen tudtak, pénzzé tettek a holmiból. A többit visszaadták Máriának.

A karácsony már örömet is hozott neki. Még mindig nem hallgatták ki, de tudatták vele, hogy rabsága véget ért. Szabad, csak Bécsset nem hagyhatja el. Még mindig félték, hogy új mozgalmat indíthat el Magyarországon.

Egy vágya volt már csak, hogy élete alkonyára csendes, nyugodalmas fészket teremtsen magának. Szelepcsényi primáshoz fordult és az szállást is engedte neki bécsi házában. Jó emberei mind elhagyták már. De egy megérkezett, a régi hűségesek közül: Gyöngyösy István, aki még látta a murányi ragyogást és pusztja jelenlétével ezeket a szép napokat idézte a roskatag öregasszony emlékébe.

A bécsi élet nem volt kellemetlen. A császár szerény évdíjat rendelt Wesselényi özvegyének. Eladogatta a Besztercebányáról került holmit is. Verőfényes napokban szívesen tipegett a belváros forgalmas, szűk utcáin. A Grabenen elnézte a pipereárusok, ékszerészek és ötvösök bolti ablakait. Asszonyi hiúsága újra ébredezni kezdett. Vásárolt is olykor egy-két olcsóbb csecsebecsét. Maga is szomorún mosolyodott el a sors forgandóságán. A császár menyegzőjére gondolt, mikor Bécs leghíresebb aranyművesei rakták elébe a nehéz láncokat, hajkoronákat, gyémánttal, zafírral, rubinnal ékes csattokat és karkötőket. Most egy-két tallér különbségre ügyelnie kellett szerény vásárlásainál.

De napjai zavartalan teltek. Hitelezői nem zaklatták. Mégsem tudott megszokni Bécsben. Visszavágyott a hazai földre. Oh, ha még egyszer Murányban lehetne! De azt se remélte, hogy valaha megláthatja. Kérni se

merte, hogy bocsássák vissza kedves várába, de azért egyre könyörgött, hogy Magyarországba visszatérhessen, Pozsonyba, Nagyszombatba, vagy bárhová, ahol a császári kegy helyet jelöl ki neki. Az udvarnál rosszat sejtettek ennek a makacs hazakívánczolásnak háttérében és elhatározták, hogy messzebb viszik a határtól, Stájerország belsejébe. Akkor inkább Bécsben akart maradni. És nagy kegynek vette, hogy maradhatott.

Hosszú évekbe telt, míg a császár mégis megkönyörült rajta. Akkor már Magyarországon csendes volt minden. Mi bajt okozhatott volna már ilyen sír felé hanyatló öregasszony? Húgának, Illésházy Kátának férje, Csáky László is kezességet vállalt érte. Mária engedélyt kapott hát, hogy visszatérhessen Magyarországba.

A helyet még nem jelölték ki, ahol majd tartózkodnia szabad. De Mária pillanatig sem várhatott. Valami féktelen vágy fogta el, hogy meheszen vissza hazájába. Vad rettegés szorongatta szívét, hogyha percek is késik, talán örökre eljátssza ezt a lehetőséget. Olyan öreg volt már. Az Úr mindennap szólíhatta.

Nyomban indult és váratlanul betoppant Kőszegre. Itt óriási riadalom fogadta a „császár rabját”. A városbíró be sem akarta bocsátani. A tanács nem rendelt neki szállást. Csak azt engedte meg, hogy estére meghálhasson a fogadóban. Másnap esetleg fordulhatott is vissza. De akkorra már közbelépett Csáky László és lakást szerzett neki a városban. A hatóságnak szigorú kötelességévé tették, hogy vigyázza a veszedelmes asszony minden lépését. Még Batthyány Kristóf dunántúli főkapitány figyelmét is felhívták rá.

A hazai föld, a jóízű, egészséges kőszegi levegő visszaadta az özvegy életkedvét és egészségét. Most alig betegeskedett. Rugalmassága visszatért. Megint elfogta a régi munkakedv. Valaha félországnyi jószágait kormányozta. Mi munkája lehetett most? A tétlenség kínzón nehezedett rá. A betegeket kezdte látogatni. Nagy hasznát vette most gyógyító tudományának.

Lakása kész patika volt s az egész város szegényei, betegek áldották jóságát.

Egyszer még az a remény is megcsillant előtte, hogy újra gazdag lehet. Öccse és legkegyetlenebb hitelezője, Listius János Rómában örökös nélkül halt meg. Mária megpróbálta érvényesíteni jogait hagyatékára. Olyan sűrű levelezésbe kezdett, mint Murány fénykorában. Rokonai, akik most öreg napjaiban gyöngéd szeretettel vették körül, segítségére voltak.

A beteglátogatásról ezekben az elfoglalt napokban sem mondott le. Nyár derekán hirtelen őszbe roskadt az idő. Szakadt az eső. Degez sarak tették járhatatlanná az utcákat. Őt a legrosszabb idő sem tudta visszatartani. Köhögések rázták, csontjaiba bele-belesajdult a köszvényes kín. De ő csak ment. Betegek várták. Míg jártányi ereje volt, cserben nem hagyta őket.

De aztán elfogyott ez is. Egy délután — éppen beteghez készült megint — vad hidegrázás verte ki, azután forróság tikkasztotta. Tüzesség áradt el egész testén. Belsejét izzó parázslás égette.

Mégis fázott ebben a tüzes pokolban. Magára szedte minden takaróját. Mellét mintha tüzes tűk szurkálták volna. Szeme elé forró köd ült. Eszmélete kihagyott s valami mély lidérces álmodás úsztatott körölte riasztó látomásokat.

Újra a véres fejeket látta. Zrinyi nagy fekete szeme üvegesen, merőn nézett rá s ő tulajdon kárhozott arcát ismerte meg véres tükrében. A pozsonyi vérpad rémlett elébe, amelyen a kivégzett Bónis feje háromszor ugrott fel. Sikoltani akart, védekezni:

— Nem vagyok oka! Senki vesztét nem akartam. Mit én elmondottam, amúgy is tudták már sokszorosán. Csak magamat mentettem. De megcsaltak engem is. Rútul megcsaltak.

Nem hallotta saját hangját. Erőlködött, hogy kiálthasson. De akkor úgy érezte, megpattan benne valami. A semmibe süllyedt. Vak sötét vette körül.

Nem tudott magáról. Majd újra derengeni kezdett körülte. Holdas, fáradt világban alakok lebegtek felé.

Most hallotta magát.

— Dávid... Ferenc... — lebbent el ajkáról a két név és mintha két drága arc egymásba mosódott volna a derengésben.

A látomást sűrű homály lepte el.

Mikor felérzett, kóválygott vele a világ.

Valaki állt előtte.

— Ferenc! — sikoltotta. Azt hitte, urát látja az egyszerű ferences szörkámzsában, úgy, ahogy eltemették. Cziráki atya hajolt föléje.

Akkor már két napja nem nyitott rá senki ajtót.

Az atya hűsítő italt nyújtott neki.

A halottak szentségei megerősítették. Lelke is megbátorodott. Már nem gyötörte a sívár magánosság és szegénység. Ura halottas ruhájára gondolt és úgy érezte, illőbb hivalkodó pompa helyett a szegénység koldusköntösében lépni az Úr színe elé.

Estére csendes álmom lepte meg. Cziráki atya magára hagyta.

Hajnaltájban ébredt.

Kegyetlen fájdalom hasított belé. A félhomályból ismeretlen, riasztó árnyak rajzolták körül.

Akkor egyszerre vad rémület fogta el valami ismeretlen iszonyattól.

— Uram Krisztusom, segélj! — szakadt fel hörgő melléből a kiáltás.

Aztán mindenestől magába nyelte a lány, megcsitító, bársonyos némaságú éjszaka.

Murány hatalmas asszonya úgy feküdt mozdulatlan a vánkosok közt, mint akármelyik más öreg koldusasszony, akit kézenfogott az élettől megváltó halál.

Már nem élt.

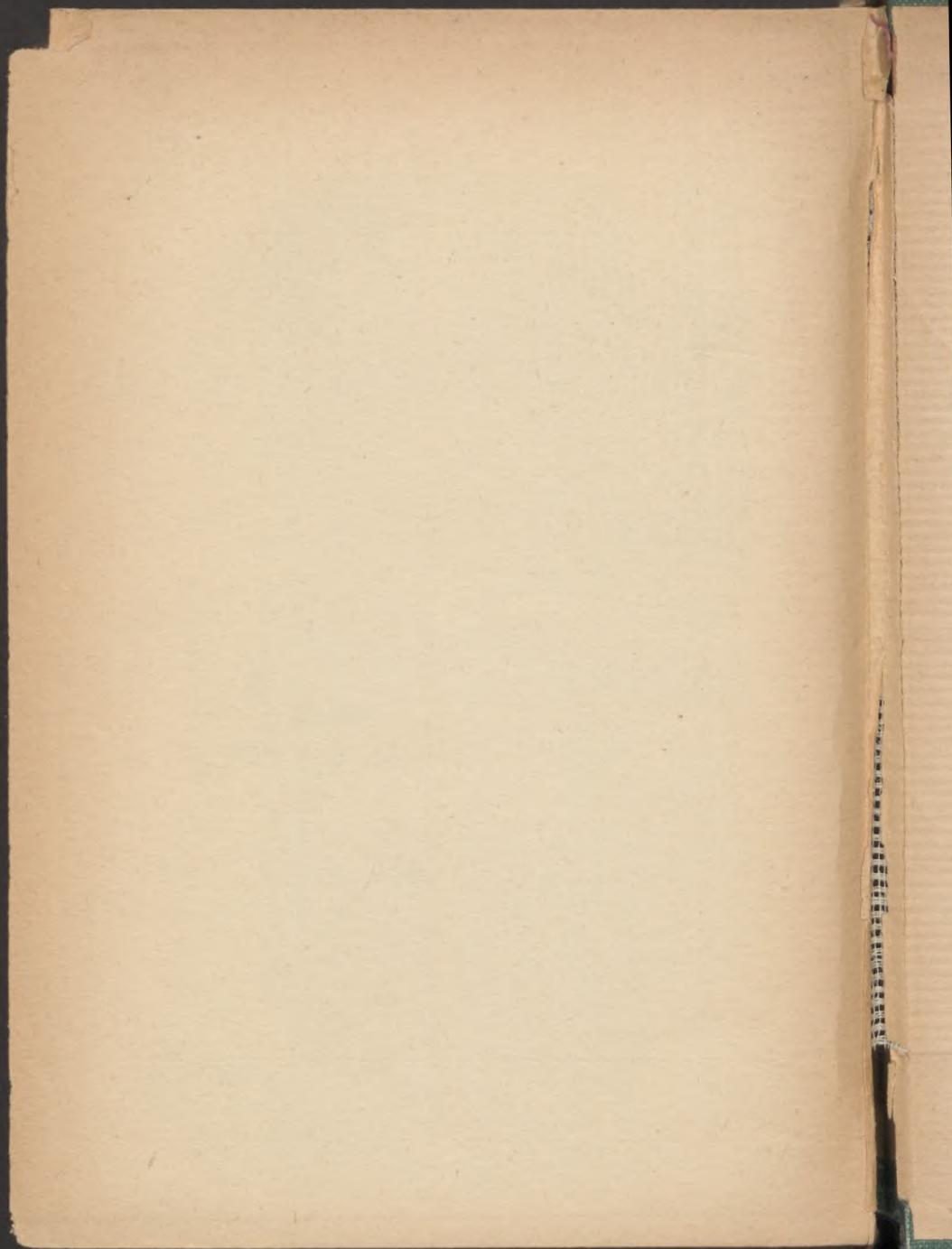
De megenyhült vonásain mosoly maradt.

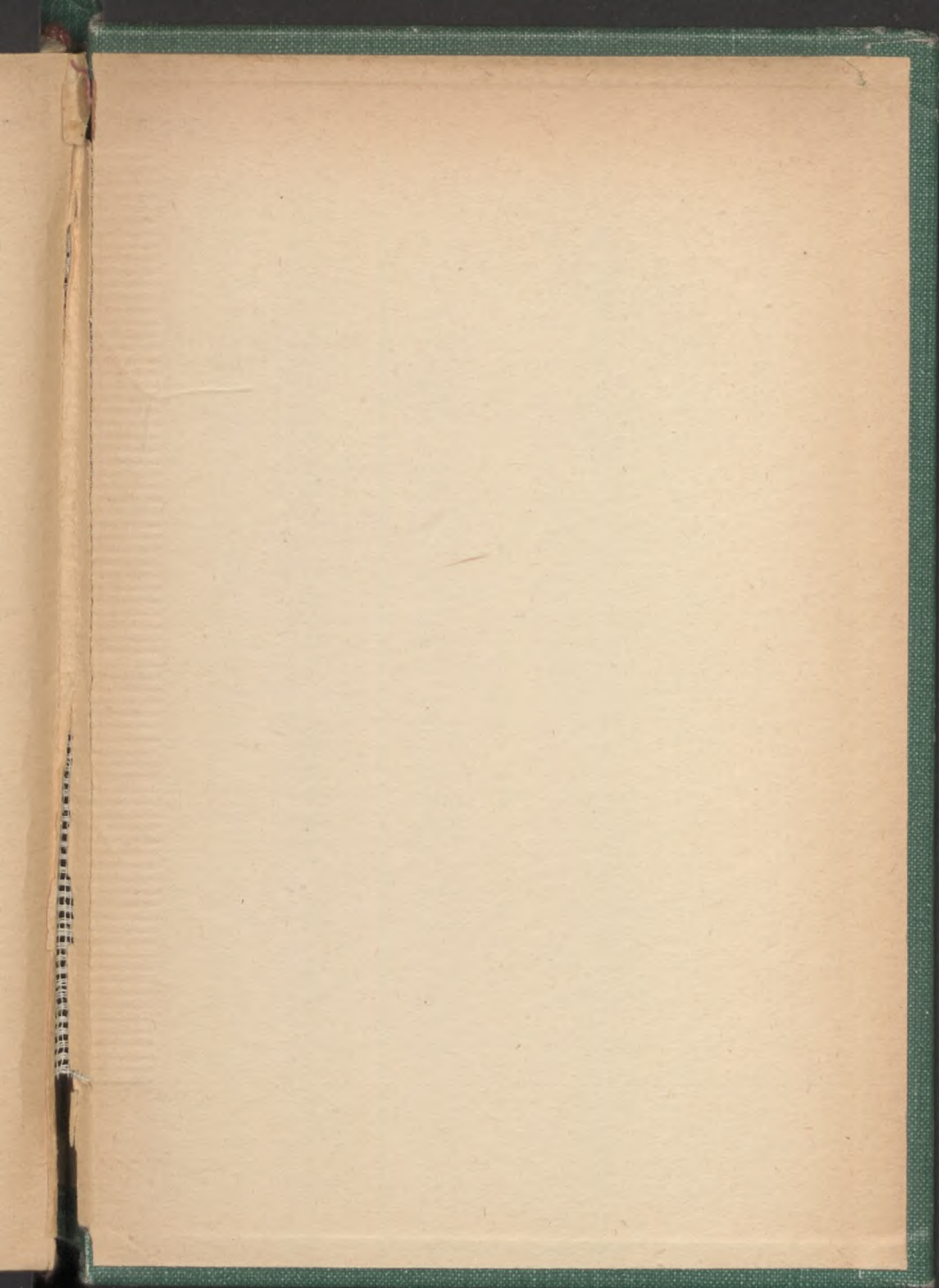

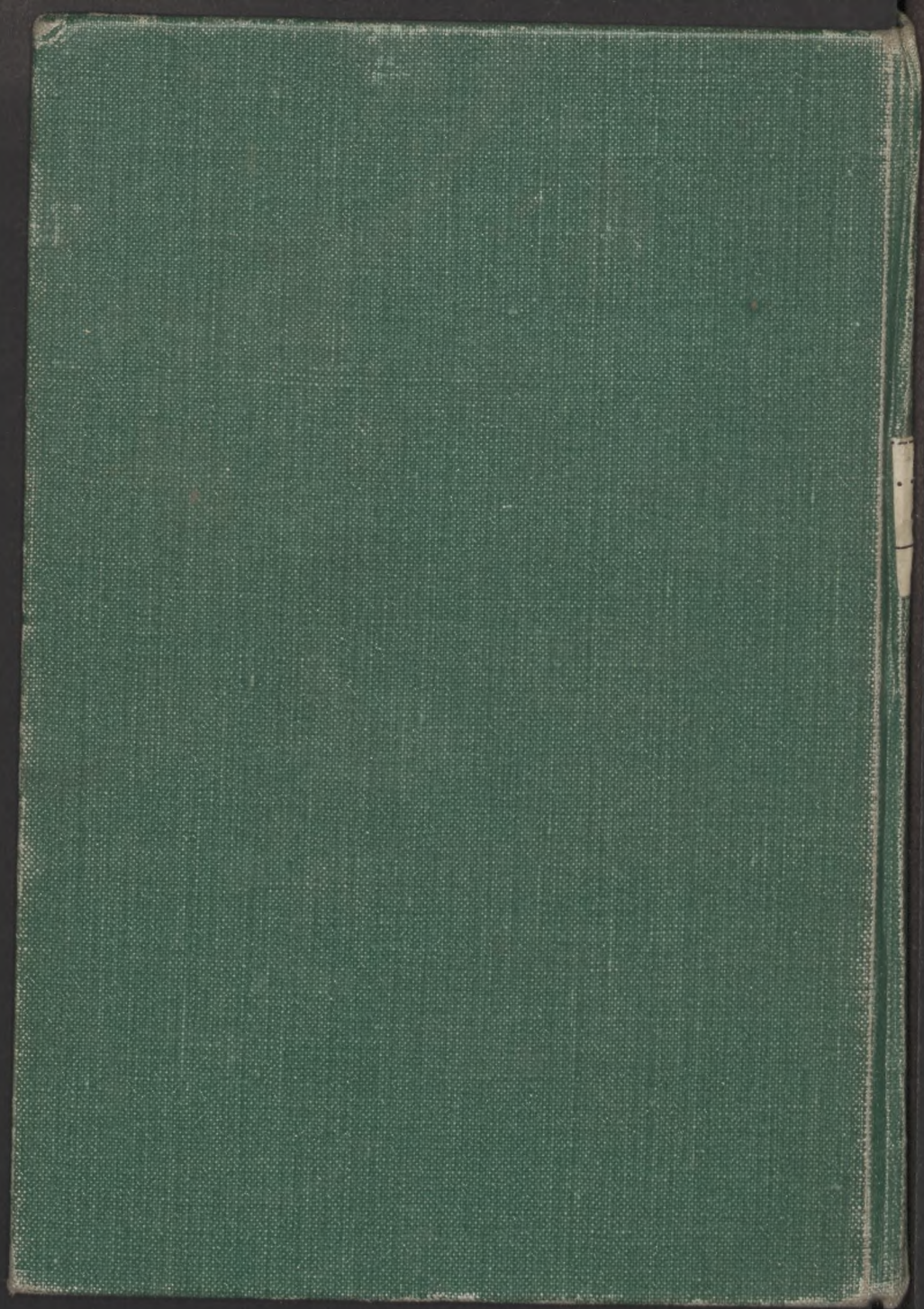
Vége

t
.
a
t

Z
-
.
g
g
7
g

La Bay
Arilles

A
muntasi
amazon

.....
35.539 OSZK